

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра історії та політичної теорії

С.Є. Ігнат'єва, В.Я. Мороз

**УКРАЇНСЬКА МОВА
В ТЕСТАХ, ВПРАВАХ І ЗАВДАННЯХ**

ПІДРУЧНИК

Дніпропетровськ
НГУ
2015

УДК 811.161.2(075)
ББК 81.2(4Укр)я7
І 26

Рекомендовано редакційною радою Державного ВНЗ «Національний гірничий університет» (протокол № 8 від 29.09.2014) як підручник для старшокласників, абітурієнтів, студентів нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів

Ігнат'єва С.Є.

І 26 Українська мова: підручник для старшокласників, абітурієнтів, студентів нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів / С.Є. Ігнат'єва, В.Я. Мороз; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2015. – 184 с.

Рецензенти: **О.М. Горошкіна**, доктор педагогічних наук, професор Київського університету імені Бориса Грінченка
А.М. Поповський, доктор філологічних наук, професор Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара
Т.В. Філат, доктор філологічних наук, професор ДЗ «Дніпропетровська медична академія Міністерства охорони здоров'я України»

ISBN 978–966–350–529–9

Підручник містить найрізноманітніші вправи, тести і завдання, виконання яких допоможе абітурієнтам і студентам уникнути помилок у писемному мовленні. Це важливо ще й тому, що нові рекомендації не обмежують викладача певним розподілом матеріалу на позначення тієї чи іншої теми. Приділена увага поясненню і доцільності вживання окремих лексичних одиниць.

Підручник укладений відповідно до програми загальноосвітньої школи і слугує важливим доповненням до чинних сьогодні в Україні підручників.

Його завдання – допомогти абітурієнтам поглибити, закріпити і перевірити знання з орфографії української мови, виробити в них навички грамотного письма.

Для учнів загальноосвітніх середніх шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів, слухачів підготовчих відділень, курсів, абітурієнтів, студентів, учителів-словесників, усіх шанувальників рідного слова.

УДК 811.161.2(075)
ББК 81.2(4Укр)я7

ISBN 978–966–350–529–9

© С.Є. Ігнат'єва, В.Я. Мороз, 2015
© Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2015

ЗМІСТ

Передмова	4
Український алфавіт	6
Тестові завдання	14
Вживання апострофа	16
Тестові завдання	24
Контрольний тестовий модуль	26
Позначення м'якості приголосних	27
Тестові завдання	34
Контрольний тестовий модуль	36
Вживання апострофа і м'якого знака в словах іношомовного походження	37
Тестові завдання	41
Правопис префіксів	43
Тестові завдання	53
Контрольний тестовий модуль (Варіант № 1)	57
Контрольний тестовий модуль (Варіант № 2)	58
Подвоєння та подовження приголосних	59
Тестові завдання	70
Контрольний тестовий модуль	72
Подвоєння приголосних в іношомовних словах	73
Тестові завдання	77
Правопис слів іношомовного походження	79
Тестові завдання	87
Спрощення в групах приголосних	90
Тестові завдання	95
Контрольний тестовий модуль	97
Зміни приголосних при словотворенні	98
Тестові завдання	107
Контрольний тестовий модуль	109
Правопис складних слів	110
Тестові завдання	118
Контрольний тестовий модуль	120
Правопис складних прикметників	121
Тестові завдання	128
Контрольний тестовий модуль	132
Правопис складних прислівників	133
Тестові завдання	143
Контрольний тестовий модуль	146
Підсумкові завдання	147
Підсумкові тестові завдання (16 варіантів)	155
Список рекомендованої літератури	165
Ключі до контрольних тестових модулів	169

ПЕРЕДМОВА

*Без усякої іншої науки ще можна обійтися,
без знання рідної мови обійтися не можна*

І. Срезневський

Українська мова – це золота скарбниця, з якої народ черпає чарівну силу слова, його мелодійність, неповторність, магічність, красу, переткану вишневим цвітом, хрещатим барвінком, червоною калиною. З рідною мовою ми виростаємо, з нею живемо, її плачемо. Мова – то магічне дзеркало, невичерпний засіб спілкування. У мові відображено життєвий досвід, сприйнятий людством від давнини до сучасності.

Завдання сучасної освіти полягає в інтенсивному впровадженні інноваційних технологій навчання як найважливішого інструменту в новій освітній парадигмі. Інноваційність уможливорює ефективне формування творчого потенціалу людини.

Високу культуру суспільства неможливо усвідомлювати без мовної культури особистості. Мовну культуру становлять знання літературної мови та глибоке володіння нею, вміле використання скарбів народного слова, толерантне спілкування та естетичне чуття мови. Освіту потрібно сприймати як загальнолюдську цінність.

Вихованню загальної культури людини сприяє засвоєння основних орфографічних норм української мови, тому головна увага в підручнику приділяється писемному мовленню. Щоб грамотно говорити і писати, потрібно передусім любити рідну мову, прагнути до постійного удосконалення знань. Оскільки орфографічна компетенція передбачає правильне написання слова, то навчальний посібник орієнтує на наскрізне повторення орфографії. Особливо уважно розглядаються проблемні питання вживання апострофа та м'якого знака, правопису префіксів, подвоєння і подовження приголосних, спрощення в групах приголосних, змін приголосних при словотворенні, правопису складних слів. Чимало уваги приділено розгляду теоретичних питань, у практичному аспекті – тренувальним вправам і тестовим завданням. Після кожного теоретичного розділу вміщено тестові завдання для самоконтролю, які сприятимуть закріпленню та поглибленню вивченого матеріалу. До підручника введено серію проблемних завдань, активізуючих питань, вправ на асоціативне сприймання. Для закріплення тем запропоновано контрольний модуль з певних питань і завдань у тестовій формі.

Практичну частину спрямовано на вироблення в слухачів і студентів навичок і вмінь спостереження, аналізу, класифікації мовних явищ, користування лексичним багатством мови, глибоким оволодінням орфографічними нормами. Кожна вправа і тестові завдання складаються з кількох однотипних варіантів завдань, що уможлиблює активізацію самостійної роботи слухачів як аудиторно, так і позааудиторно.

Ілюстративний матеріал дібрано з високохудожніх творів класичної та сучасної літератури. Подаються різножанрові, різностильові тексти з наукового мовлення, публіцистики, фольклору. Чільне місце посідають вправи на переклад тексту.

Автори підручника будуть вдячні за висловлені міркування, зауваги і пропозиції. Сподіваємося, що цей підручник стане добрим помічником у підготовці абітурієнтів до зовнішнього незалежного оцінювання, у поглибленому вивченні орфографічних норм сучасної української літературної мови.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа (а), Бб (бе), Вв (ве), Гг (ге), Гг (ге), Дд (де), Ее (е), Єе (є), Жж (же), Зз (зе), Ии (и), Іі (і), Її (ї), Йй (йот), Кк (ка), Лл (ел), Мм (ем), Нн (ен), Оо (о), Пп (пе), Рр (ер), Сс (ес), Тт (те), Уу (у), Фф (еф), Хх (ха), Цц (це), Чч (че), Шш (ша), Щщ (ща), Ъь (м'який знак), Юю (ю), Яя (я)

Вживання літери г

Літера г передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний як в українських словах, так і в давньозапозичених і зукраїнізованих: **агрус, гава, газда, ганж, ганок, гатунок, гвалт, гвалтувати, гегати, гедзь, гелготати, герготати, герготіти, гигнути, гирлига, глей, гніт (у лампі), гогель-могель, грасувати, грати (іменник), гратчастий, гречний, гринджоли, ґрунт, гудзик, гуля, джигун, дзига, дзиглик** тощо та похідні від них, а також у прізвищах **Ґалаґан, Ґудзь** і под.

► **Вправа 1. Запишіть слова з літерою г, яка передає на письмі гортанний щілинний приголосний, слова з літерою г, яка передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний.**

Варіант а).

А...рус, ...авань, ...аблі, ...адання, ...ава, ...адка, ...аздування, ...анж, ...адюка, ...анок, ...азета, ...атунок, ...айдук, ...ардувати, ...айка, ...валт, ...алас, ...орошина, ...алерея, ...валтувати, ...алузь, ...е...ати, ...алерея, ...ражда, ...роші, ...алюцинація, ...едзь, ...альявина, ...ел...отати, ...аночок, ...вер, ...аманець, ...ан...рена, ...орілка, ...оробеня, ...ердан.

Варіант б).

...анчіряччя, ...ер...отіти, ...аразд, ...и...нути, ...арантія, ...уральня, ...ирли...а, ...ардероб, ...лей, ...арба, ...алій, ...арапник, ...ніт (у лампі), ...армонія, ...о...ель-мо...ель, ...арнізон, ...ешевт, ...арячка, ...емзити, ...атка, ...расувати, ...ачок, ...аздівство, ...винт, ...рати (іменник), ...енератор, ...ратчастий, ...ербарій, ...авине ...ніздо, ...ероїзм, ...рот, ...роза, ...ромадянин, ...рип, ...римаса, ...риб, ...рація.

Варіант в).

...ирло, ...авити, ...ілляка, ...речний, ...ірчиця, ...ринджоли, ...ладіолус, ...овда, ...лухар, ...онтар, ...нів, ...одинник, ...рунт, ...ойдалка, ...удзик, ...олосіння, ...уля, ...онитва, ...авеня, ...ончар, джи...ун, ...оробина, дзи...а, ...орицвіт, ...анджувати, ...улька, дзи...лик, ловити ...ав, ...осподарство, ...ав'ячий, ...офре, ...азда, ...равюра, ...нотик, ...ранат, ...рудень, ...руздь, ...рупа, ...рубощі.

Варіант г).

...уцулка, ...іацинт, ...ноття, ...рафин, ...онта, ...рибниця, ...рунь, ...римаса, ...руля, ...ріх, ...рунтовка, ...рішник, ...рунтова дорога, ...руддя, ...ульвіса, ...рунтознавство, ...ульбище, ...урман, ...уральня, ...уртожиток, ...едзик, ...ущавина, ...ерманій, ...учномовець, ...аланці, ...астроном, ...уральництво, ...умор, ...римнути, ...уркіт, ...рис, ...ура, ...авря, ...аволов, ...ордість, ...оризонт, ...орб, ...олуб, ...омілка, ...уманізм.

◆ **Запам'ятай!**

Габлі – вила з великою кількістю зубців;

гава – 1. ворона; 2. ловити гав: а) нічого не робити; б) проминати яку-небудь нагоду; в) бути неуважним, неспритним;

гавенятко – пташка;

гавзун – великий горщик;

гавити – бути неуважним;

гавра – лігво звіра; барліг;

газда – господар;

газдиня – господарка;

газдувати – господарювати;

галаган – 1. головатий півень із голою шиєю; 2. діал. поплавок на великій рибальській сіті; 3. діал. Старовинна мідна монета;

галій – рідкісний сріблясто-білий м'який метал із низькою точкою плавлення;

гандж – вада;

ганджувати – шукати, знаходити гандж у кого-небудь;

ганок – прибудова з площадкою і східцями;

гардувати – вартувати, сторожити;

гатунок – сорт, розряд виробу за якістю;

гвалт – сильний крик, галас;

гвер – рушниця, гвинтівка;

гегати, геготати – видавати звуки, властиві гусям;

гелготати – голосно, нерозбірливо, незрозуміло розмовляти; галасувати;

гердан – шерстяна стьожка або ажурний комірець із бісеру, який в Галичині, на Буковині та в Закарпатті жінки прикрашають шию або голову, а чоловіки – капелюхи;

гирлига – ціпок, часто загнутий на кінці, яким користуються пастухи;

глей – загуслий сік, що виступає на стовбурах деяких фруктових дерев (вишні, черешні, сливи та ін.);

гніт – стрічка або шнур, що використовується для горіння у деяких освітлювальних та нагрівальних приладах;

гноття – дрантя, лахміття;

говда – голова, макітра;

гогель-могель – сирий жовток яйця, стертий з цукром;

гонтар – той, хто виготовляє гонт; той, хто покриває гонтом (гонтою);

гонтя – гонт (гонта);

гражда – садиба;

грасувати – 1. вистругувати, розчищати (стежки); 2. витоптувати;

грати – переплетення металевих (зрідка дерев'яних) прутів, що використовується для загорожі;

грагчастий – який нагадує собою грати;

гречний – шанобливо ввічливий у поводженні з людьми; чемний;

гринджоли – низькі й широкі сани з боками, що розширюються від передка;

груля – картопля;

грунт – верхній шар земної кори;

грунтувати – *стверджувати що-небудь переконливими доказами;*
грунь – *вершина гори;*
гудзик – *предмет, переважно круглої форми, що служить застібкою в одязі або використовується як прикраса;*
гудзь – *вузол на мотузку, шнурку, нитці;*
гуля – *заокруглена опуклість, наріст на тілі людини або тварини від запалення, удару;*
гуральник – *робітник гуральні; винокур;*
гуральництво – *виробництво спирту, горілки з цукристих і крохмалистих речовин;*
гуральня – *спиртово-горілчаний завод; винокурня.*

► **Вправа 2. Спишіть речення. Замість крапок вставте літери г або г.**
Поясніть значення слів.

Варіант а).

1. А я – засушений, воронуватий – Плету собі – кастальський пілігрим – Банальне плетиво банальних рим Та сонетоїда мотузні *...рати* (М.Зеров).
2. Вони *реми...ають* похилі й думають про ранки, коли їх виженуть на роботу, коли за їхніми ратицями зарипить віз... (М.Хвильовий).
3. Крізь *за...ратовані* діри дивилися тоскно *...рона* мерехтливих очей... (І.Багрянний).
4. У Рюрикових і Володимирових очах блиснули насмішкуваті *во...ники* (В.Малик).
5. Марія Федорівна дивилася на одутле обличчя з синіми прожилками на *...улюватому* носі (Г.Кочура).
6. По *...удзуватому* обличчі Загайки поскакала усмішка, як по *по...рудді* (І.Вільде).
7. Де в сонці *...рала* золотава мла, Лука, покосу молодого *спра...ла, Задви...отіла* й поли потрясла... (Яр Славутич).
8. Потім у камері з'явився здоровенний німець в офіцерській формі: рукава зачочені, *...ладкий, ви...олений*, – усе на ньому блищало (В.Кашин).
9. Гнат картинно зірвав насунений на самі вуха берет і оголив пострижену *...улясту ...олову* (П.Загребельний).
10. Він обмацував очима *нез...рабну* постать зятя і думав, мабуть, про щось дуже далеке (В.Симоненко).

Варіант б).

1. У піску кубляться *...оробці* і *...оробенята*, старенькі бабусі, сховавшись у тінь крислатих верб, підсліпуватими очима пасуть маленьких онуків (Ю.Збанацький).
2. Різниця школа тим від інших мужицьких хатів, що була з *...анком* на побілених стовпах і з дзвінком над стріхою (Л.Мартович).
3. *Тя...учий-тя...учий* крик і *сто...ін* десь торкнувся вуха, й Андрій нашорошився, не розплющуючи очей... (І.Багрянний).
4. Він був у коричневому вилялялому копорані з білими алюмінієвими *...удзиками*, на *...олові* сиділа велика кудлата, теж поруділа шапка, за плечима *по...ойдувалась ...винтівка* (Д.Цмокаленко).
5. За вербами нестриножені коні підіймають *...ривасті ...олови*, а з усіх усюд стікаються люди побачити молодих (М.Стельмах).
6. Густа *сма...лявість* лица різко відтіняла зеленаву *...олубизну* очей, сумовито-сторожких, зачаєних (О.Гончар).
7. Коні дружно ступали, обмахуючи хвостами настирливих мух і *...едзів* (О.Донченко).
8. У дворі навчилася вона й бачила не

одно; навчилася кращого ладу й тоншого способу **...аздування** (О.Кобилянська). 9. Конюх тпрукнув, зупинив кобилу, потім увів її між дишли під дугу, немов у дуже вузьку **за...орожу**, в якій не було місця для лошацка... (Р.Іваничук). 10. Шагайда розглядав кремезного моряка, його кучері, сизий шрам над лівим оком, мідні **...удзики**, надраєні до сліпучого блиску (В.Кучер).

Варіант в).

1. Вона чудова, напрочуд красива, може, вона, як кажуть **...речини**, одна з кращих жінок світу... (В.Скляренко). 2. Сидить Тетяна, схилившись на шкільних **...анках** (С.Васильченко). 3. У кожній ніші височів стрункий і білий-білий, мов найстарший **...уру** (кого безплатно возять візники), Той самий Будда – на приставку буру. Усівшись, усміхом вітав ущерть... (Яр Славутич). 4. Він був **...ордий**, що його взяли в той невеличкий **...імназичний** оркестр, і він хотів **...рати** якнайкраще, бо саме тоді він таємниче безтямно закохався в Марію Олександрівну, дружину вчителя Марковича (О.Іваненко). 5. Понавплітали кісників всілякі пестуни з обранців... **...ачком** вичешуючи-таки **...андж-машкару** з протуберанців (І.Білик). 6. Критий **...онтом** охайний вдовин будиночок за високим **...лухим** парканом потопає у кущах черемхи (П.Козланюк). 7. Син підхопив її обіруч і обережно посадив на сани, заклопотано перелічуючи очима біляві **...олівки** чайченят (М.Стельмах). 8. Навпроти нього, спершись на столик біля вікна, читав **...азету** ще досить молодий підполковник з низько підстриженим білявим волоссям (Л.Дмитерко). 9. З берега повертались до двору **...уси**, задоволено **...ел...отали** (І.Ле). 10. Хіба найменування славнозвісної **...оверли** – найвищої точки української землі є звичайне? (О.Стрижак).

Варіант г).

1. Перед ним поставили таку миску борщу, що можна було в ній і втопитися, хліб накраяно величезними скибами, і **...ранчасті** скляночки стограмові по вінця наповнені: гість же, не можна без цього! (А.Дімаров). 2. Бідний Макс – от уже покушує куточок нижньої **...уби**, вже в позі недбалість, розвезеність, а в лиці сіра-сіра блідість (В.Винниченко). 3. По хлівцях **...уси** **...е...екають**, качки кахкають, квочки кудкудакають (Г.Квітка-Основ'яненко). 4. Лелека витанцьовував **...онака** на краю **...нізда** (Ю.Збанацький). 5. Родючий **...рунт** щедро віддавав деревам життєдайні соки (О.Десняк). 6. Ні, Фріда таки, здається, справді нездужає: вигляд якийсь **роз...ублений**, блідий, очі широченні, неспокійні (В.Винниченко). 7. В **...либині** саду, за **...ратчастою** альтанкою, що тонула в зелені, **...олубіли** вулики (В.Кучер). 8. Вона все-таки вміла своєю працьовитістю, своїм розумом і витривалістю, своїм невтомимим трудом усе лихо направити і **...аздівство** так вести, що дома панував добробут... (О.Кобилянська). 9. – Чи велика, мамо, **мор...уля** на **...олові**, – спитав насмішкувато Лаврін (І.Нечуй-Левицький). 10. Трохи **дов...еньке** обличчя, тонкий рівний ніс, рівні чорні брови, обличчя більш худе, ніж повне; вираз – спокійний, трохи **...ордовитий**; на **...ордовитість** та енергію натякала й постанова **...олови**... (Б.Грінченко).

Варіант г).

1. Руді, мов дві **...усениці**, брови отця Миколая звелися на **...орбкуватому** лобі (М.Стельмах). 2. Величезну шашличну натомість **воздвиг...немо!** (О.Гончар). 3. Під вікном **...е...али ...уси** (М.Коцюбинський). 4. Землі не видко, зовсім не видко; тільки срібна блискуча **сму...а**, – якась річка, – здаючись тоненькою ниточкою, **протя...ається** до величезного дзеркала – моря (Б.Грінченко). 5. Моя доповідь **...рунтуватиметься** на свідченнях кришталево чесних людей (В.Собко). 6. Величезний натовп **...ойдався** вздовж ешелону, біля вантажних вагонів, гамір стояв такий, що годі було щось розібрати... (А.Дімаров). 7. З старої сахарні зроблять **...уральню** (М.Коцюбинський). 8. Вже відповіли, – так, прибув у повній **...отовності** при величезному напливі народу! (О.Довженко). 9. У їх очах світилася **...либока** думка; вона скрашала **йо...о** оливкувате лице з **...улястим** носом (П.Мирний). 10. Величезні **...усениці заскре...отіли** по стальних касках бійців (О.Довженко).

Варіант д).

1. Сало шипіло, як змія, булькотало, кувікало, як свиня в тину, **...е...отало**, як **...уска** (І.Нечуй-Левицький). 2. «Ти дуже **...арний** хлопець, Андрію», – мовила **Оль...а** (В.Симоненко). 3. Замерзло жовтаве сонце в небесній кризі, і **...асне** проміння **...ронце...** (Яр Славутич). 4. **Дру...ий** козак і досі сидів ошелешений на самій маківці, як муха на **...у...лі** (П.Панч). 5. В **...лухій ...либочині** всевладної хвилини, Коли забуха в серці світлий дим і золотаве слово України **...орить** у **...орлі** порохом сухим (М.Вінграновський). 6. І там, де квітами левада пахла, а навколо червень золотавий, Палкий, **смара...довий** – по всіх полях (Яр Славутич). 7. Без **...рунтовних** знань нового трактора не освоїш (С.Журахович). 8. На шиї в неї **...удзик** чомусь не тримав комірця (С.Чорнобривець). 9. І тут же величезні конуси добутих з **...либок**их надр третинних жовтих пісків, довжелезні іржаві труби метрового діаметра **протя...лись** через озера й очерети на кілометри, куди не глянь (О.Довженко). 10. Бачите, в чім річ: **...а...ара** дуже спостережлива птиця (О.Вишня).

Варіант е).

1. Новий **...осподар** підвів хлопця до дверей величезного будинку і натиснув на кнопку дзвінка (В.Кашин). 2. А тоді, задерши голову до **за...ратованої** діри, владно гукає в **...роно** мерехтливих очей і блідих облич, що поприлипали, мов паперові, до **...рат** (І.Багряний). 3. От під вами величезна чорна хустка, а на ній **...урт** манісіньких дівчаток з біленькими голівками (О.Вишня). 4. Тіснява, крик, кінське іржання, рипіння возів, погуки озброєних верхівців, клетотнява різних голосів і різних мов, **...ел...отання** й кудкудакання птиці... (П.Загребельний). 5. А **ро...и** в лося величезні та розложисті – **...ребінців** із них можна наробити, ну, може, не **ва...он**, а таки чималенько (О.Вишня). 6. – Капосна баба... схопила залізну кочережку та так **о...ріла** по тім'ю, що **...удзь**, як вареник добрий, вискочив (Ю.Збанацький). 7. І ось через **...алювину**, провалюючись у **сні...** і поклавши на спину свої величезні розложисті **ро...и**, важко мчить «сохатий» (О.Вишня). 8. Бо мене **...артували** і пломінь, і піт, Я підвівся з долонь золотистих у світ (М.Вінграновський). 9. – Хіба ж утечеш через оті товсті стіни, через вікна

...ратовані, через охорону невсипну? (Ю.Збанацький). 10. – Ваш брат посилає пару кадетів, він хоче вирвати дітей з поганого *...рунту* й посадити в добрий (О.Іваненко).

Варіант є).

1. Селяни поспішно застібали на свитах ремінні *...удзі* (І.Ле). 2. Руські здателі знають своє діло – тешуть брилі з шиферу, скудельники добувають на схилах київської *...ори* білу *...лину*, ліплять з неї й обпалюють у печах кахлі, високі *...леки*, кузнеці кують чепа, величезні *...аки* (В.Скляренко). 3. Слухала те Катря та мовчала, навернула лихо важким *...нітом* *...оря* та душею мліла (П.Мирний). 4. Крик помалу, *зи...за...ами*, як по запаленому шнурку, перебігає всією площею, запалює всі *...олови*, здійсмає величезний вибух оплесків, *ви...уків* натовпу (В.Виннченко). 5. Я вас шаную, я вас шаную і кланяюся вам, бо ви перша *...аздиня* в селі й усі се знають... (О.Кобилянська). 6. Невисокі під *...онтям* доми білилися до сонця, мов срібляста луска (І.Франко). 7. І про себе не раз чував: Ігор *...арячкуватий*, *...ордий*, у *...ніві* нестримний! (В.Малик). 8. – Панянку вельможа закрив у *за...ратованій* вежі, а молодцю вкинули до вовків у яму (Гр.Тютюнник). 9. Але доктор Рудольф зараз же хапає цю руку своєю й так стискає, що принцові Георгові кров *шу...кає* в лице й одразу ж виразно стає видно жовтість вусів під *...орбуватим* дзюбасти́м носом (В.Винниченко). 10. *...уси* з радощів сичали і *...елкотали* (Л.Боровиковський).

Варіант ж).

1. Цей молитви співа й побожно *Бла...ословля* народ хрестом, А той *шма...ає* на всі боки Людей довжелезним *бата...ом* (Б.Грінченко). 2. Довго стояла я, видивляючись на опустілу улицю... де-не-де собака перебіжить, москаль перейде та жидівський *...валт* відкілясь здалека доноситься (П.Мирний). 3. Жир мордує чоловіка, як *...едз* скотину (М.Кропивницький). 4. Він почав *пере...лядати* всі свої книжки, але жодної годящої не найшов: усі старі з *по...нутими* обкладинками (Р.Іваничук). 5. Одно, що знала добре й чинила радо – шила та вишивала білля, силяла *...ердани* та бодзики і товар випасала (О.Кобилянська). 6. Дуже він смішний був і *нез...рабний*, цей Майстер (Ю.Збанацький). 7. *...линяний ка...анець* з двома *...нотиками* світив так, що видно було самі двері і невеликий простір коло них... (П.Загребельний). 8. Серце виривалося із *...рудей*, коли підбігла до школи. *За...употіла* по вузьких східцях, вибігла на *...анок* (В.Сологуб). 9. *Роз...ромлені* в запеклих боях, котились за Дніпро величезні *...ітлерівські* полчища (О.Довженко). 10. По кафе, ресторанах, внизу *...либочезних* вулиць, у *во...ких* затінках барів паряться пітні, *...арячі* купи людських тіл (В.Винниченко).

Варіант з).

1. Ніхто так, як він, не вміє збирати *...лей* (В.Сосюра). 2. Над високим, покритим *...онтою* дахом, кошлатиться дим (М.Стельмах). 3. Не знав, чи брати за *...вер* і торністру, чи прощатися з батьком (О.Кобилянська). 4. – Гено, що то на вікнах? – Гена, зітхнувши, пояснив: решітки, *...рати* з металевого пруття (О.Гончар). 5. Солдат зупинився, *...римнув* на них, погрозив величезним

кулаком: Зараз же зачиніть двері! (В.Кашин). 6. Стоять вони удвох коло отари в степу – один з **...ирли...ою**, жезлом пастуха..., а другий з емблемою у вигляді крил на кашкеті... (О.Гончар). 7. Тут можна було зустріти нетрохи полупанків, котрі з **ді...тярів**, чумаків, крамарів, прикажчиків повиводили своїх дітей в «люди», поначіпляли на плечі з мідними **...удзями** мундири... (П.Мирний). 8. Важко натужуючись, рушив з місця, **...уси** насторожено **...ел...отали**, ніби поганяли, підхльостували запряженого хазяїна (В.Сологуб). 9. Він засидівся в диліжансі і хоча зовсім не нудьгував у дорозі, а навпаки – усіх розважав кумедними запитаннями, веселими викриками, наслідуючи то **...ел...ім ...усей**, то іржання коней, то покрик ямщиків... (О.Іваненко). 10. Один із школярів підвівся і сказав, що то **...удзь** заснув і, сонний, посунувся з лави (П.Мирний).

Варіант и).

1. Лист... Принесла його сьогодні в аудиторію тоненька, як очеретинка, вертлява, як **dzi...а**, секретарка деканату Люся Капустіна (В.Сологуб). 2. Батька й це не виводить з **рівнова...и**, він стоїть і з суворістю жде належної синової шани, а перед ним його **...ирли...а** з мідною, рясно **роз...равійованою** брейцарою (О.Гончар). 3. Візок був важкий, наче танк, але вона його таки поборолла, і тільки перекинула, тільки вхопила довжелезне, як у **...арби**, дишло, як із сусіднього двору, немов тільки того й чекаючи, вискочила жінка (А.Дімаров). 4. Другий молодий, з русявою бородою, одягнений у чорну сукняну одягу з золоченими **...удзиками** із темно-зеленим, **...аптованим** золотом, коміром (П.Мирний). 5. У величезній, викладеній рожево-сіруватим мармуром залі **...уде**, **...омонить**, кишка кишить пролетаріат (В.Винниченко). 6. Десь далеко ударив **...рім** і луна **...уділа**, котилася **...орами ...глухо**, **...різно**, **дов...го** (О.Кобилянська). 7. І що сумніш на холоді блукати, То все принадніший стає Сезам, Де сута радість усміхнеться нам Без перебоїв, **...анджу** і утрати (М.Зеров). 8. І якось так випадає щоразу, що батька застає він не в хаті і не в кошарі, а в степу, просто серед пасовищ, де старий стоїть коло отари з **...ирли...ою**, в черевиках солдатських і в усіх своїх чабанських обладунках... (О.Гончар). 9. І **доро...а** вже не **доро...а**, а строката величезна **...адюка**, жива й покручена, що за отой лісок, не поспішаючи, полізла (О.Вишня). 10. З водовозки полетів сторчака додолу і набив чималу **...улю** на коліні (П.Мирний).

Варіант і).

1. От і вліз, куди очі не лізуть... Одне слово, **про...авила** вона Володю. Старалася, щоб не причепилися до неї в школі, не з**...адали** десь недобрим словом, і **про...авила** (Д.Мищенко). 2. Лице – сухе і чорне – тремтить, ходором ходе; то на йому **ре...ім** малює свої **сму...и** (П.Мирний). 3. **Це...ляний** цоколь, і залізні **...рати**, І напівтемний монотонний трам Товаришати солодким нашим сном Про супокій самотньої кімнати (М.Зеров). 4. Ох, часто якесь нещастя, як, приміром, хвороба, буває причиною і несподіваних поворотів у житті й рішень, які кардинально відмінні від попередніх, начебто **об...рунтованих** і остаточних (О.Іваненко). 5. Днями здійсним **...рунтовну** перебудову всієї внутрішньої **ор...анізації** роботи і структури цеху (В.Стражесв). 6. Увечері, забачивши його, заклично мукала корова, хрюкотів підсвинок, бекав бичок, до нього, поштиво

вколяючись, *...ел...отали ...уси* (В.Сологуб). 7. Вздовж стін – дивани, а посередині – маленький восьмикутний столик із перламутровою інкрустацією, не вищий від звичайного *дзи...лика*, та кілька строкатих подушок (З.Тулуб). 8. На брідку стоять корови й телята, ліниво *реми...аючи* й одбиваючись від мошкари, від докучливих *...едзів* (І.Багрянний). 9. Що це? *...ромада за...валтувала* – це писар дочитав (Б.Грінченко). 10. Збирався я піти в Красне до вчителя попросити книжку, але він завжди стояв мені перед очима в золотих *...удзиках*, білосніжній маніжці – пава якась, а не людина... (Г.Косинка).

Варіант і).

1. А в цей час двері будинку відчинилися і молодша з плачем кинулася до старого чоловіка, який вийшов на *...анок* (О.Іваненко). 2. Так, приміром, має хата заможного *...азди* Василя Чоп'яка, якого жінка Докія служила довгі літа у дворі, інший *ви...ляд*, як інші сільські хати, особливо ж як хати тих *...аздів і ...аздинь*, що шукали зарібку й щастя в Молдавії (О.Кобилянська). 3. В руках у діда зеленіє чимала *...ранчаста* пляшка з медом, у білих зубах – пожмакана уважиста люлька (М.Стельмах). 4. Два «мушкетери» стояли на розхитаному *...арцьовитими* школярами *...анку* і з заздрістю проводжали третього, якому неждано-негадано дісталася залітна жар-птиця (В.Сологуб). 5. Неслися сміхи, *ре...отня: ...валт* окривав хату і несамовито вривався в другу, де була Мотря з Галею (П.Мирний). 6. Попереду біг начальник варти у шкіряній куртці, набитій *...усто* спижевими *...удзами* (Ю.Опільський) 7. Ти давно праосінь *на...адуєш* мені, Широколанний степ, бліді свічада ставу, Берегових *...рабів ...резет* і златоглаве, Повітря з *синьо...о і золото...о* скла (М.Зеров). 8. Вздовж кам'янистої і *...леюватої* кримської землі сиділи в секретах безсонні вартові берегової охорони (В.Кучер). 9. *...уркоче ...рім*, і а в *...роті* серед скель На чорних водах диво – корабель Лежить, митцем розв'язана проблема (М.Зеров). 10. *Тя...уче* закашлявся *...рім*, і об листя запорошала великі, мов боруб'яхи, краплі (В.Симоненко).

Варіант й).

1. Тифе мій! Ти непристойний *...ість*. Вже й «прощай» сказав (слова спасенні), Потім став – *...осподарям* на злість – І на *...анку* править теревені (М.Зеров). 2. – Справді, треба погодитись з вашим улюбленим Стендалем: «Яку радість могло б дати перебування в античному Римі, коли б волею злої долі на його *...рунті* не виник як найбільша образа – Рим попівський» (О.Іваненко). 3. Скляний *...рад* зашурхотів у зеленій *...устоті ...ілляччя* (В.Сологуб). 4. Свічка *на...оріла*, велика жужелиця на *...ноті* задержувала світ, нерівними хвилями то піднімався він угору – і освічував хату, то з*...асав*, тремтячи синьою *...орошиною* на кінці *...нота* (П.Мирний). 5. Що ж, це була звичайна невдячність чоловіка, який розлюбив і знову ж таки намагався підвести теоретичні *об...рунтування*, удаючи з себе жертву нерівних духовних інтересів (О.Іваненко). 6. Аж тоді раби заходились носити з кораблів важкі пакунки, скрині, величезні *корча...и*, лантухи, – багато всякого добра було на кораблях, на березі виростала ціла *...ора* дарунків (В.Скляренко). 7. Пряжка вдарила

Грицуня по вусі, а там зараз набіг червоний ...удз (Л.Мартович). 8. Вступив у стайню, ...лянув за товаром, що звернув свої великі ...олови ліниво до ньо...о і дивився, *реми...аючи*, великими *ла...ідними* очима за ним – та й вийшов (О.Кобилянська). 9. Дістань, брат-дубе, і докинь зі сліду ...рунту до сонета (І.Білик). 10. В одного через плече лук і два пуки чорних коротеньких стріл, у другого – важезна ...удзувата палиця... (П.Загребельний).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якому рядку всі слова пишуться з літерою г або г?

Варіант а).

001	...роші	...адюка	...армата	...ромадянин
002	...авеня	...роно	...арбуз	...ерб
003	...роно	...ущавина	...рубий	...валт
004	...азета	...азда	...асло	...роза
005	...ородище	...абарит	...анок	...ерой

Варіант б).

001	...уральня	...ирло	...ероїзм	...гарбуз
002	...олий	...ітара	...ладь	...уля
003	...олод	...ідний	...удзик	...либина
004	...оризонт	...олова	...нобитель	...лухий
005	...олос	...рунт	...олка	...айок

Варіант в).

001	...орище	...азда	...ородище	...римаса
002	...ончар	...орнило	...роза	...рабіж
003	...онець	...оріх	...ромада	...ава
004	...омілка	...орло	...ирли...а	...оробина
005	...ешевт	...орілиць	...ребля	...удок

Варіант г).

001	...умка	...уща	...ала...ан	...ринджоли
002	...валт	...рім	...ніт	...ноття
003	...умор	...адюччя	...рупа	...острий
004	...урт	...лей	...риміти	...айвороння
005	...уртожиток	...уляти	...едзик	...одина

Варіант г).

001	...руля	...атунок	...ражда	...улька
002	...аночок	...усінь	...речний	...аблі
003	...рунт	...ел...отати	...лянець	...авра
004	...алій	...лей	...рунтознавство	...ріх
005	...уцульщина	...онтар	...рунь	...вер

Варіант д).

001	...естапо	дзи...лик	...азетяр	...арантія
002	...расувати	...речний	...раніт	...равюра
003	...рамота	...ладіолус	...и...нути	...ніздо
004	...а...ауз	...лорія	...амак	джи...ун
005	Єван...еліє	...азон	...анг...рена	...альорка

Варіант е).

001	...абарит	...алка	...ама	дзи...а
002	...абардин	...одинник	...расувати	...арантія
003	...ратчастий	...алузевий	...амлет	...астрономія
004	а...рус	...андж	...валтувати	...лей
005	...ірняк	...алера	...аннібал	...овда

► Завдання для самостійного опрацювання

1. У яких словах іншомовного походження G і h передаються літерою г?
2. Назвіть слова, у яких літера г передає на письмі задньоязиковий зімкнений приголосний.
3. Чи є порушенням орфоепічної норми вимова слів Гарібальді і Гетте й Гете?

ВЖИВАННЯ АПОСТРОФА

I. Апостроф пишеться перед я, ю, є, ї:

1. Після губних приголосних (б, п, в, м, ф): *б'є, п'ять, В'ячеслав, Стеф'юк, п'ятниці, в'юнитися, сім'я, м'ята, м'яч, мереш'янський, тім'я, плем'я, Прип'ять, рум'яний, ластів'ята, жаб'ячий, риб'ячий, жираф'ячий, пам'ять, знічев'я, переджнив'я, Квітка-Основ'яненко, Трав'янчиха, П'ятигорськ.*

2. Після **р** у кінці складу: *довір'я, бур'ян, матір'ю, пір'я, сузір'я, подвір'я, Мар'яна, повір'я, Юр'ївка, Амудар'я, Сирдар'я.*

3. Після префіксів та першої частини складних слів, що закінчуються на твердий приголосний: *з'юрмитись, від'їзд, розз'єднання, возз'єднання, без'ядерний, об'їжджати, під'язичний, під'юджувати, пред'являти, об'єднаний, між'ярусний, з'їзд, між'яр'я, під'яр'я, над'яр'я, перед'ювілейний, роз'ятрений, роз'юшений; пів'яблука, пів'ялинка, пів'юрти, пан'європейський, транс'європейський, дит'ясла, Мін'юст, дієт'їдальня, напів'ява, трьох'ярусний, двох'ярусний, але: представник, безідейний, міжзоряний, міжпланетний, малоїжджений, передосінній, передостанній, панамериканські ігри, дитсадок, двоярусний, триярусний, трьохетапний. З власними назвами – через дефіс: *пів-Ялти, пів-Європи, пів-Євпаторії, пів-Юрмалі, пів-Японії, пів-Яви.**

4. Після **к** у слові *Лук'ян* і похідних від нього: *Лук'янець, Лук'яненко, Лук'янівна.*

II. Апостроф не пишеться:

1. Після **б, п, в, м, ф**, коли перед губним звуком є інший приголосний, крім **р**, що належить до кореня: *Святослав, морквяний, різьбярство, тьмяний, мавпячий, дзвякання, присвята, духмяний, горохвяний, медвяний, цвяшок, але: черв'як, серп'янка, арф'яр, сурм'яний, торф'яний, верб'я.* Коли приголосний належить до префікса, то апостроф пишеться: *розв'язати, розм'якнуті, зм'якшення, зв'язківець, зв'ялити, підв'язати.*

2. Після **р** на початку складу: *рясний, гарячий, буряний, ряска, багряний, зоряний, крякати, буряк, ряд, крюк, дрючок, Рєпін.*

3. Після губних **б, п, в, м, ф**, префіксів та **р** перед **йо**: *Соловійов, Муравйов, Пйотровський, підйом, вйокнути, зйомка, підйомник, курйоз, серйозний.*

4. Після префіксів перед **а, о, у, є, ї**: *загітувати, зокрема, зумовити, зекономити, безініціативний.*

► **Вправа 1.** Перепишіть слова, поставте, де потрібно, апостроф і поясніть його вживання.

Варіант а).

Здоров...я, тьм...яний, цв...ях, безхмар...я, пір...ясті хмари, св...ятковий, під...яремний, без...язикий, торф...яний, мавп...ячий, звір...ячий, надвечір...я, роз...єднати, різьб...яр, Лук...яненко, пам...ять, з матір...ю, духм...яний, зор...яно, невід...ємний, відв...язати, черв...як, медв...яний, рутв...яний.

Варіант б).

Саф...ян, під...аремний, недокрів...я, верхів...я, Лук...ян, без...якірний, Приамур...я, полум...яний, двох...ярусний, від...ємний, з...єднання, плоскогір...я, підр...яд, торф...яний, кур...йоз, прес-пап...є, Солов...йов, під...йомник, з...уміти, з...організувати, з...окрема, під...язиковий, Пере...яслав, нездоров...я, без...умовний, нар...ядити, верб...я, підт...ющем, в...язати, львів...янин, зв...язковий, подзв...якувати, моркв...яний, солом...яний, кав...ярня.

Варіант в).

Задерев...янілий, Кам...янець-Подільський, довір...я, від...їхати, безпам...яття, Нар...ян-Мар, солов...їна, зів...ялий, перед...ювілейний, під...йом, розм...якшувати, нев...янучий, під...ярок, пір...ячко, в...юнитися, хлоп...ятник, ластів...ята, без...утомний, роз...яснити, скіф...янка, сурм...яний, арф...ярка, переджнив...я, яструб...ятник, приамудар...їнський, загір...я, між...яр...я, Причорномор...я.

Варіант г).

Знічев...я, перед...осінній, безмір...я, з...яструбіти, безхмар...я, Лук...янчук, зор...яниця, з...йомки, забур...янений, над...яр...я, дієт...їдальня, між...планетний, між...ярусний, між...зоряний, кам...янобалківський, під...юджувати, моркв...яний, П...ятихатки, перед...останній, Ков...яг, бездощів...я, присв...ята, верб...я, розп...ятий, скіф...янка, Сирдар...я, зобов...язання, торф...янистий, чотирьох...ярусний.

Варіант г).

Роз...юшений, передз...їздівський, Гур...єв дев...яносто, з...їжджений, р...юкзак, передгір...я. В...ячеслав, пам...ятник, нез...ясований, обов...язковий, Із...яслав, В...ятка, дзв...якання, безпам...яття, надвечір...я, п...ють, б...ється, петлиц...я, перев...язь, неув...ядний, передньо...язиковий, Дем...ян, різьб...яр, Водоп...янов, без...ініціативний, трьох...ярусний, роз...ятрити, під...їхати, тьм...яний, Прокоп...євськ, Мар...їно, нев...янучий.

Варіант д).

М...ясо, в...язати, п...ятнадцять, л...ягати, в...яне, м...язи, в...ється, пам...ятник, здоров...я, безслав...я, осерд...я, з...юрмитись, від...їхати, об...явити, жираф...ячий, об...єм, за...їхати, с...юрчить, знанн...я, сім...я, без...ядерний, розв...язка, зор...я, р...яска, сузір...я, надвечір...я, пір...їна, узгір...я, мор...як, подвір...я, бур...я, м...ята, л...юдяний, об...єднати, розм...якнути, п...явка, черв...як, олов...яний, ув...язнення.

Варіант е).

Сурм...яний, арф...яр, Овер...ян, Лук...янчик, возз...єднатися, слов...янський, св...ятий, рутв...яний, полив...яний, сап...янци. ви...їхали, надвечір...я, пор...ядок, розв...язала, тьм...яний, ім...я, за...їсти, Дем...яненко, жаб...ячий, коров...ячий, трьох...аршинний, п...ятеро, р...ятувати, св...яткувати, кур...ячий, р...ядно, з...ясувати, п...ята, люб...язний.

Варіант є).

Присвя...та, Мар...яна, добр...ячий, верф...ю, мавп...ячий, моркв...яний, зор...яний, бур...ян, кор...явий, торф...яний, повітр...яний, бур...яки, у пір...ї, духм...яний, в...язка, дзв...якнути, верб...я, п...ятниця, з...їсти, міжбрів...я, сум...яття, дріб...язок, зм...якнути, одіб...є, п...ятак, зіп...явся, без...язикий, оп...яніти.

Варіант ж).

Возз...єднання, п...явка, звір...ячий, з...їзд, за...явитися, заліз...яка, м...ята, мавп...ячий, ім...я розв...язаний, газет...яр, п...ята, В...єтнам, тр...юмо, сурм...яний, моркв...яний, п...юре, м...який, об...єм, об...їзд, радіст...ю, суб...єктивний, солом...яний, кров...ю, сум...яття, повір...я, повіст...ю, пов...язка, поголів...я, полум...я, пор...ядок, присв...ята, прислів...я, пуп...янок.

Варіант з).

П...ятниця, р...яска, роз...їхатись, слов...яни, слю...сар, рута-м...ята, верф...ю, Р...язань, п...юпітр, сором...язливий, роз...ясняти, роз...ятрити, бор...ються, р...ядом, грав...юра, тьм...яний, черв...як, цв...ях, двох...ярусний, роз...ятрити, ф...юзеляж, п...ядь, духм...яний, розіп...ятий, Лук...ян, кам...яний, б...язь, комп...ютер, п...ять, п...ятирічка, б...юджет, к...ювет, р...юкзак, пр...яжа, розпр...ямити.

► **Вправа 2.** Від поданих іменників утворіть прикметники, поясніть їхній правопис.

Зразок: *дерево – дерев'яний.*

Різдво, трава, голуб, свято, пір'я, солома, слива, морква, мед, риба, тьма, жаба, мавпа, жирафа, олово, сурма, зоря, торф, арфа.

► **Вправа 3.** Перепишіть, розкривши дужки. Поясніть значення виділених слів.

Різьб/яр, з/явитися, присв/ята, відсв/яткувати, верб/яний, бур/ян, роз/ятрений, в/юнитись, сурм/яний, роз/їзд, під/яремний, розм/як, пір/ястий, торф/янистий, Лук/янівна, з/їсти, р/ядно, трав/яний, зор/я, олов/яний, об/єднання, нев/янучий, дзв/якати, пір/частий, передсв/ятковий, бур/як, узгір/я, сузір/я.

► **Вправа 4.** Спишіть речення. У виділених словах поставте, де потрібно, апостроф.

Варіант а).

1. Я дуже любив оцю пору року, коли прогріте сонцем повітря пахне *прив/ялою* травою (Д.Білоус). 2. І тільки коли Олесь простяг руку, щоб погладити її, вона перепурхнула на вишню, весело тінькнула і стала розправляти дзьобом *прим/яте пір/я* (Д.Білоус). 3. Коли ви йдете болотом, де *обов/язково* є цілий табун диких свиней і де бродить величезний сікач, не менш як пудів на *п/ятнадцять* вагою... (О.Вишня). 4. Ми *проб/ємось*, вирвемося з

цих степів оточенських, де відчуваємо себе, мовби під величезним скляним ковпаком, з-під якого висмоктає **повітря** (О.Гончар). 5. Жовто-білява гриваста голова з смуглявим **п'яним** лицем, з темним **рум'янцем**, з розхристаними очима, з буйним червоним усміхом у чеканні застигає над піднесеними до неї обличчями (В.Винниченко). 6. У чорному отворі труби **з'явилася** крихітна сіра голівка з рожевим дзьобиком (Д.Білоус). 7. І все ж дочекався він **св'ята**: знову на його **подвір'ї** цокотять лелеки (Д.Білоус). 8. Гирівський **дідок-різьб'яр** на згинах рук ніс по ятці зі своїм ходовим товаром... (Д.Білоус). 9. Здавалося, ніби за заводом спалахнула величезна пожежа, і вогонь **розгор'яється** все більше й більше, сягаючи надхмарної височини (В.Собко). 10. І як тільки в комині зникає кінчик хреста, так зразу ж звідти вибухає чорно-сивий дим, іскри, і над зубцями золотої башти випинаються величезні, жовто-червоні, радісно-жадні язики **полум'я** (В.Винниченко).

- ☉ Зробіть усний фонетичний розбір виділених слів.
- ☉ Визначте речення з узгодженими і неузгодженими означеннями.
- ☉ Визначте типи підрядних речень.
- ☉ Поясніть уживання розділових знаків у складному безсполучниковому реченні.

Варіант б).

1. На Гурійчиному тину Санька порозвішувала рушники, доріжки, **рядна** (Д.Білоус). 2. Сидір пошкріб **тім'я**, смикнув кутиком рота і нічого не відповів (Д.Білоус). 3. У небі **шур'яв** шуліка: чи той самий, чи інший (Д.Білоус). 4. Його мовчання, мов гатку, підмивала хвиля невдоволення: і на Явдошку за недоречне кепкування, і на вечірні сутінки, що, здавалося, то крутішали, то знову **джв'якотіли** під чобітьми (Д.Білоус). 5. Стежкою повз Кирилишине **подвір'я** став спускатися до Бішкіні, де стояв **жаб'ячий** стогін (Д.Білоус). 6. Уже горіли мохнатими і червоними, як жар, шапками будяки, дихаючи солодким **медв'яним** душком... (Гр.Тютюнник). 7. День згасав і нагадав обом про хліб – звичайний хліб, який треба **з'їсти**, щоб могли завтра жити й працювати, і вони так прозаїчно – від гіркуватих трав і полохливих **під'їздів** – увійшли в хлібний магазин (Р.Іваничук). 8. Парубок плівся повагом, позакладавши руки назад себе; позирав навкруги своїми блискучими очима; іноді зупинявся й розглядав зелене **нив'я** (П.Мирний). 9. І глибоким гордовитим ржанням Крізь державні далі над Дніпром Ти **в'іржав** у світ моє кохання закляк на кручі між дібров (М.Вінграновський). 10. Твої очі, темні і довгасті, схожі на очі **св'ятої** діви (В.Кашир).

- ☉ Визначте речення, ускладнені однорідними присудками.
- ☉ Позначте складнопідрядне речення з підрядною означальною частиною.
- ☉ Позначте речення з відокремленою обставиною, вираженою дієприслівниковим зворотом.

Варіант в).

1. І знову дають волю **солов'ям**, завдруге їх крутять, ще дужче підсиливши звук, щоб, мабуть, дошкулити отим юшкоїдам, що за Ягоровим парканом нишком свою **бракон'єрську** юшку їдять (О.Гончар). 2. Стави політі

медв'яним соком (А.Малишко). 3. І стояв він, як мак, *рум'яний*, бурмотів невиразно: «Бра...» Був Микола від *щаст'я п'яний*. Від хмільного людського добра (В.Симоненко). 4. Біг Івасик, немов на *св'ято*, і вибрикував, як лоша, І, напевне, була у *п'ятах* пелюсткова його душа (В.Симоненко). 5. І земля впила водю, мов живою *кров'ю*, І обнявся сміх з журбою, Ненависть з *любов'ю* (В.Симоненко). 6. Меч *Св'ятослава* прокладав путі для мудрості ясної Ярослава (В.Симоненко). 7. Так само бігають величезними коридорами *ур'ядовці*, так само цокочуть, як величезні коники, писальні машини... (В.Винниченко). 8. Несподівано, на весь свій височенний зріст, підвівся Олександр Йосипович *Краков'як* (Л.Дмитерко). 9. Тільки нічна *темр'ява* була *пор'ятунком* для Надійки: приховала і *гар'ячковий* блиск очей, і розпалене від щастя та сорому обличчя (В.Кашин). 10. Тепло, що йшло від грубки, смачна *вечер'я* та хмільна сита ще більше розморили їх, обличчя запашіли *гар'ячковитим рум'янцем* (В.Малик).

☉ Серед виділених одиниць назвіть слова, в яких кількість букв і звуків не збігається.

- ☉ Позначте речення, які містять вставні слова.
- ☉ Знайдіть речення з порівняльними зворотами.
- ☉ Назвіть речення з уточнюючою обставиною способу дії.

Варіант г).

1. Все в тобі *з'єдналося*, злилося – Як і поміститися в одній! – Шепіт *зачарований* колоссям. Поклик із катами на двобій (В.Симоненко). 2. Бачиш, з ними *щогодини б'юся*, Чуєш – битви споконвічний *гр'юк!* (В.Симоненко). 3. Вибіг він з туману муки, втомлено присів. Гуртувались мляві звуки у *сузір'я* слів (В.Симоненко). 4. Чи ти *об'ївся* блекоти, що не своїм, не рідним словом із *матір'ю* говориш ти? (Д.Білоус). 5. Тільки ж ти кров з мого серця *пролл'єш*, Вражого ж серця клинком не *проб'єш* (Л.Українка). 6. Лаврін *знічев'я* клацає на рахівниці (Д.Білоус). 7. *Маленька*, гостровида, з *пов'язаною* білим голівкою, з напружено круглими, *величезними* очима нічної птиці мишка, за якою зараз почнеться полювання старого, жовтого, лютого kota (В.Винниченко). 8. Обличчя ж начальника генерального штабу, довгасте, *обм'якле*, вже нездатне було ні бліднути, ні червоніти (Л.Дмитерко). 9. Із тих *довгастих* білих черепів махали *прірвою* очей провали – І чув я гупіт, *обр'ядовий* спів, Якими тут *пов'язаних* вітали (Яр Славутич). 10. Одружився по любові, *сп'яли* з мамою сяку-таку хатину, господарювати заходилися (Ю.Збанацький).

☉ Зробіть звуковий запис виділених слів. У кожному з них підрахуйте кількість звуків і букв.

- ☉ Розберіть за будовою підкреслені слова.
- ☉ Якими частинами мови є виділені слова?
- ☉ Назвіть односкладні речення, визначте їхні типи.

Варіант г).

1. Скільки доріг *з'їжджено*, скільки доріг пережито (Д.Прилюк). 2. Волога стерня, трава, *пуп'янки* нерозквітлої конюшини злетіли над землею, звихорені копитами (Д.Прилюк). 3. Побагровіли на шаблях *гар'ячі* краплі сонця.

4. Трава, щойно зелено-ясна, зайнялась кривавим **полум'ям**, і річка **без/іменна** спинула свій вічний плин, вражена січею й перетята мертвими та покаліченими тілами (Д.Прилюк). 5. Вечір змінив насуплений день непомітно, і Федір, не заходячи додому, з контори повернув прямісінько на виселок, де жила з **матір'ю** Марія (Д.Прилюк). 6. Білявий, стрижений під бокс, із свіжим на щоках **рум'янцем** (О.Гончар). 7. Дольна половина величезної скелі, припавши землею, поросла **чагар'ями** та невеликими деревами, але горішня знімалась високо та стрімко і то руділа, то сіріла своїм величезним камінням (Б.Грінченко). 8. Снаряди бовтались у воду і вибухали на дні, і з глибоких таких ям і затонів виринали жовто-білими **черевами** догори розпанахані величезні соми, сазани, шуки та інший згублений **риб'ячий** рід (О.Довженко). 9. **Хазяїн** накидав згори величезну шапку, увіткнув вила, **прив'язав** до драбків **віршовку** і, перекинувши її через сіно, наказав дівчині тягти разом з ним (В.Кашин). 10. **Святослав** кинув пильний погляд на кремезного чорнобородого **чолов'ягу** середніх літ, на його величезний тюрбан та золоті **персні** на пальцях, суворо запитав: «Як тебе звати?» (В.Малик).

☉ Поясніть розділові знаки при прямій мові в останньому реченні. Перепишіть, переробивши його на речення з непрямою мовою.

☉ Випишіть із речень дієслова, вкажіть їхні форми (змінні і незмінні).

☉ Знайдіть речення з відокремленими означеннями, вираженими дієприкметниковими зворотами. Поясніть уживання розділових знаків.

☉ Доберіть до підкреслених слів синоніми.

Варіант д).

1. Дуже, правда, кирпатий, на голові три волосинки і замість брів самий пух, але хоч і безбровко, одначе веселий, бойковитий, в ідеях весь, як у **реп'яхах** (О.Гончар). 2. Тут же кожний вважав за свій **обов'язок** і собі додати, так що розмова виходила дуже смачна і калорійна (Ю.Збанацький). 3. І скоро по всьому підводному царству пройшла чутка, що на березі дуже агресивний рибалка **об'явився**, бо розбіглась уся риба по домівках, самі мальки гралися на дзеркально-спокійній гладі озера, дражнилися з рибалками (Ю.Збанацький). 4. Я дуже радий, пане, що вас бачу, – заговорив чоловічок швидко, наче боявся, що я його **переб'ю**, – ви давно мені подобаєтесь, тільки ніяк не можна було зачепити вас на розмову (Р.Іваничук). 5. Юнак був нахмурений, **сер'йозний**, але дуже чемний, аж занадто чемний (І.Багрянний). 6. Настя миттю схопилася з **м'яких** подушок, і від того різкого руху заколивалось жовтаве **полум'я** лойової свічки (В.Малик). 7. Жовтаве лице **май'ора** налилося **кров'ю** (Л.Дмитерко). 8. Князь Ярослав обережно ступає **дерев'яними** мостинами, зупиняється біля сходів, куди пробивається жовтаве світло з сіней, де чути тихі голоси гриднів, що там, унизу, розмовляють про свої справи (В.Скляренко). 9. **Двор'яни** теремські ходять попід стінами з корчагами, наповненими холодним медом, підносять **бо'ярам** і воєводам келихи, з яких спадає жовтувата густа піна, **п'ють** гучно, смакуючи, передихують... (В.Скляренко). 10. У щілину видно жіночу, круглу, поштиво зігнуту спину графа Адольфа й плескувату потилицю з **руд'явим** чубом (В.Винниченко).

- ☉ Випишіть займенники, визначте їхні розряди, провідмініайте.
- ☉ Визначте речення, ускладнене звертанням.
- ☉ Позначте речення з уточнюючою обставиною.
- ☉ Знайдіть речення, яке містить вставне слово.
- ☉ Випишіть складнопідрядне наслідкове речення.

Варіант е).

1. Прямо проти входу, під протилежною стіною, на торі, сидів хан **Коб/як**, сухорлявий чоловік середніх літ, з вузькими чорними очима під важкими верхніми повіками, у червоному чепкені, підперезаному зеленим шерстяним поясом (В.Малик). 2. З вікон Трудиної кімнати на терасу лягає **тьм/яний** зеленкуватий прямокутник світла (В.Винниченко). 3. Не зерно, а **руд/як** сиплеться! – здмухується зверху хитрувата лагідність з усього обличчя (М.Стельмах). 4. Бліде обличчя зачервоніло ніжним **рум/янцем**, очі засяли ясніше, і в їх світилася така сила життя, що всім зрозуміло, що Катерина одужує (Б.Грінченко). 5. **Перев/язала** рушником, довжелезним, весільним, ще маминим: «Оце дочко, як знайдеш собі пару, то згодиться й тобі», – і йому стало мов легше (А.Дімаров). 6. Вони то розбігалися, то кидались один на одного в атаку з довжелезними **дерев/яними** вилами (О.Довженко). 7. Коли ж за вікнами спалахувала блискавиця і яскраве зеленкувате сяйво наповнювало світлицю, на стіні вимальовувались меч і щит **Св/ятослава...** (В.Склярєнко). 8. Мідна корба, комин, скла, шапочки **цв/яшків** кричуще випинаються на тлі моху сірувато-зеленявих скель (В.Винниченко). 9. Серце було стиснуте, і та сіра свинцева гіркота, що напливла на неї, коли вона пішла до сараю, ще не відринула зовсім, тільки стала якоюсь **м/якшою**, наче трохи світлішою (В.Кашин). 10. Серед сонячного, золотаво-осіннього **надвечір/я** для мене настала **темр/ява**, мені не хотілося жити, я хотів і собі лягти поруч з батьками (Ю.Збанацький).

- ☉ Позначте речення з уточнюючими обставинами місця.
- ☉ Знайдіть речення з фразеологізмом, розкрийте його значення.
- ☉ Поясніть написання підкреслених слів.
- ☉ Перепишіть складносурядні речення, поясніть розділові знаки.

Варіант є).

1. Цього разу дістав **севр/юговий** балик. З ніжним золотистим жирком (А.Дімаров). 2. **Р/ябе**, віспуває обличчя Кзи червоніє, зоб надувається, як у г/юрзи, а очі наливаються жовцю (В.Малик). 3. А як же потрапити в ту Америку? – першим неохоче струсив із себе пелену **марєва** Мирон Величко, і його великі циганкуваті очі жагуче **вп/ялися** в агента (М.Стельмах). 4. Тисяцький Шварн, немолодий, рудобородий **чолов/яга** з важкими **олов/яними** очима і крупним гачкуватим носом, влетів у князівську хоромину задиханий, засапаний, мовби за ним хто гнався (В.Малик). 5. Василь працює **м/ясником** на Подолі, має розкішну квартиру й «Волгу», тілисту жінку й одгодованих на славу дітей (А.Дімаров). 6. Яблукаста кобилиця більш стримана, а може, заклопотана, бо ж – мати, а лошатко ото лише, що наборзі наждюхає у **вим/я**, а все більше коло юри треться (Р.Іваничук). 7. Похмуро

лупала на нас своїми підсліпуватими вікнами тюрма, на невеличкому **подвір'ї**, що скидалось на якусь **кам'яну** торбу, грався холодний, гострий, як бритва вітер, не снігом курілося, а **піском** і **сажею** (Ю.Збанацький). 8. Овлур скинув з-за плеча торбину – дістав кожному по шматку цупкої **в'яленої яловичини**, і всі мовчки накинулися на смачне солонувате **м'ясо** (В.Малик). 9. Посеред вузькуватої вулиці, збиваючи **кур'яву**, крутиться шалене парубоче **коло** (М.Стельмах). 10. У нього на сухих вилицях грають нездорові **рум'янци**, з глибоких очних западин хворобливо блищать почервонілі очі (Ю.Збанацький).

☉ Визначте рід підкреслених іменників.

☉ Розподіліть за відмінами підкреслені іменники.

☉ Провідмінійте іменники лоша, лошатко, вим'я, подвір'я, мати, жовч, очі.

☉ Зробіть словотвірний розбір слів підсліпуватий, яблукастий, рудобородий, заклопотаний.

Варіант ж).

1. Обличчя бліде, щоки запалі, голова **перев'язана** почорнілою марлею з рудою кривавою плямою (В.Кучер). 2. Григорій Волошин, **чолов'яга** років сорока, з тонкими, привабливими рисами обличчя і **рус'явими** козацькими вусами (М.Стельмах). 3. Немов сивастий атомовий гриб, Що нагло вибухнув над мирним містом І так застиг, завмер, **закам'янів**, Цей білий дім із чорною душею... (Яр Славутич). 4. Нерівна чорна лінія валки, мов траур, розсікає синювато-рожеве **безмір'я** снігів і наближається до вершників (М.Стельмах). 5. На тлі сталєво-синюватого неба видно, як на контурі голови ворущаються волосинки від зустрічних течій **гар'ячого повітр'я** (В.Винниченко). 6. Немов навала синявих китів, Пливуть юконські **олив'яні** хмари, І дмуть вітри, Гренландії удари. Неначе світ кончини захотів (Яр Славутич). 7. Це був шматок **коров'ячого** шлунка, схожий на сирицювату підошву (Ю.Збанацький). 8. Глибока ущелина, перетинаючи центральну дорогу на Севастополь, далеко перерізала скелясте **узгір'я** і служила розвідникам доброю позицією для спостереження, маскуванню... (В.Кучер). 9. І **спам'ятатись** не встигла – забрали мого батька, лишилась одна-однісінька (Ю.Збанацький). 10. Хома підвівся на підніжку біля перелазу, скочив на мураву, дибнув довжелезними ногами, і одразу **подвір'я** стало тіснішим (М.Стельмах).

☉ Випишіть дієприкметники активного і пасивного станів.

☉ Знайдіть речення з відокремленою прикладкою.

☉ Випишіть складносурядні речення. Поясніть уживання розділових знаків.

☉ Визначте складнопідрядне речення з підрядною з'ясувальною частиною. Назвіть засоби зв'язку.

☉ Поясніть уживання розділових знаків у реченнях з порівняльними зворотами.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якому рядку всі слова пишуться з апострофом або без нього.

Варіант а).

001	перемир...я	Приамур...я	Амудар...я	Лук...янівка
002	Прип...ять	Р...язань	Приазов...я	в...ятка
003	безголів...я	Крем...яначчина	Захар...їн	мавп...ячий
004	узгір...я	олов...яний	Анан...їн	Р...єпін
005	присв...ята	Задністров...я	В...язьма	Сирдар...я

Варіант б).

001	р...ятівник	кав...ярня	багр...янець	хом...як
002	під...йомник	міжгір...я	львів...янин	ластів...ята
003	між...ярусний	рутв...яний	дев...ятсот	безпам...яття
004	Стеф...юк	роз...юшений	з...юрмитись	Мін...юст
005	з...економити	між...яр...я	з...йомка	тім...я

Варіант в).

001	м...ясний	знічев...я	торф...янистий	М...юллер
002	В...єтнам	під...язичний	двох...ярусний	трьох...етапний
003	дзв...якання	під...яремний	перед...останній	зв...язківець
004	з...їжджений	солов...їний	перед...ювілейний	полум...яний
005	без...язикий	В...єнтьян	мало...їжджений	черв...як

Варіант г).

001	В...ячеслав	тьм...яний	прим...ятий	слов...янський
002	Св...ятополк	переджнив...я	роз...ятрити	сім...янин
003	ластів...ята	надвечір...я	зав...язати	з...їсти
004	в...йокати	Мурав...йов	розм...якшувати	з...агітувати
005	під...йомний	надбрів...я	р...ятувати	з...ясувати

Варіант г).

001	пл...ямистий	п...ятнуватий	р...ядовий	дір...явий
002	р...ябенький	к...ювет	п...ятиденка	р...ятувальник
003	зам...яклий	с...юрприз	з...ябровий	з...явище
004	слив...яний	сум...яття	валер...янка	жираф...ячий
005	п...яльця	п...ятка	с...юрреалізм	прим...ятий

Варіант д).

001	пор...ядок	дво...ярусний	зім...яти	мор...як
002	розв...язка	дев...яносто	горохв...яний	пам...ятник
003	роз...єднувати	дев...ятеро	м...якосердний	перев...язувати
004	роз...їзд	дев...ятнадцять	бур...ячиння	пов...язка
005	п...ястися	пор...ядний	пам...ятка	прив...язь

Варіант е).

001	розр...яд	св...ятиня	узгір...я	дров...яний
002	спересерд...я	сім...я	узмор...я	дріб...язок
003	ви...ярок	вир...яджати	ур...яд	др...япати
004	в...ялий	двор...янин	роз...юшений	др...юк
005	в...юнкий	присв...ячувати	бур...яний	др...яхлий

Варіант є).

001	т...ямуцність	т...юбик	т...юнер	т...юкання
002	грав...юра	ма...йонез	осерд...я	п...ятиборство
003	Гур...єв	в...їхати	хр...юкання	роз...ярити
004	щур...ячий	багр...яний	св...ятковий	Мар...яна
005	хутр...яний	св...ященик	в...юн	об...юшений

Варіант ж).

001	пан...європейський	слов...янський	Лозов...ягін	кам...яний
002	необ...їжджений	кур...ятина	роз...яснення	п...ятачок
003	кле...йонка	м...ятний	роз...юшений	об...явник
004	з любов...ю	скуп...яга	дев...яносто	обійст...я
005	кур...ява	з кров...ю	роз...ятрити	бягр...янець

Варіант з).

001	п...ятигранник	об...якоритися	спересерд...я	об...єкція
002	черв...як	реп...яшок	медв...яний	в...ятський
003	полотн...яний	п...ятиліток	об...єднання	Придніпров...я
004	ластів...ячий	коров...ячий	Валер...ян	Р...єпін
005	об...єктний	Кир...ян	об...їдатися	сузір...я

► Завдання для самостійного опрацювання

1 Пригадайте правила вживання в українській мові апострофа після префіксів і першої частини складного слова.

2. Сформулюйте правила вживання апострофа у корені слова.

3. Поясніть, у яких випадках перед буквами **я, ю, є, ї** апостроф не ставиться. Проілюструйте відповідь власними прикладами.

**КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ВЖИВАННЯ АПОСТРОФА»**

**Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.**

№	А	Б	В	Г
001	рум'янець	джв'якотіти	шир'яти	мавп'ячий
002	медвяний	проб'ємось	бракон'єр	нив'я
003	з любовью	з матерями	пов'язана	пуп'янки
004	безіменна	оловяний	чолов'яга	реп'яхи
005	м'ясник	кур'ява	безмір'я	коров'яча
006	олив'яні хмари	скелясте узгір'я	свіже повітря	торф'яний ґрунт
007	Д'Артаньян	Мін'юст	Рек'явік	кон'юктура
008	Соловйов	рябий	ад'ютант	різдв'яний
009	черв'як	духм'яний	ін'єкція	кеш'ю
010	к'янті	моркв'яний	зв'язок	верф'ю
011	верб'я	підв'язати	Пхеньян	прем'єра
012	під'юдити	розмякшувати	транс'європейський	зв'язківець
013	Лук'ян	двоярусний	жираф'ячий	сурм'яний
014	кур'йозний	Х'юстон	двох'ярусний	зв'ялити
015	пан'європейський	всер'йоз	Д'Арк	В'ячеслав

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ПОЗНАЧЕННЯ М'ЯКОСТІ ПРИГОЛОСНИХ

М'який знак пишеться:

1. Після м'яких приголосних **д, т, з, дз, с, ц, л, н** у кінці та в середині слів: *трипільці, молодь, юність, тринькати, витязь, тедзь, карась, вітерець, кисіль, відстань, летіть, станьте, молотьба, хлопець, синька, усміхайтесь, кварталний, щасливець, напам'ять, щавель, мудрість*.

2. Після м'яких приголосних у середині складу перед **о**: *льон, Льодове побоїще, тіньочок, льох, сьогодні, дзьоб, сльоза, п'ятьох, льодовик, сьомий, тьохкати, схвильовано, цьогорічний, покльований, покидьок, льотчик, учотирьох, Огарьов, Чоботарьов*.

3. Після **з, ц, с** у суфіксах **-зък-(ий), -цьк-(ий), -ськ-(ий); -зъкість, -ськість, -цькість; -зько, -сько, -цько**: *празький, ризький, чумацький, козацький, гвардійський, український; близькість, людськість; близько, військо, Мацько, Грицько*.

4. Після **н** у суфіксах **-еньк-, -оньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-**: *річенька, калинонька, тихесенький, малесенький, повнісінький, малюсінький, ніченька, сиротиненька, батенько, темненько*.

5. Після **л** перед наступним приголосним (крім **л**): *вихователька, полька, їдальня, пальці, лялька, сільський, учительська (але: гілля, ляний, лється, наллю, виллю, розіллю, піділлю)*.

6. У родовому відмінку множини іменників жіночого роду м'якої групи першої відміни і середнього роду другої відміни: *вишень, яблунь, кислиць, віконець, сердець, нарікань, конопель, вагань, весіль, посилян, питань, яєць, місць, кухонь, лазень, поверхонь, шабель*.

7. У дієслівних формах дійсного та наказового способу: *сміється, пишеться, гойдається, вчиться, міститься, здається, пишуть, піднось, підносьте, підносься, винось, виносьте, виносься, лізь, лізьте, киньте, станьте, порадься, подивіться*.

М'який знак не пишеться:

1. Після **р** у кінці складу або слова: *Харків, Варка, Одарка, ливарник, воротар, кобзар, факір, твір, шарнір, стартер, сквер, бульвар, казкар*.

2. Після губних **б, п, в, м, ф** у кінці складу або слова: *голуб, губний, насип, степ, любов, ставте, сім, повідомте, бравиш, верф*.

3. Після шиплячих **ж, ч, ш, щ** у кінці складу або слова: *морж, ніж, вантажте, піч, пишеш, мрієш, намажте, хочеш, кущ, плащ, не морщся, кліщ, Горпинич*.

4. Після **н** перед **ж, ч, ш, щ** та перед суфіксами **-ськ-(ий), -ств-(о)**: *інжир, інженер, промінчик, менший, тонший, цвірінчати, інший, Уманицина, Рязаницина, Меншов, паницина, панство, селянство, велетенський, кінський, пномпенський, казанський, волинський, (але: Маньчжурія, бриньчати, женьшень, Тянь-Шань)*.

5. Після **л** в іменникових суфіксах **-алн-(о), -илн-(о)**: *держално, грабилно, ціпилно, пужално (але в зменшених формах ь пишеться: держальце, пужальце й под.)*

6. У сполученнях **-лц-**, **-лч-**, якщо вони походять із **-лк**: *фіалка – фіалці – фіалчин; білка – білці – білчин; сопілка – сопілці – сопілчин (але Галька – Гальці – Гальчин; Юлька – Юльці – Юльчин, Алька – Альці – Альчин)*.

7. Після **д, н, т** перед суфіксами **-ченк-(о)**, **-чук**, **-чишин**: *Федчук Грінченко, безбатченко, Станчук, Гринчишин, Степанчук, Радченко (але після л пишеться ь: Ковальчук, Михальчук, Натальченко, Кальченко)*.

8. Коли **ь** уживається у формі називного відмінка іменника, то він зберігається й у всіх інших відмінках; коли ж у називному відмінку його нема, то й в інших відмінках він не пишеться: *ненька – неньчин, нянька – няньчин, донька – доньчин, яблунька – яблуньці, донька – доньці, квітонька – квітоньці, вишенька – вишеньці, Васька – Васьці – Васьчин, Пріська – Прісьці – Прісьчин, Онисько – Онисьчин, письмо – на письмі, (але Параска – Парасці – Парасчин, пасмо – у пасмі, Мелашка – Мелашці – Мелашчин)*.

◆ **Запам'ятай!** *Уляна – Ульянов – Ульяновченко, Касян – Касьяненко, Третьак – Третьяковська галерея, Севастян – Севастьянов (але Себастьян Бах)*.

9. У словах *в'язкий, дерзкий, порський, баский, різкий, боязкий, жаский, ковзкий, плаский (плоский)* і похідних утвореннях: *боязкість, в'язкість, баско, різко* тощо.

10. Після м'яких приголосних, якщо за ними йдуть інші м'які приголосні: *кузня, пісня, світ, радість, сміх, щастя, але різьбяр, тьмянний* і похідні від них.

11. Після **ц** у кінці слів – іменників чоловічого роду іншомовного походження: *Галац, Суец, кварц, палац, шприц*, а також у вигуках: *бац, клац, мац, буц, гоц*.

12. Між подовженими м'якими приголосними: *навчання, галуззя, стаття, сіллю, тінню, міддю, каміння, гілляччя, життя, колосся, сміття, насіння, гайвороння*.

► **Вправа 1. Перепишіть слова, вставте замість крапок, де потрібно, м'який знак, поясніть його вживання.**

Варіант а).

С...вято, куз...ня, брил...янт, богатирс...кий, поліс...кий, запіз...нююс..., п'ят...десят..., сім...надцят..., Марин...ці, вишен...ці, майбут...не, кін...чик, т...мянний, різ...бяр..., облиш..., тіт...чин, матін...чин, уман...с...кий, заздалегід..., в...язати, волин...с...кий, прип'ят...с...кий, велетен...с...кий, казан...с...кий, п'ят...сот..., дон...чин, весіл...ля, вітал...ня, Ул...яна, бджоляр..., цв...охають..., піс...ня.

Варіант б).

Березіл..., бранец..., брівон...ки, жмен...ці, сопіл...ці, бджіл...ці, біл...ці, вишен...ці, калинон...ці, квітон...ка, памороз..., підпад...омакають..., тиц...кає, чіл...ний, Юл...чин, Зін...чин, Тан...чин, Ул...яна, Севаст...ян, Ул...янов, Севаст...ян Бах, велетен...с...кий, кін...с...кий, Уман...щина, внучен...ці, Рязан...щина, дерз...кий, Сум...щина, Гуцул...щина, сил...но, тон...ший, Мен...шиков, пужал...це.

Варіант в).

Брин...чати, жен...шень, Ман...чжурія, цвірін...чати, цвірін...кати, чотир...ма, сім...сот, п'ят...десят, шість...сот, близ...кість, стіл...ці, смієт...ся, конференс...є, едел...вейс, ал...янс, міл...йон, міл...ярд, бул...йон, кабал...єро, павіл...йон, медал...йон, кан...йон, шин...йон, віл...ха, середн...овіччя, доріжен...ка, низ...кий, бояз...кість, пужал...но, людс...кість, туберкул...оз.

Варіант г).

Ридикюл..., алкоголь..., тренуєт...ся, дзен...кіт, дз...обик, ліз...мо, Пан...ченко, зверхн...о, утр...ох, близ...кий, повнісін...кий, біл...ший, мен...ший, віл...ний, конопел..., косит...ся, молот...ба, Грін...ченко, приз...ба, Гун...ко, Гун...чине, не морщ...ся, барабан...щик, велетен...с...кий, виніс...ся, дон...чин, різ...бяр, підніс...ся, Гал...кою, виніс...ся.

Варіант г).

Тян...-Шан..., Марин...чин, підніс...я, котит...ся, ослін...чик, каган...чик, бан...щик, мен...ший, вожд..., перев'яз..., приголуб...те, сім..., братн...ого, крайн...ого, ц...ого, Гор...кий, секретар..., чотир...ох, комар..., камін...чик, ден...щик, барабан...щик, сім...сот, дев'ят...сот, на калинон...ці, у люл...ці, на підстил...ці, на лял...ці, дон...чин, нен...чин, просит...ся.

Варіант д).

Гойдаєт...ся, вдивляєт...ся, вимовляєт...ся, п'ят...сот, шість...сот, сім...сот, вісім...сот, студентс...кий, інститутс...кий, кін...с...кий, стрілец...кий, по-україн...с...ки, л...яний, л...єш, вугіл...я, радіст...ю, димар..., зустрічайтес..., милуйтес..., познач...те, л...ох, середн...ого, осінн...ого, тр...ох, с...омий, молот...ба, кров..., у лан...ці, у хатинон...ці, Вас...чин, на ручен...ці, на таріл...ці, на голівон...ці.

Варіант е).

У бан...ці, на вишен...ці, воротар..., кір..., гір...ко, безбат...ченко, жнец..., молодець..., дивуєш...ся, милуєт...ся, цікавит...ся, хвилюєт...ся, пишаєт...ся, медал...лю, сіл...лю, печал...лю, л...отчик, трет...ого, гал...орка, намал...ований, кол...оровий, літн...ого, зустрічаєш...ся, відновлюєш...ся, подорож..., вибач...те, вітаєш...ся, козац...кий, ткац...кий, мален...кий, гарнесен...кий.

Варіант є).

Вуз...кий, пекторал..., дз...об, пот...марений, пригуб...те, став...те, любов..., сип...те, учител...с...кий, кіл...це, пал...ка, спіл...ний, сіл...це, ожинон...ка, долен...ка, д...огот..., їдал...ня, скрин...ка, п'ят...надцять, гончар..., снігур..., календар..., бондар..., якір..., повір...те, Хар...ків, піклуєш...ся, ріж...те, летиш..., добуваєш..., використовуєш..., читаєш..., молодець...кий, тонюсін...кий.

Варіант ж).

Ніжен...ка, піч..., чес...кий, калинон...ка, дзелен...чання, по-німец...ки, чорнісін...кий, київс...кий, дощ..., запоріз...кий, Семен...чиха, просит..., читаєш..., ніч..., малюєш..., вмиваєш...ся, у бал...ці, на сопіл...ці, бджіл...ниц...кий, циган...ці, рибал...чин, Трав...ян...чиха, зозул...чин, копіл...ка, Херсон...щина, Вар...ка, Вар...чин, Дун...ка, Дун...чин, Гуляйпіл...щина, добресен...кий, добрен...кий, дір...частий, гурал...ня, гул...ка, корсун...с...кий, ґрун..., Куз...ма, літ...не.

Варіант з).

Сторіч..., стіл...чик, гребін...чик, туш..., у каз...ці, у хустин...ці, на яблун...ці, дз...об, хлопец..., відтепер..., їхн...ого, гол...ці, Хар...ків, тихесен...ко, юнац...кий, республіканс...кий, пол...с...кий, учотир...ох, побачиш..., Сибір..., гуаш..., чотир...ма, повір...те, ласун...ці, Натал...чин, сіл...с...кий, мужніс...т..., різ...ба, ковал...с...кий, кін...чик, пекар..., громадян...ство, чес...тю.

► **Вправа 2. Поясніть, чому не пишеться м'який знак після виділених букв.**

Варіант а).

Боязкий, ковзкий, різкий, Наталці, рибалчин, спілчанський, набавте, сім, степ, мажте, не руште, ходиш, тепер, воротар, кінчик, тонший, Уманщина, селянський, Романченко, Федченко, Стоянчук.

Варіант б).

Японський, слов'янський, рязанський, ллється, камінчик, селянський, присвячений, хоробрість, перенісся, Уманщина, свято, цвях, святий, добрість, щастя, колосся, розрісся, бажання, Суец, палац, клац.

► **Вправа 3. Замість крапок поставте ь чи й. Прокоментуйте написане.**

Під...омний, д...оготь, кур...озний, павіл...он, ст...ожка, ма...оріти, л...отчик, міл...он, пен...ок, га...ок, кол...оровий, міл...онер, ранн...ого, ...осип, намал...ований, Юрі...ович, Пискар...ов, ра...он, колишн...ого, ...ому, ц...ого, літн...ого, Вороб...ов, л...ох, зна...омий, Микола...ович, ма...оліка, Солов...ов, Ковал...ов, з...омка, с...огодні, ...од, л...одохід, бо...овий, кра...овий, Олексі...ович, тр...ох, Мурав...ов, кле...онка, медал...он, Сергі...ович, під...ом, ма...онез.

► Вправа 4. Доберіть до поданих слів спільнокореневі.

Серйозний, підйом, бадьорий, літати, майоріти, Йосип, йод, сльоза, дзьоб, йорж, район, знайомий, мільйон, лід, льон.

► **Вправа 5.** Від поданих іменників утворіть форми давального відмінка. В одну колонку випишіть слова без м'якого знака, в другу – з м'яким знаком.

Варіант а).

Авторучка, Іринка, Юлька, гілка, ніченька, доріженька, галка, білка, болгарка, зірка, Одарка, рибалка, зіронька, брунька, сережка, жінка, лялька, комсомолка, матінка, Варка, ненька, яблунька, пісенька, сопілка, тарілка, русалка, видолинка, рученька, маківка, малярка, скринька, мавка, вишенька, авоська, вихователька, тополька, галька, фіалка, доріжка, тітка, стежечка.

Варіант б).

Дочка, Наталка, донька, рибалонька, Алька, дірка, Юрка, полька, бджілка, нянька, футболка, віялка, валер'янка, кицька, Васька, Пріська, співачка, вчителька, Тетянка, Параска, Мелашка, Оленка, Галька, Параска, Яринка, веселка, книжка, долинка, бджілка, матінка, матінонька, колиска, родинонька, білка, калинонька.

► **Вправа 6.** Запишіть подані числівники словами: 5, 6, 7, 8, 15, 16, 17, 18, 21, 50, 60, 70, 88, 90, 99, 400, 500, 555, 567, 679, 664, 700, 857, 980, 1015, 1000000.

► **Вправа 7.** Перепишіть речення, вставте, де потрібно, м'який знак, поясніть його вживання у виділених словах.

Варіант а).

1. Ще мати *Єл...ці* розповідала про один *гуч...ний* випадок, коли *Ягор...*, спродавши *якос...* у місті *багатющий урожай полуниц...* (О.Гончар).
2. І ліс, і птиця в *н...ому чогос...* притихли, а *дз...юркотливе джерел...це* співало й співало свою *пісен...ку*, ще й на *дурнич...ку* підготувало розмите *корін...ня* (М.Стельмах).
3. По той бік затоки *вигинаєт...ся* впродовж берега рядок вогнів *рибал...с...кого* селища, на одній із вершин *пул...сує зіроч...ка* маяка. *Пул...сує* отак *ніч... кріз... ніч...* (О.Гончар).
4. *Повітр...я світит...ся, кряхтит..., і бджолиніст...* золота гуде в *н...ому* (О.Гончар).
5. Я ж лагідно тебе тримаю, пташко, в своїх руках *леген...ких*, як *вітрец...* Хіба неволя це? Хіба це важко від мене взяти кілька *зеренец...*? (Д.Павличко).
6. Десь у далекій *куз...ні брин...чали* стиха струни бандури (О.Ільченко).
7. *Пріс...ка* ледве ходила по хаті. Серце *Пріс...чине* нило (П.Мирний).
8. *Ул...янка навіт...* не помітила, як весна перейшла в літо, як заграла на *сопіл...ці* золота іволга в гущавині лип (О.Донченко).
9. Опера *Мусоргс...кого «Хован...щина»* написана на історичний сюжет (З газети).
10. Мати на хвилинку відклала свою роботу та дістала з кишені невеличкий металевий *жетон...чик* – сумовитий подарунок війни (Ю.Збанацький).

☉ Випишіть з речень якісні прикметники. Утворіть від них вищий та найвищий ступені порівняння.

☉ Випишіть з речень прикметники, від яких не можна утворити ступені порівняння.

☉ Провідмініайте підкреслене словосполучення. Зверніть увагу на відмінкові закінчення.

☉ Зробіть фонетичний розбір поданих слів: дзюркотливий, Хованщина, бджолиність, тримаю, джерельце, коріння, вигинається.

Варіант б).

1. Грушки любив, – з сумовитою посмішкою промовив до Орисі її старший брат *сіл...кор Васил...* і знову глянув на діда (*О.Довженко*). 2. На берег *котилис... леген...кі* хвилі, шелестіла *гал...ка* і *пінилис...* на зелених водоростях білі *бул...ки* (*Ю.Бедзик*). 3. Перед очима *нен...ка*. Некваплива, сумовита, вся сива, як *голуб...ка* (*Ю.Збанацький*). 4. Журливо мліли очі сумовиті, І борошно, Мов біла *кров..., лилос...* (*В.Симоненко*). 5. І ці пахощі, і трохи холодне *повітр...я*, і червоне ще сонце якось гарно впливали на його, робили *бад...орішим*, моторнішим (*Б.Грінченко*). 6. Демид не *вернувс...* у хату, а став на рундуку: йому не хотілося йти з *ц...ого* трохи вогкого, але здорового свіжого *вечірн...ого* повітря (*Б.Грінченко*). 7. Або оці ось стежинки, витопані по прямих лініях, обрамлені *блис...кучими* плитками, червонястими, мов той рубін, що його трохи остудили холодні роси *гір...с...ких* ущелин (*М.Чабанівський*). 8. І той журнал, що всім навперегін Сягав на Схід старанням Росохи, *Бад...орий* духом і наївний трохи (*Яр Славутич*). 9. *Мел...ник*, не *кваплячис...*, самими очима порахував усіх, записав, а тоді глянув на всіх привітно й запитав густим, трохи хриплим голосом... (*І.Багрянний*). 10. Довго дивився на фотографію. Оживала її *усміш...ка*, її надміру сині, водночас веселі й ніби *пот...марені* смутком очі... (*Л.Дмитерко*).

☉ Випишіть речення з порівняльними зворотами.

☉ Назвіть орфограми в суфіксах іменників.

☉ Утворіть пестливі форми від прикметників *здоровий, свіжий, холодний, густий, синій, веселий, вогкий, прямий, сивий*. Якими суфіксами ви скористалися? З'ясуйте їхнє написання.

☉ Підкресліть однорідні члени речення. Назвіть засоби зв'язку між ними.

Варіант в).

1. І стали в бронзі величаві кумири доби назавсігди на майданах посеред вічного *Казахстан...с...кого* степу (*О.Довженко*). 2. Перед нашим будинком зупинився візок з двома величезними бідонами, поруч *витанц...овував ч...оловік* у білому фартухові, з довгим черпаком в руках (*А.Дімаров*). 3. Приготувати свого дарунка Зоя встигла саме вчасно, і тепер шука лежала на величезній таці, позиченій у *директор...с...кій їдал...ні, дивуючи* гостей незвичайними розмірами (*В.Собко*). 4. За величезним столом сиділо ще чоловік з двадцятро гостей, переважно робітників *мартенівс...кого* цеху, *Ст...опиних* друзів (*В.Собко*). 5. Стояв двір Пантели чужаком осторонь, обкутаний з усіх боків моторошно густим садом, – не то гордовитий, не то потаємний, ніби для *від...омс...ких* шабашів призначений... (*Р.Іванчук*). 6. Колосок добув з *пол...ової* сумки грубезний

журнал у зеленій **полот...няній** оправі, що колись був **контор...с...кою** книгою, поклав його **серед** стола, **сер...озно** **глянувши** на родину Громових, яка сиділа кругом **н...ого** (В.Кучер). 7. І як **же** потім згадувала Варя, **в сибір...с...кі** люті морози, **отого** дивакуватого чоловіка! (А.Дімаров). 8. Романе, а **от на добр...ячій ділян...ці скіл...ки ти** за **ден... зможеш...** заробити? – з онишником в руках **підходить...** [Марія] **до** сина (М.Стельмах). 9. **Нікого** з тих **перших** не **видат...** **с...огодні** у довжелезному **косар...с...кому** ряду (Ю.Збанацький). 10. **Усі** **смалят...**: хто вітчизняні цигарки з довгими паперовими хвостами, **хто** самокрутки з **ядуч...ої** махорки, а **сам господар...** – **шляхет...с...ку люл...ку** з **довжелезним**, схожим на кларнет, цибухом (Л.Дмитерко).

☉ Поясніть значення поданих слів: люлька, кларнет, цибух, шабаш.

☉ Вкажіть, якими частинами мови виражені підкреслені слова у реченнях?

☉ Поставте іменники другої відміни в родовому відмінку однини: *двір, степ, кумир, майдан, будинок, візок, черпак, робітник, гість, розмір, цех, сад, шабаш, друг, бік, колосок, журнал, стіл, мороз, чоловік, Роман, син, ряд, хвіст, господар, кларнет, цибух.*

☉ Провідмінійте збірний числівник двадцяттеро.

Варіант г).

1. Ракети і наростаючий лемент собачий мовби зовсім не **стосуєт...ся** Духновича, він, як **виріз...блений**, стоїть проти тієї величезної скирти, де замість снопів золотих, колосистих, бомби на бомбах лежать (О.Гончар). 2. Тут до них підступила не принцеса і не фея з казки, а моторна жінка **середн...ого** віку з хитрими, злодійкуватими очима (Л.Дмитерко). 3. **Дивит...ся** Христина на веселе циганкувате обличчя Юрка, на його **зад...ористі**, повні іскристого сміху очі й мимоволі починає посміхатися (М.Стельмах). 4. **Прошл...опала** босими ногами по фарбованій підлозі, стала над ліжком: з-під короткої сорочки витикалися довгі маслакуваті ноги (А.Дімаров). 5. Баба Горпина **кіб...цюватими пал...цями** затиснула **велетен...с...кого малосол...ного** огірка, забула, для чого його тримає, бо ніяк не **виговорит...ся** (Ю.Збанацький). 6. **Волос...ся** темно-русяве блищало, **віл...но** розкинуте на плечах, **кіл...часті кін...чики** його золотились на сонці, ніби злегка **пр...горілі, пр...палені ін...шим**, степовим сонцем (О.Гончар). 7. Сонце вже зайшло, але в небі висить іще густо-червона, з синюватими краями **велетен...с...ка хмар...яна** китиця (В.Винниченко). 8. Дивилася на неї якимось **ін...шими** очима, а жалюгідну стару бабу, худорляву, **зморш...кувату** і злу, схожу на карикатуру з дитячої книжки про **від...ом** (В.Кашин). 9. І плаче **гір...ко** Ярославна в Путивлі-граді на валу (А.Малишко). 10. Потяглися короткі, **т...мяні, мряч...ні** дні (В.Козаченко).

☉ Випишіть складносурядне речення з протиставними відношеннями.

☉ Визначте типи підрядних речень (1, 5 речення).

☉ Знайдіть у реченні дієприкметники, визначте час, вид, стан.

Варіант г).

1. Між нас не ляжуть... вирвами роки. Бо наша кров пул...сує в нашій долі. Бат...ки і діти. Діти і бат...ки. Нам нічого ділит... на спіл...нім полі (Б.Олійник). 2. У кожній хаті на долівку пшениці жмен...ку сіяв я (Д.Павличко). 3. Окремі росинки т...мяно поблискують... с...рібними пухир...чиками (О.Донченко). 4. В неї ще залишаєт...ся найвища с...вятиня – рідний народ. Це так багато, що заради ц...ого варто жити й боротис... до кін...ця (О.Гончар). 5. Проти куз...ні – добре утоптаний майдан...чик (С.Колесник) 6. Ми йшли тернищами, та з крові, що на шляху лишали ми, ростимут... квіти пурпурові перед майбут...німи люд...ми (Д.Павличко). 7. Васил..., розчулений добріс...тю матері, йому кортит..., як колис... у дитячі роки, пригорнутися до її щ...оки, але він знаходить... у собі сили стриматися, – він же не малий мазун...чик, а цілком доросла людина (Ю.Бедзик). 8. Виходит... людина – одинок людина в л...отчиц...кому кашкеті (О.Гончар). 9. І сіни, і кімнати були заставлені скринями, скрип...ками та усякими пакун...ками з князівс...ким добром (І. Нечуй-Левицький). 10. Оглушливо цвірін...чали коники, дзвеніли жайворонки, і густо й низ...ко гули джмелі (З.Тулуб).

☉ Випишіть з 1, 2 речень словосполучення.

☉ Доберіть антоніми до підкреслених слів, визначте, якою частиною мови вони виражені.

☉ Випишіть речення з підрядним міри і ступеня вияву ознаки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якому рядку всі слова пишуться з м'яким знаком або без нього?

Варіант а).

001	корін...чик	Михал...чук	бул...ба	яблун...ка
002	т...охкати	Трет...як	зірон...ка	тітон...ка
003	батал...йон	Трет...яковська	різ...бяр	хвилинон...ка
004	дон...чин	Ул...яна	жул...єн	ллет...ся
005	доч...ці	Ул...янов	дз...об	Тетян...ка

Варіант б).

001	Поліс...ся	пол...овий	помороз...те	Гор...кий
002	ріж...те	Оболон...	лін...куватий	гір...кий
003	картопел...ка	ч...отири	плин...мо	секретар...
004	птас...тво	Луц...к	кин...мо	дер...зкий
005	цвірін...чати	цукор...	удар...мо	Флобер...

Варіант в).

001	приз...ба	п'ят...десят	жен...шен...	джерел...це
002	молот...ба	л...одохід	Ман...чжурія	кін...чик
003	прос...ба	пен...ок	брин...чати	мен...шість
004	нал...лю	промін...чик	цвірін...чати	горіл...чаний
005	сивас...кий	борот...ба	дерен...чати	піс...ня

Варіант г).

001	Себаст...ян	ал...бом	дзелен...чання	Бус...чиха
002	Севаст...ян	шкіл...ний	різ...блений	забуд...ко
003	Севаст...янов	винос...ся	візерун...частий	неапол...с...кий
004	колодяз...ні	підніс...ся	япон...ський	Ігнат...єва
005	Кас...ян	куз...ня	кін...ський	джв...якотіти

Варіант г).

001	Ігор...	пномпен...ський	смієт...ся	Фед...ченко
002	мен...ший	Степан...чук	л...ється	безбат...ченко
003	тон...ший	Михал...чук	кидаєт...ся	Кулін...ченко
004	запоріз...кий	Рад...ченко	хворієт...ся	Натал...ченко
005	одес...кий	Жиж...ченко	радієт...ся	Грин...чишин

Варіант д).

001	стан...мо	пасовис...ко	дз...об	смієш...ся
002	сяд...мо	юнац...кий	близ...кість	тин...кувати
003	ляж...мо	бояз...кий	людс...кість.	земс...кий
004	їж...мо	прал...ня	хвац...ко	памороз...кий
005	шприц...	ідал...ня	троїц...кий	дерз...кий

Варіант е).

001	ред...ка	на пис...мі	заєц...	ізмаїл...ський
002	Рад...ченко	у пас...мі	заліс...кий	ірпін...ський
003	т...мянний	нян...чин	запорожец...	Врон...ський
004	пан...щина	сміхун...чик	камінец...	ремін...чик
005	селян...ство	пан...ство	кварц...	бурул...ка

Варіант є).

001	Дрогобич...	кін...чик	Кисел...ов	Кобилян...ська
002	Куж...ченко	лежен...	кляз...ма	киц...ка
003	місяч...ний	кіпр...ський	дон...чин	Кисловодс...к
004	кобзар...	виніс...ся	доч...чин	приголуб...те
005	мічурінец...	кінеч...ний	гребін...частий	Куз...ма

► Завдання для самостійного опрацювання

1. У яких словах **з**, **с** разом із **к** не творять суфіксів **-зк-**, **-ск-**? Чи пишеться знак пом'якшення у таких словах?

2. Чи пишеться м'який знак після **ц** у кінці слів – іменників чоловічого роду іншомовного походження?

3. Чи уживається м'який знак у формах непрямих відмінків, коли він є у формі називного відмінка іменника?

4. Чи ставиться м'який знак після **л** у групах **-лц-**, **-лч-**, коли вони походять із **-лк-**?

**КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ПОЗНАЧЕННЯ М'ЯКОСТІ ПРИГОЛОСНИХ»**

**Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.**

№	А	Б	В	Г
001	фіалчин	різкість	тьмянний	гребінчастий
002	японський	прип'ятський	мазунчик	компаньйон
003	медальйон	менший	подивіться	бунтарський
004	женьшень	Ігор	перчик	хоролський
005	оскільський	Лихачьов	близькість	конференсьє
006	кобзарь	перельотний	тухольський	кінчик
007	різьбяр	ллється	весілля	комп'ютер
008	цяцькувати	візерунчастий	ятранський	їжмо
009	гвардійський	Н'ютон	підбадьорений	оболонка
010	возня	ненавидьте	фокстер'єр	красунчик
011	галуззя	людськість	бринчати	морський
012	ізмаїльський	пухирьчик	віньєтка	в'язкість
013	цвірінчати	шампінйон	харків'янин	рантьє
014	кільченський	Маньчжурія	кінський	монпанс'є
015	бутоньєрка	порадсья	Харьків	порт'єра

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ВЖИВАННЯ АПОСТРОФА І М'ЯКОГО ЗНАКА В СЛОВАХ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Апостроф пишеться:

1. Після губних приголосних **б, п, в, м, ф**, шиплячих **ж, ч, ш**, задньоязикових **г, к, х** та **р** перед **я, ю, є, ї**: *прем'єра, комп'ютер, інтерв'ю, Рив'єра, миш'як, Руж'є, к'ят, Х'юстон, «Ф'яметта», Монтеск'є, к'янті, Б'юкенен, бар'єр, кар'єра, Г'ята, Скоп'є, Кютах'я, Дансм'юр, Рейк'явік.*

2. Після префіксів іншомовного походження, що закінчуються на приголосний, перед **ю, є**: *ін'єкція, ад'ютант, кон'юнктива, ар'єргард, диз'юнкція.*

3. Після скороченої частки **д** та ірландської частки **о** у власних іменах: *О'Генрі, Д'Аламбер, Шон О'Кейсі, Д'Аквіно, Д'Артаньян, Жанна Д'Арк, Д'Акоста.*

Апостроф не пишеться:

1. Коли букви **я, ю, є** позначають м'якість попереднього приголосного: *фюзеляж, манікюр, журі, гравюра, бюро, кювет, пюітр, рюкзак, Гюго, Цюрих, Мюллер, рюш, мадляр.*

2. Перед **йо**: *курйоз, серйозний, всерйоз.*

М'який знак пишеться:

1. Після **д, т, з, с, л, н** перед **я, ю, є, ї, йо**: *більярд, Ньютон, ательє, Вінї, медальйон, Марсельєза, порт'єра, модельєр, дос'є, Лавуаз'є (але: мадляр).*

2. Після букви **л** перед наступними приголосними (відповідно до вимови): *альбом, дельфін, бульвар, альтанка.*

3. У кінці слів відповідно до вимови: *автомобіль, магістраль, герань, цоколь, стиль, марганець, але бал, метал, рулон.*

► Вправа 1. Перепишіть, поставте, де потрібно, апостроф або м'який знак. Поясніть правопис та значення цих слів.

Шампін...йон, шансон...є, шин...йон, шев...йот, б...юст, ад...юльтер, ф...юзеляж, кон...юнкція, кар...єра, б...ювет, фокстер...єр, п...єдестал, порт...єра, прес-пап...є, рант...є, мюс...є, м...юзикл, ал...янс, павіл...йон, барел...єф, бутон...єрка, вар...єте, дос...є, ж...урі, конферанс...є, кон...юнктура, к...ювет, К...юрі, мад...яр, медал...йон, монпанс...є, кондот...єр, кар...єрист, ін...єкція, б...юджет, р...юш, Лавуаз...є, Н...юфаундленд, Х...юстон, Мол...єр, бл...юз, н...юанс, рант...є, модел...єр.

► Вправа 2. Користуючись «Словником іншомовних слів», з'ясуйте походження поданих слів, розкрийте їх значення. Поясніть правопис.

Песимум, ревью, рельєф, сеньйор, склероз, солідол, стакато, сьєра, трельяж, флібустьєри, фюзеляж, кондотьєр, кольє, казино, ін'єкція, диз'юнкція, гяур, глісандо, вестибюль, бювар, бювет, бюргер, будизм, апперцепція, авеню, ірраціоналізм, іригація, ва-банк.

► **Вправа 3. На місці риски, де потрібно, поставте апостроф або м'який знак. Поясніть правопис слів іншомовного походження.**

П/єдестал, М/ллер, інтерв'ю, П/ємонт, Руж/є, Фур/є, ад/ютант, б/юджет, к/ювет, Барб/юс, К/юв/є, мад/яр, конферанс/є, пас/янс, барел/єф, міл/ярд, він/єтка, Лавуаз/є, Кордил/єри, Н/ю-Йорк, Н/ютон, іл/юзія, н/юанс, В/юрмстер, Рив/єра, Мол/єр.

► **Вправа 4. На місці риски, де потрібно, поставте апостроф або м'який знак. Поясніть правопис слів іншомовного походження.**

Варіант а).

П...єдестал, скал...п, трел...яж, к...янт, об...єктив, д...юраль, М...юллер, т...юл...пан, інтерв...ю, П...ємонт, Н...ютон, суб...єктивізм, п...юпітр, шампін...йон, л...юцерна, м...юзикл, д...юйм, Руж...є, об...єктивність, Фур...є, к...ювет, Барб...юс, К...юв...є, л...юстра, д...юбель, мад...яр.

Варіант б).

Конферанс...є, ст...юард, пас...янс, л...юцепер, барел...єф, курт...є, міл...ярд, суб...єкт, фел...д...єгер, він...єтка, сен...йорита, Лавуаз...є, Кордил...єри, С...єрра-Леоне, іл...юзія, н...юанс, В...юрмстер, штол...ня, сал...то, Рив...єра, Мол...єр, вул...гаризм, г...юрза, д...юни, ф...юрер, пул...с.

Варіант в).

Н...ю-Йорк, р...яса, суб...єкт, сал...до, б...юджет, сал...ют, сен...йор, ст...юардеса, ришел...є, суб...єктивність, м...юзик-хол, пул...т, С...єрра-Невада, тарт...юф, тер...єри, туберкул...оз, ад...ютант, т...юрбан, ул...тразвук, фаміл...ярний, фл...юс, ф...юзеляж, ф...ючерсні операції, плем...я шак...я, шансон...є.

► **Вправа 5. Перепишіть речення, вставте, де потрібно, апостроф або м'який знак, поясніть їх вживання або відсутність у виділених словах.**

Варіант а).

1. Але як розмірювати знову, коли, скажемо, *Узун...ян* такий тонюнький, а Охріменко такий товстий? (*І.Багрянний*). 2. *Граф... Адол...ф* закінчує доповід..., і йому стає вже трошки душно від гордошів, широченних перспектив і нетерпіння... (*В.Винниченко*). 3. *Бракон...єр* – хитрюща бестія (*О.Вишня*). 4. Макс сідає в глибокий холоднуватий фотел... і заплющує очі (*В.Винниченко*). 5. Перед нею стояли два кремезні парубчаки з чорнявими вусиками, в старих матроських фланел...ках і потертому кл...оші (*В.Кучер*). 6. Ад...ютант спритно розлив у маленькі чарочки червонясто-рудий напій, поставив біля кожного відкорковану пляшку боржому (*Л.Дмитерко*). 7. І знімають, крутять, знайомий воєнком поставив біля куща свою товстелезну бабеху в купальнім костюмі, ніяк не прицілиться, ніяк не наведе на неї свій об...єктив (*О.Гончар*). 8. Малювали вже мати з дочкою: величезне сонце, квіти якісь екзотич...ні, острови, пал...ми і хвилі, що несли білі парусники... (*А.Дімаров*). 9. У дворі «Арсеналу» величезна

купа димучих снарядних *гіл...з* (О.Довженко). 10. Тут, серед інших знімків, була фотографія дерева, яке Лукасу подарував його покровитель, англійський прем...єр-міністр (І.Варшавський).

- ☉ Знайдіть речення з відокремленою уточнюючою обставиною.
- ☉ Визначте, до якої відміни належать підкреслені іменники.
- ☉ Знайдіть складносурядне речення. Поясніть засоби зв'язку.
- ☉ Визначте тип присудка у 3 реченні. Поясніть розділові знаки.

Варіант б).

1. *Брил...янт* добрячий, гріх погане слово сказати (Л.Дмитерко). 2. Худий, сутулуватий, в окулярах, він стояв посеред кімнати над *рел...єфною* картою пересіченої місцевості, хоча думками, видно, був зовсім не тут... (О.Гончар). 3. Осокою пробивається ведмедкувата постать, лізе нещадний *бракон...єр* (Ю.Збанацький). 4. Добродій з *еспан...йолкою* й темними густими вусами, над якими сокиркою випинається сухорлявий хрящуватий ніс, поважно входить до садка (В.Винниченко). 5. Жінки та дівчата нарізають гранчасті корпуси гранат-«лимонок», пускають їх по *конвей...єру* далі за кам'яну стіну, де кожну гранату начиняють вибуховою речовиною (В.Кучер). 6. Ворухнувся – рулі повороту ні в руках, ні в ногах не діють, кабіна й увесь *ф...юзеляж* мокрі-мокрісенькі... (О.Вишня). 7. А на весь ганок, на всі сходи, на всю величезну залу один-однісінький *порт...є*, який іще лишається тільки для того, щоб підібрати найкращий момент для досконального обікрадення бідної Сузі (В.Винниченко). 8. До прибуття судна в *Н...ю-Йорк* гавань була оточена поліцією (І.Варшавський). 9. Байдуже. Замовив *кон...як*, пив (І.Багрянний). 10. Люди крихітними купочками лазять по горі, обліпили *п...єдестал* Сонячної машини, величезними згустками хилитаються по схилах і під горою (В.Винниченко).

- ☉ Поясніть орфограми у виділених словах.
- ☉ Знайдіть речення з відокремленими означеннями. Поясніть розділові знаки.
- ☉ Визначте розряди займенників (2, 4, 5, 7 речення). Провідмінійте їх.

Варіант в).

1. Лише в полудень, коли Гаусгоферів *ад...ютант* Шерінг згрюкає металевими дверима, принесе їжу – лише тоді в одвірках майне просвіт рідного неба (В.Сологуб). 2. А там світають дні *прозрін...я* і науки... По скарб єгипетський сягнули ніжні руки І *забут...я бал...зам* долито до вина (М.Зеров). 3. *Мит...ю* відклав газету, погасив цигарку й сховався за *порт...єрою* (Д.Міщенко). 4. Віз, заколисуючи, *екзал...тованих* пасажирів десь в невідомий і вимріяний, казковий край, в дивне золоте *ел...дорадо* (І.Багрянний). 5. Надзвичайно цікавою є *скул...птура*, що прикрашає фасади церкви Покрови на Нерлі (М.Асєєв). 6. *Батал...йон* не надіявся на допомогу з того берега... (Д.Міщенко). 7. Навіть у *факул...тетській* стінгазеті пробували про це писати (Ю.Шовкопляс). 8. У синюватій імлі біліла Графська пристань, височіла будівля *Мор...с...кої* бібліотеки, і в морі над *бул...варом* зводився *пам...ятник*

затопленим кораблям часів адмірала Нахімова (*В.Кучер*). 9. Він не знав цих широких, покритих **асфал...том** площ, оточених високими тополями та новими багатоповерховими будинками, не знав цього легкого, ажурного моста через Дніпро, квітів на **бул...варах, ...ратчастих** загорож... (*М.Руденко*). 10. Лежиш серед майдану, під головою купка сіна, а над головою величезний чорний підситок в **міл...йонах міл...йонів** місць зорями попропіканий... (*О.Вишня*).

- ☉ Зробіть фонетичний запис виділених слів.
- ☉ Знайдіть речення, ускладнені відокремленими означеннями.
- ☉ Наведіть паралельні форми до іменників в орудному відмінку множини: *двері, гроші, ворота, штани, сани*.
- ☉ Зробіть розбір підкреслених слів за будовою.

Варіант г).

1. І раптом **з...явилася** Марко Вовчок, і її він збирався поставити на **п...єдестал**. 2. **Порт...є**, побачивши його, **люб...язно** закивав головою. 3. **Гарібал...ді** збирає свої **о...чайдушні** загони для **визволен...я** Італії від австрійців. 4. Але чому у **мс...є** Пассека одразу змінився вираз очей? 5. Клоді і Маріанна одягли в кімнаті Полінетт **іспан...с...кі** хустки і вистрибнули, клацаючи **кастан...єтами...** 6. Тоді **кав...ярня** належала її **дяд...кові** з дядиною, а вона була ще маленькою дівчинкою, а втім, **пам...ятає син...йора** Ніколо. 7. Цей перший крок можуть зробити всі італійці – в цьому зацікавлена і верхівка, і навіть король **П...ємонту**. 8. Та щоб додати їм більшої насолоди, коли **форест...єри** не дуже пихаті і йому приємні... 9. У жалобі були всі жінки у київському **кост...олі**, коли правили панахиду по Лелевелю... 10. І вона так спокійно й весело розмовляла з Грицьком, який червонів чи від того, що був переодягнутий, чи й від того, що й сам був закоханий так само, як і старий **капел...мейстер** Йоганн Ляндвер (*З творів О.Іваненко*).

- ☉ Знайдіть речення, ускладнені дієприслівниковими зворотами.
- ☉ Визначте види підрядних речень (9, 10 речення)
- ☉ У підкреслених словах виділіть префікси.
- ☉ Доберіть синоніми до поданих слів: *люб'язно, одчайдушні, пихатий, приємний, розмовляти, йти*.

Варіант г).

1. Як ти, люблю я **філ...три** і затвори... (*М.Зеров*). 2. **М...яко** погойдуючись, як у мрійному **вал...сі**, пишаючись шовком фіранок на вікнах, мерехтячи люстрами, котився він... (*І.Багрянний*). 3. **Гондол...єр** стоїть ставний, високий і недбало керує гондолою (*О.Іваненко*). 4. Я – **Гіл...гамеш**, прославлений на брані, Я – цар Урука, кат і лиходій (*М.Зеров*). 5. Ішов він завжди пішки, повільно, роздумуючи над десятком проблем – від питання про те, як краще завалювати в піч руду і вапняк, до точних підрахунків відстані між **Курил...с...кими** островами і **Н...ю-Йорком** (*М.Руденко*). 6. І «Дон-Кіхот» його попалений Чекою, Його **Мол...єра** криють порохи... (*М.Зеров*). 7. Солод підійшов до Федора, таємниче поманив його пальцем за будинок, де стояла

обплетена диким виноградом невелика ал...танка (М.Руденко). 8. Б...юкенен, за словами Куксея, виїхав за кордон, так і не викупивши виконаний Лукасом б...юст (І.Варшавський). 9. І лише зрідка траплялися дівчата, що демонстрували свій протест проти узурпації, – вони мелькали серед усього того несмаку в елегантних філ...деперсових пан...чішках (І.Багряний). 10. Принцеса Еліза раптом повільно, задумано виймає з торбинки гарненький, поблискуючий бузково-синюватими хвильками перламутру револ...вер (В.Винниченко).

- ☉ Знайдіть речення, ускладнені дієприслівниковими зворотами.
- ☉ Поясніть розділові знаки у 4 реченні.
- ☉ Визначте види підрядних речень (5, 7, 9).
- ☉ Доберіть антоніми до підкреслених слів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Вставте, де потрібно, м'який знак або апостроф. У якій групі всі слова написані з м'яким знаком або з апострофом?

Варіант а).

001	Жус...є	Краков...як	Д...Акоста	О...Генрі
002	шин...йон	ін...екція	Монтеск...є	павіл...йон
003	б...летен...	диз...юнкція	ад...юнктура	кабал...єро
004	інтер...єр	миш...як	бар...єр	кар...єра
005	М...юнхен	ад...ютант	Лавуаз...є	кан...йон

Варіант б).

001	Б...юкенен	Д...єнб...єнху	міл...йон	Г...юйс (Г...юз)
002	Аліг...єрі	С...єрра-Леоне	бул...йон	Г...юго
003	Ф...єзоле	Н...ю-Йорк	ал...танка	Г...юмберг
004	Кюв...є	Скоп...є	Руж...є	Рейк...явік
005	Кютах...я	Н...ютон	Г...юм	П...єр

Варіант в).

001	Марсел...єза	Хел...сінкі	С...єрра-Невада	Д...Аламбер
002	К...янті	Х...юстон	Ам...єн	Д...Артаньян
003	Ц...юрих	Карп...йо	П...яндж	«Ф...яметта»
004	Тол...ятті	Адабаш...ян	Шак...я	Д...Аквіно
005	Монтеск...є	Кабал...єро	Д...Аннунціо	Д...Арк

Варіант г).

001	ф...зеляж	Рив...єра	Барб...є	К...юрі
002	б...джет	Женев...єва	Ак...яб	«Канцон...єре»
003	манік...юр	Фур...є	П...яченца	комп...ютер
004	педик...юр	Олів...є	К...яхта	Б...єф
005	прем...єр	Іх...ямас	П...ємонт	п...єдестал

Варіант г).

001	порт...єра	він...єтка	ад...ю	Ал...яска
002	кон...юктивіт	ател...є	кондот...єр	мад...яр
003	ар...єргард	ал...янс	монпанс...є	Рафаел...
004	Нел...сон	пас...янс	Марсел...єза	ал...батрос
005	Кордил...єри	конферанс...є	Д...юма	Пхен...ян

Варіант д).

001	едел...вейс	Д...Арсонваль	фестивал...	Шон О...Кейсі
002	О...Коннор	Ов...єдо	фел...дшер	кон...югація
003	фол...клор	В...єнна	фал...сифікація	ад...юнкт
004	ал...янс	Кел...н	фал...ш	Д...єпп
005	Д...Обін...є	Барб...юс	Фал...коне	Х...юстон

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Пригадайте правила вживання м'якого знака в українських словах.
2. Наведіть паралельні варіанти вживання/невживання м'якого знака в українській та російській мовах після губних приголосних.
3. Сформулюйте правила вживання апострофа і м'якого знака в словах іншомовного походження.

ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ

1. Перед приголосними (глухими і дзвінками) та голосними вживається префікс **з-**: *зробити, згрішити, зганяти, злинути, зчистити, зносити, знести, зніжувати, знищувач, знівелювати, знижка, змести, змалювати, змережити, зв'язати, зшити, зцементувати, зсунути, зцідити, зцілити, зчавити, зчерпати, зчохнути, зчеплення, зробити, зорати, зчесати, зципувати*.

2. Префікс **з-** переходить у **с-** тільки перед глухими приголосними **к, п, т, х, ф**, наприклад: *скинути, скалічити, скам'яніти, скаламутити, спитати, спланувати, сплетення, сповзати, сповна, спогорда, спожиток, спересердя, спадкувати, спадщина, спозаранку, стерпіти, ствердити, стомлений, стулений, стуманіти, схвалити, схоронити, схуднути, схопити, сфотографувати, сфабрикований, сформований, сформулювати*.

Якщо корінь слова починається двома чи трьома приголосними, то вживається префікс **зі-** (варіант префікса **з-**): *зібганий, зівати, зіграти, зігнути, зізнаватися, зів'ялий, зійтися, зірвати, зібрати, зітхнути, зітлівати, зістаритися, зізнання, зішкребти, зілляти, зідрати, (але згребти)*.

У деяких словах вживається префікс **зо-**: *зотлілий, зогнилий, зов'ялий, зоддалік, зогнилий, зомлівати, зосередження, зоставатися, зозла, зосліпу*.

Префікс **зу-** маємо у декількох словах: *зустріч, зустрічатися, зупинка, зупинитися, зусюди, зусилля*.

3. Префікси **роз-, без-, воз-, через-, від- (од-), під-, над-, об-, між-, перед-, понад-, пред-** на письмі не змінюються: *розбити, розпитати, безсистемний, безтактний, безкозирка, безземля, возвеличити, возз'єднання, одкровення, розкласти, розстріляти, черезсмужжя, міжсоюзний, міжнародний, черезсідельник, відзначити, відтяти, відступити, підпиляти, підстава, надсадний, обслідування, надписати, обпиляти, предтеча, пред'явити, представник*.

4. Префікси **пре-, при-, прі-** розрізняються за значенням:

а) префікс **пре-** вживається переважно в якісних прикметниках і прислівниках для вираження найвищого ступеня ознаки: *предобрий, пречудовий, презлий, премудрий; прекрасно, препогано, предобре, пречудово;*

б) префікс **пре-** виступає в словах *презирливий, презирство*, а також у словах старослов'янського походження: *преосвященний, преподобний, превелебний, пресвітер, престол*.

♦ **Запам'ятай!** *Преамбула, превалювати, превентивний, предикат презент, презентувати, презентація, президент, президія, презумпція, преїскурант, прелюдія, прем'єр, премія, препарат, препаратурська, прерія, прерогатива, преса, прес-аташе, пресинг, пресингувати, прес-пап'є, прес-реліз, престиж, претендент, претензія, префектура, префікс, прецедент*.

5. Префікс **при-** вживається переважно в дієсловах, що означають: наближення: *приблукати, прийти, прилетіти, прибігти*; приєднання: *приклеїти, приєднати, приробити*; частковість дії: *привідкрити, приморозити*; результат дії: *прив'язати, приборкати, причарувати*. Префікс **при-**, крім того, вживається у прикметниках, утворених від іменників з прийменником **при**: *при березі – прибережний, при морі – приморський; при вокзалі –*

привокзальний, а також у похідних словах: *прибуття, притулок, прибраний, привабливо, припорошений, пригірклий, притихлий, притишений, пристарілий, пристаркуватий*.

6. Префікс **прі-** вживається у словах: *прізвисько, прізвище, прірва, прірвистий*.

◆ **Запам'ятай!** *Пріоритет, прілий, прісний, пріор*.

► **Вправа 1.** У поданих словах виділіть префікси *ви-, роз- (розі-), від- (віді-), при-, по- (попо-), пере-, перед-*.

Варіант а).

Вилікувати, вибалок, вибійник, виблагати, вибуховість, вирахувати, вип'ясти, випуклий, виробник, вивчити, вирішити, витворити, висміяти, висхлий, висушений, вигартувати, виглядати, вигнання, виголошувати, вигукувати, визволитель, викрутити, виїхати, вибігти, вимастити, виткати, вишколений, виярок, визрілий, виїжджати, виїмка, викоханий, викривач, вимогливий, вишуканість.

Варіант б).

Розійтись, розбіжність, розбазікатися, розважливий, розвилка, роз'єднати, розізлити, роз'їзд, розхворітись, роздвоєний, розігрівати, роздолля, розгром, розжиріти, розв'язка, розігнати, розтлумачити, розрубати, розпилити, роззброєння, роззява, роз'ятрити, розілляти, розповісти, розвіяти, розіспатися, розкрадання, розкувати, розлам, розморожений, розмовник, розпарений, розплата, розплакатися.

Варіант в).

Відшуміти, відімкнути, відлік, відкрутити, відповісти, відліт, відломити, відтворити, відімстити, відзив, відпроситися, відлуння, відлюддя, відмурувати, віднімати, відособлений, відповідний, відпочивати, відправка, відпиляти, відпустка, відривний, відрікатися, відсвічувати, відсталість, відступник, відсурмити, відціджувати, відчуження, відшукати, відщеплювати, віддзеркалення, відігнати.

Варіант г).

Поповчити, поповнювати, попоїсти, поповзти, попокрутити, поповодити, поплутаний, попоїздити, пополудні, попоробити, пополохати, поспілий, почуттєвий, посмішка, пополякати, пополоти, попоганяти, попотіти, пополам, попоходити, пополяскати, попобити, попобачити, попошукати, посміховище, попоболіти, поповажити, поповчити, попродати, позначка, попоміряти, попомучитися.

Варіант ґ).

Перетворити, перебивач, перевізник, перебільшити, перевищити, переїзд, перездача, переважати, перевал, перевиснути, перевертень, перевзути, передзвін, переслідувати, переділ, перебороти, перегрупований, перевтома, перевитрата, перенести, перепочити, перебірний, перевалювати, перегнити, передишка, перевести, перебіжчик, переїхати, перемучити, передзвонитися, перетягти.

Варіант д).

Переддень, передгроззя, передостанній, передсвятковий, передумова, передз'їздівський, передзимовий, переддощів'я, передранковий, переджнив'я, передбачити, передісторичний, перед'ювілейний, передстартовий, передмістя, передсмертний, передкамерний, передлісся, передчуття, передпокій, передпліччя, передчасний, передмова, передранковий, передплатник, передосінній.

► Вправа 2. Утворіть слова за допомогою різних префіксів.

Дивний, різати, діяльний, гнути, гуляти, брати, гнати, єднати, будувати, молоти, співати, чути, казати, клепати, питати, успішний, ініціативний, стелити, танцювати, робити, стрибати, мучити, купувати, оздоблювати, організувати, палити, писати, вчити, фотографувати, стріляти, малювати, ловити, шкребти.

► Вправа 3. Перепишіть, вставляючи замість крапок пропущені букви.

Варіант а).

...поріднений, ...'являтися, ...висаючий, ...баламутити, ...турбований, ...платити, ...жовклий, ...воложений, ...діймати, ...бентежити, ...бігати, ...веліти, ...в'язок, ...гортати, ...повивати, ...дружитися, ...в'янути, ...тухати, ...мішувати, ...гнути, ...попідлоба, ...давна, ...ліпок, ...польщений, ...хвальний, ...дирство, ...меншення, ...погад, ...мокнути, ...мова, ...правжній, ...добич, ...нервований, ...казати, ...поживати, ...верху, ...живатися, ...казитися, ...вільняти, ...німок, ...дирач, ...хвильований, ...гірклий, ...'ясований, ...каламутити, ...давлений, ...тискати, ...починок, ...хідчастий, ...кам'яніти, ...кип'ятити, ...економити, ...тверджувати, ...правді, ...мога, ...дичавіти, ...писати, ...моршка, ...причинити, ...проектований, ...рошувальний, ...гуртований, ...уміти, ...стригти, ...нищити, ...дуру, ...творення, ...ганьблений.

Варіант б).

Ро...битися, ро...копка, ро...мкнути, ро...бійник, ро...хворітися, ро...бризкати, ро...вантаження, ро...гнути, ро...вести, ро...гріти, ро...зброїти, ро...'їхатися, ро...кладка, ро...гром, ро...клад, ро...летітися, ро...бещувати, ро...брати, ро...лучення, ро...чесати, ро...долля, ро...рваний, ро...мах, ро...печений, ро...подільник, ро...сада, ро...сердитися, ро...тулити, ...сихати, ро...відка, ро...фасувати, ро...хлопати, ро...цінки, ро...плавлений, ро...чинити.

Варіант в).

Бе...батченко, бе...шумний, бе...честя, бе...честити, бе...упинний, ро...мітка, бе...радісний, ро...орювати, бе...утратний, ві...орювати, ві...найти, ро...ступитися, бе...водний, пі...учити, мі...окружний, бе...смертя, бе...болісний, бе...винний, бе...верхий, бе...ві...мовний, ро...нарядка, бе...вісти, бе...глуздо, бе...угавний, бе...грамотно, бе...ідейно, бе...доганно, бе...доріжжя, бе...земелля, бе...ладдя, бе...колірний, бе...путній, ро...ладнати, ...права, бе...межний, бе...перестанку, бе...робіття, бе...шовний.

Варіант г).

Пр...рва, пр...багатий, пр...шпилювати, пр...вražий, пр...сипка, Пр...амур'я, пр...звище, пр...чистий, пр...звисько, пр...дорогий, пр...щепка, пр...азовський, пр...даток, пр...голів'я, пр...добрий, пр...добрити, пр...казка, пр...голублювати, пр...гарний, пр...державний, пр...милий, пр...високий, пр...мудрий, Пр...азов'я, пр...гладити, пр...лютий, пр...довгий, пр...летіти, пр...вид, пр...в'язувати, пр...гоєний, пр...горща, пр...виддя, пр...дивний, пр...гортати, пр...корм, пр...боркувач, Пр...балтика, пр...будова, пр...вабливий, пр...валити, пр...варити, пр...слів'я, пр...блудний, пр...довжелезний, пр...бити, пр...славний, пр...голомшити, пр...скромний, пр...біднюватися, пр...шляховий, пр...смерки, пр...красити, пр...вчити, пр...дивитися, пр...страшений, Пр...карпаття, пр...бій, пр...ворожити, пр...злий, пр...губити, пр...викнути, пр...кріпити, пр...душений, пр...світлий.

Варіант г).

Пере...останній, ...цілення, пере...ранковий, бе...цільний, пере...часний, бе...страшний, ро...'єднаний, пр...чинити, пр...йти, ро...чинний, ро...шумітися, пі...живлення, ві...чепити, пере...сердя, ві...жилий, ві...шуміти, пере...вісниця, мі...щелепний, ...братися, ...конструювати, ...хвалити, ро...жалобити, ...шити, ...живлений, бе...сумнівно, ...цілити, ро...чарований, пере...збиральний, ро...смішити, пі...живитись, мі...галузевий, ро...жарений, пере...осінній, пере...зим'я, Пр...чорномор'я, пі...живитись, мі...сесійний, ...шити, ро...садник, ...щулитися, пр...писати, бе...силий, ...хопити, ро...саджений, ро...братись, пере...чувати, пі...браний, ...браність, ро...щебетатись, бе...цінь, мі...зоряний, Пр...псілля, ...постережливий, Пр...дніпров'я, пр...гадати, пр...м'яти, ро...сипати, пр...смачний, бе...межжя, бе...збройний, ро...повідь, бе...перспективний, бе...порадний, бе...пристрасний, бе...ро...мірний, бе...смертя, бе...турботний, бе...характерний, бе...церемонний, бе...чинство, бе...шумний, ро...дрібний, ро...пилений, ро...тавати, ро...трушувати, ...трушувати, ро...чарування, ро...щеплювати.

► Вправа 4. Від поданих слів утворіть нові слова з префіксом з- чи з його варіантами с-, зі-, поясніть їхнє вживання.

Варіант а).

Лити, ховати, жати, формулювати, робити, жарити, тягти, бігати, вести, фантазувати, горіти, фотографувати, мазати, горнути, кинути, пекти, драти, добути, творити, псувати, щулитися, бавити, хвалити, вести, мести, садити, брати.

Варіант б).

Чіпляти, садити, сунути, рівняти, кріпити, косити, палити, творити, темніти, ходити, формувати, фальсифікувати, гнати, гнути, мліти, цідити, жати, рвати, скочити, ставити, гріти, їсти, явитись, юрмитись, єднати, шити, будити.

Варіант в).

Робити, ховати, мліти, псувати, рвати, скочити, ходити, формувати, орієнтувати, жарити, чіпляти, будити, вести, садити, юрмитись, питати, сунути, кріпити, косити, палити, пекти, творити, темніти, ставати, їхати.

► **Вправа 5.** До поданих слів доберіть антоніми, запишіть їх, виділивши префікси.

Загортати, зав'язка, об'єднати, здружуватись, схуднути, загадка, зустрітись, заплітати (коси), звужувати, затиснути, зав'язнути, занепад, захоплений, талановитий, грамотний, діяльний, законний, захисний, озброєний, корисний, забуття, людяність, наближатися, наявність, опускати, притягати, скорочувати, заперечувати.

► **Вправа 6.** До поданих слів додайте префікси *пре-*, *при-*.

Спокійно, мружити, славний, гіркий, кріпити, мокрий, червоний, поганий, гарний, чорний, ставити, цілитися, сипати, мчати, гладити, шити, морський.

► **Вправа 7.** До поданих слів доберіть префікси *роз-*, *без-*, *з-*, *с-*.

Шумний, творити, багатіти, в'язати, писати, сонний, характерний, ганяти, хвалити, трусити, нести, літати, різати, бити, ставити, чистити, лити, ліпити, хилити, цідити, терти.

► **Вправа 8.** Замість крапок уставте пропущені букви у виділених словах.

Варіант а).

1. Бажаю так *...кінчити* я свій шлях, як починала: з співом на устах!
2. Я *ро...вію* свою тугу вільним співом в темнім лузі. 3. Пролітав буйний вітер над морем, по *бе...мірнім*, широкім просторі. 4. І завітне наше поле, і зазеленіє, – знов його весна *пр...красна* квіточками вкриє. 5. Спів пташині потіха одна, – хоч голодна, співа веселенько, *ро...важає* пташине серденько, жде, що знову *пр...лине* весна. 6. Світлиця з матового скла, з *о...критою* стелею, так що видно багато неба і зовсім не видно землі. 7. Батьківське серце того б не *...терпіло*, бурею-гнівом воно б *...кипіло*. 8. О, сором мовчки гинути й страждати, як маєм у руках хоч *...ржавілий* меч. 9. Ти, небого, не *(с/з)кладайся* на мене, сама голову маєш. 10. Герой користі не шукає *(с/з)роду* (З творів Лесі Українки).

- ☉ Якою частиною мови виражений підмет у реченнях.
- ☉ Назвіть речення, ускладнені однорідними членами.
- ☉ Визначте тип підрядного зв'язку у словосполученнях: *свій шлях, з співом на устах, вільний спів, спів пташині, прилине знову, співа веселенько, квіточками вкриє, вітер над морем*.
- ☉ Доберіть антоніми до виділених слів.
- ☉ Визначте типи складнопідрядних речень.

Варіант б).

1. О, скільки *...ведено пр...красних* там будов, які сади цвітуть у далях неозорих! 2. Ми всі *...братались і ...сестрились*, новим овіявши старе. 3. Сіяйте, вікна, пливіть, оркестри, вінок *бе...смертя ...плітайте*, сестри! 4. Короткий наш *н...писаний* устав: *...пиняйтесь* там, де хочеться *...пиниться*, варить куліш у полі, серед трав, де *ро...мовляють* з кониками птиці. 5. Колись перед історії судом І я постану, птах малого льоту, Востанне оглядаючись кругом. І *...каже* суд: «Чи виконав достоту *Пр...значення* своє ти на землі, Чи, може, *ро...мінявся* на дрібноту». 6. Я піду – і, може, більше не *пр...йду*. 7. Вміє *ро...ставатись* той, хто вмів любити. 8. Шопена вальс... Ну хто не грав його І хто не слухав? На чіїх устах Не виникала усмішка *пр...мхлива*, В чіїх очах не заблищала іскра *Напівкохання* чи *напівжурби* Від звуків тих кокетливо-свавільних, Сумних, як вечір золотого дня, Жагучих як *не...кінчений* цілунок? 9. І *...дається*: зараз гість *пр...буде* із далеких та ясних країв. 10. Все, що гарне у природі, все, що чесне у народі, *ро...цвітає* в ці деньки (З творів М.Рильського).

☉ Визначте розряди займенників, провідмінійте їх.

☉ Визначте дієвідміни в словах: *цвісти, сплітати, спинити, брататися, сіяти, пливти, розмовляти, плести, варити, хотіти*.

☉ Схарактеризуйте різновиди складного речення. Визначте типи підрядних речень.

☉ Поясніть розділові знаки у безсполучниковому реченні.

☉ Назвіть види підрядних речень.

Варіант в).

1. Хоч небо *ро...простерлося* погрозливо не наше, але дівчата в співанках рясніли, наче мак. 2. Землю *ро...тривожили* мотори, у труді живе моя рідня. 3. Чув я голос лугів на дніпровським *пр...віллі* широкім. 4. *...падає* спеки марево *бе...крає*, тече життя. 5. Запалай, мій вогнику крилатий, полум'ям *пр...вітним* і незлим. 6. На дорозі його сліди Дощами *...правжніми ...пади*. 7. І шаблі *...креснули* і впали, І порох покрив сіножать. 8. Знов щєбече юнь і цвіте трава, Пізнаю тебе в постаті *не...хилій*. 9. Інколи ми падаєм в дорозі, та *бе...смертно* починаєм жить. 10. Булькоче, пріє каша в казані, а клен русявий хилить ніжно віти, і йдуть в лугах, немов засмаглі діти, і поминулі, і *пр...йдеши* дні. 11. Врожаю мій! А ніжні блискавиці впадуть дощем високим і рясним, і ти замрещ, немов крилата птиця, *пр...томлена* простором віковим (З творів А.Малишка).

☉ Установіть смисловий зв'язок між простими реченнями, що входять у складносурядне. Визначте граматичні основи.

☉ Поясніть правопис суфікса у слові *марево*.

☉ Поясніть правопис присвійних прикметників, утворених від власних імен.

☉ Поясніть розділові знаки у реченнях, ускладнених звертаннями.

Варіант г).

1. Від нас не можуть заслонити *на...краще – пр...красний* усміх вільної землі. 2. Любиму Вкраїну топтати не дам кривавим, *ні...ступним* і злим

ворогам! 3. **Бе...смертна** їхня кров живе в серцях народу. 4. **...хилились** небеса на руки **ро...простерті** по **...кровленій** землі, по **...топтаній** траві. 5. Над світом **...тьмареним** пливуть імла і дим, **пі...земні** поїзди **пр...тишено** гудуть (З творів М.Бажана). 6. Світ був **п...р...повнений** сонцем і ніжною блакиттю. 7. Бобров легко і звично **...кочив** у сідло, і за мить група кіннотників **ро...танула** в темряві. 8. Ще високо над обрієм стояло сонце, коли гребці закінчили **...грібати** сіно. 9. Яблука й груші, справді, були такі манливі, що від них очей не можна було **ві...вести**. 10. Море здавалось **...хвильованим** і зажуреним від скорої **ро...луки** (З творів Ю.Збанацького).

- ☉ Визначте види підрядних речень і характерні їхні ознаки.
- ☉ Перепишіть речення, підкресліть вставні слова.
- ☉ Підкресліть однорідні члени речення.
- ☉ Визначте типи односкладних речень.
- ☉ Поясніть орфограми у підкреслених словах.

Варіант г).

1. Над **...вільненим** краєм сміється блакить, шумують щасливі долини. 2. І щоб жити не марно на землі **пр...красній**, я будівникові пісню цю **...ложив**. 3. Я шлю тобі слова **бе...мірної** любові, донецькій краю мій. 4. **Ро...танули** сніги, як білий сон зимовий. Над обрієм **...тає** вишнева зоря. 5. Хай весна **пр...носить** щастя в кожную хату, хай життя весною, як сади, буя! 6. Так ніхто не кохав. Через тисячі літ лиш **пр...ходить** подібне кохання. В день такий **ро...цвітає** весна на землі і земля убирається зрання... 7. У **ро...крите** вікно сад вечірній шумить, **...ходить** місяць, як серце багряне. 8. Я не можу **...казать**. Я боюсь **ро...казати**, що тебе я уже покидаю. 9. Ось вона йде у вінку, як весна... **...тиснулось** серце до крику... В ньому **...лилися** і ти, і вона в образ єдиний навіки. 10. Ні, наша мова не загине, Її не **...нищать** сили злі! (З творів В.Сосюри).

- ☉ Підкресліть однорідні члени речення.
- ☉ Визначте розряди займенників, провідмініайте їх.
- ☉ Зробіть фонетичний запис підкреслених слів.
- ☉ Визначте смислові відношення, які виражають прості речення у складних безсполучникових. Поясніть розділові знаки у цих реченнях.

Варіант д).

1. В тяжкій борні **...горіли** дні і роки. 2. На пагорбі прадавньому й крутому **бе...смертників** пучечок я нарвав і з радістю **пр...віз** тоді додому. 3. **Ро...ливався** Дніпро, дочекавшись **пр...ходу** весни. 4. Вдарив недруг зенацька з гармат, **...палахнули** бої на околицях в древньому Львові. 5. Сади й гаї діждалися тепла, **пр...йшла** пора оновлення священна (З творів Д.Луценка). 6. **Яке** містке життя, коли починаєш **п...р...бирати** роки. 7. **Всіх** опанував бадьорий, **...буджений** настій. 8. Пізніше життя трохи **пі...лагодилось**, стали **пр...їздити** шефи заводські, допомагали колгоспові **(з/с)вестися** на ноги. 9. Очі заробітчанок вбирали **ро...писані** барвистими узорами миски та полумиски. 10. Нашвидкуруч **пр...готувала** їм сніданок, забігла ще до сусідки, до Лесі-фронтівички... (З творів О.Гончара).

- ☉ Укажіть, якою частиною мови виражені підкреслені слова.
- ☉ Випишіть прикметники, вкажіть розряди.
- ☉ Визначте тип словосполучення (за способом вираження головного слова): *в тяжкій борні, привіз з радістю, прихід весни, дочекавшись приходу, вдарив зненацька, містке життя, заводські шефи, очі заробітчанок.*

► **Вправа 9.** Спишіть, замість крапок поставте **е, и, і**. Поясніть правопис префіксів *пре-, при-, прі-*.

Варіант а).

Пр...мудрий, пр...їхати, пр...бирати, пр...боркати, пр...стол, пр...гарний, пр...краса, пр...знатися, пр...земкуватий, пр...горіти, пр...поганий, пр...мовляти, пр...вільний, пр...хопити.

Варіант б).

Пр...хороший, пр...чал, пр...ходити, пр...землитися, пр...освящення, пр...ярок, пр...чудовий, пр...зирливо, пр...звисько, пр...старий, пр...бережний, пр...чепити, пр...браний, пр...завзятий, Пр...мор'я.

Варіант в).

Пр...азов'я, пр...милий, пр...хований, пр...пічок, пр...спокійний, пр...подобність, пр...рва, пр...ступити, пр...добрий, пр...тулитися, пр...йменник, пр...братися, пр...тихий, пр...товкти, пр...ліпити, пр...оритет.

Варіант г).

Пр...суворий, пр...гір'я, пр...ніжний, пр...тихий, пр...подобний, пр...хилитися, пр...словник, пр...амудар'їнський, пр...великий, пр...звисько, Пр...сивашся, пр...мудрий, пр...скочити, пр...сісти, пр...злий, пр...глядатися, пр...близити.

Варіант г).

Пр...нюхуватися, пр...гіркий, пр...швидшити, пр...великий, пр...сікти, пр...чіп, пр...старілий (дуже старий), пр...старілий, пр...тулитися, пр...звище, пр...тишений, пр...бити, пр...подобний, пр...чіпливий, пр...хід, пр...паскудний, пр...паркуватися, пр...злий, пр...в'язати.

Варіант д).

Пр...шити, пр...гіркий, Пр...річне, пр...сумирний, пр...бігти, пр...голубити, пр...солодкий, Пр...сулля, пр...чал, пр...старкуватий, Пр...карпаття, пр...рва, пр...гасити, пр...зирливий, Пр...псілля, пр...чвалати, пр...в'язь, пр...світер, пр...года.

► **Вправа 10.** Спишіть, замість крапок вставте пропущені **е, и**.

Пр...красний, пр...рогатива, пр...рода, пр...мітивний, пр...зидія, пр...мія, пр...тензія, пр...стиж, пр...ємний, пр...язнь, пр...вілей, пр...зирство, пр...парат, пр...года, пр...синг, пр...ймач, пр...кмета, пр...фектура, пр...тедент, пр...мірник, пр...людія, пр...стойний.

► **Вправа 11.** Перепишіть речення. Замість крапок поставте пропущені букви, поясніть правопис виділених слів.

Варіант а).

1. Яким пишним, пр...красним цвітом знову квітне сучасна українс...ка культура! (З газети). 2. ...формований фарфор мав сохнути не менш як добу, щоб стати пр...датним до випалювання (З газети). 3. Вірите, товари...у комісар, ніколи ще так не боявся ...хібити, ...битись у Сивашах, як оце зараз... (О.Гончар). 4. ...ціпивши сер...це своє, встає він (М.Бажан). 5. На душі полковника ставало гарно, тепло і бе...хмарно (Н.Рибак). 6. ...хлипуючи й важко дихаючи, в хату вбігла дівчина, ро...патлана, ро...христана (С.Васильченко). 7. Тільки знайомі очі, сині, ...покійні, як гладь озера, облямовані почервонілими чи то від бе...соння, чи їдкою дим повіками (Ю.Збанацький). 8. Із-за пагорба виринула масивна біла будівля з усякими господар...с...кими пр...будовами (О.Гончар). 9. Зенітні установки пр...крили мости (В.Собко). 10. За шофера ми поставили тракториста Сер...огу, на пр...звище Півень (Ю.Яновський).

☉ Зробіть фонетичний запис слів: цвітом, випалювання, ціпивши, знайомий, безсоння, їдкий, прізвище.

☉ Випишіть прикметники, назвіть їхні розряди.

☉ Визначте рід, число, відмінок, відміну, групу підкреслених іменників.

☉ Провідмініяйте іменники: півень, прізвище, безсоння, очі, будівля, товариш, душа.

Варіант б).

1. Тут гримнув залп, ...чинилося таке, мов бур...я всіх крилом своїм торкнула (П.Тичина). 2. Тимко з нелюдською силою ...итовхнув із себе офіцера (Н.Рибак). 3. Куди не глянь – скрізь ро...вернулося, ро...пустилося, зацвіло пишним цвітом (П.Мирний). 4. Пр...пленталась якась пр...блуда. Хоче нашу землю о...бирати (П.Мирний). 5. Його лице було зовсім супокійне, лише ...тиснені уста виявляли тверду рішучість (І.Франко). 6. Ненависть і пр...зирство ношу я в своєму сер...ці до фашизму (О.Довженко). 7. Со...нце світить десь там, за величезними будинками, ро...сіваючи по колодязях золотистий горох (В.Винниченко). 8. Стара хазяйка знов пр...крутила лампу (М.Коцюбинський). 9. За кожного ...пійманого (втікача) пр...бережні к...заки діставали плату (М.Коцюбинський). 10. Перед ...хвильованим зором Романа тепер тільки ч...рніють вітр...яки, а навколо них ще краще сяють неміряні сизувато-сині полотна снігів (М.Стельмах).

☉ Схарактеризуйте типи складних речень. Поясніть розділові знаки.

☉ Підкресліть граматичні основи в реченнях.

☉ Знайдіть речення, ускладнене відокремленими членами речення.

☉ Розберіть за будовою підкреслені слова.

Варіант в).

1. ...початку затр...мтіли довгі вії дівчини і переляк забився під темнуватими рисами нижче повік, а потім по щ...ках, коливаючись, побіг леген...кий усміх (М.Стельмах). 2. І макуха раптом ...кочується з лави,

ляпнувши рукою просто в мокру, теплувату землю (В.Винниченко). 3. Він з насолодою цмолив терпкуватий напій, **щ...ро пр...хвалюючи** (Л.Дмитерко). 4. Цієї ночі, – почала вона і осіклася, бо очі його, завжди трохи **шел...мувати**, змигнули **ро...сіяним** сміхом, **...трельнувши** вбік, і їй на мить здалося, що **Волод...ці** вже все відомо (О.Гончар). 5. Гапочки майже **місяц...** закопували височезні стовпи, **пр...лаштували** лати та **о...шивали** дошками, аж поки не звели не – паркан, а парканище (А.Дімаров). 6. На **обруч...ку** дивишся? – губи Таратутині ворухнулись у кривій усмішці, а в **пр...гаслих** очах **змере...нув** хижуватий холодок (О.Гончар). 7. Зразу їй **...давалося**, що плине тихою, **...покійною** рікою посеред **пр...чудових** краєвидів (І.Франко). 8. Сам Майстер ходив у **пр...сутності** своєї, на голову від нього вищої, половини, **...поважнілий**, якийсь винуватий (Ю.Збанацький). 9. Синє, широке, **бе...хмарне**, дуже **...покійне**, дуже лагідне небо, і приємне, міцне, веселе сонце (У.Самчук). 10. Знову й знову виринає вона перед ним, бачить через Ягорів паркан її зеленаві очі, сумовито й недовірливо **пр...мружені...** (О.Гончар).

☉ Провідмініайте словосполучення: *легенький усміх, терпкуватий напій, довгі вії, височезні стовпи, зеленаві очі, веселе сонце, Ягорів паркан.*

☉ Випишіть дієслова, поставте їх в неозначеній формі, визначте дієвідміну.

☉ Укажіть смисловий зв'язок між простими реченнями у складносурядному (одночасність, послідовність, чергування явищ, їхнє протиставлення).

☉ Поясніть розділові знаки у реченнях, ускладнених відокремленими членами речення.

Варіант г).

1. **Бе...посередні**, мов діти, чисті, як сама природа, вони теж не обійшлися без **трет...ого**, отого усмішкуватого бісяки, що так добре знався на силі золотої згуби достиглих плодів землі (М.Чабанівський). 2. Поривний вітер **ро...чісує** пишну бороду, кошлату, сіру, закидає аж до вух поруділі віл **люл...ки** вуса, куйовдить **апостол...с...ку** чуприну (Ю.Збанацький). 3. **...початку** вона здалась холоднуватою, але за мить він вже **пр...звичайвся** і захоплений ловом, забув, що стоїть у воді (В.Собко). 4. Душними ночами в чисте **бе...хмарне** небо злітали з-за обрію сліпучі **...палахи** коротких зірниць, і навіть ранки вже не **пр...носили** прохолоди (В.Козаченко). 5. **Ро...червонілий** і **ро...палений міц...ними** напоями, Балака ще з більшим запалом поривався **ро...почати** судову справу (З.Тулуб). 6. Тишу в **ауд...торії** ніщо не порушувало, а студенти **пр...слухались** до його слів з напруженою увагою, голос помалу зміцнів, думки перестали **ро...порошуватися**, а хвилювання зовсім облишило його (Ю.Шовкопляс). 7. На ній тепер чиста, **ро...мережана влас...ними** руками сорочка, **плат...я**, що берегла його всю дорогу у вузлику. Хоч воно було і непрасоване, а все ж дуже хорошо обгортало **...худлу** струнку постать дівчини (Ю.Завгородній). 8. Через її **подвір...я** котилася війна, жінка здригалася разом із землею й **ві...чувала** – ще один вибух, ще один **...трус**, її **пр...горне** навік у **...хованці** (Ю.Яновський). 9. Тим часом **со...нце** білим кругом усе вище піднімалося у **бе...хмарне** зимове

небо (*В.Кашин*). 10. Коли стає вона перед столом і багато-багато *пр...ємних* поглядів *...хрещуються* на ній, вже не *дитяч...й* острах і не хвилювання, щоб чого не забути, бентежать її (*В.Козаченко*).

☉ Поясніть розділові знаки у реченнях, ускладнених порівняльними зворотами, однорідними і відокремленими членами речення.

☉ Підкресліть прийменники, поясніть їхній правопис. Визначте роль прийменників у реченні.

☉ Зробіть морфологічний розбір підкреслених слів.

☉ Розберіть слова за будовою: *обійшлися, третього, знався, розчісує, помалу, зірниць, розпочати, розпорошуватися, піднімалося, хрещуються, хвилювання, спочатку*.

► **Вправа 12. Спишіть, розкриваючи дужки. Префікси підкресліть однією лінією, частки – двома.**

1. Як будемо в дружбі жити, нас (ні)кому (не)зломити. 2. У (не)вмілого руки (не)болять. 3. І після сонця бува (не)года, отак і в народі. 4. Для людської думки (не)має віддалі (*Народна творчість*). 5. Куди (не)йди, в які (не)плинь порти, – Тебе перекона дорога кожна: Красі повік (не)жить без доброти, а доброти без неї жити можна (*С.Бурлаков*). 6. Та (не)хай мене грім уб'є, коли брешу (*В.Сологуб*). 7. (Ні)що (не)допомогло. З області приїхали (не)підкупні люди і розсукали віршовочку, розвінчали Забару до нагоди (*В.Сологуб*). 8. (Ні)бито сказали Забарі отакеньки: перебирайся, (не)бораче, у свою Крутоярівку, дорогу до якої давно забув (*В.Сологуб*). 9. Та поки що міг лише двічі-тричі на день переступити (не)слухняними ногами через поріг хатини... (*Д.Цмокаленко*). 10. (Не)могла дівка на пасталакати всяких (не)билиць (*М.Іщенко*). 11. Та ходи! (Не)бійся, у мене безпечно (*І.Франко*).

☉ Якою частиною мови виражені підкреслені слова?

☉ Провідмініяйте займенники: *ніхто, я, отакий, отакенький, свій, чий*.

☉ Поставте подані дієслова в усіх особових формах: *йти, пливти, сукасти, розвінчати, переступити, напасталакати*.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. У поданих словах пропущені літери *е, и, і*. У якій групі усі слова мають однаковий префікс?

Варіант а).

001	пр...славний	пр...дставник	пр...стол	пр...буття
002	пр...міський	пр...д'явити	пр...гірок	пр...звище
003	пр...вабливий	пр...ярок	пр...рва	пр...права
004	пр...нести	пр...гірклий	Пр...амур'я	пр...гріти
005	пр...мудрий	пр...земкуватий	пр...варений	пр...мовляти

Варіант б).

001	пр...єднати	пр...гіркий	пр...зидент	пр...лий
002	пр...парувати	пр...мат	пр...злий	пр...сноводний
003	пр...своїти	пр...бій	пр...зводити	пр...вабливий
004	пр...буток	пр...рва	пр...морожений	пр...смерки
005	пр...давній	пр...ятель	пр...крашений	пр...берегти

Варіант в).

001	пр...боркати	пр...тихий	пр...везений	пр...відкритий
002	пр...вабити	пр...тихлий	пр...красний	пр...звисько
003	пр...орати	пр...горіти	пр...волзький	пр...спокійний
004	пр...чудовий	пр...вчати	пр...казка	пр...зирливий
005	пр...брехати	пр...йдешній	Пр...карпаття	пр...порошений

Варіант г).

001	пр...слівник	пр...лавок	пр...мусити	пр...страсть
002	пр...веселий	пр...їздити	пр...бережний	пр...свята
003	пр...горіти	пр...багато	пр...сниться	пр...оритет
004	пр...амбула	пр...м'єра	пр...рогатива	Пр...уралля
005	пр...дківський	пр...в'ялити	пр...синг	пр...солоний

Варіант г).

001	пр...дивний	пр...горща	пр...звище	пр...томлений
002	пр...бутковий	пр...дих	пр...клеїти	пр...свячений
003	пр...ятель	пр...язнь	пр...сний	пр...вітний
004	пр...щіпок	пр...гірок	пр...тендент	пр...боркати
005	пр...єднаний	пр...ємний	пр...красити	пр...феранс

Варіант д).

001	пр...скромний	пр...земний	пр...відкрити	пр...совий
002	пр...фікс	пр...ватний	пр...скромний	пр...бічний
003	пр...вілей	пр...шитий	пр...боркати	пр...йскурант
004	пр...нцеса	пр...вокзалькний	Пр...орілля	пр...людія
005	пр...речений	пр...морозок	пр...тишений	пр...кажчик

Варіант е).

001	пр...малий	пр...багатий	пр...бирати	пр...булець
002	пр...меншений	пр...лютий	пр...хилятися	пр...нада
003	пр...мана	пр...вабливий	пр...чіпливий	пр...сісти
004	пр...пічок	пр...чахнути	пр...лягти	пр...чудовий
005	пр...смерк	пр...завзятий	пр...м'єр	пр...фарбувати

Варіант є).

001	пр...будувати	пр...мовляти	пр...звисько	пр...фронтний
002	пр...гарний	пр...шлий	пр...шити	пр...писати
003	пр...дурний	пр...річний	пр...дніпровський	пр...великий
004	пр...клеїти	пр...везти	пр...бігти	пр...більшений
005	пр...зелений	пр...рвистий	пр...майструвати	пр...мула

2. У якому рядку всі слова мають однаковий префікс?**Варіант а).**

001	о...пиляти	о...гнати	о...грівати	о...рванець
002	о...ймати	о...красти	о...їжджати	о...жинки
003	о...жерливий	о...ворожити	о...лляти	о...тяжливий
004	о...бідніти	о...жарений	о...водити	о...кидати
005	о...м'яти	о...руч	о...знаний	о...драти

Варіант б).

001	пр...бічниця	пр...ваблювати	пр...широкий	пр...датковий
002	пр...ярок	Пр...псілля	пр...боркувач	пр...булець
003	пр...думати	пр...хитрий	пр...гнути	пр...глухий
004	пр...солодкий	пр...краса	пр...кріплений	пр...диховий
005	пр...лука	пр...дбати	пр...липнути	пр...зирство

Варіант в).

001	...касувати	...квитатися	...гнути	...тліти
002	...товчений	...повзти	...сушений	...повістити
003	...косити	...фотографувати	...псуватись	...кучати
004	...питати	...танцювати	...падковий	...палахнути
005	...шиток	...хоплений	...плющений	...тискати

Варіант г).

001	бе...вість	бе...законня	бе...киддя	бе...кеття
002	бе...владдя	бе...межжя	бе...талання	бе...жалісний
003	бе...доріжжя	бе...пека	бе...цінь	бе...глуздя
004	бе...голосся	бе...тселер	бе...вір'я	бе...смертя
005	бе...одня	бе...хліб'я	бе...прав'я	бе...соння

Варіант г).

001	ві...сипати	ві...тя	ві...шуміти	ві...чуття
002	ві...рячок	ві...творений	ві...чужений	ві...тяти
003	ві...стій	ві...повідати	ві...чизна	ві...стріляти
004	ві...повідач	ві...ставка	ві...стеження	ві...вага
005	ві...сівати	ві...писка	ві...цвілий	ві...чинений

Варіант д).

001	пр... чисто	пр... святий	пр... подобний	пр... тендент
002	пр... док	пр... тяжкий	пр... тензія	пр... гіркий
003	пр... славний	пр... цедент	пр... цікавий	пр... погано
004	пр... мудрість	пр... дивний	пр... смачний	пр... чорний
005	пр... феранс	пр... будова	пр... завзятий	пр... ставник

Варіант е).

001	пі... ошва	пі... дашшя	пі... тесати	пі... терти
002	пі... топтати	пі... тюпцем	пі... озра	пі... тяти
003	пі... тримка	пі... ьма	пі... танути	пі... земелля
004	пі... ливий	пі... кова	пі... тушувати	пі... ніжжя
005	пі... сумувати	пі... слухати	пі... куп	пі... лива

Варіант є).

001	ро... долля	ро... 'їзд	ро... куття	ро... ломлений
002	ро... 'ємний	ро... линка	ро... краска	ро... люблений
003	ро... 'яснений	ро... водження	ро... ток	ро... ораний
004	ро... 'ятрений	ро... в'язка	ро... відка	ро... яний
005	ро... чіпний	ро... лий	ро... ладдя	ро... порошок

Варіант ж).

001	ро... фасувати	ро... хожий	ро... шук	ро... ти
002	ро... танути	ро... трощити	ро... линність	ро... топити
003	ро... сьорбати	ро... тковий	ро... нос	ро... толочити
004	ро... янистий	ро... щипати	ро... чистка	ро... судити
005	ро... сувати	ро... чиняти	ро... тин	ро... стилати

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Пригадайте правила написання префіксів **роз-**, **без-**, **через-**, **між-**, **од-**, **об-**, **пред-**, **від-**.
2. Сформулюйте правила написання префікса **з-** та його варіантів (**с-**, **зі-**, **зо-**).
3. Назвіть слова, у яких пишеться префікс **прі-**.
4. Яке значення має префікс **пре-**, у яких словах він вживається?
5. Які значення має префікс **при-**? В яких словах він вживається?
6. Назвіть префікси іншомовного походження.

**КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ»**

Варіант № 1

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

№	А	Б	В	Г
001	припорошений	пребуток	приблизний	прецікавий
002	приблудитися	прегірклий	пресвіжісінький	придуманий
003	прегородити	прикордонний	преосвященний	премилий
004	приміський	пребинтувати	преподобний	прикручувати
005	придніпровський	прилагодити	прищасливий	престол
006	прикрашений	пристаркуватий	присвітлий	презирство
007	пренизливо	прещедрий	прилипливий	прикуп
008	прикурювати	прилюдний	прибережжя	причистий
009	прилеглий	примазуватися	прикочувати	причорний
010	скинути	спитати	станцювати	счистити
011	створити	сфотографувати	сшити	струсити
012	зчіплюватися	зцементувати	з'юрмлений	зкошений
013	з'ясувальний	приоритет	безкорисний	привернути
014	бескозирка	прибудувати	безперспективний	прізвище
015	зхвалити	стерпіти	збити	зцілити

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

Варіант № 2

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

№	А	Б	В	Г
001	спантеличити	скаженіти	схилити	сцідити
002	зціпити	бежжурний	безшовний	привілей
003	Присивашся	прекраса	премудрий	безкозирка
004	президент	прірва	пригірклий	роspалити
005	скальпель	ссохнути	стерпіти	зшити
006	примат	притісно	безпрецедентний	преподобний
007	россадник	пристаркуватий	безсилля	привільний
008	периферія	приписати	розпалити	приорати
009	безсоння	предстати	в розпалі	з-підлоба
010	розсуд	надпотужний	надщесерце	прибудувати
011	претихлий	розформувати	прізвище	пред'явник
012	безкарний	надхнення	преосвященство	преамбула
013	зщипати	преслужниця	зшкребти	підтримка
014	прибічник	Присулля	присяга	черезплічник
015	склеювати	бескоштовний	презентація	зчинити

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ПОДВОЄННЯ ТА ПОДОВЖЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ

Подвоєння відбувається:

1. При збігу однакових приголосних:

а) префікса й префікса: *возз'єднання, ззамолоду, напіввідчинений*;

б) префікса й кореня: *віддзеркалений, вверх, введення, ввечері, ввись, ввічню, віддячити, віддавна, ввічливий, роззява, ввімкнений, ззаду, ззивати, ззовні, оббігти, беззмістовний, беззаконня, роззброєний, піввіковий, піввагона, півверстви, піввідчинений, піввісь, наддніпрянський, підданство, переддень, переддипломний, переддощовий, піддашок, піддувати*;

в) кореня і суфікса: *клітина – клітинний, камінь – камінний, нейтрон – нейтронний, осінь – осінній спина – спинний, лимон – лимонний, картина – картинний, ранок – ранній, туман – туманний, корінь – корінний, закон – законний, вино – винний, вина – безвинний, кінь – кінний; годинник, письменник, іменник, баштанник; віконниця, Вінниця, Вінниччина, Винниченко, але віниччя*;

г) основи дієслова минулого часу на **с** і постфікса **-ся**: *розрісся, піднісся, винісся, пасся, трясся, нісся, але виносся, підносся*;

г) кінця першої й початку другої частини складноскорочених слів: *міськком (міський комітет), юннат (юний натураліст), деффак (дефектологічний факультет), військкомат (військовий комісаріат), військком (військовий комісар), страйкком (страйковий комітет), але місцевком (місцевий комітет), райком (районний комітет), нарком (народний комісар), банкомат (банківський автомат)*.

2. Буквосполучення **-нн-** пишеться:

а) у прикметниках з наголошеними суфіксами **-енн-(ий)**, **-анн-(ий)**, **-янн(ий)**: *широченний, страшенний, невблаганний, незрівнянний, здоровенний, незчисленний, нездійснений, непримиренний*;

б) у прикметниках на **-енн(ий)** старослов'янського походження: *священний, блаженний, огненний, божественний, благословенний, окаянный, мерзенний, сокровенний* та ін., **але царствений, священник, дзвіниця**.

Буквосполучення **-нн-** зберігається в іменниках та прислівниках, утворених від таких прикметників: *непримиренність, незрівнянно, невблаганно*;

в) подвоюються приголосні в словах: *старанний – старанність – старанно, натхнений – натхненно, захланний – захланно, притаманний – притаманно – притаманність, але жаданий, шалений, скажений, довгожданий, навіжений, студений, даний*;

г) подвоюються приголосні в словах: *бовван, Ганна, ввесь, ссати, овва, лляний*, а також у похідних: *бовваніти, Ганнин, ссавці* та ін.

3. Приголосні **д, т, з, с, ц, л, н, ж, ч, ш** подовжуються між двома голосними:

а) в усіх відмінках іменників середнього роду II відміни з кінцевим **-я** (крім родового множини): *життя, у житті, сторіччя, сторіччям, гайвороння, гудиння, бурячиння, насіння, коріння, привілля, узлісся, узбережжя, збіжжя, гілля, гноття, приріччя, узвишшя, узбіччя, кушпеляччя, гадюччя, ганчіряччя, хабоття, залізяччя, гілляччя, ломаччя, обличчя, піддашшя, на піддашші, почуття*,

підживлення, затишшя; Присивашия, Прикарпаття, Присулля, Припсілля, Приорілля, Залісся, Полісся, Поділля, а також у похідних словах: життєвий, життєпис; гіллячка, гіллястий; насіннєвий, насінник; але сторіч, піддаш, знань, гілляч;

б) в іменниках жіночого роду III відміни в орудному відмінку однини перед ю: заповіддю, подорожжю, тушию (фарба), зеленню, міццю, миттю, піччю, заповоччю, віссю, виссю, ніччю, блакиттю, безліччю, величчю, ниттю, але нехвороцю, пригорцю;

в) у деяких іменниках чоловічого та жіночого роду I відміни (крім родового множини з закінченням -ей) в усіх відмінках: суддя – суддів, баддя – баддею, рілля – ріллею, Ілля – про Іллю, Ілле, стаття, статтею, (але статей);

г) у прислівниках типу навмання, зрання, спросоння, попідвіконню, попідтинню;

г) перед ю, є у формах теперішнього часу дієслова **лити**: ллю, ллеш, наллю, виллю, піділлю, розіллеш.

Подвоєння не буває:

а) у прикметниках, утворених від іменників за допомогою суфіксів **-ан-**, **(-ян-)**, **-ин-**, **-їн-**: морквяний, соколинний, перепелиний, лебединий, гречаний, вовняний, пионяний, зміїний, чайний;

б) у дієприкметниках та похідних від них прикметниках: варений – варений, печений – печений, сушений – сушений, свячений – свячений; скошений, рублений, нагороджений, засклепаний, мальований, погашений, виїжджений, запряжений, вигоєний, розвантажений;

Порівняйте:

Дієприкметник	Прикметник
стараний	стараний
натхнений	натхнений
нездоланий	нездоланий
незлічений	незлічений
нескінчений	нескінчений
несказаний	несказаний
прощений	прощений
здійснений	здійснений

в) немає подвоєння у прикметниках: буквений, потомствений, реформений, насильствений, клятвений, довгожданий.

г) в іменниках середнього роду II відміни в називному відмінку однини із закінченням -я, коли збіг неоднакових приголосних між двома голосними: дрантя, підгрунтя, гонтя, безсмертя, листя, щастя.

г) в іменниках I і IV відміни: кутя, попада, свиня, каченя, гусеня, щеня;

д) у прикметниках, що означають якийсь матеріал: олов'яний, дерев'яний, піщаний, кам'яний, солом'яний;

е) в іменниках жіночого роду III відміни в орудному відмінку однини із закінченням **-ю**, коли збіг неоднакових приголосних: *молодість – молодістю, честь – честю, Керч – Керчю, жовч – жовчю, юність – юністю, повсть – повстю, повість – повістю, напруженість – напруженістю, вихованість – вихованістю, шерсть – шерстю, кров – кров'ю, мати – матір'ю, Об – Об'ю, любов – любов'ю.*

► **Вправа 1. Від поданих слів утворіть нові, поясніть подвоєння і подовження приголосних.**

Істина, письмо, святити, пружина, вина, турбіна, сезон, ціна, маслина, розростися, донестися, благословити, дослідний, стіна, звучний, кордон, збройний, дати, здоровий, бити, дзеркало, дихати, пастися, щодня, дзеркальний, будувати, щілина, бігти, зброя, звук, захищати, день, гортань, даль, зуб, дно, коліно, дерти, дякувати, ранок, сторона, старовина, камінь, закон, дзвеніти, ділити, благати, вечір, з'єднати, година, змістовний, бризкати, земля.

► **Вправа 2. Спишіть, замість крапок вставте пропущені літери.**

Варіант а).

Роздоріж...я, передпліч...я, свин...я, під...аш...я, клоч...я, Заволж...я, ніч...ю, суміш...ю, без...убий, письмен...ик, переконан...ий, письмен...ість, священ...ик, священ...ий, повіс...я, поніс...я, розріс...я, погруд...я, галуз...я, зіл...я, Запоріж...я, туш...ю, сіт...ю, молод...ю, віс...ю, подорож...ю, л...ють, спросон...я, знан...я, сиз...ю, кут...я, юн...ат, передчут...я, перед...ень, орлен...я.

Варіант б).

Ставлен...я, вироблен...я, відчут...я, числен...ий, сприйнят...я, відтворен...я, поставлен...ий, читан...я, розумін...я, вмін...я, пояснюван...я, розрізняван...я, дібран...ий, спрямуван...я, порушен...я, наголошуван...я, інтонуван...я, спрямован...ий, орлин...ий, журавлин...ий ключ, журавлин...ий сік, ов...а, переконан...ість, півден...ий, в...есь, вис...ати, бов...ан, бов...аніти, передміст...я, л...яний, нал...ю, піділ...ю, л...ється, перед...ощовий.

Варіант в).

Безвір'...я, варен...ий, дрант...я, бездоріж...я, без...акон...ість, без...ахисний, безплід...я, безталан...ий, безупин...ий, Присиваш...я, благополуч...я, блогочест...я, блажен...ий, будяч...я, буквен...ий, булан...ий, в...ажати, в...ечері, в...імкнений, веснян...ий, взут...євий, від...авна, від...алік, від...ілок, від...ілен...я, від...звук, відчут...я, Він...иця, вин...иця, він...ичанин, вірнопід...аний, вісімдесятиріч...я, вітамін...ий, вітан...я.

Варіант г).

Вітчизнян...ий, вітрян...ий, волос...я, ворон...я, вояч...ина, востан...є, вподобан...я, всенародн...ий, всемогутн...ий, гармонійн...ий, до невпізнан...ості, жит...я, жит...євий, підійти з...аду, з...овні, лебедин...ий, леген...і, надбереж...я, над...грунтовий, хабот...я, прибереж...я, над...ніпряньський, над...ністянщина, над...унайський, натхнен...я, напів...ідкритий, наріч...я, пониз...я, передпліч...я, наречен...ий, натхнен...ість, один...ий, небез...ахисний, онуч...а.

Варіант г).

Підборід...я, підвищен...я, під...аний, під...анство, під...аш...я, під...земел...я, повноважен...я, повноважн...ий, повноліт...я, повноцін...ий, подруж...я, клобуч...я, пожеж...а, підземел...я, дрюч...я, хоробріст...ю, ляскан...я, халатніст...ю, видален...ий, об...ивати, над...верний, ніжніст...ю, лебедин...ий, обез...аражен...ий, колюч...я, нещаст...я, жадан...ий, обез...броєн...ий, пере...дипломний, ешелон...ий, від...авати, караван...ий, диковин...ий, кіл...я.

Варіант д).

Глибочин...ий, жит...євий, пів...ідерний, єдиновлад...я, воєн...ий, картон...ий, відмін...ий, доважен...я, верховіт...я, лічін...я, гадюч...я, міжвузл...я, кіс...я, в...ажати, гноблен...я, лимон...ий, картин...а, безталан...я, з...ивати, важен...ий, каркан...я, наголошен...ий, безперемін...ий, до...чистити, пере...дощовий, міжсезон...ий, від...ілен...ий, картоплин...я, оборон...ий, поєднан...я, фехтував...я, вдарен...ий, об...ивка, в...алити, катан...я, монументальніст...ю, годин...ик.

Варіант е).

Клепан...я, ушит...я, базікан...я, валун...ий, колос...я, нужден...ий, подовжен...ий, міжряд...я, над...деснянський, від...ушений, зіл...яти, контр...озвідка, бажан...ість, народжен...ий, вдоволен...я, бутон...ий, бут...я, положен...я, завдан...ий, варен...я, полонен...ий, ображен...я, онуч...а, змаган...я, пів...звод, влучн...ість, медальйон...ий, буден...ість, волос...ячко, зношен...ий, упереджен...ий, понтон...ий міст, маслин...ик, ущільнен...я, багатогран...ий, під...ержати.

Варіант є).

Лівосторон...ий, мобільніст...ю, машин...ий, поневірян...я, від...ілен...я, заміж...я, кордон...ий, квилін...я, над...овбувати, накрит...я, об...ілений, переселен...я, пониз...я, безмеж...я, наголошен...ий, до...працювати, нал...яти, заметен...ий, клятвен...ий, упокорен...ий, об...ризкати, пів...іковий, намерзан...я, напів...ідірван...ий, століт...я, оман...а, понят...я, відношен...я, контр...еволюційний, населен...я, голосуван...я.

Варіант ж).

Об...удовувати, казен...ий, жит...євість, мережан...ий, бездоріж...я, відмін...ик, колін...ий, пів...ідчинен...ий, мит...євий, бережен...ий, з...ирнутися, наміван...я, лівобереж...я, горохвян...ий, многогран...ий, відображен...ий, домаган...я, бетон...ий, в...езти, попідвікон...ю, межиріч...я, від...ертий, буден...ий, надріч...я, множин...ий, посвячен...я, видален...я, сторіч...я, узмор'...я, без...акон...я, від...ячити.

Варіант з).

Звернен...я, узліс...я, везін...я, бадил...ячко, від...ача, видворен...я, врегулюван...я, безробіт...я, узбіч...я, узвиш...я, веден...я, бульйон...ий, лушпин...я, півгодин...ий, видан...я, черешн...я, від...зеркален...я, півмільйон...ий, безлад...я, видовжен...ий, гіл...яч...я, зцілен...ий,

багатогран...ий, завдан...я, жит...любний, жуван...я, щен...я, баштан...ик, влаштуван...я, загромаджен...ий, шмат...я, безвлад...я, вітчизнян...ий, видан...ий, ялин...ик, засолен...ий, щипан...ий.

Варіант и).

Веретен...ий, забруднен...ий, щогодин...ий, від...ихуватися, безділ...я, травлен...ий, травлен...я, бездоган...ий, безсніж...я, хуртовин...я, в...ерх, яструбин...ий, бит...я, борошнян...ий, виключен...я, забрьохан...ий, безсмерт...я, цибулин...я, від...іл, тюльпан...ий, безсон...я, безталан...ий, викревлен...ий, жит...єдайність, забобон...ий, в...ись, завдан...я, безупин...ий, виголошен...я, безчест...я, ячмін...ий, убран...я, гноблен...я, забур'янен...ий, берегоукріплен...я, тьмян...ий, юнкерн...я, завантажен...ий, штрихован...ий.

► **Вправа 3. Поставте іменники в орудному відмінку однини.**

Варіант а).

Радість, пароль, мати, жовч, рідкість, повість, подорож, ніч, нить, піч, вдячність, мить, ніжність, повсть, відстань, розкіш, зелень, заметіль, зав'язь, ртуть, гостинність, пригорщ, паморозь, ненависть, барвистість, блакить, розповідь, швидкоплинність, ніжність, протилежність, твердість, зверхність, бездомність.

Варіант б).

Міць, молодість, кров, мораль, далечінь, міцність, швидкість, даль, верф, боязкість, тінь, ясність, абстрактність, Керч, аерозоль, акварель, височінь, гуаш, далеч, деталь, купіль, падаль, сухість, пам'ять, параліч, прокляття, пропорційність, обізнаність, голубінь, гідність, рожевість, наївність, сторожкість, твердість, зверхність, повинь, масовість.

Варіант в).

Ласкавість, бистринь, милозвучність, свідомість, повноводдя, полегкість, екзотичність, надзвичайність, напівтаємність, полегкість, веселість, струмінь, зачарованість, привиддя, середньовіччя, патруль, тривожність, суворість, лють, твердість, влучність, постать, чемність, пошесть, шинель, зухвалість, звичайність, серйозність, ревність.

Варіант г).

Безпритульність, артіль, хрусткість, постіль, вдячність, хиткість, вдячність, неминучість, гладінь, закономірність, спритність, лань, вірогідність, листя, сердечність, папороть, відсутність, сміття, цікавість, гущавінь, готовність, запобігливість, сердечність, полегкість, цвіль, упертість, каламуть.

► **Вправа 4. Від поданих дієслів утворіть іменники середнього роду, поясніть їхній правопис.**

Наприклад: відчувати – відчуття;

Злитися, підносити, проводити, визволити, завоювати, переконати, з'явитися, поводитись, створити, обмерзати, відбути, палахкотіти, веліти, обезсмертити, креслити, ділити, деренчати, народити, звертатись, відбути, розмістити, мовчати, зосередитись, залюбуватись, почервоніти, схилити, наближати, відволікати, значити.

► **Вправа 5. Перепишіть речення. Замість крапок вставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. Над ним неясно, наче марево, повисли пагорби димчасто-рожевих хмар; **надвечір...я** втискає їх у глибіню сталистих перевесняних барв, які от-от мають заграти **голубін...ю** (М.Стельмах). 2. Величаво-могутні звуки пролетарського гімну за всю історію Нестерівки, всіх навколишніх лісів і **п...р...лісків**, кривої греблі, затіненої старезними дуплавими вербами, задумливої Десни, **сон...их** горбів і пагорбів... (Ю.Збанацький). 3. Автобус іде через старий **дерев'ян...ний** міст, **залишен...ий населен...ю** на згадку ще фронтовими саперами; рух величезний, **дощан...ий** настил щодня латають... (О.Гончар). 4. Заходив, сідав, **о...хекуючись**, витирав величезного хусткою завжди мокре **облич...я**, **ро...повідав** найсвіжіші новини: все про завод (А.Дімаров). 5. Дорогою війни неподалік пропливали на захід величезні, неначе кораблі в морі, **багатотон...і** машини з народом (О.Довженко). 6. Не можна відокремлювати пожежі, руїни, **страждан...я** людей і величезне **напружен...я** їх сил у вогні й бурі, не можна відокремлювати це все від бажань і завбачень кращого (О.Довженко). 7. Мертвою пусткою віє від порожніх станцій залізниць, від застиглих на коліях **ро...чинених** вагонів, від **роз...явлених** дверей величезних депо, де так само моторошно бачити мертвий **...покій**, як на кладовищі веселий, **п...яний** рух (В.Винниченко). 8. Здавалося, ніби вона виконала величезну роботу й **страшен...о ...томилася** (В.Собко). 9. Кругле **облич...я** нареченої з круглим носиком і величезними **щас...ливими** очима було таким гарним, таким **натхнен...им**, що не можна замилюватися (В.Собко). 10. І не рухається: тут **кінець... усім зітхан...ям**, жалям, **міркуван...ям**, тут цілковита, **непоборна безнадійн...ість**, величезна **непроломна** скеля (В.Винниченко).

☉ Зробіть фонетичний запис слів: надвечір'я, голубінню, дощаний, обличчя, щасливий, безнадійність, рухається, натхнення, кінець, одхекуючись, щодня.

☉ Поясніть правопис часток у підкреслених словах.

☉ Знайдіть речення, ускладнені однорідними членами речення. Поясніть розділові знаки.

☉ Визначте види підрядних речень, поясніть розділові знаки.

Варіант б).

1. В очах **страждан...я**, палке, **бездон...е**, **глибочен...е** (П.Загребельний). 2. І саме **лікуван...я**, і **лікарн...я** були дуже **пр...мітивні** (Ю.Збанацький). 3. Ярослав теплими очима подивився на сестру, що була дуже схожа на матір свою Рогніду – таке ж **л...яне волос...я**, голубуваті очі, мила, **пр...вітна** (В.Склярєнко). 4. Чути далеке-далеке срібне **дзеленчан...я** жайворонка (В.Винниченко). 5. Він [вчитель] заходив так далеко в математичні дебрі, що цілий **клас... залишався** немовби на **узліс...і** і ждав, поки дивакуватий Епсилон повернеться з глибоких і крутих ізворів важкої науки й вимовить свою улюблену фразу (Р.Іванчук). 6. Лише зовнішність – стрункий стан, довгасте красиве **облич...я** – успадкувала від **бат...ка**, а погляди, **жит...євий** досвід –

від матері взяла, не озираючись (*Ю.Збанацький*). 7. Довжелезн...ими поїздами вивозились до *Німеч...ини невол...ники* з україн...с...кої землі (*О.Довженко*). 8. Тут мій *спів/бесідник* надовго був завернутий у сторону, висловивши ряд дуже важливих поглядів на вигідні і не вигідні *новов...еден...я у сіл...с...ке жит...я*, чим доказав, що стоїть цілком на сучасних позиціях (*Ю.Збанацький*). 9. Але наш сіл...с...кий пастух Курилко був якийсь дуже *нефортун...ий* (*Р.Іваничук*). 10. Володя *мит...ю* переодягся, – піджак, штани, черевики! – щоправда, трохи завеликі, – байдуже! – сорочка... (*В.Кашин*).

☉ Визначте типи присудків у реченнях.

☉ Знайдіть складнопідрядне речення з підрядним означальним.

☉ Перепишіть підкреслені прикметники. Поділіть їх на якісні та відносні.

Утворіть вищий та найвищий ступені порівняння. Поясніть, які прикметники не мають ступенів порівняння.

☉ Якою частиною мови виражені виділені слова.

Варіант в).

1. Висока, з *облич...ям* жовтуватим, як *бджолин...ий* віск, у *незмін...ому* чорному *вбран...і*, голова *пов...язана* білою хустиною (*Л.Дмитерко*). 2. Такий вираз рота і *підборід...я* буває в дуже впертих і мовчазних людей (*В.Собко*). 3. *Безневин...им* жовтавим гроном Вона ще йшла жовтаво, без *вин...и*, І сині *сл...ози* билися червоно, Як об *камін...я* стиглі кавуни (*М.Вінграновський*). 4. *Ро...вантажувати* і завантажувати вагони – робота дуже важка, а годують всякою *поган...ю* (*В.Кашин*). 5. *Здоровен...ий* гуляйпілець *пр...сів, роз...увсь*, намотує на ножище *ш...вкове* покривало, повз нього пробігають, зубами зблискують у *ре...оті* (*О.Гончар*). 6. Листяна стіна... Залита сяйвом. Лагідна, вона Під *зеленаво/синім* небокраєм Очам здавалася *блажен...им* раєм (*Яр Славутич*). 7. Може, там, у степу чи в Сибіру далекім, де земля *немірян...а-неходжен...а*, воно й так, а в нашій Нестерівці, на *Поліс...і*, зовсім інше (*Ю.Збанацький*). 8. О, тепер уже зовсім інший *вогон...* у цих величезних очах, *вогон... багат...я* (*В.Винниченко*). 9. На великій *Коб...яковій* корогві звивався довгий золотистий дракон з *роз...явленою* червоною пащею, з якої виривася вогонь (*В.Малик*). 10. І тополя, і потемніла од вологи на *відсон...і* стріха, і *пр...сний* ніздрюватий сніг – все тонко дихає першим весняним *пагіл...ям* (*М.Стельмах*).

☉ Визначте, до якої відміни належать іменники: *ножище, пагілля, сніг, гуляйпілець, стріха, паща, вогонь, тополя, дракон, корогва, багаття, око, гроно, волога, погань, сяйво, стіна, обличчя, вбрання, рай, небокрай, Сибір, Полісся*. Назвіть групу кожного з них.

☉ Поясніть розділові знаки між однорідними членами речення й узагальнюючим словом.

☉ Яку синтаксичну функцію виконують підкреслені займенники.

☉ Поясніть, у яких випадках після вигуків ставиться кома або знак оклику.

Варіант г).

1. Одні квіти змінювались іншими, ро...цвітали й в...янули, залишивши насін...я в плодах, і знов гіл...я вкривав сніг і цвіт, і важучий плід падав потай на землю, за законом (О.Довженко). 2. У клас...і, де завше дзвеніло дитяче слово, журливо потекла і груд...ям загупала хліборобс...ка ...удзькувата мова (М.Стельмах). 3. І він побачив у ній витрішкувате дівча, що кидало у нього смерековими шишками на пасовис...ку, й заплакану шпичкувату дівчину на своєму весіл...і (Р.Іваничук). 4. На голові замість волос...я – пеніцилінова цвіль, облич...я брезкло-глянцювате, немов наквацьован...е бузиновим соком, косар...с...ким брусом пр...ченився до облич...я ніс, на підгорлі крутилась біла парость з поруд...ю (Ю.Збанацький). 5. У цей час син господар...я, якого міг би ось так зіграти Копач, – шпичкуватий, у полотнян...их штанях хлопець..., той самий, що в ран...ьому дитинстві бачив смерть остан...ього опришка (Р.Іваничук). 6. Засяяли відтоді блакит...ю кул...ясті бані собору над плавнями, над цим білим світом дніпровс...ким (О.Гончар). 7. Олена ...хоплює з лави дійницю, проворно, як Христина, поспішає на подвір...я, де біля виполоного блавату, тупцюючи, ро...кошує латчаста корівчина, зіл...я звисає з її рота, колишет...ся на рогах і на спині (М.Стельмах). 8. Одягнен...ий у цивільне: старенька спецівка, майже біла від пран...я, поверх неї – захисн...ого кольору ват...яник, латаний і перелатаний, брудний, засмальцьован...ий (В.Кашин). 9. Від цього часу костівці стали в...ажати Демида за надзвичайно гарного вчителя, і другого ж дня приведено до його ще трьох нових школярів (Б.Грінченко). 10. Ніби щось аж насмішкувате й глумливе було в цій круглій моделі і в таємничих знаках рівнян...я, зрозумілих тільки для обран...их, які ніби відгородились тим тайнописом від простолюд...я (О.Гончар).

☉ Поставте подані іменники в родовому відмінку однини: *плід, сніг, цвіт, закон, тайнопис, знак, школяр, рот, поверх, колір, ватяник, вчитель, сік, брус, ніс, день, час, син, господар, Копач, хлопець, опришок, собор, світ.*

☉ Розберіть підкреслені слова за будовою.

☉ Визначте типи підрядного зв'язку в словосполученнях: *дитяче слово, журливо потекла, дзвеніло завше, гарний вчитель, бачив смерть, кидало у нього, бузиновий сік, хоплює з лави, поспішає на подвір'я.*

Варіант г).

1. Нарвав квітів отакен...ий букет, поклав (в, у) машину (А.Дімаров). 2. Двоє інших підручних, високий, г...рячий чорний осетин Іс...а Гаглоєв (та, й, і) ...покійний, пр...садкуватий, вже літній Матвій Дорош, стояли од...алік, поглядаючи, як Мусадзе (зі, з) своїми підручними закінчує роботу (В.Собко). 3. На голові, остриженій під машинку, виблискувала срібна щ...тина, на шиї (і, й) підборід...і ясніше проступали синюваті старечі жили (В.Кучер). 4. Білі, фіалкові, ніжно-зелені, сіро-синюваті фарби вбран...я, облич, волос...я зливаються (у, в) одну химерну омнеїстичну картину (В.Винниченко). 5. (Й, І) пахла, пахнула земля, Не знавши зроду плуга. Йому в...жалася здаля Ріл...і чорнява смуга (Яр Славутич). 6. Ми організуємо страшен...у пропаганду (В.Винниченко) 7. Строкарі густо, мов груд...я, в...алюються в

корчму, але худючий, як смичок, з вічно заплаканими очима, Лукаш навіть не поворухнувся (М.Стельмах). 8. Красень фазан **ро...пластав широчен...і** райдужні крила (Л.Дмитерко). 9. За звичкою підійшов до верб, що похилили своє **віт...я** аж до води, **пр...хилився** до нахололого стовбура (А.Камінчук). 10. Туга віків промовляє з їхніх очей **бездон...их**, сумовитих... (О.Гончар).

☉ Запишіть наведені сполуки слів, вибравши з дужок потрібні сполучники і прийменники. Якщо можливі варіанти, наведіть їх.

☉ Випишіть з речень прислівники, визначте розряд за значенням, спосіб творення.

☉ Визначте смислові зв'язки між частинами складносурядного речення.

☉ Назвіть вид підрядного речення, підкресліть граматичні основи, накресліть схему.

Варіант д).

1. Сумовита глибінь очей була аж з **прозелен...ю** якоюсь, з отією, що її колись, мабуть, можна було тільки в очах у мавок підгледіти десь на Вовчих Водах (О.Гончар). 2. І плаче, **смієт...ся** від того **розтиран...я**, а сама **рум...яненко**, ніби налите яблуко (Д.Прилюк). 3. Деякий час Духнович ще маячить мені з темряви своєю сутулуватою, аж ніяк не **вояц...кою постат...ю** (О.Гончар). 4. Щось знайоме в очах, у **хри...куватому** голосі, у сухорлявій постат...і (Ю.Збанацький). 5. З **ненавист...ю** дивлячись на товстелезні литки, Василь **Васил...ович** стояв і страждав (А.Дімаров). 6. Дорога крутилася, ніби оглядаючись на кожний **кущ...** ліщини, на кожне дерево, обминала кожне болітце, передбачливо обходила кожний пагорб, шмигала в тінь крислатих дубів, плигала через товстелезні **сухожил...я** дерев... (Ю.Збанацький). 7. Біля нього стояла молода повна жінка з трохи **бан...катими оч...ма**, яка немов зі страху виричалась на незваного **гост...я** (В.Кашин). 8. І він малює на пергаменті іншу, земну богородицю – жону з русим **волос...ям**, високим чолом, карими очима, тонким носом, рівними устами, трохи сумну, трохи неспокійну (В.Склярєнко). 9. Левко повільно торкнувся рукою уст, зосереджено зібрав товсті брови і зморшки на **переніс...і**, і вираз недовіри зник з його **облич...я**, тільки в очах пробігла хитрувата іскорка (М.Стельмах). 10. Спина в нього й справді була широчезна, спина штангіста, борця, а не бухгалтера, і якби не черевце й **підборід...я** подвоєне, то хоч одразу ж на ринг (А.Дімаров).

☉ Поставте подані іменники в орудному відмінку однини: *глибінь, прозелень, Духнович, постать, ненависть, Василь Васильович, кущ, обличчя, пагорб, тінь, сухожилля, гість, чоло, ніс, борець, бухгалтер, підборіддя, черевце.*

☉ Випишіть з 1 та 7 речення усі можливі словосполучення, схарактеризуйте їх за видами підрядного зв'язку.

☉ Знайдіть займенники, визначте їхні розряди і провідмініайте.

☉ Доберіть до підкреслених слів синоніми.

Варіант е).

1. Мертенс спокійно накриває очі важкуватими повіками, знову обіймає **пал...цями поруч...я** фотеля... (В.Винниченко). 2. Тільки часом **ш...лесне** по **гіл...і** вальок снігу, **струшен...ий** вітром з **верховіт...я** (Гр. Тютюнник).

3. Вони всюди яскравіли низом, а над ними панувало горою **могут...я пр...пильжених** величезних акацій, що, **ві...цвівши**, тепер знову ждали нового цвіту (О.Гончар). 4. У відблисках його я бачив **лист...я** величезне, лопухи якісь тропічні (О.Гончар). 5. Фантастичний рій величезних оранжевих стріл наближавсь до посадок з блискавичною **швидкіст...ю** (О.Довженко). 6. Над ріками Іртишем, Яіком, Ембою, в **роздол...і** степів і долин зібралися величезні орди половців, огузів, кимаків, але поки що не ворогують з сусідами, не **берут...ся** до зброї (В.Склярєнко). 7. Граф Елленберг узяв відвагу в'яснити її світлості всю величезну шкоду для **Німеч...ини** від **стриман...ості** її світлості (В.Винниченко). 8. **Монотон...ий**, ритмічний гомін хвиль перейшов у **бухан...я**, **...початку** глухе, як важке **сапан...я**, а далі **сил...не** і коротке, як далекий стріл гармати (М.Коцюбинський). 9. Добрячі коні спірно мчать поміж синіми разками хат, вилітають на галяву, і звідси все село, затоплене **місяч...ною повін...ю**, **змен...шені** під високим небом дерева і хати здаються лише картиною... (М.Стельмах). 10. І підняв довжезну руку, Та Одрад метнувся спритно, Гострий кремінь із-за паса **Мит...ю** вихопив, як змія (Яр Славутич).

☉ Визначте, до якої відміни належать подані іменники: *Іртиш, палець, час, сніг, граф, змій, кінь, цвіт, лопух, швидкість, кремінь рука, Одрад, картина. Небо, повінь, хата, село, стріла, гармата, зброя, світлість, шкода, стриманість, гомін, Німеччина, половець, кимак, орда, хвиля, фотель.*

☉ Випишіть з речень дієприкметники, визначте їхній вид, перехідність/неперехідність, провідмініайте.

☉ Провідмініайте словосполучення: *гострий кремінь, вальок снігу, добрячі коні, місячна повінь, ритмічний гомін, блискавична швидкість.*

☉ Схарактеризуйте тип речення (3, 6) і побудуйте його структурну схему.

Варіант є).

1. Хижа визмірювалися широкі полотна пилок, гострі трикутні зуби вгризалися в **колод...я**, чвиркали **фонтан...чики** жовтуватої тирси (П.Загребельний). 2. **Метан...я** тіл, судорожні **...тиски** рук; одверті болючі поцілунки, чогось **шукан...я**, **...крики**, **здоровен...ий** чорний кулак у повітрі (В.Винниченко). 3. В тому сяйві блідли великі **півден...і** зорі, **...капуючи** на **сон...ую** землю зеленкуватим і холодним світлом (В.Кучер). 4. Роман **прощаєт...ся** з учителем, з **почут...ям** тисне йому руку, ловить у відповідь значущий погляд і йде до просіки (М.Стельмах). 5. Кабан **ніс...я** лугом, з нього вистрілювала неперетравлена за ніч картопля, і вже зовсім легкий, він просвистів поміж помертвілими «дикунами», вплюжився у Десну... (М.Вінграновський). 6. А коли почнеш гостру косу мантачить і звук ніжно-золотавий **пр...сне** на **окол...я**, комах та коників у траві перелякає і спів пташиний чарами своїми спинить... (Ю.Збанацький). 7. Обірваний одяг висів на ньому **шмат...ям**, очі глибоко запали, щоки за одну добу заросли вже **пос...вілою** щетиною (В.Кучер). 8. Дві пари очей **напружен...о** ловлять **наймен...ший** рух **розморен...ого**, почервонілого, знов уже покритого потом лица із слухаючими себе, босими, маленькими очима, з натертою,

ро...червонілою смужкою на *переніс...і* (В.Винниченко). 9. Я, Настуню, я! – вражений несподіваною *зустріч...ю*, Ждан теж *просл...озився* і гладив тремтячою рукою русяву сестрину косу, що вибилася з-під барвистої хустинки (В.Малик). 10. Офіційно *Ган...ині* літні будиночки зараз уже *...важались* закритими на зиму (В.Козаченко).

☉ Випишіть з наведених речень дієприкметники. Визначте їх стан, час і синтаксичну роль.

☉ Визначте розряди прикметників у словосполученнях: *Ганнині будиночки, значущий погляд, південні зорі, сонна земля, холодне світло, сестрина коса, барвиста хустинка, тремтяча рука, русява коса, несподівана зустріч, гостра коса, маленькі очі, пташиний спів, здоровенний кулак.*

☉ Провідмініайте словосполучення: *дві пари очей, одна доба, найменший рух, жовтувата тирса, болючі поцілунки, посивіла щетина, несподівана зустріч.*

☉ Визначити тип односкладного речення (2).

☉ Підкресліть у реченнях граматичні основи, вкажіть способи вираження головних членів речення.

Варіант ж).

1. Синювата недобра кров *шу...онула* йому від *підборід...я* до скронь, а в голові самі по собі почали вибиватись клапті його звичайної писанини (М.Стельмах). 2. Поки *пр...везли* другий злиток, Борис заспокоївся, *облич...я* його з синювато-блідого знову стало звичайним, але *тремтін...я* рук не зникло (В.Собко). 3. Зараз вибілене жито від *колос...а* й до *корен...я* було повите такою сріблястою *голубін...ю*, яку, здається, можна було зачерпнути в *пригоріц...і* й пити, мов *джерел...ну* воду (М.Стельмах). 4. На *вишгородс...кому* пагорку цвіли вишні, й старезний *самотній* прадуб, що шумів *віт...ям* не один вік, похилився над Дніпром вже майже без *гіл...я* (О.Довженко). 5. *Нещаст...я* буде через те, що машина внесе *анархію* в *громадян...ство*, руйнує всі підвалини його, викличе *страшен...у*, криваву *борот...бу...* (В.Винниченко). 6. *Зійшов* бурхливою *повін...ю* травень, хоч, здавалося, що він нікому не поступиться місцем під сонцем (Ю.Завгородній). 7. І хоч і не взяв *прилад...я* для *малюван...я*, проблукав десь там понад річкою та в лісі майже до вечора (В.Козаченко). 8. *Промін...я* світанку *в...ірвалось* і в палату, де сидів Володимир, освітило його бліде *облич...я*, очі, під якими за цю ніч лягли глибокі темні западини, гострі вилиці, синюваті вуста (С.Скляренко). 9. Давно вже не відчував він такого *натхнен...я*, давно не знав такого *єднан...я* з своєю *аудиторією* (Ю.Шовкопляс). 10. Кобзарів голос забринів *несподіван...ою* *міц...ю* (З.Тулуб).

☉ Зробіть фонетичний запис підкреслених слів.

☉ Поясніть лексичне значення слів: *анархія, аудиторія, машина, повінь, вуста, пригоріц, скроня, світанок, віття.*

☉ Схарактеризуйте типи підрядних речень.

☉ Змінюючи подані слова, простежте чергування голосних звуків: *він, голова, клапоть, корінь, повінь, травень, вишня, вечір, очі.*

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Вставте, де потрібно, пропущені букви. Знайдіть рядок, у якому в словах відбувається чи не відбувається подвоєння чи подовження приголосних звуків?

Варіант а).

001	закон...ий	осін...ій	шален...ий	юн...ат
002	кін...ий	баштан...ик	шмат...я	воз...’єднання
003	туман...ий	вікон...иця	жадан...ий	імен...ик
004	щоден...ий	дрант...я	напружен...ість	райк...ом
005	священ...ик	Він...иця	намальован...ий	підніс...я

Варіант б).

001	без...убий	погодин...ий	міськ...ом	провал...я
002	від...ати	розріс...я	місцевк...ом	нездолан...о
003	без...астережний	військ...омат	здоровен...ий	морквян...ий
004	змін...ий	закон...ий	бескид...я	цілин...ий
005	письмен...ик	рублен...ий	старан...о	гуман...ий

Варіант в).

001	нагороджен...ий	сон...ий	пас...я	безгріш...я
002	відмін...ик	глинян...ий	тряс...я	міц...ю
003	безвин...ість	водян...ий	згуртован...ий	Іл...я
004	земельн...ий	солов’їн...ий	бов...аніти	суд...я
005	район...ий	змізернін...я	вис...ати	піддаш...я

Варіант г).

001	завершен...я	стат...ей	кус...я	розгортан...я
002	узліс...я	безчест...я	брус...я	жит...єпис
003	зіл...я	л...єш	обід...я	заполоч...ю
004	лист...я	поліпшен...я	збіж...я	молод...ю
005	стат...я	довкіл...я	Поволж...я	пагіл...я

Варіант г).

001	стат...єю	молодіст...ю	сіл...ю	гордіст...ю
002	знецінен...я	повіст...ю	річ...ю	гад...я
003	ріл...я	матір...ю	ніч...ю	мит...ю
004	л...ємо	радіст...ю	розкіш...ю	заповід...ю
005	нехворощ...ю	юніст...ю	молодіст...ю	жовч...ю

Варіант д).

001	жит...я	зран...я	почут...я	спірал...ю
002	облич...я	спросон...я	цуцен...я	смерт...ю
003	багат...я	навман...я	Галич...ина	пам’ят...ю
004	гіл...я	попідтин...ю	зліст...ю	папорот...ю
005	тел...я	попідвікон...ю	благополуч...я	дійсніст...ю

Варіант е).

001	дзвякан...я	тритон...ий	неприятн...ю	гайворон...я
002	Водохрещен...я	медал...ю	печал...ю	кяят...я
003	област...ю	пригорщ...ю	квіт...я	каміняч...я
004	дворіч...я	заполоч...ю	свіжіст...ю	пагіл...я
005	чар-зіл...я	повід...ю	віст...ю	щаст...я

Варіант є).

001	Добропіл...я	кушпеляч...я	валентніст...ю	заполоч...ю
002	гадюч...я	хабот...я	юніст...ю	ріл...я
003	дрюч...я	вінич...я	Керч...ю	надріч...я
004	облич...я	підпіл...я	совіст...ю	задесен...я
005	повст...ю	вихованіст...ю	ост...ю	чест...ю

Варіант ж).

001	безхат...я	безпорад...я	безлюдніст...ю	зцілен...я
002	безсніж...я	провал...я	небут...я	сплетін...я
003	безробіт...я	безкарніст...ю	безглуздіст...ю	лушпин...я
004	безчест...я	безлад...я	залізяч...я	верховіт...я
005	безплід...я	суч...я	заміж...я	розділен...ий

Варіант з).

001	роз...ява	журчан...я	заклят...я	заміст...я
002	жерд...я	деренькотін...я	зап'яст...я	в...ічливість
003	вишуканіст...ю	с...авці	Закарпат...я	залізяч...я
004	жовтін...я	карніст...ю	зріс...я	затиш...я
005	дерев'яч...я	Ген...адій	задзеркал...я	подорож...ю

Варіант и).

001	бахкан...я	безвин...ий	безтовар'...я	безриб'...я
002	безбереж...я	без...оряний	безсил...я	безбож...я
003	безголос...я	безкультур'...я	безпут...я	безкрів'...я
004	безталан...я	безземел...я	безправ'...я	безголів'...я
005	бездощів'...я	безтурбот...я	безлюд...я	безшлюб'...я

Варіант і).

001	єдинобож...я	жабурин...я	голубін...ю	багатотрав'...я
002	жахіт...я	єдиновлад...я	багатослів...я	бемкан...я
003	страхіт...я	дряпан...я	підгір...я	гнил...я
004	жебракунан...я	бадил...ячко	бажан...я	затхліст...ю
005	гайворон...я	братан...я	громад...я	вгасан...я

► Завдання для самостійного опрацювання

1. В іменниках якого роду вживається суфікс **-инн-(я)**, **-інн-(я)**, **-анн-**, **-янн-(а)**, **-енн-(я)**?
2. Назвіть прикметники з суфіксом **-енн-(ий)** старослов'янського походження.
3. Чи зберігається подовження в іменниках середнього роду в родовому відмінку множини, які мають закінчення **-ів**?

**ФКОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ПОДВОЄННЯ ТА ПОДОВЖЕННЯ ПРИГОЛОСНИХ»**

**Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.**

№	А	Б	В	Г
001	обличчя	страшённий	сільлю	Ілля
002	Ганна	здоровёний	Торрічеллі	піднебесся
003	недоторканий	піддашшя	пташиний	скажений
004	нездійснёний	Геннадій	шаленний	радістю
005	навіжений	ілюстрація	міддю	мадона
006	дурра (тропічна рослина)	студений	мотто (влучний вислів)	масса
007	родинний	данний	Пруссія	молодістю
008	рілля	роттердамець	апеляція	інтермецо
009	інновація	мароканець	гама (музичний термін)	Транссибірська
010	стаття	віддзеркалення	юннат	військомат
011	бовваніс	міськком	барокко	райком
012	спросоння	заввідділом	савці	єдинобожжя
013	невблаганий	ввічливий	попідтинню	юністю
014	священник	широченний	божественний	довгожданий
015	несказаний	деффак	священий	жаданий

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ПОДВОЄННЯ ПРИГОЛОСНИХ В ІНШОМОВНИХ СЛОВАХ

1. У загальних назвах іншомовного походження подвоєння не зберігається: *група, бароко, інтермецо, беладона, лібрето, колектив, каса, маса, шасі, коректор, конгрес, клас, алея, апеляція, металургія, ілюстрація, імітація, інтелект, новела, шосе, акумуляція, белетристика, бравісимо, грип, ідилія, колектив, комісія, піанісимо, фортисимо, піцикато, стакато, фін (фіни), гун (гуни), ват, (Ватт).*

Винятки: *аннали, мадонна, ванна, манна, тонна, булла, вілла, білль, брутто, нетто, панна, бонна, мірра, мотто, пенні, мулла, дурра.*

◆ Запам'ятай!

Аннали – записи по роках найважливіших подій у Стародавньому Римі;

білль – проект закону;

бонна – вихователька дітей в буржуазних або дворянських сім'ях;

брутто – вага товару з упаковкою;

булла – папська грамота, послання;

ванна – велика довгаста посудина для мття і купання;

вілла – розкішна дача за містом чи будинок, особняк, звичайно із садом навколо;

гамма – назва третьої букви грецького алфавіту; одиниця напруженості магнітного поля, але гама як музичний термін;

дурра – тропічна однорічна хлібна і кормова рослина, вид сорго;

Мадонна – у католиків Богородиця;

канна – багаторічна трав'яниста рослина, що має великі червоні квітки; найбільша африканська антилопа;

манна – за біблійною легендою – їжа, що падала євреям з неба під час їхньої мандрівки пустелею;

мірра – ароматична смола деяких тропічних дерев;

мулла – служитель релігійного культу в мусульман;

мокко – високоякісний сорт кави з дрібними зернами;

мотто – кмітливий, влучно дотепний вислів з добродушним або сатиричним відтінком; епіграф на початку твору;

нетто – вага товару без тари і упаковки;

панна – молода незаміжня поміщиця або дочка пана; ввічлива форма звертання або згадування стосовно до молодих дівчат в Україні та деяких інших країнах;

панно – картина, барельєф тематичного або декоративного характеру, що кріпиться до стіни;

пенні – фінська монета;

тонна – міра маси, яка дорівнює тисячі кілограмів;

тоннаж – водотоннажність судна, автомобіля та інших транспортних засобів, виражена в тоннах.

2. Подвоєння зберігається при збігу однакових приголосних префікса й кореня, якщо в українській мові вживається паралельне непрефіксальне слово: *іrrадіація* (бо є *радіація*), *іrrаціональний* (бо є *раціональний*), *сюрреалізм* (бо є *реалізм*), *інновація* (бо є *новація*), *контрреволюція* (бо є *революція*), *іrrеальний* (бо є *реальний*), *імміграція* (бо є *міграція*), *апперцепція* (бо є *перцепція*), *транссибірський* (бо є *сибірський*).

3. У географічних, особових та інших власних назвах і похідних від них утвореннях подвоєні приголосні зберігаються, якщо воно є в тій мові, з якої запозичене слово: *Андорра* – *андоррський*, *Голландія* – *голландський*, *Марокко* – *марокканець*, *Яффа* – *яффський*, *Лозанна* – *лозаннський*, *Канберра* – *канберрський*, *Канни* – *каннський*, *Калькутта* – *калькуттський*, *Галлія* – *галли*, *Еллада* – *елліни*, *Ясси* – *яський*, *Ніцца* – *ніццький*; *Бонн*, *Таллінн*, *Оттава*, *Роттердам*, *Ренн*, *Міссісіпі*, *Міссурі*, *Ассирія*, *Пелопоннес*, *Сорбонна*, *Бессарабія*, *Філіппіни*, *Галлея*, *Уссурі*, *В'єнна*, *Сьєрра-Леоне*, *Брюссель*, *Пруссія* – *пруссак*; *Шиллер*, *Одіссей*, *Кассандра*, *Авіценна*, *Ганнібал*, *Пікассо*, *Руссо*, *Магеллан*, *Торрічеллі*, *Діккенс*, *Ахілл* – *ахіллесова п'ята*, *Аполлон*, *Гіппократ*, *Вальтер Скотт*, *Лонгфелло*, *Бетті*, *Джонн*, *Фламмаріон*, *Жанна*, *Ізабелла*, *Грімм*, *Россіні*, *Уеллс*.

► **Вправа 1. Спишіть, замість крапок вставте потрібні літери.**

Шос...е, кор...ектор, філ...іп...інець, ап...лікація, бон...а, ас...амблея, бюл...етень, іп...одром, тер...ас...а, ім...іграція, ір...аціональний, контр...еволуційний, Фін...ляндія, фін..., фін...ка, ап...ас...іоната, ван...а, тон...а, Дік...енс, гол...андський, Тор...ічел...і, тор...ічел...ієвий, ніц...ький, марок...анський, гол...андець, калькут...ський, ас...иметрія, барок...о, інтермец...о, Лес...інг, Одіс...ея, ус...урійський, лібрет...о, Дарданел...и, Рос...іні, Ізаб...ел...а, оп...озиція, ал...егро, ан...али, сюр...еалізм, бел...етристика, дес...ерт, ім...унітет, дол...ар, іл...юзія, ас...оціація, ан...омалія, ак...ордеон, ан...отація, оп...онент.

► **Вправа 2. Перепишіть слова, вставляючи, де потрібно, пропущені букви або апостроф.**

Рос...іні, шос...е, Міс...іс...іпі, ат...аше, барок...о, Отел...о, Рус...о, бон...а, лібрет...о, Лес...інг, Гаван...а, Філ...іп...іни, ак...ум...улятор, бел...етристика, ком...іс...ія, тон...а, інт...ермец...о, еф...ект, кар...єр, ім...іграція, ір...аціональний, контр...еволуція, ап...арат, ан...отація, Гол...андія, Калькут...а, Ніц...а, Н...ю-Йорк, Фе...єрбах, гієн...а, бар...єр, кур...йоз, піаніс...імо, порт...єра, ін...екція, Монтеск...є, монпанс...є, марсел...єза, бал...аст, антен...а, буль...он, мад...яр, ак...ліматизація, ак...ом...одація, ак...омпанемент, ак...уратний, ан...омалія, ап...атичний, ап...лодисменти, форт...с...мо, дискус...ія, ап...ендицит, ап...робація, ас...иметрія, ас...амблея, ас...игнація, ас...истент, ас...ортимент, ат...естат, пан...егірик, дис...онанс.

► **Вправа 3.** Замість крапок вставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів.

Варіант а).

1. Ні, ще мало – зробити величезне *багат...я* з *ап...аратів* Сонячної машини й на малому вогні палити їх! (В.Винниченко). 2. Говорили ще про Зиммеля, про нрави *сучас...ності* й говорили про *ком...уну* (М.Хвильовий). 3. Не вродили дорожчі [яблука], – відповідає, усміхнувшись, Панас Юхимович: знає цього дивакуватого чоловіка давно, чи не з першого дня своєї появи на *Бес...арабці* (А.Дімаров). 4. Провідниця щось хотіла сказати цьому дивакуватому *нас...ажирові* з довгим *волос...ям* і претензійною люлькою в зубах, та тільки невизначено змахнула рукою, мовляв, це ще не Місто, до Міста ого-го ще скільки (Р.Іванчук). 5. Коли проходили парочку, заляклу в поцілункові, обоє вдали, ніби нічого не помітили, і далі йшли, мов чужі, кожне по своєму боці *шос...е* (П.Загребельний). 6. *Пан...а Нон...а* – особа ще молода, але вже досить-таки зім'ята, з дуже негарним вилицюватим обличчям і розкішною фігурою (Ю.Збанацький). 7. Але не втихала Боянова молитва під тихий *ак...омпанемент* земного хору – весняного шуму (М.Хвильовий). 8. Лось – звір дуже здоровий: дорослий самець важить іноді більше як *тон...у* (О.Вишня). 9. Пливе над садом (місячна ніч), над будинком, над Шванебахами і синіми вазочками із бідними-бідними орхідеями, що так і стоять у *ван...і* (В.Винниченко). 10. Зиммель *свис...нув* демонстративно: робоча *оп...озиція* (М.Хвильовий).

☉ Визначте типи підрядного зв'язку в словосполученнях: *Сонячна машина, робоча опозиція, свиснув демонстративно, пливе над садом, стоять у ванні, Боянова молитва, дивакуватий чоловік, дуже негарний, заляклий в поцілункові, змахнула рукою, змахнула невизначено, говорили про нрави, місячна ніч.*

☉ Знайдіть у реченні вигук, визначте його значення.

☉ Випишіть складнопідрядне речення з кількома підрядними, накресліть схему, визначте його різновид: а) складнопідрядне речення з послідовною підрядністю; б) складнопідрядне речення з однорідною підрядністю; в) складнопідрядне речення з неоднорідною підрядністю; г) складнопідрядне речення мішаного типу.

☉ Провідмінійте словосполучення: *малий вогонь, розкішна фігура, довге волосся, весняний шум, робоча опозиція.*

Варіант б).

1. На захаращених вулицях *гет...о* никали худющі, обідрані кози, на рундучках сиділи старі єврейки з копійчаним товаром і *незмін...ими* оселедцями, з яких сочилися ропа і сморід (М.Стельмах). 2. Цар *Одіс...ей* *пр...гнав* свої човни На *сон...і* плеса тихого лиману (М.Зеров). 3. Михайло

Микитович Шульженко починає запитувати про розрахунки конструкцій на міцність і роботу стояка основного *шас...і* (В.Стрижєв). 4. На Вадимовій голові лежав *компрес...* (М.Хвильовий). 5. В цю *ран...ю* годину нікого не видно було на тротуарах, і тільки в кінці *квартал...у* невисока двірничка в білому фартусі *старин...о* мела величезною мітлою чистий асфальт (В.Собко). 6. І ось уже колеса півторатон...ої головної машини потопають у мокрому м'якому снігу підмосковного *шос...ейного* шляху (В.Стражєв). 7. Двічі обганяли їх *такс...і*, повні *пас...ажирів* (П.Загребельний). 8. Вся земля буде величезний курорт із палаців і *віл...!* (В.Винниченко). 9. «Старий, я теж робочий *клас...»*, – сказав поет (П.Загребельний). 10. Почуття *кол...ективізму* нема – це не з «азбуки *ком...унізму*», перевірте! (М.Хвильовий).

☉ Провідмініайте словосполучення: *Михайло Микитович Шульженко, цар Одісей, Вадимова голова.*

☉ Підкресліть іменники, визначте рід, число, відмінок, відміну, групу.

☉ З'ясуйте смислові відношення між частинами складносурядного речення.

☉ Складіть речення з поданими словами, використавши їх у ролі вставних: *звичайно, здається, безумовно, на мою думку, як правило, отже, будь ласка, як відомо.*

Варіант в).

1. Скажіть, будь ласка, чи нема *телеграм...и* або листа Пантелеймону Олександровичу Кулішу? 2. Ці – надіслати на *адрес...у* Трюбнера, власника друкарні, в якій друкується герценівська *прес...а*. 3. Маруся знає: до Дрезденської *гал...ереї* треба ходити самій ще і ще раз і там стояти мовчки перед *Мадон...ою*. 4. Вислухувати поради, на які води їхати, які *Ван...и* приймати... 5. У них коло Немирова, дякувати богам, тільки *ал...еї* й лишилися, *сто/літні ро...кішні ал...еї* лип, що ведуть на далекі гони. 6. Я це відчуваю на кожному кроці, та ще в умовах *ем...іграції*, та ще без рідної матері. 7. З *Брюс...еля* Герцен писав Марії Каспарівні Рейхель. 8. Вона знала, що сьогодні всі друзі-земляки, з якими так заприятелювала в Гейдельберзі, *обов...язково* після цієї *іл...юмінації*, фейерверків, хорів, вистав, зберуться у них, Пассеків. 9. Адже *Шил...ер* майже весь час бідував, не міг заробити достатньо своєю літературною працею... 10. Кожна *груп...ка* однодумців хотіла використати трибуну *конгрес...у*, щоб довести правоту своїх ідей (3 творів О.Іваненко).

☉ Визначте смислові відношення між частинами складного безсполучникового речення.

☉ Знайдіть складнопідрядні речення, визначте їхній вид за значенням: а) з означальною підрядною частиною; б) із з'ясувальною підрядною частиною; в) з обставинною підрядною частиною.

☉ Поставте подані іменники в родовому відмінку множини: *почуття, вулиця, гето, феєрверк, компрес, тротуар, квартал, вілла, телеграма, клас, трибуна, азбука, земля, пасажир, шлях, машина, фартух, двірничка.*

Варіант г).

1. На віл...и (мабуть, і в *кол...онії*) залітають амури (*М.Хвильовий*).
 2. Доктор Рудольф ходить по *ал...еї*, похиливши голову: ох не підважить *ком...уна* величезної ваги цієї *мас...и*, підірветься (*В.Винниченко*).
 3. Наш *кор...еспондент* мав честь потиснути руку знаменитого вченого (*Ю.Яновський*).
 4. Син чорноробів і ливарників керує цехом або й цілим заводом, а на *дозвіл...і* кол...екціонує платівки з джазовими мелодіями, читає Кафку в перекладі і Фолкнера в оригіналі, знає всі марки *япон...с...ких, американ...с...ких, гол...андських і західнонімец...ких* транзисторів (*П.Загребельний*).
 5. Згодом вони стали добрими друзями, і наукові дискус...ії, що їх вели вони з питань розвитку та перспектив авіаційної та ракетно-космічної техніки, пр...носили справжню втіху всім (*В.Стражесв*).
 6. Вадим – *коміс...ар* бригади (*М.Хвильовий*).
 7. Дріботів, вихиляючись, пр...цокував, мовби *пан...а* в танку закаблуками, і мерехтів, мерехтів (*І.Багряний*).
 8. На команду варта заметушилась навколо порожнього ешелону і по всій *тер...иторії* (*І.Багряний*).
 9. Мабуть, бувший комівояжер говорив, *ком...ерсантик* (*М.Хвильовий*).
 10. А це начальник вашої розвідки – фон Краузе, *мерзен...ий* тип, закінчив шпигунську і диверсійну школу в *Бон...і* (*В.Кучер*).
 11. Але, мандрівче, тут на пісках стань. Глянь на химери *барок...ових бань* (*М.Зеров*).

☉ Визначте граматичні основи у реченнях, підкресліть їх, назвіть способи вираження.

☉ Підберіть синоніми до підкреслених слів.

☉ Визначте I і II дієвідміну у поданих дієсловах: *залітати, ходити, похилити, підважити, підірватися, потиснути, керувати, читати, знати, вести, мерехтити, стати, дріботіти, прицмокувати, метушитися, закінчити, говорити, глянути.*

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якій групі всі слова мають подвоєні або неподвоєні приголосні звуки?

Варіант а).

001	ім...іграція	мір...а	фортис...имо	груп...а
002	ін...овація	іл...юмінація	піц...икато	мас...а
003	сю...реалізм	ім...ітація	ас...иміляція	кас...а
004	ап...ерцепція	беладон...а	бел...етристика	ман...а
005	барок...о	ім...унітет	кол...ектив	грип...

Варіант б).

001	Гол...андія	Гет...е	ір...еальний	диф...узія
002	Андор...а	Яф...а	ір...аціональний	ком...уна
003	Мюл...ер	Яс...и	контр...еволуція	ком...унізм
004	Шил...ер	Ват...	контр...еформація	стак...ато
005	Гаван...а	фін...и	оп...онент	шас...і

Варіант в).

001	дур...а	Марок...о	Ліс...абон	ап...еляція
002	Рос...іні	Калькут...а	Тор...ічел...і	Лес...інг
003	інтел...ект	Ніц...а	Лонгфел...о	Грім...
004	Яс...и	ем...іграція	Філіп...іни	Ізабел...а
005	Мадон...а	марок...анець	Ад...ис-Абеба	беладон...а

Варіант г).

001	пен...і	бравіс...имо	ан...али	ван...а
002	мот...о	бул...а	бон...а	віл...а
003	коміс...ія	інтермец...о	брут...о	мул...а
004	тон...а	сум...а	нет...о	мок...о
005	біл...ь	ідил...ія	пан...а	лібрет...о

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Чи подвоюється приголосний на письмі, коли непрефіксальне слово за своїм змістом далеко відходить від префіксального?
2. Назвіть загальні назви, в яких зберігається подвоєння.
3. Наведіть приклади географічних, особових та власних назв, у яких подвоєні приголосні зберігаються.

ПРАВОПИС СЛІВ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Написання **и, і, ї** в словах іншомовного походження

1. У загальних назвах після приголосних **д, т, з, с, ц, ж, (дж), ч, ш, р** (правило «дев'ятки») в основах слів перед наступним приголосним, крім **й**, пишеться **и**:

Д	<i>динамо, диверсант, дивізія, дидактика, дилема, дизель, диплом, дипломант, директор, дикція, диктор, диктатор, дилетант, дилогія, аудиторія, диктофон, динамізм, дисонанс, дирижабль, дисиміляція, диференціація, диригент, методика;</i>
Т	<i>тираж, інститут, математика, стимул, інстинкт, отит, оптика, оптимізм, рейтинг, етика, інтимний, партизан, партитура, текстиль, титан, тиранія, тимін, типізація;</i>
З	<i>zigzag, базис, музика, фізика, позиція, азимут;</i>
С	<i>силабо-тонічний, симпатія, система, сигналізація, силует, силогізм, символ, симетрія, пасивний, інтенсивний, силос, симптом, сільва, симуляція, сигнал, симпозіум, синдикат, синдром, синонім, сирена, система, субсидія, ситуація;</i>
Ц	<i>інцидент, рецидив, циркуль, цифра, цивілізація, циклон, цивільний, циклічний, циліндр, цинізм, цирк, циркуляція, цирконій, циркуляр, цитадель, цитата;</i>
Ж(ДЖ)	<i>жирафа, жирю, жирандоль, жирондист, режим, джигіт, імажизм, джип;</i>
Ч	<i>речитатив, чипси, чинара, чичероне, чизель;</i>
Ш	<i>шифр, шина, шик, шизофренія, шилінг, шимпанзе, шиньйон, ширма, шифон, шихта;</i>
Р	<i>фабрика, аристократ, історичний, ірис, іригація, іридій, рибосоми, рикошет, рикша, ринг, парик, паритет, ритор, риторика, ритуал, ритм, ритміка, риф, рицар, ришельє.</i>

2. У словах іншомовного походження, що давно засвоєні українською мовою, після **б, п, м, в, ф, г, к, х, л, н** пишеться відповідно до вимови **и**, а також у словах тюркського походження і релігійного вжитку: *бинт, імбир, вимпел, бурмістер (але бургомістр), миля, мирт, митра, митрополит, єхидна, кит, химера, лимон, кипарис, лиман, нирка, спирт, графин, кинджал, башкир, калмик, киргиз, гиря, кисет, шашлик, кишлак, єпископ, дякон, єпитимій, скипидар.*

3. **И** пишеться у географічних назвах та у власних іменах після приголосних **дж, ж, ч, ш, ц** перед приголосним: *Вірджинія, Алжир, Жиронда, Чикаго, Чилі, Чита, Вашингтон, Йоркшир, Лейпциг, Сан-Франциско, Циндао, Сицилія; Цицерон, Шиллер.*

4. **И** пишеться у деяких географічних назвах з кінцевими **-ида, -ика**: *Флорида, Антарктида, Колхида, Атлантида, Африка, Балтика, Арктика, Америка, Атлантика, Мексика, Корсика.*

5. У географічних назвах із звукосполученням **-ри-, -ди-, -ти**: *Британія, Париж, Рим, Крим, Рига, Цюрих, Мадрид, Крит, Мавританія, Кордильєри, Единбург, Сардинія, Скандинавія, Аддис – Абеба, Тибет, (Тиціан), Палестина, Ватикан, Аргентина, Атлантик – Сіті, Братислава.*

♦ **Запам'ятай!** *Єгипет, Китай, Індокитай, Пакистан, Сиракузи, Сирія, Сицилія, Сибір, Сиваш, Іссик-Куль, Кзил-Орда, Сизрань, Сирдар'я, Сиктивкар, Симбірськ, Мишурун Ріг.*

6. **І** пишеться після приголосних в особових іменах і в географічних назвах (крім **ж, ч, ш, дж, ц**): *Бірма, Гібралтар, Дідро, Дізель (але дизель), Грім, Овідій, Кіпр, Арістотель, Лісабон, Ніл, Віардо, Оссіан, Россіні, Галілей, Лінкольн, Ліверпуль, Мілан, Місхор, Лівадія, Хемінгуей, Фінляндія, Лессінг, Вільям Шекспір, Гвінея, Хіросіма, Фіви, Фінікія.*

7. Після приголосних у кінці невідмінюваних слів у загальних і власних назвах пишеться **і**: *парі, візаві, колібрі, попурі, харакірі, журі, таксі, мерсі, хобі, Голсуорсі, Сочі, Фірдоусі, Поті, Батумі, Сухумі, Нагасакі, Капрі, Замбезі, Гальвані, Віші, Шеллі, Россіні.*

8. На початку слова, а також після приголосного у середині слова перед голосним, **є** та **й** завжди пишеться **і**: *Італія, Індія, Іліада, Іспанія, Ібсен; ідилія, ідея, інструкція, ігрек, ідеологія, ідеал, ідентичний, ідіома, інтеграція, інтелігент, інтервал, ідол, інтер'єр, інтерв'ю; біологія, ажіотаж, аксіома, тріумф, радій, авіація, радіус, пієтет, гієна, клієнт, радіола; Сіамська затока, Сієте, Сіань, Віардо, Оссіан Ріо-де-Жанейро, Фіораванте, Шіофок.*

9. У загальних назвах після приголосних **б, п, м, в, ф, г, к, х, л, н** перед наступним приголосним пишеться **і**:

Б	<i>бізнесмен, бідон, бінокль, бісектриса, бісер, білінгвізм, білет, бізнес.</i>
П	<i>пілот, піїт, піала, піаніно, піаніст, пікнік, пінгвін, піанісимо, піонер, піар, піжон, піраміда, пігменти, пірихій, піжама, пістолет, пікуль, піктограма, пінцет.</i>
М	<i>міраж, міграція, мігрень, мізантроп, мікроавтобус, мікроб, мінус, мікробар, мікроекономіка, мікроелемент, мікроклімат, мікрон, мікрорайон, мікросистема, мікрофон, міксер, мікстура, міліметр, мілітаризм, міліція, мільйон, мільйонер, мільярд, міміка, мімоза, міна, мінарет, мінерал, мініатюра, мінімізація, міністр, міністерство, міні-футбол, мінор, мінотавр.</i>
В	<i>віолончель, візир, вікінг, вікторія, вінегрет, віриш, віскі, вірус, віртуальний, віскоза, водевіль, вітрина, вітаміни.</i>
Ф	<i>фігура, фібра, фіаско, фігляр, фігурант, фізика, філологія, фізіологія, фіктивний, фікус, філософія, фільдеперс, фільтр, фінал, фінанси, фірма.</i>
Г	<i>гітара, гіацинт, гібон, гібрид, гігант, гігієна, гієна, гід, гідра, гідравліка, гідрант, гідродинаміка, гідромасаж, гідромеліорація, гідропарк, гідросфера, гідрофізика, гільдія, гілея, гільза, гільйотина, гіменей, гімн, гімназія гімнастика, гіпербола, гіпноз, гіпотеза, гіпофіз, гіпюр.</i>

К	<i>кіно, ківі, кібернетика, кіловат, кілометр, кілограм, кілогери, кімоно, кінематика, кінематограф, кінескоп, кіноальманах, кінокамера, кінопроектор, кінофестиваль.</i>
Х	<i>хінін, хіазм, хімізація, хіміотерапія, хімія, хінін, хіромантія, хірургія, хітон.</i>
Л	<i>лінгвіст, ліани, ліберал, лібрето, лівер, ліврея, ліга, лідер, лізин, ліквідація, лімб, ліміт.</i>
Н	<i>нікель, нівелювання, нігілізм, нікотин, німб, німфа, ніпель, ністатин, нітрати, нітрогліцерин, ніша.</i>

10. У географічних назвах після **з, с** пишеться **і**: *Зімбabwe, Сібіу, Сідней, Сілезія, Сімферополь, Сінгапур, Сінайський півострів.*

11. Після букв, що позначають голосні звуки, пишеться **ї**: *мозаїка, атеїст, наївний, прозаїк, руїна; Енеїда Каїр, Ізмаїл, Сімеїз, .*

► **Вправа 1. Замість крапок вставте, де потрібно, и бо і, м'який знак або апостроф.**

Варіант а).

Ет...кет, ем...грація, еманс...пація, документал...зм, дон...я, дос...є, догмат...зм, д...явол, д...алектик, д...сонанс, вексел...ний, декол...те, дакт...л..., данс...нг, дарв...н...зм, дант...ст, даос...зм, деб...ютант, деб...т, дезерт...рство, бенеф...с, деспот...зм, джаз...ст, варвар...зм, емп...р...чний, б...летень, б...юржер, д...ференц...ація, дифуз...я, б...юро, б...юрократ, б...юст, б...язь, б...язевий, д...агност...ка, д...стр...б...ютор, д...спансер...зац...я, д...нам...т, д...сгармонія, д...сонанс, д...поз...т, бел...етаж, вел...вет, будд...зм.

Варіант б).

Бул...йон, вандал...зм, вест...б...юль, б...ювет, б...юджет, бул...тер...єр, бутон...єрка, вест...б...ль, бр...л...янт, гіл...йот...на, бр...джі, гіл...за, брав...с...имо, бракон...єр, б...єф, бул...дог, бонбон...єрка, б...стро, б...тли, вол...єр, г...л...дія, б...скв...т, б...л...йон, б...л...ярд, г...мнаст...ка, б...лль, б...лінгв...зм, б...к...ні, г...п...юр, вар...єте, б...атлон...ст, вед...зм, бел...канто, вал...с, бул...вар, гегел...янець, вол...нтар...зм, вол...фрам, вол...тер...янство, вол...т, в...тр...янка, в...там...ни, в...скоза, в...рус.

Варіант в).

В...раж, в...олончел...ст, він...єтка, в...зуал...но, в...з...тка, в...з...р, в...заж...ст, в...зав..., в...єтнамки, аз...ат, верс...ф...катор, верн...саж, верл...бр, верд...кт, венец...анець, варшав...янин, вул...гар...зм, екзот...ка, аз...мут, економ...ка, асп...р...н, асс...р...йці, ауд...торія, афор...зм, афр...кат, барел...єф, бар...єр, бар...єрчик, бар...єр...ст, ел...дорадо, абісс...нка, айк...до, аж...о, аж...отаж, аб...тур...єнт, абор...ген, абрек...атура, абсолют...зм, автор...тет, аб...юрація, автомат...зація, ар...єрсцена, ар...єргард, арт...лер...ст.

Варіант г).

Апокал...пс...с, арт...кль, ал...терац...я, ал...ма-матер, амф...брах...й, антропон...м...ка, пав...л...йон, агност...ц...зм, аглют...нац...я, акред...тац...я, акробат...ка, ал...готе, акт...в...зація, герал...д...ка, герб...ц...ди, глад...атор,

глад...олус, гов...єдо, госп...таль, генерал...с...мус, жерм...нал..., жул...єн, гранд-готел..., гран-пр..., ердел...тер...єр, гр...л...яж, дез...нфекц...я, дезінсекц...я, дез...інформац...я, гр...ль, диз...юнkc...я, дж...нси, д...зосм...я, дел...ф...нар...й, демократ...чний, дезорган...затор, дж...ни, дж...хад, д...зайн, д...зурія, д...зентер...я, дипкур...єр, ерм...таж, еспан...йолка.

Варіант г).

Д...сц...пл...на, дипт...х, елег...я, д...пломат...ка, дуел..., евр...ка, евр...ст...ка, егоїст...чний, ектремал...ний, ел...пс...с, епц...клопед...ст, еп...куреєц..., еп...грама, тер...єр, авантюр...ст, авг...єві стайні, авітам...ноз, автоном...я, автент...чний, автоб...ограф...я, автомат...ка, автор...тет, п...лот, авторал..., ц...стерна, аг...тація, агон...я, техн...ка. ад...єкт...вація, адм...рал, адон...с, адренал...н, ад...юстаж, д...наміка, кл...мат, аг...тац...я, академ...к, академ...я, аквар...ум, Вав...лон, акомодац...я, кред...т.

Варіант д).

Акропол..., акс...ома, ч...анурі, аксел...бант, акрост...х, акт...в...ст, актуал...ний, Ар...стотел..., П...фагор, Д...оген, Ц...церон, Демокр...т, Порф...рій, Ф...хте, Ш...ллер, Ф...лд...нг, Д...дро, Д...зель, Д...ккенс, Р...м, Кр...т, Мавр...танія, Бр...танія, Верг...л...й, Д...дро, Жан-Бат...ст Ламарк, Р...чардсон, Лесс...нг, Роб...нзон, Св...фт, Конфуц...й, Сп...ноза, Лейбн...ц, Б...смарк, Н...цше, Шелл...нг, Албан...я, Гренлапд...я, Ф...нлянд...я, С...рія.

Варіант е).

Л...нкол...н, Пар...ж, С...ц...лія, Сканд...нав...я, С...ракузи, Сард...н...я, С...мферополь, З...мбабве, Ват...кан, Брат...слава, Корд...л...єри, Пак...стан, Т...бет, Т...ц...ан, Ед...нбург, Д...єго, Тр...єст, Ов...єдо, Вандр...єс, Матез...ус, Єг...пет, В...єнна, Есх...л, Браз...лія, Аргент...на, Адд...с-Абеба, Ганн...бал, Грец...я, Горац...й, Н...цца, М...ссурі, Флор...да, Корс...ка, Мекс...ка, Афр...ка, Ж...ронда, Ч...лі, Ч...каго, Ваш...нгтон, Сан-Фрац...ско, Лейпц...г, Йоркш...р, Алж...р, Віш..., Ш...офок, Р...о-де-Жанейро.

Варіант є).

Р...га, Ц...ндао, В...рдж...нія, Гемпш...р, Антаркт...да, Атлант...да, Хем...нгуей, Хем...нгуей, Аркт...ка, Балт...ка, Австр...я, В...нн...пег, Ок...нава, Монгол...я, Нел...сон, Нагасак..., Онтар...о, Башк...р...я, Н...карагуа, Тун...с, Пот..., Ч...ковані, Кирг...зтан, Соч..., Л...сабон, Гр...мм, В...ктор...я, Уолл-стр...т, Голсуорс..., Ч...атурі, Агата Кр...ст..., Велл...нгтон, В...л...ямс, Дарв...н, Венец...я, Япон...я, Ф...л...пп...ни, Ф...рдоусі, П...росман..., Ч...нг...схан, Ш...ллі, Австрал...я, Валенс...я, Батум..., Узбек...стан, Тадж...к...стан, Н...л.

Варіант ж).

Ток...о, Адр...ат...ка, Амер...ка, Апенн...ни, Аргент...на, В...рменія, Аф...ни, Атлант...к-С...ті, Балт...мор, Фолл-Р...вер, Ісс...к-Куль, Бел...г...я, Б...шкек, Бол...в...я, Б...лорус...я, В...зант...я, Кал...форн...я, Ісланд...я, Індок...тай, Індонез...я, К...тай, Ток...о, Флоренц...я, Х...рос...ма, Г...малаї, Дубл...н, Ел...ба, Кр...м, Ірт...ш, Хар...дж, Гам...л...тон, Гв...нея-Б...сау, Гр...нв...ч, Г...бралтар, Франц...я, Гамб...я, Дан...я, Чех...я, Г...ндукуш, Карач..., Л...ван, Л...бер...я, Л...хтенштейн, Л...тва, Л...верпуль.

► **Вправа 2.** Запишіть текст, поясніть написання слів іншомовного походження. Замість крапок вставте, де потрібно, пропущені знаки, літери.

Варіант а).

Багдад – столиця Іраку. Сучасність тут тісно переплелася з минувиною. Бетонно-скляні модерні ансамблі мирно уживаються з *м...наретами*, мечетями-медресе, прикрашеними арками і вигадливими орнаментами, що характерні для арабської *арх...тектури* часів *хал...фату*. Але навіть палаци напівлегендарних *хал...ф...в* ще не найсивіша старожитність на древній землі Сенаар. Справжня давнина чекає на *тур...стів* за околицею міста...

Хоч куди кинь оком – сіро-жовта пустеля. Вітер несе пил, як ніс його протягом сорока сторіч, засипаючи рештки колишніх *ц...в...л...зац...й*. Навіть не віриться, що десь тут, поблизу, *Євфрат*.

Та поїдемо далі. Ось назустріч пливе дороговказ – звичайна стрілка, на ній чіткий, хвилюючий напис: «*Вав...лон*». Ще кілька хвилин, і *тур...сти* прямують до приміщення невеличкого музею. Хоча при вході стоять досить цікаві скульптури, вкриті клинописом цеглини, здебільшого з клеймом Навуходоносора, та майстерно виконаний *муляж-реконструкц...я Вав...лона*, – всі поспішають вперед, туди, де, наче в яру, поснули руїни столиці колись наймогутнішої держави Стародавнього Сходу.

«*Бабілі*» – «Ворота божі» називали колись *Вав...лон*. «Царями чотирьох сторін світу» називали себе його правителі. Колись *Вав...лон* трьома рядами оперізували товстенні мури. Перший був надзвичайно широкий, Геродот запевняв, що по ньому вільно могла проїхати чотирикінна упряжка... Понад триста веж здіймалося над містом. І серед них найвища – дев'яностометрова споруда *Етеменаккі*, або так звана *Вав...лонська* вежа. То був семиповерховий зиккурат (так називали у Дворіччі багатоповерхові східчасті *п...рам...ди*). На верхівці *арх...тектурними* зиккуратів зводили храми-святилища. Та не тільки пам'ятками славиться *Вав...лон*. Державам, що колись виникли в долині *Т...гру* та *...фрату*, судилося стати колискою найстаріших в історії людства наукових знань (*Паоло Утевська*).

☉ Провідмініяйте словосполучення: *кілька хвилин, сорок сторіч, перший ряд, чотири сторони світу, три ряди, дев'яностометрова споруда, семиповерховий зиккурат, багатоповерхові піраміди, давнє Дворіччя, триста веж*. Визначте, до якої частини мови належать подані слова.

Варіант б).

Витоки *гум...аністичної* культури епохи Відродження бачимо у творчості великого *Данте Аліг...єрі*. Він вважав людину своєрідною ланкою між тлінним і нетлінним, і це засадниче положення обґрунтовував у філософських трактатах, втілював в образній системі «Божествен...ої комедії». Біля витоків національної *італійс...кої* літератури була «*Канцон...єре*» («Книга пісень») *Франческо П...трарки* – справа всього життя поета. Збірка поділена автором на дві частини: перша – «На життя *мадон...и* Лаури», друга – «На смерть мадон...и Лаури». Головна тема «*Канцон...єре*» –

кохання поета до Лаури, молодої жінки, яку *П...трарка* побачив уперше в *авін...йонській* церкві святої Клари і яка стала натхненницею його творчості. *П...трарка*, а потім його учень Салютаті надавали великої ваги етико-психологічним проблемам. Талановитий учень Салютаті *П...етро Варджер...о* поклав початок пошукам гум...аністів у галузі виховання й освіти (З підручника «Історія світової культури»).

☉ Визначте смислові зв'язки між частинами складносурядного речення.

☉ Поясніть орфограму «Подвоєння і подовження приголосних» у підкреслених словах.

☉ Поставте іменники в орудному відмінку однини: *галузь, творчість, виховання, життя, збірка, смерть, церква, учень, гуманіст*.

Варіант в).

Джован...і Бок...ач...о був другом *П...трарки* і його однодумцем. Значним етапом у творчості *Бок...ач...о* була прозова повість у формі сповіді «*Ф...ямет...а*», в основу якої були покладені події особистого життя поета. У стражданнях героїні повісті автор відтворив власні глибокі переживання після того, як був зраджений і покинутий позашлюбною донькою *неаполітан...ського* короля *Роб...рта Анжуйс...кого Марією Д...Аквіно*.

Власне образ останньої під іменем *Ф...ямет...и* (італ. «вогник») увійшов у всі основні твори письменника. Новаторство *Бок...ач...о* полягало в тому, що він зробив основним *об...єктом* зображення особисті почуття людини. «*Ф...ямет...у*» звичайно називають першою психологічною повістю в *європейс...кій* літературі. Своєрідним гімном красі людської плоті, кохання як чуттєвій земній пристрасті, що несе людині й радість, і страждання, стала найдовершеніша поема *Бок...ач...о* «*Ф...єзоланс...кі німфи*». Найвищим етапом у творчому розвитку письменника став «*Д...камерон*». Останнім видатним поетом *італійс...кого Відроджен...я*, що жив і творив у період жорстокої реакції (*Контр...еформація*), був *Тас...о*. Перший його твір – поема «*Рінал...до*» – мав *фантаст...чний рицар...с...кий* сюжет, вміщений у форму за правилами *ант...ч...ної* поеми. Потребу в епічній поемі нового зразка, яка б об'єднала достоїнства *ант...ч...ної еп...чної і середн...віч...ної рицар...с...кої по...м*, *Тас...о* реалізував у своєму найвищому досягненні – поемі «*Визволений Єрусал...м*» (З підручника «Історія світової культури»).

☉ Поставте іменники другої відміни в родовому відмінку однини: *друг, поет, автор, однодумець, етап, король, вогник, твір, розвиток, об'єкт, гімн, письменник, період, сюжет, зразок, Єрусалим*.

☉ Визначте рід, число, відмінок, відміну, групу поданих іменників: *творчість, повість, форма, сповідь, подія, основа, поет, поема, життя, страждання, однодумець, донька, образ, ім'я, етап, досягнення, правило, почуття, література, плоть, кохання, пристрасть, радість*.

☉ Утворіть просту і складену форму вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників: *глибокий, високий, низький, малий, дорогий, важкий, легкий, тихий, радісний, мудрий*.

Варіант в).

Ренесансна літературна й поетична традиція Франції бере свій початок від гуртка *Маргарити Навар...ської*. Як письменниця, *поетеса...а, Маргарита Навар...ська* формувалася під впливом творів Данте, *П...трарки, Бок...ач...о*. Відомим її твором є прозова збірка новел «Гептамерон» – семиденник, він містить 72 оповідання й *композ...ц...йно* наслідує «*Д...камерон*» *Бок...ач...о*. Вершиною *француз...кої* літератури *Відроджен...я* була творчість Франсуа Рабле. Світову літературну славу Рабле приніс його роман «*Гаргантюа і Пантагрюель*». Друга половина 16 століття у Франції пов'язана з розквітом *гум...аністичної по...зії*. Найкращі *по...тичні* здобутки того часу належали *париж...кому* літературному об'єднанню «*Пл...яда*» й особливо його главі – *П...єру де Ронсару*. Три найзначніші періоди творчості Ронсара мали своїми вершинами *ц...кли лір...чних по...зій*: «Любовні вірші до *Кас...андри*», «Любов до Марії» та «*Сонет...и* до Єлени» (З підручника «Історія світової культури»).

- ☉ Запишіть числівники словами, провідмінійте їх.
- ☉ Випишіть прикметники, визначте їхній розряд за значенням.
- ☉ Зробіть фонетичний запис слів: *традиція, найвищий, семиденник, поезія, письменниця, композиційно, Марія, пов'язаний, об'єднання, творчість, Франція*.

Варіант г).

Творчість *Віл...яма Ш...ксп...ра* прийнято поділяти на три *п...р...оди*. Перший *п...ріод*, який ще називають *опт...м...ст...чним*, пов'язаний з *ід...алами гум...анізму*, вірою в *торж...ство* розуму, можливість побороти зло. У цей час із-під пера *г...ніального митця* виходять *драм...и-хрон...ки*, ранні *трагед...ї, по...ми, комед...ї*, сонети. Другий *п...ріод* творчості *Ш...кспіра*, або *п...ріод траг...чний*, поєднаний з поглибленням *соц...ально-пол...т...ч...них суп...речностей* у тогочасній Англії. Поринаючи у вир людського життя, *драм...атург* зміг *г...ніально* втілити у своїх творах трагічне світосприйняття. Це були «Гамлет», «*От...ел...о*», «Король Лір» та «*Мак...бет...*». Творча спадщина *Ш...кспіра* була взірцем для *Ш...л...єра* й *Гет...е*, німецьких письменників. *Ф...ном...н Ш...кспіра* та його творчості залишається в полі зору світової літератури ХХ століття. *Іспан...с...ка* література доби *Відроджен...я* досягла *ап...огою* у творчості *Сервант...с...а й Лопе де Веги*. Світову славу *С...рвант...с* здобув своїм безсмертним романом «Вигадливий *ідал...го Дон К...хот Ламан...ч...ський*». Багато хто з видатних *ром...ан...стів* пізніших часів – *Ф...лдінг, Дік...енс*, Гоголь – використовував *композ...ційну* схему «Дон Кіхота» для створення типу так званого «роману великої дороги». Лопе Фелікс де Вега *Карп...йо* написав героїчну драму «Фуенте Овехуна» («Овеча Криниця»), комедію «Собака на сіні» (З підручника «Історія світової культури»).

- ☉ Підкресліть граматичні основи у реченнях, укажіть на способи їх вираження.

☉ Провідмінійте словосполучення: *безсмертний роман, вигадливий Ідальго, три періоди, світова література, другий період, творча спадщина, геніальний митець*.

► **Вправа 3. Перекладіть текст українською мовою. Поясніть правопис слів іншомовного походження.**

Варіант а).

С именем Аскольда связан выход Киевской Руси на международную арену как сильного в военном отношении государства, а также первое приобщение к христианской вере греческого обряда. Летописная традиция считает Аскольда и Дира братьями-варягами, воеводами Рюрика. По сообщению средневекового хрониста Яна Длугоша, Аскольд и Дир были князьями полянского происхождения, прямыми потомками Кия. Похоже, старшим из братьев был Дир. Мусульманские авторы считают, что он отправил посольство в Византию и ко двору франков в 839 году. Аскольд княжил с 50-х годов IX века. В 860 г. он осуществил нападение на Константинополь, когда император Михаил с основными войсками боролся с арабами в Сирии (*3 книги «100 великих украинцев»*).

☉ Поясніть значення слів: *хроніст, арена, традиція, посол, імператор.*

Варіант б).

В основном Воронцовский дворец выдержан в так называемом стиле Тюдоров – английском архитектурном стиле XVI века, когда совершался переход от поздней готики к эпохе Возрождения. В начале XIX века в русской дворянской усадебной архитектуре широко распространилось увлечение как готикой, так и романтикой Востока. В летней крымской резиденции графа Воронцова это сочетание было выполнено очень удачно. Пейзаж Южного берега Крыма с его горным рельефом, с замыкающей горизонт цепью гор с одной стороны и безграничный простор моря – с другой, создавал очень своеобразные архитектурные условия для возведения дворца.

Северный фасад дворца, обращенный к Ай-Петри, выполнен в стиле поздней готики. Южный фасад Алушкинского дворца имеет вид бодем нарядный и праздничный, так как в его оформлении включены элементы восточной архитектуры (*3 книги «100 великих дворцов мира»*).

☉ Поясніть значення слів: *стиль, архітектура, готика, епоха, романтика, резиденція, пейзаж, рельєф, архітектоніка, фасад, палац, елемент.*

Варіант в).

Архитектура – это музыка и время. Во все исторические эпохи архитектура рождала выдающиеся произведения градостроительного искусства: комплекс пирамид в долине Гизе, афинский Акрополь, римский Форум, Великая Китайская стена, Собор Парижской Богоматери, Московский Кремль, Исаакиевский собор, Кижи... Греческое слово «архитектор» означает «главный строитель». И в Древней Греции он выступал в роли организатора любого строительства, а все остальные, кто принимал в нем участие, были только исполнителями его воли. В древности в роли главных строителей выступали государственные деятели: шумерский цар Шульга, египетский фараон Эхнатон, римский император Адриан и другие. Виктор Гюго, очарованный Собором Парижской Богоматери, писал: «Огромные размеры храма ничего не значат: меня поражает в нем красота!» (*3 книги «100 великих дворцов мира»*).

☉ Поясніть значення слів: *організатор, мистецтво, комплекс, піраміда, цар, фараон, храм.*

Варіант г).

В 20-х – начале 30-х годов XIX века единственным высшим учебным заведением Киева была Духовная академия, созданная на базе Киево-Могилянської. Польское восстание 1830 – 1831 гг. дало импульс к принятию Николаем I решения об открытии университета для ограничения польского влияния в Юго-Западном крае. Открытие университета превращало Киев в мощный культурно-образовательный центр государства. Это обеспечивало концентрацию интеллектуальных сил и способствовало значительному оживлению общественной жизни Киева, что вскоре проявилось в деятельности Кирилло-Мефодиевского братства. Университет св. Владимира был официально открыт 15 июля 1834 года. Занятия начались в сентябре того же года – с торжественной речи перед преподавателями и студентами первого ректора университета Михайла Максимовича. Киевский университет состоял из двух факультетов: философского и юридического, позже – медицинского (*3 книги «100 великих українцев»*).

☉ Поясніть значення слів: *факультет, академія, імпульс, університет, концентрація, інтелектуальний, студент, ректор.*

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Замість крапок вставте відповідні літери, апостроф. У якій групі всі слова написані з и?

Варіант а).

001	автор...тет	ономаст...ка	пр...вілей	ск...ф
002	прес...нг	пер...фраз	пров...зія	сп...кер
003	преф...кс	пер...петія	семас...ологія	сп...рея
004	ав...ація	през...дія	пер...од...зація	абор...ген
005	ц...стерна	х...мера	авантюр...ст	автомат...ка

Варіант б).

001	пріор...тет	сп...н...нг	аб...тур...ент	пав...льйон
002	с...нд...кат	тр...умф	абрев...атура	автоном...я
003	с...некдоха	тр...ада	ав...ац...я	аг...тація
004	стат...ст...ка	аз...мут	автент...чний	агност...ц...зм
005	тр...логія	м...раж	ав...таміноз	техн...ка

Варіант в).

001	агон...я	п...цикато	акред...тація	шпр...ц
002	тр...буна	академ...к	кред...т	юст...ція
003	адон...с	аквар...ум	тюб...к	ут...літарний
004	адренал...н	кл...мат	б...скв...т	тр...віальний
005	динам...ка	аж...отаж	кол...брі	адм...рал

Варіант г).

001	д...ета	д...зайн	рел...гія	х...н...н
002	д...р...гент	к...пр...оти	с...метрія	ніг...л...зм
003	нац...ст	хр...ст...янство	сеньйор...та	п...нгв...н
004	вест...бюль	єп...скоп	пр...нцеса	оп...ум
005	ж...рафа	д...якон	практ...кум	с...мпатія

Варіант г).

001	к...нджал	м...трополит	імб...р	калм...к
002	к...сет	м...тра	г...попотам	ф...нанси
003	к...ргиз	м...міно	к...шлак	л...мфа
004	башк...р	кам...лавка	г...ря	м...зантроп
005	г...пноз	м...ля	сп...рт	д...адема

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Назвіть слова іншомовного походження, запозичені з тюркських мов. Поясніть їхній правопис.
2. Наведіть приклади слів церковного вжитку. Поясніть їхній правопис.

Правопис е, є в запозичених словах

1. Після букв, що позначають тверді приголосні, пишеться **е**: *декан, дебют, девальвація, девіз, дегенерація, деградація, депресія, дегустація, дедукація, дезертир, дезінфекція, декада, деканат, декламація, декоратор, декрет, делегат, дельта, дебати, демобілізація, демократія, телефон, енергія, екзамен, легенда, гетера, гегемон, гегемонізм, гевея, гейзер, гейм, гейша, гени, генезис, генерал, генератор, генетика, геніальний, геній, географія, геологія, геометрія, гербера, герб, герой; Па-де-Кале, Гете, Кельн, Вільнев.*

2. На початку слова здебільшого пишеться **е**: *етап, елегія, ескадра; Еквадор, Есхіл, Енгельс, але* в деяких давно запозичених словах пишеться буква **є**: *Єгипет, Європа, Ємен, Євпаторія, Євфрат, Євразія, Єва; європєць, єгер, єнот, єретик, єхидна, єресь.*

3. Після апострофа, **ь, е, і, й** пишеться переважно **є**: *п'єдестал, порт'єра, модельєр, гігієна, дієз, феєрія, бар'єр, конвеєр, реєстр, феєрверк, абітурієнт, пацієнт, клієнт; В'єтнам, Ов'єдо, Трієст, С'єра-Невада, Готьє, Фейєрбах.*

4. Після **а, о, у** в середині слів пишеться **е**: *поет, силует, фаєтон, проект, проєкція, Рафаель, Теруель,*

Виняток: траскторія.

5. В іншомовних префіксах **де-, ре-** і споріднених з ними елементах завжди пишеться **е**: *денаціоналізація, декомпресія, реконверсія, реєвакуація, реєміграція, реконструкція; дієлектрик, полієдр*: після **д** пишеться **и** у складних словах з першою частиною **ди-**, що означає «подвійний», «двічі»: *дилогія, диморфізм.*

► **Вправа 1. Замість крапок вставте пропущені е, є, и. Правопис слів звірте за словником.**

Варіант а).

...боніт, д...героїзація, ...нтузіаст, п'...дестал, ...пігон, д...гідратор, ...гер, ...піграф, ...фект, ...вангеліє, ...підемія, д...ференціяція, р...вакцинація, ...пізод, д...нод, ...пікурієць, ...внух, ...пітет, ...пілог, ...попея, р...акліматизація, ...поха, ...гоїсти, ...рмітаж, ...зуїти, ...ротика, ...пископ, ...скімо, ...ретик, ...спаньйолка, ...фір, ...фрейтор, ...сперанто, д...газація, ...стафета, ...врей, ...стетика, ...вразія, ...шафот, ...тика, ...вропесць, ...впаторія, ...тика, ...вфрат, ...русалим, ...шелон, конве...р, д...вакцини, ре...стр, фе...рверк, абітурі...нт, р...агувати, В'...нтьян, Кордиль...ри, р...вальвація, Готь..., Жусь..., Моль...р.

Варіант б).

...вробанк, ...вакуація, ...вкаліпт, ...гипет, ...волюція, В'...нна, ...врика, ...гиптолог, ...нот, арс...нал, ...вристика, ...мен, ...йфорія, ...менці, ...гоїзм, ...пархія, ...питимія, ...ресь, мол...кула, ...дельвейс, ...ролаш, ...дем, ...зоп, ...вропа, ...кватор, ...вро, ...квівалент, ...бар'...р, ...квілібрист, по...т, ...кзамен, паці...нт, галант...рея, ...кзарх, В'...тнам, ...кзекуція, ...кзема, марсель...за, ...кземпляр, ...кологія, кондоть...р, ...кономіка, ін'...кція, ...кран, б'...ф, ...кскурс, Фур'..., ...кскурсія, Монтеск'..., ...кспедиція, Трі...ст, ...кслібрист, Ді...го, рекві...м, ...ксперимент, Гр...нландія, а...ролан, Ж. Вандрі...с, п'...са, ...ксперт.

Варіант в).

І...рархія, ...кспорт, ...мбарго, і...рогліф, ...мблема, ...кспрес, ...на (грошова одиниця), ...кспресія, ...мігрант, гі...на, ...кспромт, гігі...на, ...моція, ...кстер'...р, ...сперсен, інтер'...р, клі...нт, ...кстернат, ...кстравагантний, ауді...нція, ...кстремізм, пі...тет, ...кстрений, ...кстер'єр, ар'...ргард, ...ксцес, ...кю (французька монета), фе...рверк, ...ластик, фой..., ...леватор, Дь...пп, ...легія, Женев'...ва, ...лектрика, ...лектрод, ранть..., ...лектроніка, порть...ра, ...лемент, порть..., ...ліксир, Лаувазь..., коль..., ...ліпсис, олів'..., ...ллада, ...льдорадо, Фей...рбах, ...ксплуатація, тра...кторія, ...кспоз...ція, д...сахар...ди, р...абілітація, ...кспонат, дось..., Сь...рра-Леоне.

► **Завдання для самостійного опрацювання**

1. Який голосний пишеться після префіксів і споріднених з ними елементів? Наведіть приклади.

2. Після яких приголосних пишеться **е**? Наведіть приклади.

СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ

Найчастіше спрощуються такі групи приголосних:

ЖДН – ЖН	<i>тиждень – тижневий;</i>
ЗДН – ЗН	<i>проїзд – проїзний, поїзд – поїзний, виїздити – виїзний;</i>
СТН – СН	<i>перстень – персня, честь – чесний, вість – вісник, пристрасть – пристрашний, захист – захисний, піст – пісний, кількість – кількісний, радість – радісний, перехрестя – перехресний, блага вість – благовісний, шелест – безшелесно, користь – безкорисний;</i>
СТЛ – СЛ	<i>стелити – слати, щастя – щасливий, лестощі – улесливий;</i>
СКН – СН	<i>тиск – тиснути, плюск – плюснути, писк – писнути (рідше пискнути), тріск – тріснути, блиск – блиснути;</i>
ЗКН – ЗН	<i>брязк – брязнути, бризки – бризнути;</i>
СЛН – СН	<i>масло – масний, ремесло – ремісник, мисль – умисний, навмисне.</i>

У деяких словах спрощення в групах приголосних відбувається лише у вимові, **але** на письмі воно передається: *шістнадцять, шістдесят, шістсот.*

Аналогічно вимовляється приголосний **т** у прикметниках, утворених за допомогою суфікса **-н-** від іменників іншомовного походження з кінцевим **ст**: *туристський, лейбористський, екстремістський, журналістський, пропагандистський, нацистський, фашистський, расистський, декабрист – декабристський, ілюзіоністський.*

Ослаблюється вимова приголосного **т** у словах: *контрастний, баластний, компостний, аванпостний, форпостний.*

У деяких словах спрощення у вимові не відбувається, наприклад: *кістлявий, зап'ястний, пестливий, хвастливий, хвастнути, хворостняк, випускний, пропускний, допускний, запускний, рискнути, вискнути, брезкнути, тоскно, скнара, скніти.*

► Вправа 1. Від поданих іменників утворіть прикметники.

Честь, баласт, область, піст, авангардист, виїзд, щастя, користь, альтруїст, жалість, радість, аванпост, проїзд, ненависть, академіст, шелест, захист, контраст, компост, кількість, ревізіоніст, вартість, форпост, вість, якість, доблесть, альпініст, совість, пристрасть, злість.

► Вправа 2. Спишіть, поставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів.

Варіант а).

1. Чим даліше ти в своїх *щас...ливих* і *нещас...ливих* днях простуватимеш по *жит...євій* дорозі – тим веселковіше ці літа поставатимуть у твоїй уяві (*В.Сологуб*). 2. Пішов кругом гомін про неї; чутно смішки та пересмішки: *корис...на* в городі з'їжа, он які гладкі відтіля вертаються! (*П.Мирний*). 3. Як великий *реміс...ничий*, торговий, політичний і релігійний

центр Росії, Ростов не втрачав свого значення і в XVII ст. (*М.Асеев*). 4. Я вже давно оселився серед степів і рідко буваю в місті. Нема чого: забавки *міс...кі* мене не ваблять... (*Б.Грінченко*). 5. Довго, пам'ятаю, вони просили *волос...ного* писаря, щоб той узяв мене «за мальчика» – копії службові переписувати (*Г.Косинка*). 6. У *повітр...яного* богатиря «Илья Муромець» швидкість близько ста кілометрів на годину, *корис...не навантажен...я* – півтори *тон...и* (*В.Стражєв*). 7. Одна з книжок була й справді дуже *рідкіс...на*, виготовлена хтозна й коли, чи не за часів Авіценни: *важкен...ий* фоліант у шкіряній оправі, сріблом окутій, пожовклі аркуші страшно було й гортати (*А.Дімаров*). 8. *Полум...я* то вибухало величезними язиками, то падало й потопало в диму, то кидалось од вітру на всі боки з глухим *гудін...ям*, і *офіцер...с...кі* тіні метушилися по хатніх стінах, як *зловіс...ні* привиди (*О.Довженко*). 9. Там, в інституті, *...тикалися* в жорстокій *боро...ьбі* вогонь із кригою, *чес...ність* перемагала *безчест...я* (*В.Сологуб*). 10. Зло треба викорінювати всюди, де ти його бачиш, не чекаючи, що це зробить за тебе хтось інший, інакше завжди виявляється, що вже *запіз...но* (*В.Собко*).

☉ Випишіть сполучники, визначте їхні розряди за значенням. Поділіть на прості, складні та складені.

☉ Знайдіть складносурядне речення, ускладнене однорідними членами речення. Поясніть розділові знаки.

☉ Випишіть з речень прикметники, визначте розряди за значенням, провідмініяйте їх.

☉ Знайдіть складнопідрядні речення. Підкресліть граматичні основи, назвіть види підрядних речень.

Варіант б).

1. Чому не веселим, а сумовитим? Мабуть, тому, що сумовита брала за *сер...це* і робила чистішою душу (*А.Дімаров*). 2. Поруч з іконою Христа стоїть темна бронзова постать жінки з маленькою головою, складеними на животі руками – це *захис...ниця* їхнього роду, милосердна, але дуже могутня богиня Рожениця (*С.Склярєнко*). 3. Та й не тільки цим славна річка Оскіл, а славна вона найбільше тим, що водиться в ній дуже *рідкіс...на* риба – верезуб (*О.Вишня*). 4. *Пр...місь...кий* поїзд мчить нас із Надією Сергіївною до людини, яку я слухав шість довгих *зранен...их* вечорів (*В.Кашин*). 5. Ось *хряс...нули (с/з)пєреду* міни, *міс...цевість* була під обстрілом, попадали в грязюку й повзли геть з дороги (*Ю.Яновський*). 6. Дивак чоловік отой Карл: зрадника вважає *найчес...нішою* людиною у світі (*В.Сологуб*). 7. *Розв'...язуючи* проблему, *кол...ектив* Полікарпова *...творює* винищувачі двох типів: маневрений біплан і *швидкіс...ний* моноплан (*В.Стражєв*). 8. За два *тиж...ні* вона встигне вивчити Каргата, побачить те, що перед нею не відкрилось сьогодні: його *ахіл...єсову* п'яту (*Ю.Шовкопляс*). 9. *З...явилося* *почут...я влас...ної* гідності, навіть зверхності, яке викликало в дорослих не лише посмішку, а й *(с/з)триманість* (*В.Козаченко*). 10. Та сьогодні, коли я почув цей страшний *звірин...ий* рев, щось у моїх грудях надломилось, *(с/з)тихло*. Так *(с/з)тихає надтріс...нутий* дзвін (*Я.Галан*).

- ☉ Випишіть якісні прикметники, утворіть ступені порівняння.
- ☉ Поясніть правопис частки не з різними частинами мови.
- ☉ У поданих іменниках визначте відміну: *рід, душа, серце, постать, живіт, богиня, річка, дзвін, риба, поїзд, вечір, дорога, рев, почуття, гідність, п'ята, винищувач, посмішка, зверхність, захисниця, стриманість*.
- ☉ Визначте типи підрядних речень.

Варіант в).

1. Мовчання, покора і слухняність – ось доля *мусул...ман...ського реміс...ника* (З.Тулуб). 2. Річ у тому, що монастирі і владики не тільки визискували селян по монастирських маєтках, але й міщан і дрібне парафіяльне духовенство, *ро...порошене* й беззахис...не (З.Тулуб). 3. Гидка *улес...лива* й винувата посмішка зблукала на блідих пиках (В.Козаченко). 4. *С...лом с...лалася* кривава зажура (В.Сологуб). 5. Це був молодий хлопець, худий, дуже довгий, у *захис...ного* кольору куртці, застебнутій на поясі, і штанях з великою *кількіст...ю* кишень (В.Кашин). 6. Гриць Панченко взяв та й заткнув насмійникам пельку: рівно через два *тиж...ні* після появи в полку техника-лейтенанта Діденко *пр...йшов* і оголосив усій батареї: «Запрошую на *весіл...я*» (Д.Мищенко). 7. Почався найшас...ливіший, як мені здалося, період у моєму *жит...і* (Я.Галан). 8. Тихо відчинялися двері, вікна: старі навшпиньках, щоб не розбуркати дітей, виходили на ганки, балкони, в двори, а то й просто на вулиці і з *радіс...ним* трепетом вслухалися в ніч (О.Завгородній). 9. Вона моя дружина, і ми одне ціле. Я *чес...на*, дуже *чес...на* людина (В.Собко). 10. А буває, й *шелес...не* щось або у воду булькне (Гр.Тютюнник).

☉ Знайдіть речення, ускладнені вставними одиницями. Поясніть розділові знаки.

☉ У реченнях (1, 5, 9) підкресліть граматичні основи, поясніть вживання тире між підметом і присудком.

☉ Визначте спосіб творення підкреслених слів.

Варіант г).

1. Крізь *ро...стебнуте* біле пальтечко виривалося назовні яскраве *плат...я*, яке враз перетворило Таю на жінку в усьому – в *кож...ному* порусі, в *кож...ному* вигині тіла, в *кож...ному* зблиску очей (П.Загребельний). 2. *Піз...ньої* години мчить нічними полями авто (О.Гончар). 3. «Сонця виходять із своїх орбіт, Щоб нас ogrіти у благій гостині!» – Так промовляли Другій Катерині *облес...ні* проповідник та піїт (М.Зеров). 4. Хотілося чогось *незбагнен...ого*, вабило кудись у незнане, в незвідане, чекалось на велике, крилате, *радіс...не*, буяла в крові молода сила, жадала небуденних діл, подвигів (В.Козаченко). 5. На усіх число «*шис...десят*» то арабськими, то римськими (В.Стражев). 6. Кулі *зловіс...но* фітькали, висвистували над головами Захара і Веніаміна... (В.Сологуб). 7. Не сказав же командирові *від...ілення* про свій намір у горлі промочити в тій *злощас...ній* хаті (М.Іщенко). 8. Церкву не раз ремонтували, і вона втратила деякі свої *первіс...ні* риси (М.Асєєв). 9. *Безвиїз...не сидін...я* в глухій солоній *лиман...щині*, незважаючи на багатющу риболовлю, хлопцям *пр...їлося* добряче (М.Вінграновський). 10. А байки, байки! Як у нашім

штаті Вела війну плантаторська рука, Як позбулася міста чернь *міс...ька*, Як злочин в злій подвоївся *ро...латі* (М.Зеров).

☉ Поясніть значення слів: *благий, орбіта, гостина, порух, проповідник, плантатор, чернь, штат, командир*.

☉ Поясніть правопис частки *не* з різними частинами мови.

☉ Провідмініяйте числівники: *другий, друга, шістдесят, шістдесятий*.

☉ Випишіть займенники, визначте їхні розряди за значенням.

Варіант г).

1. Особливо *пр...красною* була *славнозвіс...на* Янтарна кімната (М.Асєєв).

2. – Тільки цур, не будьте *улес...ливими* (В.Сологуб). 3. – Сміливіше, Майєчко, сміливіше! – шепотів Лускань і простягав їй назустріч дві білі *кіс...ляві* смужки рук, неначе манив до себе дитя (В.Сологуб). 4. *Учас...ник* травневої революції 1849 року Семпер був оголошений державним злочинцем (І.Варшавський).

5. В умовах нового характеру виробництва Паризький собор будували не кріпаки, а вільні *реміс...ники*, здебільшого високої кваліфікації (М.Асєєв).

6. По *широчезн...ому річ...щу* Дніпра, який у ці дні виправдував сміливу гіперболу Гоголя про *рідкіс...ну* птицю, яка *дол...тить до/його/середини*, ішли каравани плотів та барж (Л.Дмитерко).

7. Підійдемо до Ібаррурі. *Рідкіс...ний* випадок – вона сама (В.Стражєв). 8. *Щас...ливий* час! Десять на вітрилах знань Помчать тепера стовесельні струги: Ніхто їм не *ро...каже с...ніти* вдруге У темну ніч і у *бе...сон...у* рань (М.Зеров). 9. А потім вирвав голову із тісних лещат і *жаліс...ливо* ковзнув очима по воротях, які сьогодні вперше за все життя в цій *віл...і* забув замкнути на ніч (В.Сологуб). 10. *Радіс...ні*, галасливі, як пташенята, діти юрмилися довкола коня, навперебій хапалися за стремена, просили батьків, щоб посадили в сідло (О.Гончар).

☉ Провідмініяйте словосполучення: *Янтарна кімната, щасливий час, Паризький собор, рідкісна птиця, славна Ібаррурі, широчезне річище*.

☉ Провідмініяйте числівник 1849 (кількісний і порядковий).

☉ Випишіть прислівники, визначте розряди за значенням, поясніть правопис.

☉ Доберіть антоніми до слів: *радісний, замкнути, вперше, тісний, темний, вирвати, ніч, галасливий, ніхто, десять, більший, сьогодні, сміливий, підійти, широкий, просити*.

Варіант д).

1. Не могла без пекучого сорому дивитися на свідка й *співучас...ника* свого *бе...чест...я* (З.Тулуб). 2. *Облич...я* полісовщика схоже на покрашену *лушпин...ям* цибулі писанку, яку хтось густо помережив *зеленкувато/золотистим сім...ям* веснянок; вони, *капос...ні*, навіть на повіках вискакували *на/весні* (М.Стельмах). 3. Досі, як відомо, старий здебільшого *незакон...их* сомів *на/ліво* збував, а *с...огодні* збуватиме зовсім *рідкіс...ний* улов у вигляді отієї дикуватої рибки золотої, що сама до нього із степів без атестата зрілості *пр...пливла* (О.Гончар). 4. Змарніла, вироблена Васирина, *(с/з)хиливши* голову, сиділа біля вікна і тільки *вряди/годи* покрикувала на свій *кіс...лявий* виводок: «Не талапайтеся, бодай вас талапало й не

переставало!» (М.Стельмах). 5. Що? Хлопчик з чорних виплутався згуб? Красуня з ним бере **щас...ливий** шлюб (М.Зеров). 6. Більшість підмайстрів були з **реміс...ників**, але були серед них і селяни, і збігли пахолки від панів (З.Тулуб). 7. – Він мене просто дуже любить, – почервоніла Марія, але це їй було безмірно **радіс...но** (О.Іваненко). 8. Як ніжно **ро...цвітав** ти в саді-винограді, У холодку **онегін...с...ких ал...ей**; відтак в тамбовському **міс...кому** палісаді Тебе плекав рогатий казначей (М.Зеров). 9. В голові билосся двоє слів «**славнозвіс...ний – горезвіс...ний**». Мовмухи об шибку. **Горезвіс...ний... славнозвіс...ний...** (П.Загребельний). 10. Всі заспали після вчорашнього випадку в «Ореанді», на сніданок запізнювалися, і Отава подумав, що так воно й краще (П.Загребельний). 11. Не **шелес...не** лист, не ворухнеться гілка (І.Багрянний). 12. І **піз...ньої** осені, коли на Амурі шумить тайга та йдуть **р...яс...ні** дощі, ми поверталися на Україну (Г.Косинка).

☉ Зробіть фонетичний запис слів: *пізньої, ворухнеться, сніданок, двоє, зрілість, здебільшого, дощі, більшість, сім'ям, обличчя, полісовицик, безчестя, краще, щасливий, красуня, Марія, Україна, запізнювалися.*

☉ Провідмініяйте числівники двоє, обидва, семеро. Визначте їхній розряд.

☉ Визначте типи підрядного зв'язку у словосполученнях: *дивитися на свідка, пекучий сором, своє безчестя, рясні дощі, вискакували навесні, померезжив густо, у холодку алей, щасливий шлюб, запізнювалися на сніданок, сиділа біля вікна, дуже любить, безмірно радісно, ніжно розцвітав, двоє слів.*

Варіант е).

1. А в році дванадцять місяців, а в місяці, в **кож...ному** місяці, скільки днів! І **кож...ного** ранку (с/з)**подіваєш...ся** на **щас...ливий** день. 2. Микола **Серно-Солов...йович** писав про них: «Пізнавши їх особисто, важко не **від...ати** справедливості їхньому **сер...йозному** розуму й **наибє...корис...ливішій** любові...». 3. Яка сила у цього байдужого, з обличчям втомленого хазяїна, папи, у **зловіс...них** кардиналів, деяких висхлих, наче кістяки, з обличчям хижих птахів, зголоднілих хижаків, в деяких відгодованих, випещених. 4. Полінька вже давно зрозуміла, що, на жаль, ніяка інша жінка не може стати поряд з **ненавис...ною** їй madam Virdot. 5. Пансіон, звичайно, взяв у шори, але хлопчик був дуже здібний, добре вчився, товариші його полюбили – він аж ніяк не відчував себе **пр...гніченим** і **нещас...ним** через **пансіон...ську** дисципліну! 6. Сьогодні була субота, і він повертався додому особливо **радіс...ний** і веселий. 7. – Ні, мені саме треба прочитати **бе...корис...ним** слухачам. 8. – Я вважаю, – **пристрас...но** заговорив він, – наша рідна **україн...с...ка** література тільки-но починає по-справжньому подавати свій голос за народ... 9. Чезаре вийняв з **кишен...ки запис...ну** книжку й прочитав: – Лев Мечніков. 10. Вона міцно **потис...нула** йому руку, і Іван Сергійович, постоявши в передпокої, чув швидкі її кроки (З творів О.Іваненко).

☉ Випишіть займенники, визначте їхні розряди, провідмініяйте.

☉ Знайдіть прислівники, визначте їхні розряди за значенням, складіть з ними речення.

☉ Провідмініяйте словосполучення: *дванадцять місяців, кожний ранок, наша рідня, швидкі кроки, пансіонська дисципліна, українська література, записна книжка.*

Варіант є).

1. Вона знов глянула на нього своїми трохи *лиховіс...ними* очима, аж стало страшно. 2. Але це було б *нечес...но* по відношенню до старого. 3. Він гучно зіржав здалеку, вдарив *ненавис...но* копитами в траву і, вивертаючи позад себе цілі клапті важкого дерниння, полетів на Сивоока. 4. За ті кілька *щас...ливих* літ, що він прожив з Родимом, Сивоок перейняв від старого саме тільки добро, навчився *корис...ного*, знав лише почут...я, що підносить людину над світом... 5. Ще носили *перс...ні* з печатками і розмаїті наруч...я коло зап'яст...я – це все, щоб похвалитися багатством, показати, як багатство переходить у красу. 6. Незнайомий мерщій війнув широчен...им рукавом, вхопив *кіс...лявою* рукою своє срібне хрестовиння, високо зніс його перед собою. 7. Родим з нелюдським стогоном похилився на чорного, заносючи свій широкий меч, мовби намірюючись тільки відлякати *напас...ників*, пр...мусити їх (с/з)*хаменутися*, відступити, поки не *піз...но*. 8. Меч *блис...нув* коротко й *зловіс...но*... 9. Зітхан...я чи то скрушне, чи то *жаліс...ливе*. 10. Підступив дружин...ик до нього і вхопив за праву руку, щоб занести її для сотворіння *хрес...ного* знамення (*З творів П.Загребельного*).

☉ Поясніть орфограми у підкреслених словах.

☉ Знайдіть речення, ускладнені дієприслівниковими зворотами. Поясніть розділові знаки.

☉ Доберіть антоніми до поданих слів: *незнайомий, багатство, трохи, страшно, здалеку, чорний, позад, старий, широкий, відлякати, мерщій, заносючи.*

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Вставте, де потрібно, пропущені букви. Знайдіть рядок, у якому в усіх словах відбувається спрощення груп приголосних.

Варіант а).

001	безчес...ний	совіс...ний	безшелес...ний	с...нара
002	заздріс...ний	випус...ний	благовіс...ний	піс...ний
003	зап'яс...ний	тис...нути	вис...нути	піз...ній
004	балас...ний	хитріс...ний	вартіс...ний	проїз...ний
005	мес...ник	від'їз...ний	великопіс...ний	волос...ний

Варіант б).

001	тиж...невий	кількісн...ий	жаліс...ний	заздріс...ний
002	нещас...ний	бриз...нути	хвас...ливий	швидкіс...ний

003	хворос...няк	мас...ний	чес...ний	влас...ний
004	надкіс...ниця	умис...ний	радіс...ний	тос...но
005	корис...ний	с...ніти	облас...ний	якіс...ний

Варіант в).

001	буревіс...ник	пристрас...ний	брез...нути	зліс...ний
002	шіс...сот	ненавис...ний	доблес...ний	захис...ний
003	віс...ник	учас...ник	ціліс...ний	блис...нути
004	реміс...ник	ус...ний	очис...ний	рис...нути
005	поїз...ний	шіс...надцять	щас...ливий	тріс...нути

Варіант г).

001	хвас...ливий	компос...ний	со...нце	сер...це
002	пес...ливий	хвас...нути	не навис...ний	форпос...ний
003	шіс...надцять	пропус...ний	аванпос...ний	безвиіз...ний
004	бриз...нути	контрас...ний	відвертіс...ний	перс...ні
005	рідкіс...ний	улес...ливий	плюс...нути	швидкіс...ний

► Завдання для самостійного опрацювання

1. У яких прикметниках, утворених від іменників іншомовного походження з кінцевим **-ст**, літера **т** у групі приголосних **-стн-** зберігається?

2. У яких словах при творенні дієслів із суфіксом **-ну-** приголосний **к** випадає?

3. Назвіть слова, у яких спрощення в групах приголосних не відбувається.

**КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «СПРОЩЕННЯ В ГРУПАХ ПРИГОЛОСНИХ»**

**Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.**

№	А	Б	В	Г
001	агентство	проїздний	журналістський	обласний
002	турисський	кістлявий	щасливий	капусняк
003	перехрестний	тріснути	пісний	баластний
004	бризнути	пристрастний	радісний	тижневий
005	гігантський	шіснадцять	тріснути	альпіністський
006	президентський	контрастний	чесний	зап'ясний
007	хвастливий	випускний	великопістний	скнара
008	захистний	допускний	форпостний	скніти
009	зловісний	буревістник	масний	міський
010	безшелесно	ад'ютантський	хворостняк	хрестний
011	кількісний	благовісний	добросовістний	якісний
012	пропагандисський	брезкнути	виїзний	брязнути
013	інтелігентський	пискнути	рискнути	шіссот
014	нациський	п'ятсот	волейболістці	адресантський
015	ілюзіоністський	студенці	верескнути	вискнути

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПРИ СЛОВОТВОРЕННІ

1. Зміни приголосних перед суфіксами **-ськ-(ий), -ств-(о)**:

а) **г, ж, з + -ськ-(ий), -ств-(о) = -зьк-(ий), -зтв-(о)**: *Петербург – петербурзький, Мишурин Ріг – мишурино-різький, Онега – онезький, Кривий Ріг – криворізький, Рига – ризький, Калуґа – калузький, Острого – острозький, Буг – бузький, Ладога – ладозький, Лейпциг – лейпцизький, Единбург – единбурзький, Волга – волзький, убогий – убозтво, Запоріжжя – запорізький, Трубіж – трубізький, Воронеж – воронезький, Париж – паризький, Кавказ – кавказький, Лодзь – лодзький, француз – французький, боягуз – боягузький – боягузтво;*

б) **к, ч, ць + ськ(ий), -ств(о) = -цьк(ий), -цтв(о)**: *козак – козацький – козацтво, гірник – гірницький – гірництво, руйнівник – руйнівницький – руйнівництво, рятівник – Токмак – токмацький, Кременчук – кременчуцький, Владивосток – владивостоцький, Кагарлик – кагарлицький, Казбек – казбецький, проповідник – проповідницький, каліка – каліцтво, ткач – ткацький – ткацтво, німець – німецький, Дрогобич – дрогобицький, Бахмач – бахмацький, Овруч – овруцький, Гринвіч – гринвіцький, Галич – галицький, Пуца-Водиця – пуца-водицький, Суец – суецький, Ніцца – ніцький, Кролевець – кролевецький, Череповець – череповецький;*

в) **х, ш, с + ськ(ий), -ств(о) = -ськ(ий), -ств(о)**: *птаx – птаський – птаство, товариш – товариський – товариство, Лепетиха – лепетиський, Золотоноша – золотоніський, Карабах – карабаський, латиш – латиський, Балхаш – балхаський, Сиваш – сиваський, Іртиш – іртиський, Одеса – одеський, Черкаси – черкаський, Ясси – яський, прус – пруський, тунгус – тунгуський, Залісся – заліський, Буенос-Айрес – буенос-айреський, Тбілісі – тбіліський, Полісся – поліський.*

Інші приголосні перед суфіксами **-ськ-(ий), -ств-(о)** зазнають змін лише у вимові: *люди – людський, агент – агентський – агентство, студент – студентський – студентство, брат – братський – братство, пропагандист – пропагандистський, кореспондент – кореспондентський, турист – туристський.*

◆ Запам'ятай!

Нью-Йорк	Нью-Йоркський	Охтирка	Охтирський
Малакка	Малаккський	Димера	Димерський
Мекка	Меккський	Шостка	Шостський
Ірак	Іракський	Герцог	Герцогський
Тюрки	Тюркський	Кіжі	Кіжський
Баски	Баскський	Кембридж	Кембриджський
Ацтеки	Ацтекський	Цюрих	Цюрихський
Чукотка	Чукотський	Ла-Манш	Ла-Маншський
Саки	Сакський	Падишах	Падишахський
Дамаск	Дамаський	Казах	Казахський

2. У вищому ступені прикметників і прислівників **г, ж, з** перед суфіксом **-ш-(ий)** змінюється в **-жч-(ий)**, а **с + -ш-(ий)** – у **-щ-(ий)**: *дорогий – дорожчий – дорожче, важкий – важчий – важче, вузький – вужчий – вужче, низький – нижчий – нижче, близький – ближчий – ближче, дужий – дужчий – дужче, тяжкий – тяжчий – тяжче, високий – вищий – вище, але легкий – легший – легше, тонкий – тонший – тонше, далекий – дальший – дальше.*

3. Приголосні **к, ц(ь)** перед суфіксом **-н-** змінюються в **-ч-**: *молоко – молочний, криниця – криничний, безпека – безпечний – безпечність – безпечно, місяць – місячний – місячно, вік – вічний – вічність – вічно, кінець – кінецьний, рік – річний, серце – сердечний, сонце – сонячний, яйце – яєчня, околиця – околичний, пшениця – пшеничний.*

Приголосний основи **ч** зберігається: *поміч – помічний – помічник, ніч – нічний, ячмінь – ячмінний (ячний).*

Виняток становлять слова: *рушник, рушниця, соняшник, дворушник, торішний, мірошник, сердешний* (у значенні «бідолашний»).

4. При творенні іменників з суфіксом **-ин-(а)** змінюються:

а) сполучення приголосних **-цьк-** в **-чч-**: *гайдамацький – гайдамаччина, козацький – козаччина, кріпацький – кріпаччина, вояцький – вояччина, вінницький – Вінниччина, дрогобицький – Дрогобиччина, турецький – Туреччина, донецький – Донеччина, прилуцький – Прилуччина, чернівецький – Чернівеччина, але галицький – Галичина;*

б) сполучення приголосних **-ськ-, -ск-** в **-щ-**: *дніпропетровський – Дніпропетровщина, полтавський – Полтавщина, київський – Київщина, харківський – Харківщина, одеський – Одещина, львівський – Львівщина, черкаський – Черкащина, уманський – Уманщина, хуторянський – хуторянщина, тріск – тріщина, віск – вощина, пісок(піску) – піщина, плоский – площина.*

в) при творенні іменників та прикметників з суфіксом **-ан- (-ян-)** групи приголосних **-ск-, -шк-** змінюються в **-щ-**: *віск – воцанка – воцаний, ліска – ліщина, пісок (піску) – піщаний – піщинка, дошка – доцаний.*

г) у дієсловах першої і другої дієвідміни, у дієприкметниках і віддієслівних іменниках відбувається зміна приголосних: **-ск-, -ст-** змінюються в **-щ-**, а **-зк-** в **-жч-**: *свистати – свищу, полоскати – полощу, мостити – мощу – мощений, простити – прощу – прощений – прощення, спростити – спрощений – спрощення, пускати – пущений – пущу, вгостити – вгощати; вереск – верещати, тріск – тріщати, брязк – бряжчати.*

◆ Запам'ятай!

1. У прикметниках, утворених від географічних назв, що не мають суфіксів **-ин-, (-ін-)**, пишеться завжди **и**: *Аляска – аляскинський, Кзил–Орда – кзил-ординський (кзилординець), Кабарда – кабардинський, Алма-Ата – алматинський (алматинець), Караганда – карагандинський, Атлантик-Сіті – атлантик-сітинський, Баку – бакинський, Катманду – катмандинський, Поті – потинський, Сочі – сочинський, Махачкала – махачкалинський, Ош – ошинський, Чита – читинський, Керч – керчинський, Шахти – шахтинський, а також Амудар'я – амудар'їнський.*

2. У прикметниках, утворених від географічних назв, що мають у своїй основі суфікси **-ов-, -ев- (-єв-), -ів-, (-їв-)**, зберігається той самий голосний, що й в основній назві: *Лозова – лозівський, Межова – межівський, Хмелеве – хмелівський, Сватове – сватівський* (діє правило про чергування **о, е з і**), *Колгуєв – колгуєвський, Дніпропетровськ – дніпропетровський, Львів – львівський, Кишинів – кишинівський*.

3. У прикметниках, утворених від географічних назв із суфіксальним **к**, перед яким стоїть інший приголосний, пишеться **-івський, (-ївський)**:

Біла Церква – білоцерківський, П'ятихатки – п'ятихатківський, Кирилівка – кирилівський, Шрі – Ланка – шрі-ланківський, Казанка – казанківський, Валки – валківський, Гребінка – гребінківський, Кам'яна Балка – кам'янобалківський, а також Златоуст – златоустівський, але Орел – орловський.

4. Географічні назви – іменники, першою частиною яких є прикметник, числівник, з'єднаний сполучним звуком, мають суфікс **-анськ-(ий)**: *Гостролуччя – гостролучанський, Дворіччя – дворічанський, а також Мексика – мексиканський, Приріччя – прирічанський, Пеурто-Рико – Пеурто-Риканський*.

5. Географічні назви – іменники, першою частиною яких є дієслово у формі наказового способу або числівник у похідних від них прикметниках пишуться із суфіксом **-ськ-(ий)**: *Гуляйполе – гуляйтільський, Семигори – семигірський, Копайгород – копайгородський, Трипілля – трипільський, або із суфіксом -івськ-(ий): Крутибороди – крутибородівський, Печиводи – печиводівський, Сорокадуби – сорокадубівський, Семипілки – семипілковий*.

6. *Ростов-на-Дону – ростовський-на-Дону, Франкфурт-на-Майні – франкфуртський-на-Майні; Тянь-Шань – тянь-шанський, Аддис-Абеба – аддис-абібський, Яр-під-Зайчиком – ярський-під-зайчиком, Ла-Плата – ла-платський, Ла-Манш – ла-маншський*.

► **Вправа 1.** Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса **-ськ-(ий)**.

Варіант а).

Буг, Токмак, Острог, Дрогобич, Гуляйполе, Арзамас, Галич, Кагарлик, Гадяч, Прага, Лейпциг, Голландія, Кандалакша, Балхаш, Алжир, Чита, Херсон, Магдебург, Гамбург, Ясси, Волинь, Ірпінь, Рига, Умань, Бахмач, Абхазія, Таллін, Керч, Талиш, Калуга, Чебоксари, Нахичевань, Тянь-Шань, Оболонь, Ізмаїл, Овруч, Єгипет, Гана, Одеса, Париж, Казбек, Цюрих, Ніцца, Запоріжжя, Гаага, Гола Пристань, Гринвіч, Страсбург, Воронеж, Полісся, Іртиш, Солигалич, Ков'яг, Єсентуки, П'ятихатки, Прип'ять, Трубіж, Заїр, Батумі, Сухумі, Единбург, Ільмень, Перемишль, Череповець, Кривий Ріг, Златоуст, Західна Європа, Білопілля, Гостролуччя, Дорогобуж, Терек.

Варіант б).

Тбілісі, Данія, Дамаск, Кутаїсі, Об, Баскунчак, Великі Луки, Мекка, Сизрань, Цюрих, Люксембург, Поті, Сочі, Аляска, Баку, Алма-Ата, Черкаси,

Ла-Манш, Онега, Ладога, Вінніпег, Пінега, Гребінка, Здолбунів, Охтирка, Трипілля, Ірпінь, Хуст, Прилуки, Ніжин, Тульчин, Кам'яногірка, Салоніки, Чигирин, Караганда, Лепетиха, Жабокрич, Рига, Сиваш, Гамбург, Шахти, Золотоноша, Філіппіни, Кременчук, Владивосток, Ветлуга, Выборг, Волга, Кавказ, Лодзь, Карабах, Сиракузи, Семигори, Суец, Семипілки, Сорокадуби, Курськ, Братськ, Брянськ, Кобеляки, Великий Устюг, Могилів, Лозова, Межова.

Варіант в).

Мрійник, кореспондент, француз, баски, депутат, каракалпак, екстреміст, узбек, авантюрист, таджик, інтелігент, басмач, матрос, грузин, осетин, латиш, прус, черкес, товариш, антифашист, тунгус, гігант, чуваш, президент, місто, декабрист, інтелігент, коряк, тюрки, кравець, опортуніст, грек, мандрівник, казах, варяг, ревізіоніст, калмик, волох, печеніг, чех, пропагандист, кар'єрист, хижак, половець, клобук, расист, футурист, публіцист, цілість, претендент, нацист, чекіст, проповідник, фаворит, танкіст, диктор, індивідуаліст, студент, актор, турок, дилетант.

Варіант г).

Великий піст, гайдук, хижак, запанібрата, вояка, дезертир, елліни, відвідувач, адвокат, ефіоп, волонтер, абсолютист, великомученик, абстракціоніст, дехкан, авангардист, депонент, губернія, автономіст, великий світ, геркулес, гайдамака, агент, адмірал, брат, ад'ютант, ад'юнкт, азіат, десятник, акмеїст, активіст, випускник, акціонер, алеут, альпініст, аматор, анархіст, мілітарист, єгер, апостол, ватман, чередник, чарівник, посіпака, лірник, сармати, цезар, гурман, бурлака, співак, загарбник, заколотник, зальотник, запроданець, зап'ястя, громада, юнак, гірник, жниввар, жовнір, жрець, ельзасці, жонглер, журналіст, завойовник, готи, grosмейстер, гусити, гуцул, декадент, декламатор, демонстрант, департамент, дивак, виноградар, відьмак, викладач, волость, візник, удмурт, вихователь, велетень, великороси, кінь, великодержавник.

► **Вправа 2.** Від поданих прикметників утворіть іменники за допомогою суфікса -ин-(а).

Вінницький, галицький, донецький, гайдамацький, мертвецький, вояцький, одеський, хуторянський, канцелярський, обивательський, харківський, солдатський, рекрутський, партизанський, уманський, чернівецький, львівський, німецький, кріпацький, черкаський, чернігівський, прилуцький, дрогобицький, турецький, київський, плоский, козацький, мадярський.

► **Вправа 3.** Утворіть ступені порівняння прикметників і прислівників.

Дорогий, довгий, старий, глибокий, важкий, багатий, короткий, низький, тонкий, високий, вузький, дужий, тяжкий, далекий, близький, товстий, легкий.

► **Вправа 4. Утворіть прикметники, поясніть правопис поданих слів.**

Серце, пшениця, дворушник, молоко, торік, синтетика, гусениця, одиниця, публіка, смак, рука, яйце, місяць, осколок, кулак, сонце, класик, романтик, електрика, столиця, розлука, оклик.

► **Вправа 5. Замість крапок вставте пропущені -ч-, -ш-.**

Педагогі...ний, торі...ній, кіне...ний, міся...ний, околи...ний, романти...ний, рі...ний, шту...ний, зви...ний, ві...ний, я...ний, соня...ний, практи...ний, безпе...ний, ру...ниця, соня...ник, міро...ник, серде...ний, сма...ний, логі...ний, помі...ник, ру...ник, зву...ний.

► **Вправа 6. Спишіть речення. Вставте, де потрібно, пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. Вони шукають зовсім манюсінські речі, а насамперед – вони шукають голку, *арештан...с...ку* «господиню» (І.Багрянний). 2. І про те, що в світі діється, особливо про небезпеку *фашис...ського* режиму, про користь науки, про боротьбу з релігійним дурманом, про світле майбутнє, яке бачилось нам дуже близьким, рукою було до нього подати (Ю.Збанацький). 3. Він бачив тільки її обличчя, бліде, трохи ніби стомлене, очі – смутні, благальні, якісь замріяні, – все дуже просте, звичайне, *люд...с...ке* (С.Скляренко). 4. Демид навіть не зважив на те, що його Софія дуже худа, а це вже була чи не найбільша гандж для *поділ...с...кої* нареченої (М.Стельмах). 5. Я бачив *Страсбур...ький* собор, що будувався віками, я стояв поряд з *Мілан...с...ким* собором, але, окрім наліплених окрас, я нічого не знайшов (М.Асєєв). 6. Жилаві *зачіплян...с...кі* акації ждуть ночами нового цвіту, чиєсь кохання жде сріблястих акацієвих ночей (О.Гончар). 7. Інтелігенція говорить *по-че...кому, по-слова...кому, по-росій...кому, по-україн...кому, по-мадяр...кому*, на півдні – *по-румун...кому, по-німе...кому* (Ю.Яновський). 8. А ця бранка нагадує чи то дикого *арабс...кого* коня, чи то холодне піняве пиво, яким частували його в Стамбулі *францу...кі* моряки (З.Тулуб). 9. Хлопці, які «дружать» з поліцаєм, напевно ж, *протифашис...кими* справами не займаються (В.Козаченко). 10. Це було кохання, що виростало із спільних страждань, з одної гіркої *невільни...кої* долі, коли нестерпно тяжко нести свій тягар, кохання... (В.Кашин).

☉ Поясніть значення слів **гандж, інтелігенція**.

☉ Знайдіть фразеологізм, поясніть його значення.

☉ Випишіть речення, ускладнені відокремленими членами речення.

Поясніть розділові знаки.

☉ Знайдіть складнопідрядні речення, визначте види підрядних речень.

Варіант б).

1. Описує *гіган...ську* параболу десь по сорок дев'ятій паралелі, карбує її вогненным приском, гейби комета (*І.Багрянний*). 2. Вони знають, що, крім чужого бандита, є ще й свій – *сербс...кий, хорватс...кий, чорногорс...кий* (*Д.Цмокаленко*). 3. І вже в полоні ні холод, ні голод, ні найжахливіші *фашис...ські* тортури не могли зламати і роз'єднати їх (*В.Козаченко*). 4. Жовтенькими підсліпуватими оченятками кліпають *велетен...ські кам...яниці* в темних *тунел...ях* вулиць (*В.Винниченко*). 5. Певно, весь *солда...ський* люд, зморений форсованим маршем, перед боєм спав *богатирс...ким* сном (*Д.Цмокаленко*). 6. Ті самі, що літають по цілій цій «шостій частині світу», по цім *велетен...ським людс...кім* полігоні (*І.Багрянний*). 7. Кризь відчинену квартиру, недбало зашторену, йому відкрилися *дурисві...ські* забаганки гітлерівця, *блюзнір...ство*, ідолопоклонство запроданця Бленька (*В.Сологуб*). 8. Минають люди цю твердиню кривди, Гнилий. *Гіган...ський*. Білуватий струп, сахаючись лукавства *Й без...акон...я*, що пише пр...суди *на/в/далеки* (*Яр Славутич*). 9. *Суходол...с...кий* металургійний комплекс – це одне з найбільших підприємств світу (*В.Собко*). 10. *Херсон...ські* суднобудівники щирі й гостинні (*В.Стражєв*).

☉ Провідмінійте словосполучення: *сорок дев'ята паралель, шоста частина світу, велетенські кам'яниці, металургійний комплекс*.

☉ Підкресліть граматичні основи у реченнях (9, 10). Поясніть розділові знаки.

☉ Випишіть іменники, визначте, до якої відміни вони належать.

Варіант в).

1. *Блищ...али* калюжі, а *ро...сякла* дорога стала масна і чорна, як зерниста ікра (*З.Тулуб*). 2. На зміну їм ішов *Хр...стос*, що освячував *бага...тво* й бідність, утверждав владу дужих і покірливість смерда, цей бог був настільки *мило/сердний*, що обіцяв тому, хто нічого не мав на землі, але трудився на інших, рай (*С.Склярєнко*). 3. *Бли...ить* підлога, натерта воском (*В.Стражєв*). 4. Кілька їздових спритно шмигали попід *кін...с...кими* животами, чистили «новачків», стригли їм гриви, підкорочували хвости (*Д.Цмокаленко*). 5. І знов старі дитячі згадки *о...хопили* його і занесли з собою в той мрійний, *напів/сонний* край, де *за/в/сігди* відпочиває серце *людс...ке* від тих болющих ран, що завдає йому сувора немилостива дійсність (*Б.Грінченко*). 6. Та й взагалі, старшина з нього *молоде...ький* (*Д.Цмокаленко*). 7. Море усе *бли...е* (*В.Стражєв*). 8. Є така солідарність, є такий закон неписаний, є така *арештан...ська* мораль, що подібної до неї більше немає у світі, – мораль упосліджених, *св...ятиня арештан...ської* дружби (*І.Багрянний*). 9. *Гізехс...кий* комплекс був збудований при фараонах так званої четвертої династії (29-28 в.в. до н. е.) – Хуфу, Хафра і Менакура (*М.Ассєв*). 10. Та тоді ще

надія в її *сер...ці* не вмирала: почувалась *бідола...на*, що ще є щось, що за його вхопитися можна й жити задля його (*Б.Грінченко*).

☉ Випишіть займенники, визначте їхні розряди за значенням, провідмініайте.

☉ Поставте подані іменники в орудному відмінку однини: *солідарність, бідність, покірливість, дійсність, край, серце, комплекс, династія, мораль*.

☉ Зробіть фонетичний запис слів: *блищить, арештантський, дійсність, покірливість, кінський, напівсонний, солідарність*.

Варіант г).

1. За три тисячі років до н. е. в Єгипті виникла *рабовласниц...ка* держава, в якій влада повністю належала цареві-фараону (*М.Асєєв*). 2. Мрійні сині бори *поліс...кі*, мрійні й загадкові (*В.Козаченко*). 3. Це все молодь, зелен-зеленісінька, цвіт землі *галіц...кої* й *негаліц...кої*, цвіт землі *україн...с...кої* (*І.Багрянний*). 4. Ми з Михайлом Кузьмичем відпочиваємо у санаторії «*Риз...ка* затока», нещодавно збудованому на березі *Балтійс...кого* моря в Юрмалі (*В.Стражєв*). 5. То було *піз...ніше*, то було в грудні й січні, а у вересні німці все *бли...е* й *бли...е тис...нули* їх до *вол...ької* кручі, у жовтні наші війська утримували вже лише нешироку смугу понад кручею та ще руїни *заводс...ких* цехів (*Д.Мищенко*). 6. Я з роду *чумац...кого*, але батькові моєму довелося вже чумакувати з торбою по наймах (*Г.Косинка*). 7. Його стріваю я – і мало не щодня! – В *студен...ській* постаті у темних коридорах. В повазі лекторській і в круглих окулярах... (*М.Зеров*). 8. І тут він обережно поклав на стіл щось таке, що нагадувало чи то щипці для *волос...ких* горіхів, чи то розкриту пащу невеличкої акули (*В.Стражєв*). 9. Син артистів *петербурз...кого* балету, Росії виріс у театрі, і це певною мірою позначилося на театралізації архітектурних образів в його творчості (*М.Асєєв*). 10. Ото ж ми з Віктором Михайловичем та Елеонорою Миколаївною Крумінь, нашими *латис...кими* друзями, сидимо у центрі чудового залу Домського собору (*В.Стражєв*).

☉ Провідмініайте словосполучення: *три тисячі років, Елеонора Миколаївна Крумінь, Домський собор, студентська постать, чумацький рід, Ризька затока*.

☉ Визначте види підрядних речень (1, 8). Накресліть структурні схеми цих речень.

☉ Випишіть складносурядні речення, визначте смислові зв'язки між частинами.

Варіант г).

1. І просто з казенно упорядженого *кор...идора*, з *че...ького* кольорового *ап...арата* зателефонував до таксопарку. 2. Обрубані одним ударом списи сипалися до ніг старого, а легенькі *купе...ькі* мечі з *дзен...котом* падали слідом. 3. Він купив його у *проїж...ого гре...ького*

купця за тяжкі гроші, бо гречин клявся, що такий лук є тільки в нього. 4. Сивоок несхвально подумав про його *лучни...ькі* здатності. 5. Щоправда, й він не зміг опертися спокусі й став, щоб поглянути на *чудерна...ьких* мідних коней. 6. Тільки вилізли з сином своїм на високу вежу *дерев...яну* на дубових стовпах та взяли мечі *варя...ькі* і стали припрошувати. 7. Чимось нагадував цей черевань давнього недруга Сивоокового, Ситника, хіба що більший і товщий був, та не лисніло потом у нього *облич...я*, та голос був не солодковкрадливий, як настояний мед, а грізний, жирно-зневажливий, *забія...ький*. 8. Хто з вас пробував цілувати *печені...ьку* жону? 9. Вмить відскочив на високому попелястому коні рудий з *розбійни...ькими* очима. 10. Ночами ромеїв заїдали хмарища комарів, що вилітали з *Струмешни...ьких* боліт (З творів П.Загребельного).

☉ Провідмініяйте словосполучення: *тяжкі гроші, мідні коні, дубові стовпи, давній недруг, настояний мед*.

☉ Визначте види підрядних речень (3, 8,10). Накресліть структурні схеми цих речень.

☉ Випишіть складносурядні речення, визначте смислові зв'язки між частинами.

☉ Утворіть, де можливо, ступені порівняння від прикметників: *великий, товстий, рудий, грізний, жирно-зневажливий, попелястий, високий*.

Варіант д).

1. Він вірив – дружина й син лишаються на кілька місяців, вона недорого влаштувалася в *пари...ькому* пансіоні. 2. Чи не втратив він, Михайло Бакунін, за ті місяці, коли був *пр...кутий* ланцюгом до стіни в камері *австрійс...кої* тюрми, задовгі роки одиначного *ув...язнен...я* в *Шліссельбур...з...кій* фортеці. 3. Я вже просила, хай і мене там у газеті наймишкою запишуть, уже й приготувала дещо, пісні *чес...кі* переклала. 4. Він вважав, що поруч із звільненням від рабства-*кріпа...тва* повинно йти визволення і з іншого рабства – *неу...тва*, темряви... 5. *Францу...ька* республіка оголосила його своїм Громадянином! – нагадав Єшевський. 6. А якою ж мовою вона писатиме про тих трьох сестер у далекій задушній провінції, трьох дівчат з *поміщи...ької сім...ї*... 7. На його буйному рудому *волос...і*, що немов загорілося від *промін...я* сонця, не було чорного *чернец...кого кап...юшона*. 8. Потроху невеличке *рибал...с...ке* селище перетворилось і на важливий порт. 9. Завжди їй здавалося, що саме в той день *св...ято*, бо збираються сюди всі *мешкан...ці* невеличкого *бел...гій...ького* міста Остенде. 10. Тут, у *Дрезден...с...кій гал...ереї*, вона любить постояти ще в одній залі, коло картини... (З творів О.Іваненко).

☉ Зробіть фонетичний запис слів: *лишаються, ув'язнення, дещо, визволення, звільнення, проміння, провінція, поміщицька, сім'я, селище, мешканці*.

- ☉ Визначте, якою частиною мови виражені підкреслені слова.
- ☉ Випишіть речення, ускладнене відокремленою уточнюючою обставиною.

► **Вправа 7. Запишіть тексти під диктовку. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

Кожний народ пишається культурними здобутками своїх предків, бо в них він бачить не тільки своє минуле, а й сучасне і *майбутнє*. Проте є твори *архітектури*, які належать усьому *людству*. Це *афінський* Акрополь і Тадж-Махал в Акрі, *Константинопольська* Софія і церква Покрова на Нерлі, *паризька* площа Згоди і ансамбль *Московського* Кремля. Нас глибоко хвилює доля *Пізанської Кампаніли* і *руїни афінського* Акрополю, храму в *Абу-Сімбелі* і ансамблів *Венеції*, цікавлять нові дослідження *Пальміри*, реставрація парків Версаля і відбудова *Королівського* палацу у Варшаві. *Константинопольський Софійський* собор я вперше побачив яскравого сонячного дня. Вікна під *велетенським* куполом зливалися в *суцільну* смугу світла, і від цього створювалося *враження*, ніби купол повис у повітрі (З книги «Шедеври світової архітектури»).

Варіант б).

Міста починають одержувати від *центральної* влади так зване *Магдебурзьке* право, тобто право на певне *самоврядування*, що здійснювалося на основі цехового устрою. У *Паризькому* соборі засідали Генеральні штати – перший *французький* парламент. *Міські* собори розраховані на велику *кількість* людей: в *паризькому* соборі вміщується 10 тисяч чоловік, а в одному з найбільших *готичних* соборів – *Міланському* – до 40 тисяч. У 1163 р. на острові Сіте – історичному центрі Парижа, на місці старої *єпископської* капели св. Стефана, король Людовік у присутності *римського* папи урочисто заклав новий собор *французької* столиці Нотр-Дам – собор *Паризької* богоматері (З книги «Шедеври світової архітектури»).

Варіант в).

Ще за *античних* часів люди виділили з численних на той час здобутків світового *мистецтва* й *архітектури* «сім чудес світу». Це були *єгипетські* піраміди, висячі сади *Семіради* у *Вавілоні*, храм Артеміди в Ефесі, статуя Зевса в *олімпійському* храмі, *Галікарнаський* мавзолей. *Родоський* колос (статуя Геліоса) та *Александрійський* маяк. З цих «чудес світу» збереглися до наших днів лише *єгипетські* піраміди поблизу *Каїра* (З книги «Шедеври світової архітектури»).

Варіант г).

Баальбек – найвеличніший ансамбль античності. Тут, у долині між двома *гірськими* пасмами, де *розкинулося* невелике *ліванське* містечко Баальбек, *римляни* збудували місто *Геліополіс*. Баальбек – типове *арабське* містечко: стародавня мечеть з високим *мінаретом*, крамниці, вузькі вулиці з *обмазаними* глиною будинками. Здалеку видно могутні стіни іншої *цивілізації* – це *баальбекське* святилище (З книги «Шедеври світової архітектури»).

Варіант г).

Найбільше *шедеврів дерев'яної* культури збереглося в далеких північних лісових краях, і серед них – *всесвітньовідомий діамант* архітектури, ансамбль *Кіжського* погосту, *прекрасна* поема народної творчості, що, як чарівна казка, стоїть на одному з тисячі шестисот *п'ятдесяти* островів *Онезького* озера. У 1951 р. на *Кіжському* острові був створений музей народної архітектури (З книги «Шедеври світової архітектури»).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якій групі з п'яти слів правильно написані слова?

Варіант а).

1	2	3	4
Донеччина	Вінниччина	Львівщина	Звенигородщина
Дрогобиччина	Кріпаччина	Вощина	Одещина
Туреччина	Черкащина	Площина	Сумщина
Прилучина	Чернігівщина	Лісчина	Уманьщина
Галичина	Київщина	Сердечний	Піщинка

Варіант б).

1	2	3	4
Волинський	Ковальський	Донецький	Людський
Гуцульський	Сільський	Запоріжський	Танкістський
Кіньський	Рибальський	Солдатський	Студентський
Велетенський	Адміральський	Гігантський	Сусідський
Панський	Хватський	Фашистський	Інтелігентський

Варіант в).

1	2	3	4
Сиваський	Острозький	Ошинський	Одеський
Лохвицький	Волноваський	Заводський	Устилузький
Ірпінський	Лепетиський	Лопанський	Юкатанський
Ворзельський	Казахський	Оскільський	Бершадський
Подільський	Іртишський	Оболонський	Вишнопільський

Варіант г).

1	2	3	4
Киргизський	Птаство	Товариство	Ладозський
Чеський	Багацтво	Молодецтво	Овруцький
Комендантський	Дивацтво	Парубоцтво	Німецький
Гаазький	Емігрантство	Ткацтво	Арестантський
Альпіністський	Селянство	Убозство	Лейпцигський

Варіант г).

1	2	3	4
Парижський	Амурський	Козацький	Батрацький
Сибірський	Волзький	Руминський	Криворізький
Ткацький	Бугський	Уральський	Калмицький
Волоський	Казанський	Рижський	Тбіліський
Поліський	Таджицький	Латиський	Кравецький

Варіант д).

1	2	3	4
Ангельський	Перемишльський	Ільменський	Чехський
Несвізький	В'ятський	Ятранський	Якутський
Харцизький	Сакський	Новоселицький	Калузький
Хустський	Жабокрицький	Абхазський	Аральський
Забайкальський	Прилуцький	П'ятихатківський	Ельбруський

Варіант е).

1	2	3	4
Казбецький	Магдебургський	Юріївський	Шостський
Житомирський	Золотоніський	Мереф'янський	Нью-Йоркський
Поліський	Хмельницький	Лозівський	Дорогобузький
Суходольський	Кобеляцький	Гадяцький	Карабаський
Астраханський	Гаазький	Охтирський	Трускавецький

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Які приголосні перед суфіксом **-н-** змінюються в **-ч-**? Наведіть приклади.

2. Назвіть зміни приголосних перед **-ш-(ий)** у вищому ступені прикметників (прислівників).

3. Назвіть приголосні, які перед суфіксами **-ськ-(ий)**, **-ств-(о)** при словотворенні змінюються.

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ З ТЕМИ «ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПРИ СЛОВОТВОРЕННІ»

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

№	А	Б	В	Г
001	герцог – герцогський	Лейпциг – лейпцизький	Єсентуки – єсентуцький	Калуга – калужський
002	Збараж – збаразький	Балхаш – балхаський	Онега – онежський	Кембридж – кембриджський
003	Ладога – ладожський	Поті – потинський	Кобеляки – кобеляцький	афтеки – афтецький
004	баски – баскський	Ніцца – ніцький	анархіст – анархістський	Черкаси – черкаський
005	Ясси – ясський	Ірак – іракський	загарбник – загарбницький	Шахти – шахтинський
006	турок – турецький	Ветлуга – ветлужський	Мекка – меккський	Курськ – курський
007	Вінниця – вінницький	Малакка – малаккський	птах – птахство	Волга – волзький
008	Ла-Манш – ла-маншський	Гостролуччя – гостролучський	Керч – керчинський	Таллін – таллінський
009	Цюрих – цюрихський	Златоуст – златоустський	Кавказ – кавказький	Прага – пражський
010	Запоріжжя – запоріжський	Ков'яг – ков'язький	падишах – падишахський	Сиваш – сиваський
011	казах – казахський	Воронеж – воронежський	Бахмач – бахмацький	Кременчук – кременчуцький
012	Кривий Ріг – криворіжський	Чорне море – чорноморський	тюрки – тюркський	Сочі – сочинський
013	Нью-Йорк – нью-йоркський	Владивосток – владивостокський	Караганда – карагандинський	Голландія – голландський
014	П'ятихатки – п'ятихатківський	Лепетиха – лепетиський	Тульчин – тульчинський	Устог – устюжський
015	Буг – бузький	Токмак – токмацький	Дрогобич – дрогобицький	Волинь – волинський
016	Інгулець – інгулецький	Каланчак – каланчацький	Волноваха – волновахський	Чонгар – чонгарський

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		

№	Буква	Правильне написання
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СЛІВ

Правопис складних іменників

Складні іменники пишуться разом або через дефіс.

Разом пишуться:

1. Складні іменники із сполучними голосними **о** після твердих приголосних, у т.ч. і шиплячих, **е** після м'яких приголосних, **є** після основ на **й** або на подовжений м'який приголосний: *важкоатлет, літопис, землетрус, змієлов, життєпис, сміттєзбірник, краєзнавець*. Якщо першою частиною такого слова є прикметник м'якої групи, то перед **о** пишеться **ь**: *середньовіччя*;

а) складні іменники, утворені поєднанням двох або кількох основ, одна з яких – дієслівного походження: *дощомір (але: овочесховище), землероб, землекоп, серцеїд, зміїїд, самокат, самохід, верболіз, вертолїт, водограй, лісосплав, тепловоз, самовчитель, бурелом, силосонавантажувач*;

б) утворені поєднанням прикметникової та іменникової основ: *чорнозем, чорногуз, чорноклен, червоноармієць, чистотїл, світловодолїкарня, світловодолїкування, військовослужбовець*;

в) утворені від двох і більше іменникових основ: *лісостеп, бульбоблїд, носорїг, електромагнїт*. Якщо першою частиною такого слова є незмінний іменник іншомовного походження, то роль сполучного звука виконує останній голосний першого іменника: *шлакоблок, автострада, автотренїнг, автомобіль, велотрек, веломотоспорт, радіокомїтет, електромагнїт, телепресцентр, радіотелемайстер, автотомотогурток, (але: людино-день, людино-доза)*.

◆ Запам'ятай!

Конов'язь, коногон, костогриз, костоправ, свинопас, свиноматка, кожум'яка.

2. Складні іменники без сполучних голосних:

а) слова, що складаються з кількісного числівника у формі родового відмінка (для числівників *дев'яносто* і *сто* – називного) та іменника: *п'ятитонка, сімдесятиріччя, столїття, дев'яносторїччя*;

б) слова з першого дієслівною частиною у формі наказового способу та іменника: *горицвіт, ломикамїнь, шибайголова, зірвиголова, пройди світ, перекотиполе; Тягнирядно, Гуляйполе, Убийвовк, Крутивус, Продайвода, Заплюйсвїчка, Нечуйвітер, Перебийніс, Підбийп'ята, Вернигора, держидерево*.

в) складні іменники з першим компонентом: **пів-, напів-, спів-, полу-**: *піввікна, півкниги, півроку, півсвіту, півозера, півогїрка, пів'яблука, пів'ящика, напїавтомат, напів'ява, співавтор, полукїпок, полумисок, але пів* пишемо окремо у словосполученнях на зразок: *пів чайної ложки цукру, пів домашнього завдання, пів музичного концерту; пів на третю, о пів на шосту*.

3. Усі складноскорочені слова: *Міносвіти, Мін'юст, педінститут, медакадемія, філфак, фізтех, виконком, виконроб, колгосп, військкомат, соцстрах, соцбанк, міськрада, юннат, профспілка, сільрада.*

Сюди належать і всі слова з першими частинами: **авіа-, авто-, агро-, біо-, вело-, геліо-, гео-, гідро-, екзо-, екстра-, електро-, зоо-, ізо-, кіно-, космо-, макро-, мета-, метео-, мікро-, мілі-, моно-, мето-, мульти-, нео-, палео-, псевдо-, радіо-, рентгено-, соціо-, стерео-, супер-, теле-, термо-, фоно-, фото-** й под.: *авіаконструктор, автострада, агрономія, біосфера, велопробіг, геліокopter, геофізика, гідродинаміка, гідросфера, екзотика, екстравагантний, електрочайник, зоопарк, зоомагазин, ізотроп, кінофестиваль, космополіт, макрокосм, мікроелемент, мікрообраз, метафаза, метеорологія, міліметр, моносемія, методологія, мультивітамін, неологізм, палеографія, псевдопатріот, радіозвук, рентгеноскопія, соціологія, стереотип, супермаркет, супер'яхта, телекомпанія, терморегулятор, фонотека, фотозйомка.*

Через дефіс пишуться:

1. Складні іменники, утворені з двох іменників без сполучних голосних:

а) іменники, у яких перше слово підкреслює певну прикмету чи особливість предмета, явища, названого другим словом: *вакуум-фільтр, гамма-фотон, козир-дівка, стоп-кран, буй-тур, свят-вечір, дівч-вечір, крекінг-процес, дизель-мотор, жар-птиця;*

б) іменники – складні терміни, одне слово в яких є назвою родового поняття, друге – видового: *гриб-паразит, жук-носоріг, жук-корорід, заєць-русак, комах-опилювач, льон-довгунець, льон-кучерявець;*

в) іменники, що означають близькі за змістом поняття: *щастя-доля, батько-мати, хліб-сіль, журба-розпука, гуси-лебеді;*

г) іменники, що означають протилежні за значенням слова: *купівля-продаж, розтяг-стиск;*

г) іменники, що складаються з однокореневих слів: *цвіт-первоцвіт;*

д) іменники, що означають складні одиниці виміру: *кіловат-година, людино-доза, людино-день, (але трудодень), тонно-кілометр, грам-калорія;*

е) іменники – складні назви, що означають професію, вчений ступінь, державну посаду, військове звання: *інженер-економіст, референт-перекладач, льотчик-випробовувач, приват-доцент, член-кореспондент, прем'єр-міністр, лікар-педіатр, генерал-полковник, контр-адмірал (але контрнаступ);*

є) іменники, що означають власні імена (в тому числі і казкових персонажів), прізвища: *Івасик-Телесик, Лисичка-Сестричка, Зайчик-Побігайчик, Вовчик-Братик, Нечуй-Левицький;*

ж) деякі іменники – складні географічні назви: *Рава-Руська, Івано-Франківськ, Алма-Ата, Нью-Йорк, Конча-Заспа, Пуца-Водиця, Орехово-*

Зуєво, Баден-Баден, Ростов-на-Дону, Ріо-де-Жанейро, Лос-Анжелес, Франкфурт-на-Майні, Лас-Вегас, Па-де-Кале;

з) слова з першою складовою частиною **віце-, екс-, лейб-, обер-, унтер-, штаб- (штабс-), максі-, міді-, міні-:** *віце-президент, екс-чемпіон, лейб-медик, обер-майстер, унтер-офіцер, штаб-квартира, штабс-капітан, максі-спідниця, міні-футбол, міді-сукня;*

и) слова з першою частиною **пів-** перед власними назвами: *пів-Америци, пів-Києва, пів-Європи, пів-Ялти, пів-Японії, пів-Ямайки;*

і) іншомовні назви проміжних сторін світу: *норд-вест, норд-ост, зюйд-вест, зюйд-ост.*

2. Субстантивовані словосполучення, що означають переважно назви рослин: *люби-мене (квітка), чар-зілля, мати-й-мачуха (лікарська рослина), розрив-трава, сон-трава, барвін-зілля, євшан-зілля, брат-і-сестра, не-руш-мене, рута-м'ята, іван-чай.*

3. Скорочені іменники, у яких наводяться початок й кінець слова: *л-ра (література), вид-во (видавництво), ін-т (інститут), ун-т (університет).*

► **Вправа 1. Перепишіть, вставляючи пропущені о, е, є. Усно обґрунтуйте їхній вибір.**

Верхнь...дніпровськ, Вольн...гірськ, кост...їд, гор...утворення, гребен...чесання, різц...тримач, ча...різка, шерст...прядильня, яйц...провід, грош...любство, гряз...вловлювач, дв...владдя, дев'яност...річчя, житт...пис, звір...лов, камен...дробарка, кон...в'язь, кон...гонка, вагон...навантажувач, труб...провід, вантаж...потік, кост...лом, кост...прав, кров...обіг, леж...бок, сорок...пуд, горох...сушарка, тисяч...ліття, хімі...терапія.

► **Вправа 2. Запишіть подані іменники разом або через дефіс. Поясніть їхній правопис.**

Варіант а).

Авто/кран, екс/міністр, диско/тека, гучно/мовець, дизель/електрохід, Івасик/Телесик, вакуум/апарат, псевдо/патріот, магазин/салон, льон/довгунець, п'яти/річка, стоп/кадр, зірви/голова, тонно/кілометр, теле/прес/центр, контр/наступ, генерал/майор, всюди/хід, блок/система, кіно/репортаж, мікро/аналіз, радіо/комітет, сто/річчя, крає/знавство, ново/будова, екс/чемпіон, зоре/носець, життє/радісність, секундо/мір, тепло/воз, спектро/скоп, штабс/капітан, людино/доза, експерт/бухгалтер, авіа/клуб, член/кореспондент, вело/мото/спорт, норд/ост, радіо/теле/майстер, лісо/смуга, євшан/зілля, трудо/день, танц/майданчик, альфа/промені, анархо/синдикат, місяце/хід, псевдо/дарвінізм, революціонер/демократ, контр/адмірал/, грам/молекула, держ/страх.

Варіант б).

Авіа/десант, аміно/кислота, автомобіль/цистерна, фото/журналіст, експорт/імпорт, пів/Києва, пасажиро/кілометр, авто/фургон, зюйд/вест,

кафе/ресторан, експерт/криміналіст, чар/зілля, лісо/степ, штаб/квартира, перекоти/поле, біо/станція, агіт/поїзд, авіа/комплекс, роб/факівець, аван/сцена, пів/огірка, купівля/продаж, екс/прем'єр, мікро/вольт, масло/бак, мета/галактика, макро/космос, іван/чай, вагон/лабораторія, машина/автомат, масло/тара, телефон/автомат, вакуум/камера, арт/полк, ампер/секунда, ампер/метр, електро/двигун, міськ/рада, шлако/блок, лорд/канцлер, вакуум/метр, людино/день.

► **Вправа 3. Запишіть слова, розкривши дужки, поясніть їхній правопис.**

Пів/року, пів/Ялти, пів/метра, пів/острів, пів/аркуш, пів/Азії, пів/апельсина, пів/оберта, пів/Європи, пів/Львова, пів/дня, напів'/ява, напів/сон, напів/провідник, пів/місяця, пів'/яблука, пів'/ящика, пів/аркуша, пів/острова, пів/життя, пів/кілометра, пів/сотні, пів/олівця, пів/озера, пів/Харкова, пів/Японії.

► **Вправа 4. Спишіть, вставляючи, де потрібно, пропущені букви, знаки, знімаючи ризик. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. І два сусіди чи брати, і старезний *пан/отець* – чого їм треба в *Біло/коневій хаті?* (О.Довженко). 2. Ось уже зникло *сиве дихан...я*, погасли *сніжні іскри*, а коні, підіймаючись синюватою дорогою в поле, темніють і темніють: *обминувши вітр...яки*, доходять до самого неба, затуляють кілька золотих *колосків/зірок* (М.Стельмах). 3. *Пере/яслав* ледве *тримається під ударами* половців, а ваше *Новгород/Сіверське* князівство *занадто бідне* і слабке для того, щоб *впливати на долю* всієї Русі... (В.Малик). 4. Літня *жінка/лікарка*, спокійна, врівноважена, не *ро...питуючи*, що з ним трапилося, де він обранився, зробила йому укол... (В.Сологуб). 5. Із сяйвом помер і *віч...ний, невпин...ий*, глухий гуркіт Берліна, що, як величезний *водо/спад*, здавався *теж явищем* самої природи (В.Винниченко). 6. Разом з тим – земна й вимріяна, звичайна й *во/дно/раз надзвичайно красива*, ця *бого/родиця* схожа була на багато *рус...ких* жон і чомусь дуже подібна до *юн...ої* ключниці Малуші (С.Скляренко). 7. Витягаються теплі штани й піджак, *мастят...ся* грубіші чоботи, *д...руться* на онучі теплі підштанки, *відкидається на/бік веселен...кий картузик/кепочка*, а натомість *ро(с/з)тягається* на кулаках *сумовито/серйозна* капелюха... (О.Вишня). 8. *Довго ішли круто/бережжям* Дніпра (В.Сологуб). 9. Протягом усього концерту, *під захоплені овації* слухачів, Тася думала про те, яка *гл...бочен...а пр...рва* лежить між цим *бли(с/з)кучим* віртуозом, що з тріумфом *об...їхав пів/світу*, і убогим *музикантом/лабухом* з *мален...кого кіно/театру!* (Л.Дмитерко). 10. *Щуплявий тип* у береті, *бр...гадир* цих ледачих *верхо/лазів*, *...пробував* дошкулити їй: – А ти що, висоти шукаєш? (О.Гончар).

- ☉ Випишіть прикметники, визначте розряди за значенням.
- ☉ Визначте типи підрядного зв'язку в підкреслених словосполученнях.
- ☉ Визначте тип односкладного речення (8).

☉ Знайдіть речення, ускладнене однорідними і відокремленими членами речення. Поясніть розділові знаки.

Варіант б).

1. Дочимчикували до *пош/тамту*, що бриластою будівлею звисав *на/розі широчен...ої* вулиці і *вуз...кого* провулка, запрудженого пікапами та грузовиками (Л.Дмитерко). 2. Стримано вклониться, адже він *пів/Європи* пройшов, ні, проповз на животі... (В.Сологуб). 3. А ще *по/заду* – Загурків сусіда, *голов/бух*, тупоче, аж котеджі здригаються, затуля своєю *ш...рочезною* спиною майже всю вулицю (А.Дімаров). 4. Андрій, *ро(с/з)христаний*, в *ро(с/з)шнурованих ч...ревіках* і в бриджах на випуск, і чепурний чорнявий юнак в добре *пр...прасованій*, строгій *уні/формі* сержанта своєї знаменитої фірми (І.Багрянний). 5. При *зимі/осені/весні* *Ро(с/з)хитуючи* кладку, Біг дід мій *з/далеку* мені Чорнявим хлопченятком (М.Вінграновський). 6. Їх видно: у *вулиці/колодязі* по *вузен...кій* кімнатці, де міхурами понапухали *во(г/х)куваті* стіни, гарячково бігає чоловік од стіни до стіни (В.Винниченко). 7. *Батал...йон* не надіявся уже на допомогу з того берега: *арт/підготовка* – не *контр/атака*, від *арт/підготовки* ніхто не може захистити (Д.Мищенко). 8. *Хата/світлиця* *духм...яніла свіжо/спеченими* книшами, вбирала-всмоктувала в себе *ч...стими* шибамі вікон *соняч...ні* промені, ясну блакить небес, зелену соковитість *юн...ого* саду, який *широко/поло* обнімав дворище (В.Сологуб). 9. Там уже не було *полум...я*, тільки *л...жала* на *(з/с)поді* велика *червонясто/біла пів/куля* жару (В.Кашин). 10. Аллен Даллес опустив раму вікна, – воно відчинялося *з/гори в/низ*, як у залізничних вагонах, – і жадібно вдихнув ранкове повітря, настояне на цілющих травах *плоско/гір...я* (Ю.Дмитренко).

☉ Визначте тип односкладного речення, вкажіть на спосіб вираження головного члена (1).

☉ Знайдіть іменники, що вживаються тільки в множині, провідмініяйте їх.

☉ Визначте, до якої відміни належать подані іменники: *поштамт*, *провулок*, *будівля*, *вулиця*, *живіт*, *Європа*, *юнак*, *фірма*, *хлопченятко*, *колодязь*, *чоловік*, *батальйон*, *блакить*, *вікно*, *соковитість*, *дворище*, *полум'я*, *півкуля*, *жар*, *повітря*, *рама*, *вагон*, *плоскогір'я*.

☉ Випишіть прислівники, поясніть їхній правопис.

Варіант в).

1. На небі й у Дніпрі гримотіли *велетен...с...кі* битви між *в...сняними* хмарами, а над *задніпрян...с...ким* низом одна багатюща хмара заповонила мало не *пів/світу* й десь *ген/ген*, аж за Остром та Козельцем... (О.Довженко). 2. Вірите, *з...їздила* в Київ, у соборі *Володим...рс...кому* своїй святій *велико/мучениці* Варварі *отакен...у* свічку поставила (А.Дімаров). 3. Так, як і куріпки: у нас *рябен...кі*, а на *пів/ночі* – *білі/білі*, *сліпучо/білі!* (О.Вишня). 4. *С/початку* з цього приводу навіть жартував, називав себе Дон/Кіхотом, але *в/перто* протягом року вів

теоретичні моделювання в інституті, інколи виїжджав і що/разу повертався все більш невдоволений (Р.Іваничук). 5. Величезний хол пош/тамту карусел...ю закрутився на/в/коло неї (Л.Дмитерко). 6. В...личезне око худобини раз/по/раз то згасало, то промінилося проти місяця, мов само/цвіт (М.Стельмах). 7. Картярі кинули карти, звелися на ноги й худючі, мовчазні військово/полонені з «сан/бату» (Ю.Збанацький). 8. Ві(д/т)білені в Дніпрі, висушені со...нцем, вони (с/з)тавали попіл...цем, оті різні хитрючі пристрої, що здатні обертатися й проти ловців, часом правлячи риб/інспекції за речові докази (О.Гончар). 9. Все, як було колись, ті ж стіни, і зорі за ними все ті ж – вони пл...вуть і пл...вуть у віч...ному круго/вороті – яскраві, може, трохи кволіші, ніж раніше, і дерева під вікном ті ж, може, буйніші тільки, вищі... (С.Скляренко). 10. Молодший науковий спів/робітник Петро Пилипович Макуха сидів над грубезним машино/писним фоліантом – рефератом якогось американ...с...кого вченого, щойно перекладеним з англійс...кої мови (Л.Дмитерко).

☉ Визначте рід, число, відмінок, відміну у підкреслених іменниках.

☉ Випишіть дієслова у дві колонки за дієвідмінами.

☉ Провідмінійте словосполучення *Петро Пилипович Макуха, Дон Кіхот*.

☉ Визначте смислові зв'язки між частинами складносурядних речень.

Варіант г).

1. По виразу його (с/з)покійного й, як завжди, трохи іронічного само/заглиблення можна було догадатись, що він іще перебуває в невіданні... (О.Гончар). 2. Вона гірко ображена, що до телячої котлети їй подали не зелений горошок, а картоплю/фрі (О.Іваненко) 3. Полки ішли за полками, тисяча за тисяч...ю, усі під знаменами, на яких були зmal...овані й вишиті страхітливі лики богів, богині/діви, священ...е дерево б...реза, величезні когути... (С.Скляренко). 4. Звичайно, князь Свято/полк мав нагоду зустрітись з князівною Мариною, вона була дівчиною незвичайної краси – невисока, але ставна, білява, з чудовими голубими очима, ніжна, тендітна Марина припала Свято/полкові до/душі (С.Скляренко). 5. Іноді пособляє, – усміхається Олександр, і Таранюк з повагою дивиться на його величезні кулаки молото/бійця (М.Стельмах). 6. Інж...нер дивився на креслення величезної потужної турбіни, яка мусить стояти на одній з гідро/станцій Волго/Дону (В.Собко). 7. Я даю свої п...ят... процентів! – раптом із усієї сили гатить по столу величезним волосатим кулаком пан віце/президент Штіфель (В.Винниченко). 8. З густого коло/вороту сивини чітко витискається довгасте, в темно/жовтих рум...янях, сухе, як волос...кий горіх, обличчя (М.Стельмах). 9. Навіть похмурий дощ...ло пасував цій хаті/писанці, котра задерикувато вискочила на косо/гір (В.Сологуб). 10. Оз...рнулася і вгледів рейсовий автобус, котрий курсує із Дніпропетровська до Круто/ярівки (В.Сологуб).

☉ Випишіть речення із вставними словами.

- ☉ Знайдіть складнопідрядні речення, визначте їхні типи.
- ☉ Провідмініайте числівник *тисяча*.

Варіант г).

1. Струнка й дуже бліда, з пишними рудими кучерями до плечей; на ній темний сарафан і прозора блузка; *л...ген...кі босо/ніжки* на *тонен...кій дерев...яній* підшві дзвінко вистукували по асфальту (*В.Кашин*). 2. Після того *що/року з...їздилися* на збіговища Ліги націй наймудріші люди з дуже мудрих європейських і неєвропейських держав судити й радити, як їм, великим *миро/любцям*, *роз...броїтися...* (*О.Вишня*). 3. І була вона, та картина, дуже проста: на великому конвейері цей гордий і несамовитий ком/бриг, очевидно, затягся, пройнятий *бе(з/с)межною зненавист...ю* й *пр...зирством* (*І.Багрянний*). 4. Вишеслав; дужий, кремезний, неговіркий Яро/слав; стрункий, темний *волос...ям*, *гостро/носий*, дуже красивий Мстислав; *брати/близняти Все/волод* і Ізяслав, наймолодші, зовсім ще *юн...і*, *Свято/слав* і *Бряче/слав* (*С.Скляренко*). 5. *Со...нце* то визирне з синюватої набухлої хмари, то *(с/з)ховається*, як мати, що *граєт...ся* в піжмурки з своєю *дитиною/землею* (*В.Винниченко*). 6. Усе *на/в/круг* – жовтаві вогні *три/свічника*, *п...ргамент* на столі, *(с/з)покійне* обличчя *сиво/бородого священ...ика*, а найбільше його очі, голос заспокоювало князя, кликало до одвертої, *щ...рої* розмови (*С.Скляренко*). 7. І справді, в устах *широко/плечого*, здоровенного *Круто/яра* ці слова звучали трохи комічно, але він ніколи не змінював своїх висловів, а так і говорив «мама чекає», «мама гніватиметься», ніби хлопчик (*В.Собко*). 8. *Паро/воз* строго, діловито, як личить голові *зібран...я*, простягає *здоровен...у* жилаву руку металіста... (*В.Винниченко*). 9. Перед нею стояв не воїн/партизан, а вихрястий і неслухняний її син (*В.Кучер*). 10. У цьому глухому закапелку з борошном, яблуками, *грушками/дичками*, *свіжо/випраною* білизною, що досихала на мотузці під стелею і трохи освітлювала темну комірчину, він довіряв собі більше, ніж на людях (*В.Сологуб*).

☉ Утворіть, де можливо, ступені порівняння прикметників: *стрункий*, *пишний*, *темний*, *блідий*, *рудий*, *прозорий*, *легкий*, *легенький*, *дерев'яний*, *тонкий*, *мудрий*, *європейський*, *великий*, *простий*, *несамовитий*, *дужий*, *неговіркий*, *красивий*, *молодий*, *юний*, *синюватий*, *спокійний*, *жовтавий*.

- ☉ Знайдіть речення з вставними словами, поясніть розділові знаки.
- ☉ Поясніть правопис часток *не* і *ні* у підкреслених словах.

Варіант д).

1. До секретарювання в *об/комі* я плавив сталь, виливав із неї найскладніші деталі до величезних металевих конструкцій, *електро/турбін* різних машин, необхідних у народному господарстві (*Ю.Збанацький*). 2. Височезні ажурні опори *високо/вольтки*, увішані ізоляторами, як виноградними гронами (*А.Дімаров*). 3. В аптеці він виканючив крихітну пляшечку йоду, пучку вати, *ст...ожку б...нта*, неохоче, болісно почвалав до лісу, де глухі й сліпі *дерева/свідки* навіки збережуть його криваву

таємницю (*В.Сологуб*). 4. На це саме і нагодився, хряпнувши хвiрткою, ще один *юшко/їд*, рослий, в *ро...стебнутім* кiтелі парусиновім, з одутлуватим обличчям, що неприродно бiлiло вiд мiсяця, наче *пр...порошене ц...ментом* (*О.Гончар*). 5. Усе до очманiння в головi гуде, лящить, *сердит...ся*, вiє, *вихрит...ся* пилом, тече жовтою сiчкою, золотими струмками *пи...на*, зеленкуватим конопляним зерном, *нiжно/рожевими р...брисними само/цвiтами* гречки... (*М.Стельмах*). 6. Кожен намагався догодити головi *рай/спожив/спiлки* (*В.Сологуб*). 7. – Ось, царю, який гiмн складають тобi люди *ч...рної* землi, – *мимо/волi* поглянув Степан Васильович на *в...селе*, з хитринкою обличчя *само/держця* на портретi i (*с/з*)*тиснув* товстуватi упертi губи (*М.Стельмах*). 8. Сонце швидко опускається за далекий червонястий *небо/схил* (*В.Малик*). 9. Тарiлки поставили на *пiд/вiконня*, що за вiдчиненою рамою було досить широке, i, таким чином, звiльнили смужку пiдлоги (*І.Багрянiй*). 10. *Пiз...нiше* я довидався, що цей Тарарака – людина дуже порядна й спокiйна – попав до *конц/табору* тiльки за те, що був якимсь *проф/спiлковим* начальником (*Ю.Збанацький*).

☉ Випишiть займенники, визначте розряди, провiдмiняйте їх.

☉ Знайдiть речення, ускладненi однорiдними членами, пiдкреслiть граматичнi основи, пояснiть роздiловi знаки.

☉ Провiдмiняйте словосполучення: *Степан Васильович, один юшкоїд, червонястий небосхил, профспiлковий начальник*.

Варіант е).

1. По один бiк парку, на *парал...ельнiй* з центральною *магiстрал...ю* вулицi, – *школа/iнтернат, вiд...алiк* – лiкарня, по другий, на центральнiй магiстралi, – *рай/ком*, мiлiцiя, прокуратура, *рай/вно, вiйськ/...омат* (*Д.Мiщенко*). 2. – До нас, хлопцi, залетiла *жар/птиця!* – до пояса голий, з фартухом iз лантушини юнак пiдняв над головою синiй квач щiтки (*В.Сологуб*). 3. Є один *бе...смертний* Тарас, тiло якого лежить на березi *Днiпра/Славути, iм...я* якого є *священ...им* символом для *воле/любного* народу (*Д.Цмокаленко*). 4. На *пiв/дорозi*, на степовiй *авто/станцiї* Левко Левкович зупинив свою машину бiля колодязя, щоб погамувати спрагу (*В.Сологуб*). 5. А сьогоднi ж *недiл...я* – *вiл...ний* час, можна зайнятися собою, почитати книжку, написати листа чи просто посидiти в *казар...мi* бiля *ш...рокого* вiкна i подивитися на зелену вулицю, на *ч...стий* квадрат *асфал...тованого* плацу, де ходять *вiл...но*, як у *мiс...кому* парку *хлопцi/солдати* (*А.Камiнчук*). 6. Спершу треба взяти рознарядку в *зем/вiд...iлi* чи *сiльгосп/управлiннi*, завізувати в *насiн...євiй* конторi, потiм одержати дозвiл на оплату в *сiльгосп/банку*, добути санкцiю в *уповноважен...ого* по заготiвлях, аж тодi вже звертатись в *загот/зерно*, щоб одержати жадане *насiн...я* (*Д.Прилюк*). 7. Знайомлячи Лiдiю Дмитрiвну з учбовими планами, Павло Федорович попередив, що в *п...ятницю* має вiдбутися *засiдан...я метод/об...єднан...я* (*Д.Мiщенко*). 8. *Пр...везли* з фронту велику партiю *важко/поранен...их*, i треба, щоб *пр...йшли* наші *спiв/робiтники* допомогти *мед...кам* (*В.Стражев*).

9. *Юл...ка* було сяде при вікні, *дивит...ся* на гілку, що *зелен/листом тягнеш...ся* до *ши...ки*, і хапається за зошит (*А.Камінчук*). 10. Тут знайшлося багато *з...мляків/українців* (*Д.Цмокаленко*).

☉ Поставте подані іменники в родовому відмінку однини: *символ, юнак, зошит, військкомат, квач, Тарас, колодязь, час, квадрат, дозвіл, план, фронт, медик*.

☉ Поясніть правопис підкреслених прислівників.

☉ Провідмініяйте словосполучення: *Дніпро-Славути, Левко Левкович, Лідія Дмитрівна, Павло Федорович, жвава Юлька*.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

У якому рядку складні іменники пишуться разом, через дефіс?

Варіант а).

001	видно/кіл	хлібо/роб	хліб/сінь	місяце/хід
002	електоро/чайник	ново/будова	перекоти/поле	ліс/госп
003	залізо/бетон	вугле/видобуток	на/гора	радіо/пеленг
004	аеро/флот	пап'є/маше	мікро/район	тур/база
005	напів/елемент	пів/обличчя	Ново/московськ	яхт/клуб

Варіант б).

001	євшан/зілля	іван/чай	гори/цвіт	рута/м'ята
002	мати/й/мачуха	жень/шень	люби/мене	чар/зілля
003	ком/бриг	Укр/соц/банк	юшко/їд	віце/адмірал
004	анти/зірка	прем'єр/міністр	Убий/вовк	лікар/кардіолог
005	інженер/економіст	щастя/доля	екс/чемпіон	стоп/кран

Варіант в).

001	шибай/голова	мало/дух	аеро/бус	штаб/квартира
002	буре/лом	верхо/віття	овоче/сховище	косто/прав
003	Мін/юст	людино/день	скало/лаз	трудо/день
004	VELO/спорт	чорно/зем	кімната/музей	руко/прикладство
005	яхт/смен	теле/майстер	міні/футбол	отруто/хімікати

Варіант г).

001	багато/тоннажник	хлібо/торгівля	круто/верть	літак/безпілотник
002	жук/короїд	чисто/воддя	хитро/сплетіння	міді/спідниця
003	риба/меч	штаб/лікар	заєць/русак	екс/чемпіон
004	високо/гір'я	зміє/лов	чорно/бривець	друг/механік
005	красно/мовець	електро/двигун	лісо/смуга	художник/пейзажист

Варіант ґ).

001	чисто/тіл	червоно/пірка	зміє/борець	курган/могила
002	євро/бачення	перекоти/поле	Ново/каховка	учень/відмінник
003	міні/ЕОМ	міні/маркет	міні/машина	міні/атюра

004	фон/барон	сухо/жилля	чорно/слив	штанген/циркуль
005	Сапун/гора	жар/птиця	крекінг/процес	експерт/бухгалтер

Варіант д).

001	євро/чек	іван/чай	живо/писець	тред/юніон
002	шовко/пряд	шлаг/баум	хроно/метр	шевченко/знавство
003	верни/гора	норд/ост	три/лисник	сухо/м'ятка
004	людино/вбивство	сухо/ніс	сало/їд	табель/календар
005	сніго/затримання	козир/дівка	дівич/вечір	буй/тур

Варіант е).

001	хата/мазанка	ново/прибулець	само/врядування	мило/звучність
002	коники/ковалі	чайки/реготухи	генерал/губернатор	вовчо/білетник
003	водо/гін	гуси/лебеді	баро/метр	водо/пій
004	перебий/ніс	водо/качка	траво/стій	смоло/скип
005	лісо/розсадник	сіно/вал	маляр/художник	коно/крад

Варіант є).

001	унтер/офіцер	анти/христ	земле/мір	сон/трава
002	повно/воддя	само/дурство	блок/система	зоо/парк
003	три/рядка	танц/майданчик	середньо/віччя	полу/драбки
004	гриб/паразит	лісо/матеріал	само/цвіт	водо/пад
005	контр/адмірал	контр/наступ	дизель/мотор	Ай/Петрі

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Чи пишемо апостроф після першої частини складного слова? У яких випадках складні іменники з першою частиною **нів-** пишуться разом і через дефіс?

2. Як пишуться складні слова із числівником, який означає число двозначне, тризначне та інші?

3. Наведіть приклади складних слів, утворених з дієслова в наказовій формі та іменника.

**КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ПРАВОПИС СКЛАДНИХ СЛІВ»**

**Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.**

№	А	Б	В	Г
001	півострова	сорокаріччя	зірви-голова	козир-дівка
002	гуси-лебеді	диван-ліжка	барвін-зілля	мініспідниця
003	металокераміка	пост-фактум	ультра-звук	мецо-сопрано
004	примабалерина	лакофарба	інтерклуб	місцезнаходження
005	ватерполо	мікроелемент	теле-прес-центр	тайм-аут
006	мас-медіа	пап'є-маше	чвертьфінал	ультра-звук
007	рок-н-рол	тет-а-тет	Індокитай	вакуумапарат
008	англосакси	грейпфрут	альфа-промені	людинодень
009	ват-година	гамма-апарат	юрис-консульт	де-факто
010	кока-кола	масло-какао	тонно-кілометр	бізнесвумен
011	івано-франківець	ікс-фактор	шишкотягода	вольт-секунда
012	експрес-метод	Убий-вовк	греко-католик	джаз-оркестр
013	Перебийніс	перекоти-поле	люби-мене	заєць-русак
014	віце-президент	журба-розпука	авіа-лайнер	рута-м'ята
015	біокефір	макроекономіка	супер'яхта	контр-атака

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Складні прикметники пишуться разом і через дефіс. Разом пишуться:

1. Складні прикметники, утворені від складних іменників, які пишуться разом: *залізобетонний, радіофізичний, лісостеповий, м'ясозаготівельний, чорноземний, електромагнітний, теплообмінний.*

2. Складні прикметники, утворені від сполучення слів, підпорядкованих одне одному, а саме:

а) іменника та узгоджуваного з ним прикметника: *західнослов'янський, зовнішньополітичний, західноєвропейський, південноукраїнський, правобережний, лівобережний, кисломолочний, молочнокислий, лимоннокислий, художньолітературний, чорноволосий, довгорукий, синьоокий, білосніжний, первіснообщинний, темношкірий, короткошерстий, народнопоетичний, мовностильовий, кримськотатарський, круторогий;*

б) числівника, написаного літерами, та іменника: *семимильний, дев'ятнадцятирічний, стометровий, шістнадцятиповерховий, дев'яностолітній, кількогадинний, двохосьовий, чотирьохактний, двадцятип'ятикілометровий, десятиповерховий, шестиразовий, але 7-мільний, 19-річний, 100-метровий, 16-поверховий, 125-кілометровий;*

в) іменника з другою дієслівною частиною: *землечерпальний, овочепереробний, деревообробний, волелюбний, карколомний, машинобудівний, змісловний, картоплесаджальний, нафтопереробний, сталеплавильний, але складні прикметники з другою префіксальною дієслівною частиною пишуться через дефіс: **вантажно-розвантажувальний, контроль-вимірювальний;***

г) прислівника з прикметником чи дієприкметником: *малопідготовлений, малосімейний, малонаселений, багатотиражний, нижчепідписаний, вельмишановний, вищезгаданий, вищеназваний, вищезазначений, високоавторитетний, загальнонаціональний, великомасштабний, вічнозелений, свіжозрубаний, новоутворений, широковідомий, але трохи вище зазначений, бо є пояснювальне слово.*

♦ **Запам'ятай!** Такі прикметники слід відрізнити від словосполучень, які складаються з прислівника та прикметника або дієприкметника: *абсолютно чистий, абсолютно сухий, діаметрально протилежний, різко окреслений, послідовно миролюбний, хімічно зв'язаний, обернено пропорціональний, прямо пропорційний, прямо протилежний, суспільно шкідливий, суспільно корисний, соціально необхідний, суспільно необхідний, щиро вдячний, щедро обдарований, густо помежований.* Прислівники в таких сполуках пишуться окремо від прикметників і дієприкметників тому, що вони логічно наголошуються і виступають самостійними членами речення.

г) складні прикметники-терміни пишуться разом: *складносурядний, короткогрушоподібний, видовженотупоконічний, староболгарський, геологорозвідувальний, новогрецький, лінгвостилістичний, глухонімий,*

дрібнокаліберний, вузькодіалектний, ранньорабовласницький, зернобобові, головоногі, членистоногі, грудочеревна (перепона).

3. Складні прикметники, утворені з двох прикметникових основ, які означають назви морів, лісів, низин, областей тощо й мають при собі номенклатурні терміни типу море, гора, хребет, ліс, низовина, острів, канал і т. і.: *Західноавстралійська течія, Східносахалінські гори, Північносибірська низовина, Східноєвропейська рівнина, Південноукраїнський канал, Східнокитайське море, Новосибірські острови.*

Через дефіс пишуться:

1. Складні прикметники, утворені від складних іменників, які пишуться через дефіс: *дизель-моторний, унтер-офіцерський, генерал-губернаторський, віце-президентський, екс-чемпіонський, контр-адміральський, але москворіцький.*

2. Складні прикметники, утворені з двох і більше прикметникових основ, поєднаних сурядним зв'язком між частинами (між ними можна поставити сполучник **і**): *південно-східний, народно-визвольний, серцево-судинний, мовно-літературний, російсько-український, навчально-виховний, всесвітньо-історичний, літературно-художній, суспільно-політичний, масово-політичний, аграрно-сировинний.*

3. Складні прикметники, що означають відтінки кольорів або поєднання кількох кольорів в одному предметі: *темно-коричневий, світло-голубий, яскраво-фіолетовий, блідо-зелений, жовто-блакитний, ніжно-рожевий, сизувато-зелений, сніжно-білий, синьо-біло-червоний (але: жовтогарячий, білосніжний, червоногарячий) – один колір, а також ті, що виражають якість з додатковим відтінком: гіркувато-солоний, кисло-солодкий, терпкувато-солодкий.*

4. Складні прикметники з першою частиною на **-ико(-іко)**: *діалектико-матеріалістичний, історико-культурний, історико-краєзнавчий, механіко-математичний, фізико-технічний, хіміко-технологічний, політико-економічний, буколіко-романтичний.*

5. Складні прикметники з першою частиною **військово-, воєнно-:** *військово-революційний, військово-спортивний, військово-судовий, військово-морський, воєнно-політичний, воєнно-стратегічний, (але: військовополонений, військовозобов'язаний).*

6. Складні прикметники, в яких перша складова частина не має прикметникового суфікса, але за змістом однорідна з другою частиною й приєднується до неї за допомогою сполучного звука **о** або **е**: *м'ясо-шерсний, м'ясо-молочний, м'ясо-вовняний, крохмале-патоковий.*

7. Складні прикметники, в яких повторюються ті самі або споріднені слова для підсилення значення: *білий-білісінький, гіркий-прегіркий, мудрий-премудрий, милий-милісінький, давній-предавній.*

► **Вправа 1. Перепишіть словосполучення, знімаючи ризик. Поясніть їхній правопис.**

Варіант а).

Українсько/Шрі/Ланське спільне підприємство, Шрі/Ланський рудий кіт, хронікально/документальний фільм, аграрно/промисловий комплекс, високо/моральний вчинок, часто/вживаний вислів, чотирнадцяти/поверховий будинок, високо/калорійна їжа, фізико/математичний факультет, англо/німецько/французький словник, Південно/азійська низовина, двохсот/кілограмовий вантаж, вище/згаданий випадок, метало/місткий сплав, північно/українська порода, яскраво/зелений листок, зелено/золотий океан, пізно/зимовий сорт, науково/дослідний інститут, військово/політичне училище, порівняльно/історичний метод, прибутково/видаткова відомість.

Варіант б).

Індо/Гангська низовина, іржаво/плямиста кішка, сіро-зелений килим, промислово/торговельний комплекс, промислово/розвинений район, сіро/кам'яний будинок, суб'єктивно/ідеалістичний погляд, суб'єктивно/оцінений вчинок, діалектико-/матеріалістичний світогляд, ранньо/стиглі овочі, суспільно/необхідний підхід, паралельно/послідовний курс, паралельно/сполучений зв'язок, плодово/ягідний напій, плоско/опуклий виріб, плоско/паралельне зображення, морально/правовий кодекс, морально/стійка людина, емоційно/образний світ, емоційно/забарвлена лексика, сильно/діючий засіб, сильно/схвильований учень, чисто/кровна порода, приват/доцентська ставка, середньо/європейський час, суспільно/трудова колектив, плодово/овочевий комбінат, чисто/український менталітет.

► **Вправа 2. Від поданих словосполучень утворіть складні прикметники, поясніть їхній правопис.**

127 кілометрів, зелений і червоний, зовнішня торгівля, мало калорій, ремонт вагонів, пізній античний, військовий і юридичний, суспільний і корисний, русе волосся, давній руський, кислий і солодкий, національний і визвольний, жовтий і гарячий, очищування насіння, фізика і хімія, мова і література, будувати судна.

► **Вправа 3. Запишіть подані прикметники разом або через дефіс. Поясніть їхній правопис.**

Варіант а).

Садово/городній, народно/поетичний, жовто/блакитний, зерно/бобовий, задньо/піднебінний, незаймано/тихий, військово/зобов'язаний, лісо/степовий, еластично/м'який, м'ясо/молочний, темно/зелений, соціал/демократичний, всесвітньо/історичний, ідейно/виховний, всесвітньо/відомий, народно/пісенний, електронно/обчислювальний, народно/визвольний, контрольно/вимірювальний, судово/медичний, науково/технічний, масово/політичний, східно/український, вище/згаданий, військово/полонений, лінгво/стилістичний, мовно/стилістичний, кінно/спортивний, важко/доступний, паровозо/будівний, суспільно/політичний, політико/економічний, народно/демократичний, приватно/власницький,

стале/плавильний, молочно/консервний, гостро/дефіцитний, мільйонно/голосий, внутрішньо/артеріальний, фінансово/промисловий, зовнішньо/торговельний, військово/спортивний, теоретико/пізнавальний, військово/повітряний, свіжо/пофарбований, високо/авторитетний.

Варіант б).

Абсолютно/круглий, артикуляційно/акустичний, дерево/обробний, кам'яно/вугільний, північно/осетинський, вільно/любний, східно/європейський, м'ясо/консервний, вічно/зелений, рентгено/графічний, ідейно/виховний, мало/забезпечений, психологічно/непідготовлений, художньо/повноцінний, психолого/педагогічний, діаметрально/протилежний, суспільно/політичний, яблучно/зелений, суспільно/корисний, лимонно/кислий, целюлозно/паперовий, хіміко/технологічний, молочно/кислий, мало/тиражний, суспільно/небезпечний, революційно/демократичний, ніжно/рожевий, життє/радісний, ново/утворений, революційно/настроєний, художньо/документальний, літературно/художній, кислий/прекислий, турбо/реактивний, ракетно/будівний, машинно/тракторний, ракетно/артилерійський, первісно/общинний, художньо/літературний.

► **Вправа 4. Спишіть, вставляючи букви та знімаючи ризик. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. А вже за нею – скільки оком не глянь – кінно, пішо, на возах, які тягли **круто/рогі в...личезні** бики, здіймаючи високі стовпи рудої куряви, посувались вої князя **Володим...ра** (С.Склярєнко). 2. Сивий, як голуб, увесь **білий/білий, ч...стий**, аж **світит...ся**, – таким він і досі стоїть перед **оч...ма** тих, хто бачив його в **остан...і** роки **жит...я**. Це **Ол...ксандр** Довженко (П.Загребельний). 3. До нас від кухні заспішив **білий/пр...білий** чоловік: руки, як тісто, **облич...я** – перина (М.Вінграновський). 4. Ні щуплуватий брат **Яро/слав** з його кущуватими бровами, **мален...кими оч...цями** і **(с/з)покійним**, урівноваженим характером, ні жвавий **чорно/чубий** Рюрик... (В.Малик). 5. То вийдемо, було, в **стен...**, а **стен... широкий/широ-о-окий/широкий!** (О.Довженко). 6. А Настя, чорнява чепуруха, не дуже вродлива, **горнет...ся** до **(с/з)хожого** на **біло/перого** гусака Гуго, мов нічого більше їй не треба (Л.Дмитерко). 7. **Ч...рний ш...вк** жалоби ще виразніше підкреслює **молочно/золотистий ч...стий** овал над **ч...рним** коміром і важкі **ч...рвоні** крила **воло...ся** під **сірувато/чорним с...рпанком** капелюха (В.Винниченко). 8. В добре натопленій горниці, **освітл...ній** восковою свічкою, сиділо двоє: сам посадник, **пл...чистий рудо/бородий** черевань, та **каро/окий** чорнявий юнак, що **обличч...м** і одягом дуже **(с/з)кидався** на половця (В.Малик). 9. Уставши з лавки, він пішов до вулиць, **чужий/чужий**, з **Х...рсонц...ни пр...булець** (Яр Славутич). 10. Ляля поглянула на Якова **ч...стими**, прозорими, **сірувато/буришиновими оч...ма** (У.Самчук).

☉ Знайдіть речення, ускладнені відокремленими членами речення. Поясніть розділові знаки.

- ☉ Випишіть дієслова, визначте дієвідміну.
- ☉ Визначте розряди займенників, провідмінійте їх.
- ☉ Підкресліть граматичні основи у простих реченнях.

Варіант б).

1. Ви уявіть собі, Елізо: сонце, в...сняний теплий, ніжний вітер, зелене/зелене поле, небо широко/широке, і наш потяг! (В.Винниченко). 2. Ч...рними диявол...с...кими оч...ма німець... окинув мовчазний, різно/мастий натовп, почав говорити (Ю.Збанацький). 3. Червоно/золота голівка рівно й не/порушно стримить із глухого, високого чорного коміра червоно/золотиста квітка в чорній вазі (В.Винниченко). 4. Прости мене, помилуй і врятуй! Мій анти/світе з чорним животом, З чернечо/чорно/чорними губами, і міриадами незвіданих галактик (М.Вінграновський). 5. Він тут ж познайомив зі своїм напарником – високим, довго/шиїм, худючим, але дуже с...мпатичним хлопцем (Ю.Збанацький). 6. Місто бурхливих р...волюцій і світової кул...тури, гарне, б/о/а/гаге і чуже/чужісіньке... (В.Кашин). 7. І от уже на його траву падає через коминець жовто/червоний снопик пром...нів, уже і його голова дихає т...рпким солонкуватим і свіжим духом ро(з/с)тертої трави, який стає все ніжніший і ніжніший (В.Винниченко). 8. Карл Оршман був низен...кий на зріст, опець...куватий, сивий, повні щ...ки його вкривали круглі ч...рвонясті плями, від чого (с/з)кидався на червоно/щоку дитину (В.Кашин). 9. Його машиною пр...була в гості до Майстра дружина, худорлява широко/коста німкеня, з цілим виво(д/т)ком дітей (Ю.Збанацький). 10. Я шукав зовнішність – той південно/український темнавий сухорлявий двадцятирічний тип облич... (М.Вінграновський).

☉ Випишіть односкладні речення, визначте їхні типи.

☉ Знайдіть речення з однорідними й неоднорідними означеннями.

Поясніть розділові знаки.

☉ Визначте рід, число, відмінок, відміну, групу в підкреслених іменниках.

Варіант в).

1. І радісно/золотиста, зелено/червонява м...са на таріл...ці дихає не сонцем, а льохом (В.Винниченко). 2. Весь час опадаючи і набираючи не жовтого, як звичайна глиця, а якогось густо/коричневого з червонувато/мідним відтінком кол...ору ці хвоїнки вкривали землю м...яким пружним килимом (В.Кашин). 3. Я не можу згадати без огиди цю прісно/пряно/мучнисто/солодку трав...яну мас...у з корицею, гвоздикою та шафраном (О.Іваненко). 4. Широко/плечий і пр...садкуватий, він нагадував Вихору скорше борця легкої ваги, ніж піхотинця, який завжди мав бути худорлявий і жилавий, як бігун на дал...ні д...станції (В.Кучер). 5. Сонце щедро, повними жменями жбурляє золоті стріли в наставлене до нього простодушне, кругле, жовто/червоняве скло (В.Винниченко). 6. Було щось н...вимовно радіс...не, життє/дайне в цьому сонячному дощі, і всі це ві(д/т)чули (О.Довженко). 7. Я пр...глянувся до н...знаюмця: він був мордастий – не добереш... тільки, чи то ще з н...ого тіло не встигло (з/с)пасти, чи, може, опух він з голоду: чорнявий, швидко/окий (Ю.Збанацький). 8. Гриби у буйно/трав'ї, гриби на голині. Коричнево/темнаві, пшенично/запашині (В.Самійленко). 9. Якщо він все/могутній і все/видющий, чому байдуже

дивит...ся на муки **невин...их** людей? (В.Кашин). 10. І липи темна тінь, горіха тінь прозора, **жовтаво/круглий** неба володар (Яр Славутич).

- ☉ Поясніть правопис частки **не** з різними частинами мови.
- ☉ Випишіть займенники, визначте розряди за значенням, провідмініайте їх.
- ☉ Визначте типи присудків у реченнях.

Варіант г).

1. Філіппов – високий, кощавий, у **тертій/перетертій** злинялій **війс...ковій** сорочці, без пояса, в сивих шев...йотових штанях, з яких лізла вовна, в **ро(з/с)топтаних в...ликих** чоботях (Ю.Збанацький). 2. Лошиця з дикими і гордими ногами, із ніздрями рожевими на сонці і **матово/темнавіми в/ночі** (М.Вінграновський). 3. На вулиці дерева якісь **височен...і** та волохаті, **чорно/зеленого кол...ору**, темні такі та рясні, **широко/листі**, – осики й дуби (І.Багрянний). 4. У нього й досі на вустах **гіркувато/солоний пр...смак од** попелу, що потрапляв йому в миску з їжею, особливо, коли було вітряно (А.Дімаров). 5. Міцніше запахло **д...огтем**, але цей владний дух чорної крові лісу не міг заглушити **гіркувато/сумовитого** і ніжного повію осичини... (М.Стельмах). 6. Всі ми **товари...і**, – заговорив ідуче, неприятно поблискуючи **скел...цями** окулярів, засушений і засмоктаний чоловічок в парусиновому костюмчику з **тертим/перетертим** портфелем у руці (Ю.Збанацький). 7. В мені озвалося **сріблясто/голубим**, коли у/чора, в/чора – із/вечора На сизім вогнищі дрімав між нами дим (М.Вінграновський). 8. В кабінет ще граційно вносить своє вже не легке тіло заклопотана і досі красива Ліза; від неї, як і завжди, пахне **суміш...ю** дорогих духів і **тепло/гіркуватим** солодом церкви... (М.Стельмах). 9. Вона пр...їхала до Києва дуже худюю, **тонен...кою**, ставною, **темно/бровою** й **темно/окою**, швидкою, як ластовиця, – такою її полюбив **Яро/полк** (С.Склярєнко). 10. **Далекі/далекі** фіалкові тони лісів запнуті **с...рпанком** синюватого туману (В.Винниченко).

☉ Поясніть розділові знаки у реченнях з узгодженими й неузгодженими означеннями.

- ☉ Випишіть іменники, які вживаються тільки в множині.
- ☉ Визначте, якою частиною мови виражені підкреслені слова.
- ☉ Визначте синтаксичні відношення між прийменником та іменними частинами мови.

Варіант г).

1. Гляне задумано на синюваті гори **в/далині**, гляне на **повно/колосі** простори за Прутом, попестить їх вистражданою своєю **любов...ю**, **бад...оре** слово пошле спітнілим хліборобам... (Р.Іваничук). 2. **Солодкаво/ніжний**, тонкий, **дивно/хвилюючий**, **радісно/тужний** дух випромінюється від тарілки (В.Винниченко). 3. Вона вже дала нам цілу мірку **солодких/солодких** слив, а ще ж первісточка! (М.Чабанівський). 4. Один, немов **старий/старий** дідуган, стоїть він серед поля і до чогось пильно **прислухаєт...ся** (Ю.Збанацький). 5. Німецькі батареї заговорили такою **багато/голосом** мовою, що про виявлення вогневих точок **звуко/записом** і думати було нічого (Д.Міщенко). 6. А **тим/часом** Берлін **що/раз** дужче гуде тою

ка(с/з)кою, наче хтось *що/дня* підкладає та підкладає вогню у величезне *залізо/бетонове* черево *вел...тня* (В.Винниченко). 7. Проторохкотіли по грубезних дошках високого мосту, через річку хоч і не глибоку, зате широку та чисту, бруківкою видерлись на широкий майдан із *напів/зруйнованою* церквою (А.Дімаров). 8. А я й не бачу, що до нас *к...зак* їде! – повела пишним станом, і *дво/значна* усмішка *затр...мтіла* на її *грубувато/красивому* обличчі – щось є в ньому і від чистих дівочих чарів, і від гріховної цікавості коханки (М.Стельмах). 9. А яка насолода бігти на лижах *густим/прегустим* лісом, що простягся *ген/ген* аж на тисячі кілометрів! (О.Вишня). 10. При тій нагоді Андрій згадав, що його справа була *товстюца/претовстюца*, та що всі справи, мабуть, посилалися *у/слід* за засудженими (І.Багрянний).

☉ Випишіть речення, ускладнені відокремленими членами речення, поясніть розділові знаки.

☉ Підкресліть граматичні основи речень, визначте типи присудків.

☉ Знайдіть речення, в якому означення виражене інфінітивом.

☉ Знайдіть складнопідрядні речення, визначте їхні види.

Варіант д).

1. А ще далі, коли глянути за Труханів острів і старі *річища* Дніпра, *сизувато/синя*, далека смуга лісів закриває горизонт (В.Собко). 2. Береги рівні, пологі, заросли високою, в пояс, *густою/прегустою* травою (Ю.Збанацький). 3. Водити гуляти *малесенького* *чисто/породного* песика з *п'ятого/шостого* поверху разів *по/н'ять/шість* на день – дуже приємне *спортивно/гімнастичне* *заняття* (О.Вишня). 4. Печеніги на своїх рудих, *низько/рослих*, але дуже швидких і витривалих конях з...*явились* на обрії, мчали на *рус...ких* воїв, *намагаючис...* їх оточити (С.Скляренко). 5. На стрімких свічниках каштанів, які ще недавно були вкриті ніжним *біло/рожевим* *цвітом*, *зав...язалися* вже колючі грона, що виділялися серед *темно/зеленого* лапатого *листя* *блідо/зеленим* і жовтуватим кольорами (Л.Дмитерко). 6. Небо недуже, *жовтяво/синювате*, недокровне (В.Винниченко). 7. Вогонь криваво *заблищав* на *жовтаво/іржавій* лусці *щупака*, освітив темну велику голову і страшну *гущавість* зубів (М.Стельмах). 8. Убити *двісті/триста* гагар, зняти з них шкурки (у гагар *дуже міцна* шкура і *густий/прегустий* пух!) – таке вийде *ор...гінальне* тепле *пальто*, що ні в кого в світі такого не буде! (О.Вишня). 9. Вже другий день над фіалковим *мар...вом* лісу, над *сіро/зеленавим* туманцем *прибуз...ких* верб і яворів, над *зелено/оким* *безлад...ям* замшілих стріх *сіет...ся* і *сіет...ся* срібний *дво/голосий* *передзвін* (М.Стельмах). 10. *Тонко/ногі*, високі, головки – зірочками, *ч...рвоні* й незапашні, ростуть на мочаруватих *л...вадах* квіти (Р.Іваничук).

☉ Накресліть структурну схему складнопідрядних речень (1, 5, 8).

☉ Зробіть фонетичний запис підкреслених слів.

☉ Визначте граматичні основи в реченнях (3, 6, 8). Укажіть на способи вираження головних членів речення.

Варіант є).

1. Мертенс прямує до мармурового ложа, *ніжно/рожевого, бли...кучого* й холоднуватого (*В.Винниченко*). 2. Поля, лани, як *різно/фарбні*, порозстелювані для просушу полотна, як понамотувані на величезну цівку, розсотуються *в/низу* під *ап...аратом* (*В.Винниченко*). 3. Ні парт, ні столів, студенти в таких же гімнастерках, як і він, *поро(з/с)квивали пр...везені* з далеких *європейс...ких* країн товсті блокноти і *на/в/стоячки, по/хапцем* строчили конспекти, ніби побоювалися, що вибухи бомб знову зроблять *довго/річну* перерву (*В.Сологуб*). 4. Помічала вона й інше, оті зблискітки жіночої заздрості в очах, коли горожанки окидали Єльчину *тонко/станну* постать, гордовиту шию, смагле, самим сонцем *мал...оване* лице!.. (*О.Гончар*). 5. Ви, як він, сказати зуміли Голосне, дзвінке, *сто/криле*, Граціозне, свіже, миле, Дуже мужнє й дуже сміле, Сонячне «Ку-ку-рі-ку!» (*В.Симоненко*). 6. Він супроти своєї волі опинився по коліна серед соковитого *три/лисного* зела з круглим кашкуватим цвітом, над тим цвітом кружляли круглі волохаті комахи, які гуділи, ніби сварились на когось (*Р.Іваничук*). 7. Високий *пр...чал дв...гтів, др...жав, гув*, наче його *тр...мав* хтось на туго натягнутих ланцюгах; у поміст билися *біло/гребен...і* хвилі (*В.Сологуб*). 8. Багато що забулося з пережитого у дні війни, але той зворотний *п...яти/кілометровий* шлях у пургу я, мабуть, ніколи не забуду (*В.Стражєв*). 9. Їх *не/багато* лишилося в окопах, та й окопи мало чим відрізнялися від воронок, виритих *сто/п...ятдесяти/двох/міл...іметровими* снарядами (*Д.Міщенко*). 10. І мовчали в блакитній висі Величезні *сто/літні* дуби (*В.Симоненко*). 11. Усією *сім...єю* готуємось до *довго/очікуваної* зустрічі (*В.Стражєв*).

☉ Визначте смислові зв'язки між частинами складносурядних речень.

☉ Знайдіть односкладні речення, визначте їхні типи.

☉ Поясніть розділові знаки у складних безсполучникових реченнях.

☉ Випишіть речення, у якому додатки виражені інфінітивом чи звуконаслідувальним словом.

☉ Знайдіть речення, ускладнені порівняльними зворотами, поясніть розділові знаки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. У якому рядку всі слова з *пів-* пишуться разом, окремо, через дефіс?

Варіант а).

001	пів/Києва	пів/установ	пів/села	пів/якоря
002	пів/Одеси	пів/усміх	пів/слово	пів/віку
003	пів/доби	пів/Якутії	пів/тора	пів/вірш
004	пів/життя	пів/пальта	пів/фінал	пів/крок
005	пів/живий	пів/сухий	пів/Яви	пів/куля

Варіант б).

001	пів/вагону	пів/циркулярний	пів/круг	пів/Австрії
002	пів/аркуш	пів/Луцька	пів/пуда	пів/захист
003	пів/біди	пів/овал	пів/сили	пів/сфера
004	пів/України	пів/такт	пів/тонни	пів/літровий
005	пів/сутінь	пів/Ялти	пів/століття	пів/неба

2. У якому рядку всі слова з *пів-* пишуться з апострофом, окремо, через дефіс.

Варіант в).

001	пів/листа	пів/яловичини	пів/автомат	пів/села
002	пів/ярма	пів/яструб'ятка	пів/ядра	пів/ящірки
003	пів/ярини	пів/світу	пів/ягняти	пів/рота
004	пів/Японії	пів/явора	пів/віку	пів/яйця
005	пів/книги	пів/ярка	пів/ялинки	пів/явища

Варіант г).

001	пів/язика	пів/ясський	пів/яблуні	пів/року
002	пів/ягоди	пів/ятковика	пів/олівця	пів/Ямайки
003	пів/ярусний	пів/ящика	пів/озера	пів/Умані
004	пів/янтаря	пів/ярлика	пів/яблука	пів/юрти
005	пів/ясена	пів/явочний	пів/Азії	пів/Австралії

3. У якому рядку всі слова з *пів-*, *напів-*, *полу-* пишуться з апострофом, окремо, через дефіс.

Варіант г).

001	полу/мисок	пів/Аргентини	полу/ниця	полу/боток
002	полу/кіпок	пів/Криму	напів/звір	пів/берези
003	полу/плений	пів/коло	напів/ящірка	пів/крони
004	полу/да	пів/Алушти	напів/живий	пів/місяць
005	пів/Євпаторії	пів/Англії	пів/Сахари	пів/Америки

Варіант д).

001	напів/яскравий	напів/повний	напів/босий	напів/ясельний
002	напів/ячмінний	напів/тьмянний	напів/голий	напів/відчинений
003	напів/ясний	напів/сирітський	напів/веселий	напів/зрілий
004	напів/зачинений	напів/голосний	напів/білий	напів/шепітний
005	напів/дикунський	напів/ярмарковий	напів/рябий	напів/роздягнутий

Варіант е).

001	напів/яхтсмен	напів/безробітний	напів/шепіт	напів/роздягнений
002	напів/пустеля	напів/ящичний	напів/сонний	напів/червоний
003	напів/поклін	напів/згаслий	напів/якісний	напів/метал
004	напів/язичний	напів/причепа	напів/сліпий	напів/провідник
005	напів/підвал	напів/кочівник	напів/сирий	напів/коло

4. У якому рядку складні прикметники пишуться разом, окремо, через дефіс?

Варіант є).

001	житє/дайний	південно/східний	свіжо/вижатий	національно/визвольний
002	сніго/очисний	залізо/бетонний	біло/сніжний	праце/здатний
003	вільно/думний	зелено/бокий	коротко/зорий	плоско/опуклий
004	яскраво/жовтий	воле/любний	далеко/східний	всесвітньо/відомий
005	пишно/грудий	буйно/квітучий	темно/зелений	вічно/зелений

Варіант ж).

001	військово/зобов'язаний	легко/доступний	важко/хворий	тепло/обмінний
002	національно/патріотичний	глухо/німий	зло/ворожий	автомобіле/будівний
003	мерехтливо/червоний	хитро/мудрий	лісо/степовий	легко/доступний
004	підзолисто/болотний	масово/політичний	залізо/рудний	озерно/болотний
005	довго/вухий	опукло/ввігнутий	червоно/гарячий	одно/манітний

Варіант з).

001	яскраво/освітлений	бурштиново/кораловий	криваво/червоний	абсолютно/сухий
002	багряно/рядний	три/тузний	морозо/стійкий	крохмале/патоковий
003	чорно/сотенний	мільйонно/крилий	сонце/сяйний	сонячно/ясний
004	сто/літній	рудо/добувний	синьо/окий	червоно/грудий
005	16/поверховий	гідро/механічний	авіа/моторний	блискучо/золотистий

Варіант и).

001	темно/синій	світло/рожевий	жовто/гарячий	попелясто/сірий
002	срібно/сірий	жовтувато/червоний	синій/пресиний	сніжно/білий
003	багряно/червоний	червоно/гарячий	жовто/блакитний	сріблясто/волосий
004	ніжно/рожевий	барвисто/пахучий	сліпучо/білий	джерельно/чистий
005	сонячно/ласкавий	ясно/окий	терпкувато/солодкий	гірко/солоний

Варіант і).

001	небесно/легкий	білясто/кремовий	золотисто/вишневий	військово/судовий
002	веле/людний	дво/жилий	біло/головий	попелясто/зозулястий
003	зерно/трав'яний	тонко/ногий	довго/жданий	напів/роздягнений
004	дво/колісний	ліво/бережний	темно/шкірий	масово/інформаційний
005	водо/провідний	радіо/фізичний	південно/західний	сонячно/місячний

Варіант й).

001	авіаційно/космічний	блочно/комплектний	віце/консульський	горбо/носий
002	тонкий/претонкий	авто/біографічний	агро/культурний	вінце/носний
003	алмазо/подібний	янтарно/променистий	анти/алкогольний	водо/напірний
004	бавовно/очисний	багато/барвний	земле/власницький	архі/єпископський
005	броне/автомобіль	біло/волосий	бензо/заправний	вільний/превільний

Варіант й).

001	бізнес/конкурентний	багато/мільйонний	воле/любний	повно/водний
002	анти/вірусний	водо/лікувальний	загально/державний	мовно/стильовий
003	аван/постний	золотисто/вишневий	восьми/гранний	чисто/кровний
004	англо/мовний	рожево/крилий	анти/кризовий	іскристо/зелений
005	мільйонно/голосний	авіа/модельний	білясто/кремовий	велико/державний

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Як пишуться складні прикметники з другою префіксальною дієслівною частиною?
2. Наведіть приклади складних прикметників, які пишуться окремо.
3. Як пишуться складні прикметники, першою частиною яких є числівник, написаний цифрами, літерами?

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ З ТЕМИ «ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИКРЕТНИКІВ»

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

№	А	Б	В	Г
001	каро-гнідий	вельмишановний	давноминулий	машино-будівний
002	слаборозчинний	свіжоспечений	псевдо-вчений	давноочікуваний
003	індоевропейський	машиноремонтний	ультра-фіолетовий	масово-спортивний
004	архі-важливий	кислотно-лужний	інфрачервоний	легкоатлетичний
005	машинно-тракторний	кам'яно-вугільний	кисло-солодкий	індокитайський
006	лимоннокислий	масово-фізкультурний	військовополонений	червоно-гарячий
007	біло-сніжний	сніжно-білий	глухонімиий	лінгвостилістичний
008	уснопоетичний	ню-йоркський	плодо-овочевий	плодово-ягідний
009	морально-духовний	народнописенний	нижчезгаданий	воєнностратегічний
010	південноукраїнський	нейтрально-жовтий	фізико-технічний	східно-слов'янський
011	густо-малиновий	широковідомий	п'яти-мільйонний	кисломолочний
012	право-бережний	історико-красназвичий	вищезгаданий	нейтрально-жовтий
013	високоавторитетний	військовозобов'язаний	військово-спортивний	нафто-переробний
014	127-кілометровий	шістнадцяти-поверховий	двадцятитисячний	стодвадцятитимільйонний
015	кримськотатарський	хіміко-біологічний	навчально-виховний	всесвітньо-історичний
016	воєнно-промисловий	високо-розвинений	краснвчч-туристичний	народно-визвольний

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		

№	Буква	Правильне написання
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		

ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИСЛІВНИКІВ

Разом пишуться:

1. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з прислівником: *віднині, відтепер, донині, дотепер, забагато, задовго, занадто набагато, навічно, надалі, надовго, назовсім, наскрізь, насправді, невтямки, негаразд, назавжди, назовсім, отак, отам, отут, підтюпцем, повсюди, подекуди, позавчора, позаторік, потроху, утричі, якнайкраще.*

2. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з іменником: *безвісти, безперестанку, вбік, ввечері, ввіч, вволю, вголос, вгорі, вдень, взимку, взнаки, додола, докупи, дотла, доценту, заочі запанібрата, зарання, засвітла, збоку зроду, зрештою, зсередини, навесні, навік, навідріз, назустріч, наостанок, напоказ, напихваті, наразі, насторожі, наяву, опівночі, опівдні, угору, уранці, усмак, уряд, ушир.*

3. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з коротким прикметником: *востаннє, врівні, згарячу, нашвидку, помалу, вповні, спроста, замолоду, допізна, догола, звисока, вручну, начисто, помаленьку, потихеньку, пораненьку.*

4. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з числівником: *вдвоє, втретє, надвоє, удвох, удвічі, усімох, водно, заодно, наодинці, спершу.*

5. Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з займенником: *внічю, втім, передусім, почім, нащо, почому.*

6. Складні прислівники, утворені сполученням кількох прийменників із будь-якою частиною мови: *вдосвіта, завчасу, знадвору, доокруж, навкруги, навпростець, навперейми, зоддалік, наосліп, напogотові, попідтинню, спідлоба.*

7. Складні прислівники, утворені сполученням часток *аби-, ані-, де-, чи-, чим-, що-, як-* із будь-якою частиною мови: *абикуди, анітрохи, анітельень, анічирк, деінде, декуди, чимало, чимшвидше, чимскоріш, чимдужче, чимдалі, щовечора, щоразу, щодня, щоправда, якнайшвидше, якомога, якраз.*

8. Складні прислівники, утворені з кількох основ (із прийменником чи без нього): *босоніж, мимохідь, мимохить, самохить, насамперед, потойбіч, обіруччя, обабіч, повсякчас, стрімголов, привселюдно, тимчасово, натщесерце, нашвидкуруч, водносталь, ліворуч, праворуч.*

Окремо пишуться:

1. Прислівникові сполуки, що складаються з прийменника та іменника, в яких іменник зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму: *без кінця-краю, з давніх-давен, в цілості, до біса, до останку, до побачення, на відчай, на диво, на жаль, на щастя, на зло, на совість, на слово, по можливості, на відшибі, у вигляді, уві сні, у поміч, у стократ, як слід, як треба.*

2. Словосполуки, що мають значення прислівників і складаються з двох іменників (зрідка – числівників) та одного або двох прийменників: *від ранку до вечора, день у день, ніч крізь ніч, з дня на день, з краю в край, один в один, раз у раз, рік у рік, раз поза разом, з боку на бік, час від часу*.

3. Словосполуки, які в реченні виконують функції прислівника та складаються з узгоджуваного прийменника (числівника, займенника) й іменника: *чин чином, сама самотою, один одинцем, один одним, кінець кінцем, клин клином; таким чином, темної ночі, тим разом, тим часом, другого дня*.

4. Прислівники, утворені сполученням прийменника з повним прикметником чоловічого (середнього) роду: *в основному, в цілому, в середньому*.

5. Прислівники, утворені сполученням прийменника **по** зі збірним числівником: *по двоє, по троє, по десятеро, по двадцятро*.

Через дефіс пишуться:

1. Складні прислівники, утворені від прикметників і займенників за допомогою прийменника **по** та суфіксів **-ому, -ему, (-єму), (-к)и**: *по-гоголівськи, по-українськи, по-вашому, по-нашому, по-моєму, по-твоєму, по-християнському, по-людськи (по-латині, на-гора, по-соціалдемократичному)*.

2. Складні прислівники, утворені за допомогою прийменника **по** від порядкових числівників: *по-перше, по-друге, по-десяте*.

3. Складні прислівники, утворені з двох прислівників: *більш-менш, вряди-годи, десь-інколи, геть-чисто, десь-інде, незвідь-звідки, сьак-так, рано-пораненьку, близько-близько, рано-вранці, далеко-далеко, тишком-нишком, тихо-потихеньку, видимо-невидимо, мало-помалу, не сьогодні-завтра, давним-давно, часто-густо, тяжко-важко*.

4. Складні прислівники, утворені повторенням слова або основи із службовими словами: *будь-що-будь, віч-на-віч, всього-на-всього, де-не-де, десь-не-десь, коли-не-коли, пліч-о-пліч, хоч-не-хоч, як-не-як, тет-а-тет, колись-не-колись*.

5. Складні прислівники з частками **будь-, казна-, хтозна-, небудь-, -таки, -то, -от**: *будь-як, будь-де, де-небудь, як-небудь, хтозна-коли, казна-де, аби-то, куди-будь, десь-то, так-то, як-от, все-таки, зараз-таки, хтось-таки, так-то*.

► Вправа 1. Спишіть, знімаючи ризку. Поясніть правопис прислівників.

Варіант а).

До/щенту, за/між, за/мужем, з/дуру, за/очі, подивитися у/вічі, за/пані/брата, за/пів/ніч, за/пів/нічним/колом, за/раз, на/раз, на/разі, на/розі/вулиці, за/разом, за/рані, за/рання, прийти за/світла, з/боку, з/боку/на/бік, з/лівого/боку, ліво/руч, з/верху, з/верху/до/низу, з/віку, по/вік/віки, спокон/віку, на/віки/вічні, з/гори, на санчатах з/гори,

з/дурної/голови, о/пів/дні, на/пів/дня, о/пів/ночі, о/пів/на/п'яту, у/горі, у/гору
у/лад, о/пліч, пліч/о/пліч, під/ряд, по/біч, по/той/біч/ ріки, по/той/бік/ ріки,
по/близу, близько/близько, по/верх, по/вік, їхати по/волі, кінь гуляв по/волі.

Варіант б).

З/самого/ранку, з/ранку, з/рання, з/рештою/учнів, з/рештою, з/роду,
з/роду/віку, з/козацького/роду, над/мір, з/середини, на/бік, на/бір, на/верх,
на/верху, на/весні, на/весну, на/виворіт, на/виліт, на/відліг, на/відріз, на/вік,
запам'ятати на/віки, в/розтіч, в/ряд, в/правий/ряд, в/ряди/годи, в/останній/ряд,
в/смак, на/зад, на/гора, в/середині, на/їздом, на/здогад, в/слід, в/заячий/слід,
вити по/вовчи, йти по/вовчому/сліду, на/віки, на/віч, на/гору, над/вечір,
на/дворі, на Оксаниному/дворі, над/голодь, над/зелень, над/міру, на/захват,
на/зустріч сонцю, прийти на/зустріч/.

Варіант в).

В/купі, в/купі цегли, в/лад, в/літку, в/низу, в/ночі, в/ночі
світла/не/позичиш, до/тла, в/осени, по/осінньому парку, вдягнутися
по/осінньому, в/пам'ятку, вивчити вірш на/пам'ять, подарувати на/пам'ять,
в/перед, йшов по/переду, в/переміш, в/плав, в/скач, в/поперек, вдарити
в/поперек, в/пору, в/літню/пору, в/перший/раз, в/ранці, підручники в/ранці,
в/раз, в/решті, в/решті/решт, в/рівень, в/розкид, в/розліт, в/розсип, в/щерть,
до/верху, до/віку, до/в/кола, до/волі, прагнути до/волі, до/гори, до/долу,
до/дому, до/мого/дому, до/купи, до/низу, на/останку, на/перебій.

Варіант г).

На/пропале, на/раз, на/решті, на/рівні, на/розхват, на/силу, над/силу,
на/скоком, на/спід, на/світанні, на/світанку, на/скаку, на/спіх, на/споді,
на/сторожі коло них, на/сторожі/миру, на/яву, в/бік, о/біч, од/віку, у/вечері,
по/середині, по/середині поля, по/часті, с/краю, з/краю/в/край, у/віч, у/вічі,
день/у/день, у/вісні, у/вись день/крізь/день, у/літку, у/низ, у/низу, у/ночі,
у/пень, на/переваги, на/перед, на/перекір, на/переріз, на/пів/дорозі, на/під/питку,
на/показ, на/половину, на/похваті, на/початку, на/початку твору, на/приклад,
на/про/весні, на/пролом.

Варіант г).

По/заду, з/давніх/давен, до/пуття, казна/коли, по/ночі, у/перед, у/плав,
у/плач, по/перше/травня, по/перше, у/плач/ніхто/не/вірив, у/шир, на/низ,
на/низу, на/останок, від/разу, від/першого/разу, з/краю/в/край, в/край/лісу,
сто/митися/в/край, по/пліч, плече/в/плече, по/руч, до/смерті, до/снаги, взяти
на/по/руки, по/ряд, йти по/ряду, до/пари, у/день, у/день/народження, у/зимку,
давалося у/знаки, с/переду, на/початку/вересня, будь/як, с/початку, у/бік,
ударити у/бік, йти у/брід, стояти на/брідку, до/гурту, рано/по/раненьку, з/заду,
зі/споду, з/низу, зо/зла, зо/кола.

Варіант д).

Жити/по/нашому, по/нашому/місту, на/віку, по/українськи,
працювати/по/діловому, всього/на/всього, до/крихти, на/хильці, в/глиб,
с/правді, на/ура, більш/менш, на/в/шпиньки, на/в/маня, по/під/тинню,

один/одинцем, на/в/простець, по/батьківському заповіту, по/батьківськи, при/все/людно, по/паски, на/силу/добрели, покладавсь/на/силу/удару, по/тому/березі, по/тому/вікно/погасло, пост/фактум, по/трошечки, на/бакир, оче/видячки, на/ніщо, честь/честю, ніжно/ніжно, ось/ось, на/пів/дорозі, на/відмінно, з/гарячу, по/спіль, до/тла, по/всюди, за/здаlegідь, сама/самотою, с/поза/ранку, на/о/сліп, по/товариськи, з/верху/цього/не/видно, на/в/випередки, на/ходу, до/речі, на/видноті, в/купі/сіна, на/решті, з/разу, росли в/купі.

Варіант е).

Вчитися/по/новому, по/під/віконню, на/льоту, з/зовні, с/про/соння, по/новому/мосту, на/в/стоячки, на/в/піл, с/пересердя, на/до/звіллі, по/німецьки, по/німецькому/кордону, з/верху/гори, по/тайки, тим/часово, в/затишку, що/хвилини, без/мети, в/нагороду, в/обмін, в/позику, що/духу, на/в/перейми, від/давня, на/совість, не/сьогодні/завтра, видимо/невидимо, на/пере/різ, на/в/круг, не/звідь/коли, до/окруж, на/відмаш, по/англійськи, до/сто/біса, на/в/помацки, що/миті, по/десь/біч, на/в/кіс, у/вись/до/тебе погляд лине, у/вись/небесну, ледве/ледве, на/зло/ворогам, по/господарськи, по/дружньому, любо/дорого, в/супереч, само/хіттю, сила/силенна, з/малку, на/все/біч, в/усе/біч.

► **Вправа 2. Спишіть, вставляючи замість крапок пропущені букви. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. Зупинявся *кіл...ка* разів, *пр...слухаючись* та *пр...глядаючись*, але ліс був порожній, абсолютно порожній, навіть птахів не чути, а тривога все не полишала мене, аж поки я *врешті/решт* зрозумів, що її породжувало (А.Дімаров). 2. А начальник під Андрієвим поглядом споважнів, хоч і видався *абсолютно/байдужим*, зрідка позирав *спід/лоба* на Андрія та й знову в газету (І.Багрянний). 3. Сузанна, тісно стуливши уста, як людина, що *хоч/не/хоч* має переходити через брудну вулицю, продирається ще ближче й раптом бачить в одному віконечку нахилену *біляво/золоту* гривасту голову (В.Винниченко). 4. Перед ним поставили таку миску борщу, що можна було в ній і втопитися, хліб накраяно величезними скибами, і гранчасті скляночки стограмові *по/вінця* наповнені: гість же, не можна без цього! (А.Дімаров). 5. Величезні «ліхтарі» на обличчі Василя Васильовича відцвіли, зблякли, і йому не треба було *що/разу* пояснювати, що то він перечепився і впав (А.Дімаров). 6. В кімнаті стояло три ліжка, *по/середині* стіл, застелений скатеркою, біля кожного ліжка – тумбочка, а в кутку – величезна шафа для одягу (В.Собко). 7. Величезні повітряні флоти, озброєні «маюном», готові *що/хвилини* хмарами майнути в небо (В.Винниченко). 8. Не може ж бути, щоб ти, така чула до краси, могла не відчутти, не здригнутися *на/зустріч* величезній красі визволу і свободи людства? (В.Винниченко). 9. Величезний портрет в олійних фарбах був виконаний хоч *по/дилетантськи*, але *на/тхнен...о*, з Божою іскрою (І.Багрянний). 10. Зараз я в твоїй власті, – *с/проквола* відповів Святополк, – ти дужий, вельми дужий, княже... (С.Скляренко).

Варіант б).

1. Кравчина глянув *у/гору*, проносячись мимо височен...ого крана (О.Довженко). 2. Танк *по/вільно* сунув уже височенькою озиминою (Л.Дмитерко). 3. А глянути в очі все ж таки страшно, *не/можливо*, а тягне так, як із височенної башти *в/низ* (В.Винниченко). 4. Довго не наважувалась лишатися з ним *на/одинці*; і на вулиці, і на *тан...цях* обома руками трималася за подругу (Д.Міщенко). 5. *Небо/шкряби*, глибочезні колодязі вже давно лишилися *по/заду* (В.Винниченко). 6. Я знайомий з однією твоєю землячкою, гарною, дуже нещасною дівчиною з Києва, – *не/сподівано* зітхнув він (В.Кашин). 7. Свіча догорає, жовтаве проміння все кволіше снується *на/в/круг* (С.Склярєнко). 8. Деся *в/далині* в полі перекликалась сторожа, високо *в/горі* випасались на темно-синіх луках понад Перуновим Шляхом цілі отари іскристих зеленкуватих, голубих, жовтуватих, мінливих, як перлини, зірок (С.Склярєнко). 9. Задивлений у небо, не помічає, як двоє *по/дівочому* бачучих зеленавих очей *по/тайки* стежать за ним з гущавини Ягорових джунглів (О.Гончар). 10. Навіть не зразу запримітив, що смерть підповзла *з/боку* – котилася хвилею зеленаво-блакитного бездимного вогню (Ю.Збанацький).

Варіант в).

1. А *на/в/круги* казкові шати – сніговим шаром уквітчані віти дерев, а пеньки з височенними на них сліпучо-білими шапками, мов зустрічають вас старовинні бояри у фантастичних володіннях царя Берендея (О.Вишня). 2. І знову *дрен...коче*, перевалюється *з/боку/на/бік* жовтенький жучок, літаючи по глибочезних затінених коридорах вулиць (В.Винниченко). 3. На *подвір...ї* все вирувало, копошилося, переминалося *з/ноги/на/ногу*, світило худючими ребрами й тривожними очима, оглядалось, *п...р...гукувалось* і *ш...потілось* (Ю.Збанацький). 4. *У/чора*, коли загруз я з возом у калюжі, і він трощив мене *пужал...ном* і носачами, і кричав, роззявивши рота, як лев, помітив я в його очах страждання, та таке палке, *бездон...о глибочин...е* (О.Довженко). 5. Весь жах був у тому, що всі жінки, які сиділи *до/в/кола*, були *голі-голісін...кі* (А.Дімаров). 6. Історія вчить, що *по/переду* лаврів частенько іде добрячий бук, шпідрутен іде!.. (О.Гончар). 7. І терем не одного тільки брата стояв тепер *на/горі* край Любеча – *пра/во/руч*, також за стіною, але без гострих кілків, темнів добрячий терем ще когось із любечан, *ліво/руч* – терем без огорожі... (С.Склярєнко). 8. Власне, майже завжди говорив я, а моя мила товаришка тільки слухала, *час/від/часу* поглядаючи на мене своїми трохи довгастими задуманими темно-карими очима (В.Кашин). 9. Ви вже бачите, як перевтомлений звір хапає язиком сніг, і все частіше, все частіше він його хапає. Тому доказ – довгуваті ямки *оба/біч* лосевого сліду (О.Вишня). 10. Хто сидить у холодку, куняє так, мабуть, як і *що/дня*, бо тут буднів нема, на завод поспішати не треба, тут один довжелезний вихідний, як у майбутнім суспільстві (О.Гончар).

Варіант г).

1. Сонце **що/йно** визирнуло з-за обрію, тіні від дерев **довж...лезні**, вони були б **бе...конечними**, коли б не занурились у Ясне озеро (Ю.Збанацький). 2. Семиметрове робоче колесо турбіни, **ро...ташоване в/середині** статора, з'єднане довжелезним валом з генератором електроенергії (В.Собко). 3. **На/щастя**, червоний колір уже скінчився, бо скінчилися казенні будівлі й почалися звичайні, вбогі **обивател...с...кі** халупи, **довжелезні** недоламані паркани, тини... (І.Багрянний). 4. Дуже радий, дуже радий, – **на/реши́ті** урвав **мовчан...я** Філіппов (Ю.Збанацький). 5. Ти побачив під крислатою ялицею, посадженою біля вориння вродливого кучерявого парубка, що лежав **горі/лиць** і був блідий дуже, без кровинки на лиці... (Р.Іваничук). 6. Ніна виявилася дуже балакучою і цікавою, весь час допитувалася, скільки у Володі **в/дома** корів, биків, землі (В.Кашин). 7. **На/дворі** посвітлішало: між крижинами хмарин обережно пропливає місяць, і його **зеленаве промін...я** виплітає на засніжених деревах і землі рухливі неводи (М.Стельмах). 8. Господар, зворушений, що **в/перше** в житті військові заговорили до нього зрозумілою мовою, а один сказав навіть кілька слів **по/українськи**, метнувся до хати і виніс зеленкувату **гран...часту** пляшку (Р.Іваничук). 9. **Будиночки** білі, вкриті **кол...оровою** черепицею, **де/не/де** порослою від часу тонким шаром моху, що надає їй зеленкуватого відтінку... (В.Кашин). 10. Він був блідий і **згорблений**, під очима нависали зеленкуваті капшуки, але вуса, як і завжди хвацько закручені, стирчали **до/гори** (В.Кучер).

Варіант г).

1. І от за Вітичівським поворотом, коли лодії проминули сліпучо-жовтий острів і впливли на широке плесо, **в/далині** відкрились синьо-зеленкуваті гори, чорні обриси довгої стіни на них і золотисті дахи, круті схили **передград...я** (С.Склярєнко). 2. В цей час злива зір закінчилася, чорна тінь **по/волі** сповзла з місяця, світлицю залило яскраве зеленкувате світло, княгиня Юлія скинула свої оздоби, її руки простяглися до Ярополка (С.Склярєнко). 3. Хатні двері вже не **зачинялись**, і зеленкувато-сивий туман холоду **на/віки** виганяв з усіх кутків житла тепло її дітей, внуків (М.Стельмах). 4. **Йшов** до **полудня**, але не здивав ніякого житла, навіть натяку... Ні, далєбі, цією стежкою **зроду/віку** не ходили люди (І.Багрянний). 5. Вбиваючи в **розмелений**, зеленкуватий од води і ледь блакитний від неба сніг **одерев...янілі** ноги, чоловік тупо відчував, що вони **раз/по/раз** підгинались у колінах (М.Стельмах). 6. Майстер же був **злющий**, дивився **спід/лоба**, міцно стискав тонкі **синюваті** губи (Ю.Збанацький). 7. Навіть коли **по/справжньому** дружили вже, коли він клявся, що любить усім **сер...цем** і **на/віки/вічні**, дивилась на нього болісними очима (Д.Мищенко). 8. Бредемо, **пр...гинаючись**, через величезні плантації соняшників, серед їхнього шорсткого, а **де/не/де** вже й зовсім **зісохлого**, чорного, ніби **перепаленого** листя (О.Гончар). 9. Заклавши праву руку за голову, а лівою взявшись **у/боки**, **здавалосьь**, не поступав – линув над селом у хмарці золотавої куряви... (О.Довженко). 10. Його руде, **веснянкувате** навіть **в/зимку облич...я**, **розпливалося**, як опара (В.Кашин).

Варіант д).

1. Біля нього вже стояв гурт людей у білих халатах, а **по/переду** – сивий уже чоловік з **їжакуватими** кущиками брів (А.Дімаров). 2. В її брунатне **облич...я**, схоже на суху **зморшкувату** грушу, **на/віки** залягла **селян...с...ка** доброта і лісовий смуток (М.Стельмах). 3. Він **по/ораторському** жестикулював **граблястими** своїми руками, бубонів **не/втомно** і **глухувато** (Ю.Збанацький). 4. Ішов **не/кванною** ходою, дивлячись просто **в/перед**, **виставивши** сонцеві кулясте мудрецьке чоло (О.Гончар). 5. Це ж той, що він з ним негоден був дати ради і що стоятиме йому **у/віччю** все **жит...я**, либонь (І.Багрянний). 6. Десь далеко **в/низу** між горами, немов у кориті, струміла ріка – дуже швидка і дуже широка, **по/декуди** така, що протилежний берег і **в/день** ледве було видно (В.Кашин). 7. На Горі тихо, десь на косах Дніпра **не/самовито** кричать птахи, над обрієм і **по/всьому** небу висять дуже великі мінливі зорі, **з/над/вору** лине **задушливе**, гаряче повітря, – **скоро/скоро** вже **почнуться** грози й дощі (В.Склярєнко). 8. **Різноманіт...я** гіпертоній та інфарктів, та ще ота проклятуша хвороба, якої й називати **у/голос** не хочеться (Ю.Збанацький). 9. **На/зустріч** фронтовикам вийшла з темряви русява Оля в кирзових чоботях і ватянці, з карабіном через плече (В.Кучер). 10. На сивавих дощах в **сполотнілому** листі Як **далеко/давно** ти любила мене... (М.Вінграновський).

☉ З поданих речень випишіть дієприслівники. Визначте їхній вид, перехідність/неперехідність, спосіб творення.

☉ Знайдіть речення з однорідними членами. Поясніть розділові знаки при них.

☉ Випишіть складнопідрядні речення, схарактеризуйте їхні типи.

☉ Розберіть за будовою підкреслені слова.

☉ Поясніть правопис частки **не** з різними частинами мови.

☉ Знайдіть займенники, визначте їхні розряди.

► **Вправа 3. Спишіть, вставляючи замість крапок пропущені букви. Визначте, за якими правилами пишуться виділені слова.**

Варіант а).

1. **Хвилин...ий** настрої, щось тобі намарилось, вдарило в дурну голову, і ти, ні про кого не подумавши, пустився, як хлопчак, **на/в/ман...я** на оте міражне, синювате... (О.Гончар). 2. Раптом уся темна стіна проти вікна злітає кудись **у/гору**, і замість неї синювато-білим сліпучим світлом мерехтить екран (В.Винниченко). 3. І вже **повно/повно** стає в холодній кімнаті, вже все нашорошено в ній: і грубка з акуратно вийнятим із неї принцесою попелом, і фотель, і голка, і синюваті від холоду, замерзлі від **чекан...я** руки **принцес...и** (В.Винниченко). 4. **Круто/яр** дуже любив цю пору року, коли вже зникла спека і ще нема дощів, а сонце світить лагідно і ясно з високого, вже не **по/літньому** блакитного, а сіруватого, прозорого неба (В.Собко). 5. **З/реештою**, поруч тебе така красуня квітуча, **по/степовому** смаглява, хіба ж не варта вона того, щоб за нею упадати, ні перед ким не

ховаючись, годити їй в усьому? (О.Гончар). 6. Повітряно легке, як висячі античні сади, воно ніби *в/перше* народжується, і не з димів, а з сріблястої мли світання, відкриваючи сонцю ажурність телевізійних веж, вигини мостів, каскади будинків, шпилі заводських труб (О.Гончар). 7. Ясна її постать виразно визначалась у рамцях з темної, тільки *з/верху* сріблястої купи *лишт...я* дикої виноградини, що звивалась *у/гору* по обох боках її (Б.Грінченко). 8. Стояв, либонь, останній день бабиної осені, – ні війне, ні шелесне, тільки сріблясте павутин...я *по/вільно* пливе (А.Дімаров). 9. Андрій Голуб дивився в ілюмінатор на море, але обрїй *по/давніому* тремтів у сріблястому *мар...ві* і був *пустин...ий* (В.Кучер). 10. Виблискує проти сонця сріблястими плесами, шумить очеретами, *по/волі* котить свої тихі води до гомінкого Дніпра (В.Малик).

Варіант б).

1. Десь аж із Гупалівщини придибуляли старезні бабусі у темних хустках, не розчули той дзвін із таблицею та *по/своєму* чутку перетлумачили, *по/їхньому* виходило, нібито з міністерства мають сьогодні приїхати собор відкривати... (О.Гончар). 2. Доктор Рудольф, почувши зразу *страшне...у* втому, *по/малу* підходить до брата (В.Винниченко). 3. Все це пищало, поганяло, *пра/во/руч* і *ліво/руч* командувало, словом їхало найшвидшим темпом, а маленької сухорлявої постаті Білозуба зовсім не було видно з-під дітей (В.Собко). 4. Косьмина показує князеві *з мал...овану* на одному пергаменті церкву в ім'я Богородиці, а ще на одному – постать Богородиці з великими карими очима, блідим і трохи суворим обличчям, піднесеними *в/гору* руками (С.Скляренко). 5. Першим із залу вийшов якийсь мужчина – вийшов *стрім/ливо*, наче квапився до гардероба; що ж, подумала я, *де/коли* нам доводиться спостерігати, як глядачі розходяться після першої дії (Р.Іваничук). 6. Вона хворіла довго, мабуть, з того часу, коли приїхала з Константинополя, тільки хвор її *с/початку* не виявлялась (С.Скляренко). 7. Вони зайшли в невеликий, просто обставлений кабінет, і *на/зустріч* їм від стола підвівся високий, худорлявий чоловік з суворою виправкою військового (В.Собко). 8. Високий, худючий чоловік, що байдуже чалапав *по/руч* кирпатого Петра, *в/раз* підняв похмуре лице, оглянувся *з/дивовано* (Ю.Збанацький). 9. Аж ось в неділю, тижнів через п'ять, *як/раз* після обіду, коли ми сиділи всі коло хати, лузаючи насіння, дивимось – біжить Пірат, зморений, худючий (О.Довженко). 10. З рядів почали пробиватися *в/перед*, на вільний, *майдан...чик* засмаглі, худючі люди з гострими чорними очима: сумніву не було – кавказці (Ю.Збанацький).

Варіант в).

1. А *по/друге*, я знову *отакен...е* рило в *тюр...мі* наїв та до того ж і на столяра довчився (Ю.Збанацький). 2. Це, значить, отакезна ніби яма, велика-велика, – *в/щерт* налита солоною водою... (О.Вишня). 3. Груди – колесом, на *щ...ках* – *рум...янець*, кучерявий русий чуб *без/ладно* спадав на лоба, у гарних, злегка нахабних очах – лукаві вогники (В.Малик). 4. Вона вже була *пр...старкувата*, на негарному, вилицюватому, *монгол...ського* типу, обличчі

вже сіклись і ткалися глибокі зморшки, але очі горіли ще молодо, **по/дівочому**, а сама була моторна й жвава, мов дівчина (Ю.Збанацький). 5. З двох боків її синюватими **спірал...ними** пасмами здіймається **в/гору** димок тиміямю, набираючи **в/горі** то **з...ленкуватого**, то червоно-фіолетового тону (В.Винниченко). 6. Доктор Рудольф слухняно шкандибає поруч і часом **с/коса** швидко зиркає на **заз...раюче** до нього погнуте лице з синювато-сірими невеличкими очима в жовтих віях (В.Винниченко). 7. Там дуже **по/вільно** народжувався світанок, за стіною Гори видно було голубувате плесо Дніпра, що світилось нібито **з/середини**, жовті, ледь рожевуваті коси, темно-сині ліси на лівому березі (С.Скляренко). 8. Його **по/дитячому** витрішкуваті голубі очі до всіх сяяли **пр...вітом** (О.Гончар). 9. «Дохтур» зачинив двері, а **пан...а Нон...а** схопилася з місця, відійшла **в/глиб** кімнати й зняла свій **по/руділий** халатик (Ю.Збанацький). 10. Піднялась **здоровен...а**, метрів з п'ять **за/в/вишки**, кришка, і нутро печі з ясно видимою **ро...печеною** цеглою стін війнуло на робітників сухим жаром (В.Собко).

Варіант г).

1. Ні, купався, бувало кілька разів на маївку, після добрячої випивки, коли чоловіки стрибали **один/з/поперед/одного** з кручі, а і жінки кричали, щоб не робили того, бо дивись, ще втоплят...ся (А.Дімаров). 2. А потім піде, задоволений собою так, ніби й **на/справді** утнув щось дуже гарне (В.Симоненко). 3. **О/півночі** сотня козаків на чолі з Скиданом поповзла на вилазку, огинаючи поле **з/ліва**, де було болото і куди, на випадок чого, полковник гадав заманити погоню (В.Чемерис). 4. Вони зайшли в невеликий, просто обставлений кабінет, і **на/зустріч** їм від стола підвівся високий, худорлявий чоловік з суворою виправкою військового (В.Собко). 5. І вся її худорлява постать **за/всігди** була якась мов чим **пр...гнічена** (Б.Грінченко). 6. Він любив Ліду **по/своєму**, незвичайно: на ласку був скупим, ощадливим (В.Сологуб). 7. **В/ранці**, ще не сходило сонце, а Михайлик вже схопився, швиденько одягся, глянув на **сон...у** бабусю і, взявши вудку, подався на річку (І.Сенченко). 8. **Право/руч**, скільки оком сягнеш, слався степ – часом чорний – то **ріл...я**, а здебільшого зелений просто перед Демидом **тр...мтів** молодим, ще трохи блідим листом, чепурний, стрункий ліс (Б.Грінченко). 9. Поховали старезного діда, закопали **на/віки** у землю святу (В.Симоненко). 10. Хмара розповзалася **в/здовж** та **в/шир**, **ро...тікалася** по широкому плесі **Дін...ця**, поглинала його сріблясту поверхню: вже не видно було ні води, ні дерев, що стояли в тій воді **по/коліно** (А.Дімаров).

Варіант г).

1. Блукаючи **що/дня вул...цями** величезного міста, **мимо/волі** вивчаючи **облич...я**, постаті, ходу жінок, серед яких було **чи/мало** вродливих і навіть красунь... (Л.Дмитерко). 2. Сидить графиня в куточку величезного фотеля й **на/шорошено** слідкує за кожним рухом чоловіка (В.Винниченко). 3. До них **по/рабськи** догідливо підступився Сенько і кивком голови показав на **вікон...иці** (В.Сологуб). 4. Прокуда, **мален...кий, пузатен...кий**, круглий, як **діж...чка**, білявий чоловік з **по/жіночому** ніжною шкірою, **куцо/рукий** і

куцоногий (*І.Багрянний*). 5. Здравствуй, матка! Харашо! – кричав білявий солдат **в/бік** хати, побачивши хазяйку (*О.Довженко*). 6. Весняні ранки були холоднуваті, іноді **в/ночі** ще сіявся мокрий сніг (*В.Кашин*). 7. Але той мовчав, тільки якось нервово посунув рукою **по білявому**, зачісаному **в/гору волос...ю** (*Б.Грінченко*). 8. А за Берліном на **ш...рочен...ому** полі **без/упинно** гарячково кипить робота (*В.Винниченко*). 9. Біля печі – **нестерпний** жар, а відійдеш **два** кроки – і вже з шихтного двору, **де раз/у/раз** відчиняються **ш...рочен...і** ворота, пропускаючи вагони з шихтою, **налітає** морозний **гострий** вітер, проймаючи до кісток (*В.Собко*). 10. Висока, чорнява, вона завжди про **щось ро...повідала, з/горда** поглядаючи на **своїх** однокласниць (*М.Чабанівський*).

Варіант д).

1. Стояла, опустивши чорняву голівку, і в **мені мимо/волі** ворухнувся **жаль** (*А.Дімаров*). 2. А **коли пр...звичаївся, то** вгледів **по/серед** кімнати, **на** барвистій доріжці, жінку в яскравому одязі, а **по/руч** дівчинку в шкільній коричневій формі, з яскраво-червоним бантом на чорнявій голівці (*А.Дімаров*). 3. День **був** погожий, **по/осінньому** променистий (*З.Тулуб*). 4. Звідси нам добре видно на пагорбі скирту, **раз/у/раз** освітлювану ракетами, і сутулувату постать людини, **що** застигла **навпроти** неї (*О.Гончар*). 5. **По/малу/малу** виявилась ціла драма: довідалися, як той, на погляд інтелігентний, чоловік (скінчив університета), **розпале...ий страшен...ою, хоч** і цілком безпідставною, невірою до жінки... (*Б.Грінченко*). 6. **Вийду,** стану **рано/пораненьку** На лугів отаву молоду, Де сини Ватутіна й Довженка Борозни за обрії ведуть (*Б.Олійник*). 7. Ну, а в любові **щось він** тямить чи теж глухуватий? – випитували безсоромні кумасі, в яких про **людс...ке** око на губах ворушилася **св...ятість** церкви, а з кимсь **на/одинці** – **бе...стидство** корчми (*М.Стельмах*). 8. А тепер тікає від мене, навіть **не** хоче зустрітися **віч/на/віч,** – говорила крізь сльози (*В.Сологуб*). 9. **Там с/початку не/сміливо,** а **потім** усе яскравіше й яскравіше вимальовувалось вузьке тюремне вікно, червонувате, палах котюче, з чорним плетивом рухливих **...рат** (*Ю.Збанацький*). 10. Ноги були **худющі,** аж сині, ріденьке волос...я не приховувало хворобливої голизни, **що/ранку,** прокинувшись, Василь Гнатович, довго і зосереджено вивчав свої ноги (*А.Дімаров*).

Варіант е).

1. Минули **в/досвіта** якесь село. З вигоном котило поле **в/далеч.** Безлюдний шлях. Лиш, мов зелена галич, Чужий патруль бродив... **До/ранку** йшло (*Б.Олійник*). 2. **У/вечері** над Києвими горами почала збиратись біляста хмара, вона висіла в небі й сяяла, як золота корона, коли ж сонце сховалось за Щекавицею, потемніла й почала **шви...ко ро...тікатись** над горами, долиною, Дніпром (*С.Склярєнко*). 3. Не зовсім зотліли їхні малинові хоругви, **бл...щать** шаблі під склом, жевріють оксамити, навіть **козац...кий** човен уцілів, **вел...чезний,** із суцільного дуба, тільки почорнів **на/скрізь...** (*О.Гончар*). 4. Сіре величезне **камін...я** то йде рівною стіною, то виганяється **на/перед,** нависаючи над землею (*Б.Грінченко*). 5. Єдине, що **по/справжньому** красиве в неї, це очі: величезні, блакитні, і тільки я один знаю, яким крижаним холодом може од них

віяти (А.Дімаров). 6. Здавалось усе **до/в/круги** горіло, величезна хмара диму здіймалася у сірувату просторінь, несло згаром (У.Самчук). 7. **Годин...ик** працював **по/німецьки** чітко і **бездоган...о** (В.Сологуб). 8. **З/верху**, з кабіни, Зої добре видно, як порожніє ківш, як помалу осідає до дна червонувата шкірка шлаку (В.Собко). 9. Роль Мавки була досить складна: вона **з...являлась** Іванові **у/ві/сні** як міфічна істота, але з **обличч...м** реальної Іванової коханої, а тому на сцені мусила діяти **одно/часно** у двох іпостасях – кожна із своїм характером (Р.Іваничук). 10. Зеленцов замислено дивився широко розкритими очима кудись **у/далечінь**, а **ш...рсткою**, потрісканою долонею гладив біляве й **м...яке** дитяче **волос...я** (В.Кучер).

☉ Визначте розряди поданих прикметників: *білявий, Марійн, м'який, дитячий, Ольжин, широкий, дурний, синюватий, сліпучий, холодний, хвилинний, скрипалевий, перепелиний, білий, лісовий, зміїний, глухий, Галин, лівий, золотавий, гарячий, русявий, сивавий, ясний, лагідний, прозорий, давній, телевізійний, ведмедів, сухий, радісний, весняний, мокрий, вражий*.

☉ Складіть речення з поданими сполучниками й однозвучними з ними словосполученнями: *проте – про те, зате – за те, якби – як би, якже – як же, притому – при тому, причому – при чому, щоб – що б*.

☉ З'ясуйте, якою частиною мови виражені підкреслені слова.

☉ Складіть речення, в яких подані слова виступали б то як прийменники, то як прислівники чи іменники: *коло, круг, близько, край, збоку, незалежно, назустріч*.

☉ Поясніть правопис власних назв.

☉ Визначте смислові відношення між частинами складносурядних речень, підкресліть сполучники і поясніть розділові знаки.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Знайдіть рядок, у якому прислівники і сполучення слів треба писати разом, окремо або через дефіс.

Варіант а).

001	за/надто	із/гарячу	на/показ	що/сезону
002	по/вовчому	до/нині	на/в/мисно	що/день
003	до/схочу	з/не/стямки	до/гурту	що/раз
004	на/двоє	с/про/жогу	десь/то	що/сили
005	у/чотирьох	все/таки	де/інде	будь/що/будь

Варіант б).

001	без/відома	аби/як	аби/куди	ані/скільки
002	в/купі	ані/як	за/міжжю	босо/ніж
003	з/радості	на/мить	на/бік	без/жалю
004	з/розгону	в/бік	у/поперек	на/зирці
005	на/вибір	без/вісти	у/вись	із/зовні

Варіант в).

001	із/вечора	з/середини	в/далечині	на/диво
002	з/нехотя	у/поперек	в/низу	зі/споду
003	з/нічев'я	без/кінця	як/треба	у/вічі
004	як/раз	зо/зла	у/вигляді	без/ладу
005	як/слід	з/рештою	в/голос	без/пуття

Варіант г).

001	за/багато	з/дня/на/день	з-за/кордону	з/не/обачка
002	за/ново	на/весні	до/щенту	у/смак
003	за/рахунок	з/переляку	за/світла	зо/кола
004	з/горда	з/краю/в/край	за/ради	з/болю
005	з/гори	за/в/часу	з/боку/на/бік	з/рання

Варіант г).

001	через/силу	рік/у/рік	по/честі	по/суті
002	час/від/часу	раз/у/раз	по/волі	по/щирості
003	у/поміч	у/щерть	по/вік	по/ночі
004	у/шир	по/черзі	по/верх	по/правді
005	у/стократ	по/трое	по/біч	по/силі

Варіант д).

001	по/перше	по/одинці	до/вподоби	гори/ніж
002	в/перше	по/тихеньку	до/біса	горі/лиць
003	с/першу	на/в/перейми	до/гола	горі/черева
004	в/одно	по/за/торік	до/обіду	голі/руч
005	на/одинці	по/закону	до/діла	ген/ген

Варіант е).

001	все/одно	все/таки	все/ж/таки	за/раз/таки
002	в/бік	в/міру	в/голос	за/годя
003	в/чора	в/цілості	в/горі	за/довго
004	в/смак	в/затишку	в/двоє	за/одно
005	в/повні	в/раз	в/досвіта	за/спіль

Варіант є).

001	по/сусідству	на/гора	під/ряд	під/скоком
002	по/знаку	під/час	під/боком	над/вечір
003	по/змосі	під/силу	по/вік	під/біжки
004	по/двоє	під/стрибцем	по/де/куди	під/тюпцем
005	по/пліч	по/ночі	після/завтра	під/стрибом

Варіант ж).

001	рік/у/рік	день/у/день	сам/на/сам	кінець/кінцем
002	десь/не/десь	будь/що/будь	де/не/де	одним/одна
003	будь/як/будь	коли/не/коли	як/не/як	честь/честю
004	коли/не/коли	всього/на/всього	хоч/не/хоч	по/можливості
005	вряди/годи	віч/на/віч	пліч/о/пліч	по/честі

Варіант з).

001	десь/інде	на/добраніч	на/світанку	на/бігу
002	де/інде	на/протязі	на/ходу	на/вагу
003	десь/інколи	на/віки	на/прощання	на/відріз
004	десь/колись	куди/небудь	десь/то	десь/то
005	десь/не/десь	на/око	на/весні	на/вибір

Варіант и).

001	в/одно/час	де/далі	так/то	уві/сні
002	в/одно/сталь	де/куди	аби/то	в/гору
003	в/переміш	де/коли	як/от	в/день
004	в/переміж	десь/колись	як/то	в/ночі
005	у/решті	по/одинці	на/четверо	в/осени

Варіант і).

001	в/ліво	право/руч	с/під/споду	на/самоті
002	в/право	с/під/низу	с/покон/віку	на/сторожі
003	в/низ	стрім/голов	до/купи	до/речі
004	с/під/лоба	по/під/тинню	до/щенту	по/сусідству
005	на/поруки	ні/на/гріш	до/краю	на/швидку

Варіант ї).

001	на/відчай	чин/чином	на/швидкуруч	у/скач
002	на/в/почіпки	чим/далі	до/останку	у/вечері
003	на/в/шпиньки	чим/скоріш	чим/раз	у/чотирьох
004	на/славу	чи/мало	чим/дуж	у/вигляді
005	над/зелень	чим/швидше	на/око	у/плав

► Завдання для самостійного опрацювання

1. Як треба відрізняти прислівники від однозвучних з ними слів?
2. З якими частками складні прислівники пишуться разом, через дефіс?
3. Як пишуться складні прислівники, утворені з двох прислівників?
4. Назвіть прислівники прикметникового походження, які пишуться окремо.
5. Як пишуться два однакових іменники, займенники, з яких один має форму називного відмінка, а другий – орудного?

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕСТОВИЙ МОДУЛЬ
З ТЕМИ «ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ПРИСЛІВНИКІВ»

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

№	А	Б	В	Г
001	уверх	по-третє	на-ура	з краю в край
002	догори	на віки вічні	повік-віки	з боку-на-бік
003	позаду	у стократ	будь-що-будь	тет а тет
004	праворуч	споконвіку	аби-коли	сам на сам
005	спід-низу	абиде	з діда-прадіда	до обіду
006	по-середині	на світанку	в унісон	всього-на-всього
007	в цілому	по двоє	таким чином	по латині
008	на диво	на-гора	сама самотою	по-можливості
009	один одним	нажаль	по четверо	поодинці
010	десь-інде	тим часом	хоч не хоч	без кінця-краю
011	щосекунди	рік у рік	восновному	по-українськи
012	врешті-решт	раз по раз	щодня	де-інде
013	день у день	кінець-кінцем	неждано-негадано	надвоє
014	якнайдужче	віч-на-віч	чимало	не сьогодні завтра
015	аніде	уп'ятеро	коли не коли	пліч-о-пліч

Відповіді:

№	Буква	Правильне написання
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		

ПІДСУМКОВІ ЗАВДАННЯ

► **Вправа 1.** Замість крапок поставте, де потрібно, відповідні літери, апостроф.

Варіант а).

Захлан...ий, спірал...ю, німеч...ю, сопін...я, бурмотін...я, рикан...я, іржан...я, спожит...я, оруж...я, вировин...я, сп...янін...я, громад...я, хрестін...я, Оболон...ю, узвиш...я, сум...ят...я, Посул...я, Передкавказ...я, рукоят...я, Поволж...я, Побуж...я, Забайкал...я, луб...я, руків...я, Подніпров...я, Прикарпат...я, гуркотін...я, ганчір...я, провал...я, валентніст...ю, нищен...я, схлипуван...я, старан...ий, Ган...ин, туман...ість, закон...ість, кайдан...ик, паліч...я, тисячоліт...я, важковод...я, посполитіст...ю.

Варіант б).

Він...ич...ина, верховіт...я, непримирен...о, передчут...я, пакіл...я, такан...я, акан...я, довголіт...я, залят...я, обійст...я, поруч...я, перехрест...я, бут...я, глинян...ий, небут...я, ран...ій, знан...я, чоловіч...я, спросон...я, квасолин...я, ходін...я, син...ю, стін...ий, раціон...ий, бурячин...я, дуднін...я, неприязніст...ю, невідоміст...ю, уділ...я, мит...ю, ворот...я, купин...я, велелюд...я, кушпеляч...я, баштан...ик, вікон...иця, кін...ий, качин...ий, орлин...ий, шален...ий, вартіст...ю, стиснен...ий.

Варіант в).

Блакит...ю, жит...єпис, Заволж...я, суміш...ю, пагіл...я, папорот...ю, узліс...я, узгір...я, безлюд...я, безчест...я, безсил...я, безлад...я, безриб...я, безголів...я, безвіст...ю, безціл...ю, безліч...ю, Задністров...я, Приамур...я, Поліс...я, міл...йонер, кав...ярня, Над...ніпрянщина, сорокаріч...я, двовлад...дя, доч...ин, перепелин...ий, солов...їн...ий, дерев...яний, бавовнян...ий, суд...я, передостан...ій, Х...юстон, С...єрра-Невада, каят...я, безхліб...я, л...вів...янин, мерэф...ян...с...кий, полум...яний, хом...як.

Варіант г).

На тім...ї, Основ...яненко, Прип...ять, у міжгір...ї, піднебес...я, зіл...я, пригорщ...ю, зусил...я, голубін...я, пагін...я, дев...ятсот, дев...яносто, каміняч...я, гіл...яч...я, суд...івство, мовлен...я, з...юрмитися, з...йомки, вишен...ці, домен...щик, жул...єн, д...зель, різ...б...яр, л...ється, т...охкати, батал...йон, киц...ка, киц...ці, зір...ці, зірон...ці, дочен...ці, доч...ці, доч...ин, дон...чин, дон...я, Трет...як, Трет...яковс...ка гал...рея, волос...я, на пис...мі, у пас...мі, Гуцул...щина, Рибал...ченко, Уман...щина, Сум...щина.

Варіант ґ).

Г...малаї, Аф...ни, Га...ті, Ч...лі, Р...о-де-Ж...нейро, Р...шельє, інкогн...то, еш...лон, м...ліція, акс...ома, рад...ус, оф...ц...ійний, ап...льс...н, дец...метр, аг...татор, фед...ративний, логар...фм, інт...л...ктуальний, ...орданія, ...русалим, ...зу...т, юст...ція, юліан...с...кий, матер...ал, ауд...енція, тр...умф, Браз...лія, С...ц...лія, Ч...каго, Ц...ц...рон, Т...ц...ан, Єг...пет, бургом...стр, к...пар...с, л...ман, к...сет, хр...ст...янство, порт...єра.

Варіант д).

Аб...тур...ент, Вандрі...с, Ізма...л, старо...ндійський, р...ч...татив, брош...ра, с...мвол, д...ректор, пар...ш...т, ...вропеєць, ...лісейс...кі Поля, пац...ент, Тр...ест, про...кт, тра...кторія, штр...йкбрехер, д...зель, д...ф...рамб, д...апазон, д...бютувати, ман...кен, рац...онал...затор, еруд...ція, мак...нтош, екзот...ка, кон...як, ауд...торія, компан...йон, фантаст...ка, д...версія, іон...зація, Фей...рбах, ентуз...азм, енци...клопед...я.

► **Вправа 2. Спишіть, вставляючи замість крапок пропущені букви.**

Варіант а).

Київ – одне з найбільших і *найкрас...віших* міст Європи. Історичні витоки *ц...ого* широко відомого далеко за межами нашої країни *в...ликого індустріал...ного* та *кул...турного* центру, що по праву *пишаєт...ся досягнен...ям* своїх робітників, вчених і *м...тців, гублят...ся* в сивій *дал...чині* віків. *М...нуле Ки...ва* тісно *пов...язане* з історією Русі *в/цілому* і становить її *невід...ємну* частину. Не випадково *Нестор/літописець* називав його *«матір...ю міст рус...ких»* (З журналу).

Варіант б).

Гарний Дніпро у *в...рхів...ях*, чарівний біля *Ки...ва*, але не *мен...ше* в *н...ому* краси й тут, де він *вб...рає* в себе Самару, де так широко й *віл...но ро...кинувся* перед *ст...пами*, що *ро...ляглися* на *півден... і на схід*. Ніде нема *стіл...ки віл...ності* й простору, як тут. Дніпро *ро...лився*, як небо, він біля острова мовби хотів зібрати всю свою силу, щоб здвигнути *камін... , п...ребороти* скелі й ще *шви...ше* ринути далі через пороги *в/низ* (О.Гончар).

Варіант в).

Надворі *в...сна* вповні. Куди не глянь – *скріз... ро...вернулося, ро...пустилося*, зацвіло пишним цвітом. Ясне сонце, тепле й *пр...язне*, ще не встигло наложити *палюч...х* слідів на землю. Поле – що *бе...крає* море – *скіл...ки* зглянеш – розіслало *з...лений* килим, аж *смієт...ся* в очах. Над ним синім шатром *розіп...ялось* небо – ні плямочки, ні хмариночки, чисте, прозоре – погляд так і тоне. З неба, як *ро...топлене* золото, *л...лет...ся* на землю *бл...скучий* світ сонця (П.Мирний).

Варіант г).

Вкриваєт...ся багр...янцем клен. Він *стоїт... на узліс...і*, замріяний, ніби сумує, що надійшов *жовт...нь*. Іноді тихо зронить *виріз...блений* свій лист. А *нал...тить віт...р* і почне *бе...жально* зривати *осін...ю* красу *зажур...ного* клена, *оголит... його* і гулятиме серед голого *гіл...я*. А яка ніжна, золота *б...різка* на тлі *с...нюватих* ялинок, *з...ленавих сос...н*. Вона опустила свої віти й так *журиєт...ся*, що скоро прийдуть холоди (О. Копиленко).

► **Вправа 3. Перепишіть слова, вставляючи пропущені букви. Обґрунтуйте написане.**

Варіант а).

Ж...ття, л...сточок, м...жею, д...шевий, об...режний, ож...ледь, січ...нь, в...р...сень, жовт...нь, лип...нь, хлоп...ць, ст...блина, пер...ць, кр...шити, майст...р, пів...нь, й...го, ш...вковий, ч...твертий, ж...рсть, гороб...ць, щ...бетати, зв...сати, тв...рдий, кр...вий, берез...нь, з...мляний, гр...бти, чов...н, віт...р, серп...нь, тер...н, пал...ць.

Варіант б).

Ч...сть, деш...вий, ч...к, щ...дрий, веч...ріти, ж...лудь, й...рж, діж...чка, ч...мпіон, ч...кати, дж...рело, ч...рнетка, веч...ря, ч...рний, ч...решня, знай...мий, веч...рниці, ж...неш, маж...ш, більш...сті, ж...м, ч...ло, ж...втий, май...р, веч...ря, веч...ра, ш...піт, бой...вий, щ...гла, ч...рний, ш...в, ш...стеро, ш...ренга.

► **Вправа 4. Перекладіть слова українською мовою, поясніть їхнє написання.**

Горечь, кислый, хищник, прочитать, наклонить, набросать, кость, восход, ковер, устье реки, кислород, числительное, шиповник, кипарис, прическа, щель, рожь, шип, Чистов, Житомир, чужбина, шить, вишивать, лужи, скажи, напиши, дважды, по-заячьи, по-лисьи, экипажи, чижи, лыжи, лежи, добываая, деньги, написав, прочитав, стоя, сидя, лежа, по-украински, по-русски, передачи, читатели.

► **Вправа 5. Користуючись правилами, допишіть кінцеві *и* чи *і*.**

Звук..., дорог..., широк..., так..., тривог..., рук..., близьк..., знак..., плуг..., висок..., навпак..., подруг..., моряк..., лелек..., міх..., стріх..., горіх..., гілк..., янк..., ніжк..., всяк..., морськ..., навшпиньк..., черепах..., книг..., комах..., далек..., заводськ..., по-гоголівськ..., навочіпк..., по-заяч..., ведмеж... лапки, навкруг..., пішк..., трох..., по-ведмеж..., палюч..., блискуч..., пекуч..., квітуч... .

► **Вправа 6. Спишіть речення, розкриваючи дужки, замість крапок вставте відповідні літери, апостроф. Поясніть правопис виділених слів.**

Варіант а).

1. *Жовто/білява* гриваста голова з смуглявим *п...яним* лицем, з темним *рум...янцем*, з *ро...христан...ими* очима, з буйним *ч...рвоним* усміхом у *чекан...і* застигає над піднесеними до неї *облич...ями* (В.Винниченко). 2. Білявий, (*с/з*)*трижений* під бокс, із свіжим на *щ...ках*

рум...йцем (О.Гончар). 3. *Худен...ка*, білява, у червоному *благен...кому* *плат...ячку* (В.Кашин). 4. Марко хотів був ще *ро(з/с)дивлятися*, але ту ж *мит... о(т/д)ч...нилися* двері, і *не/великий* на зріст, з маленькою білявою *борі(д/т)кою*, блідим *обличч...м*, учитель увійшов у *клас...*, застібаючи стареньку *підж...чину* (Б.Грінченко). 5. У/*вечері* над *Ки...вими* горами почала *зб...ратись* біляста хмара, вона *в...сіла* в небі й сяяла, як золота корона, коли ж *со...нце (з/с)ховалось* за Щекавицею, *пот...мяніла* й почала *шви...ко ро(с/з)тікатись* над горами, долиною, Дніпром (С.Склярєнко). 6. На землю *місяц...* Блідаву млу *Л...ле* навдалу... *Картино/писець!* (Яр Славутич). 7. Коли після *д...мобілізації* Борис потрапив на завод і почув, що жити йому *доведе...ся* в гуртожитку, то в уяві постав бруднуватий барак, сяк-так застелені ліжка... (В.Собко). 8. Та вирвало з *м...ясом* й *ві...кинуло на/бік важкен...і*, в *кілька/сот кілограм...ів*, *брон...овані* двері (А.Дімаров). 9. Стояла зарошена, із шлангом у руці, а *спід/лоба* погляд на Багляя – глибокий, важкуватий якийсь, недовірливий... (О.Гончар). 10. Хм? – дивується Плачинда, твердо встає *з/за* столу, ледь похитуючи впертим, важкуватим станом, *пі...ходить* до порога кімнати, *щ...льно пр...чиняє* двері (М.Стельмах).

Варіант б).

1. Замкнутим було те сумовите личко, жодним живчиком не виявляло, що там *кл...котіло* в *ду(ш/щ)і* (О.Гончар). 2. Хіба не видно он по тій сумовитій корові, на *хре(б/н)ті* якої походжає ворона, що *Гран...чакові* діти сидять без *ло(ш/ж)ки* молока? (М.Стельмах). 3. В їхніх [волячих] косих *розумно/сумовитих* очах *мере(з/х)тів ві(т/д)блиск* молодика, а на їхніх губах *бл(и/е)щали* великі *не/рівні* краплини поту (М.Стельмах). 4. Вона була задумлива, як сад. Вона була темнава, ніби сад. Вона була *...хвил...ована*, мов сад. Вона була, мов сад і мов не сад (М.Вінграновський). 5. Над полями і темнувате, і лискуче срібло роси починає *тр(и/е)мтіти* синім туманцем; він допливає до самого обр'ю, підмиваючи прозору, що аж просвічується небом, *в...язь* хмаринок (М.Стельмах). 6. Вона була *ч...пурна*: тонкий, прямий, *д...лікатний* ніс з *ніжнен...кими* ніздрями; *пр...гарно* вирисовані, хоч, може, трохи великі вуста, трошечки важке, але гарне *підборід...я* (Б.Грінченко). 7. Він оглянувся *ро...гублено*, наче надіявся побачити *о...чинені* двері, в які можна, поки не *піз...но*, втекти, але замість дверей наткнувся поглядом на веселе й трохи глузливе обличчя *ад...ютанта* (А.Дімаров). 8. В *анти/кварному* магазині в *Ки...ві*, з позеленілої міді, ще й трохи тріснутий [дзвінок] (А.Дімаров). 9. Підліток місцевий викликався, *т/ямковитий хлоп/як* з очима великими, як *натхнен...я* (О.Гончар). 10. Яків і не підозрівав, що *хитрющий* Варава *пр...кривав*, мов заслінкою, молоде *громадян...ство* глухуватим дідичем (М.Стельмах).

Варіант в).

1. Після *кол...орової*, врочистої, холоднуватої п'їтьми *пр...ймальної* зали очі *мимо/волі мружат...ся* від жовтого, сліпучого світла кабінету (В.Винниченко). 2. І знову *пр...кипають* уста до *ніжно/гладенького* холоднуватою шовку, знову покїрно, непритомно мліє ніжка, знову *радіс...но* й задержувато показує *тілесно/рожевого* язика заспокоєний черевичок (В.Винниченко). 3. *Одно/окий* Сергїй обертає до нього *мас...ну*, оліфою виквацювану голову, *пр...кладає* до *вуз...куватого напів/оглухлого* вуха вкорочені машиною *кін...чики пал...ців*, на яких пазурі *...кручені*, мов равлики (М.Стельмах). 4. Хїба ж не Гїтлер з *міл...йонами* оцих білявих пустунів Людвїгів *пр...вів* його через всю Європу на Україну? (О.Довженко). 5. Як він любив ці хвилини! Ще бїльше, ніж ті довгї проходки в *міс...кому* парку тїльки *в/двох* із нею, під *віт...ям* старих *рясно/листих* дерев (Б.Грінченко). 6. Величезні «ліхтарі» на обличчі Василя *Васил...овича ві...цвіли*, зблякли, і йому не треба було *що/разу* пояснювати, що то він *пер...чепився* і впав (А.Дїмаров). 7. *Сузан...а*, тїсно *...туливши* уста, як людина, що *хоч/не/хоч* має переходити через брудну вулицю, продирається ще ближче й раптом бачить в одному віконечку нахилену *біляво/золоту* гривасту голову (В.Винниченко). 8. *По/шию, по/рот* у холодній воді брели болотами на схід многі тисячі *бездоган...их героїв/страдальців*, немов *ро...кидані* негодою величезні *журавлин...і* ключі (О.Довженко). 9. Її вже було видно в палаючих танках, в купах трупу, в *п/яній ро...христаний німець...кій контр/атаці*, в громї, й ревищі, і в нестерпному фейєрверковї величезних фосфорних мїн (О.Довженко). 10. Вона вся *пр...голомшиливо, бе...перестанку*, без пауз, без виразу кричить *одно/манїтним* страшним гулом, як рев величезного *водо/паду* (В.Винниченко).

Варіант г).

1. Лунали *прокл...они*, хрип, і стогін, і рев *аеро/планів*, і *височен...ий* тонкий зойк *поранен...ої кін...с...кої* душі (О.Довженко). 2. *Височен...і* тополі *бул...вару* вже пожовкли і під подихом *осїн...ого* свіжого вітру ронили на землю *лист...я* (В.Собко). 3. А я – *засушен...ий*, воронуватий – Плету собі – *кастал...с...кий* пілігрим – *Банал...не плет...во банал...них* рим (М.Зеров). 4. *Міц...ний гїр...куватий* запах розлився в роті *пр...ємною* прохолодою, повїяв свїжим *гїрс...ким повітр...ям* (В.Кучер). 5. *Єп...скоп* Анастас був дуже приємний, душевний чоловік з сивим *волос...ям*, широкою окладистою бородою й невеликими вусами, голубуватими *оч...ма*, мав він і голос *м...який, щ...рий*, переконливий (С.Скляренко). 6. І хоча Давид знав, що обидва великі князі не бенкетують, не *соколин...ими* ловами *займають...ся*, а *кож...ного* дня ждуть нападу *Кон...чака*, примхлива, гоноровита душа його

перевернулася (В.Малик). 7. Але разом з *любов...ю* до *н...ого* ставилися з тим *почут...ям* незлобивої вибачливості і навіть *ле(х/г)кої* іронії, з якою грубувата молодь ставиться до старих *заслужен...их* командирів, які не вміють чи *не/хотять (не/хочуть)* *пр...ховувати* свої *людс...кі* примхи (О.Довженко). 8. *Принцес...а* Еліза якийсь мент сидить *не/порушно*, *пр...мружено* дивлячись у *далеку/далеку дал...чіль* (В.Винниченко). 9. Безликі, худі й бруднючі, в обшарпаних, *зім...ятих* та *забр...оханих ш...нелях*, *ро...панаханих* шкірянках, накиннутих на плечі заяложених ковдрах (Л.Дмитерко). 10. Якби з торішніх, сохлих *бур...янів*, *Не/мов* на зла *диявол...с...ке змаган...я*, Пругким *пів/колом не/плигнув* до нір, Очима блимнувши, довгастий тхір (Яр Славутич). 11. Мчить *довж...лезний солдатс...кий ешелон/гусениця* (О.Довженко).

Варіант г).

1. Махнув, мов граблями, довжелезною, тонкою, з *ро...чепіреними пал...цями* рукою, звалив кілька *пляш...ок*, *дзен...кнув* розбитий бокал (Л.Дмитерко). 2. Ложкою на довжелезній залізній ручці *Ст...она* взяв *остан...ю* пробу і, *ро...сунувши* лопаткою шлак, немов здувши пінку на молоці, вилив *ро...топлен...ий* метал у стакан (В.Собко). 3. Потім повезли довжелезні *гідро/вали*, а в *остан...ю* чергу, на спеціальних *ваго/возних* платформах – робочі колеса турбін (В.Собко). 4. Мені здалося, що, як і колись, у золоті дні дитинства, я лежу під дубом, полощу очі в *жовтаво/голубих деснян...с...ких* хвилях (Ю.Збанацький). 5. З вікна добре було видно жовтявий берег понад *ш...рокими л...манами*, чисту *мор...с...ку* долину і західний район *Одес...и* з рівним степом, в якому споруджувалися *оборон...і* рубежі (В.Кучер). 6. Ось *ро...сівся* в кріслі *здоровен...ий* колоритний куркуль, як *намал...ований* (О.Довженко). 7. В очах *Єл...чиних*, в зеленавій їхній глибині раптом зринуло щось *прощал...не*, *бе...поворотне*, зринув крізь *сл...озу неояснен...ий промін...чик* самотності (О.Гончар). 8. В небі мерехтіли великі *півден...і* зорі, і їхнє зеленкувате світло немов *(з/с)капувало* на густі *гір...с...кі* ліси, проникало в *затуманен...і* долини, грало в тихому морі (В.Кучер). 9. Та усміх на їхніх *обличч...х* здався Ігореві *не/ясним, не/природним*, ніби воїв *пр...крила* якась *т...мяно/багорова*, з зеленкуватим відблиском тінь, ніби на них падав відсвіт далекої нічної пожежі (В.Малик). 10. *Непий/вода* глянув на ліве *зап...ястя*, де *т...мяно* блимнув зеленкуватим фосфором *ц...ферблат* (Л.Дмитерко).

Варіант д).

1. В *сріблясто/зеленкуватих* глибинах *літн...ої* ночі місяць тче над землею свої *ле(х/г)кі* й *х...мерні ш...вки*, вони ворушаться і *не/ясно* лягають на *т...м...яні* обриси пагорбів і долин (М.Стельмах). 2. В очі йому ріже *зеленкувато/білий велетен...с...кий* зигзаг, що перерізує все

небо... (В.Винниченко). 3. Ярослав утопив пронизливий погляд своїх *пр...мерхлих*, вицвілих *зеленувато/сірих* очей у молоді Ігореві, в яких щасливо поєдналася небесна голубінь очей *матері/новгородки*... (В.Малик). 4. *Пів/круглий* дах бані втягнений у стіни, над головами висоого *в/горі* в *сіро/зеленявій осін...ій* синяві туго, як *л...оди* в океані, просуваються *пу(х/г)кі* кучугури хмарин (В.Винниченко). 5. Вібрує *віт...я*. Із дерев Кора облупується з тріском, *В...юнит...ся* злющим василіском Руде багно – Оксана йде... (Яр Славутич). 6. Фіолетові шишки на смереках темніють і їжачаться від набубнявілих зернин; птахи *докл...овують зів...ялі* ягідки диких черешень; на кичерах *ро...цвів сторч...куватий* вовчуг, несе нудним запахом його лілового цвіту... (Р.Іваничук). 7. *Св'ятослав* – високий, поважний, *сиво/головий*, з великим гачкуватим носом; *Р'юрик* – молодший, *чорно/чубий*, середній на зріст, одягнутий у чорний оксамитовий одяг (В.Малик). 8. *Право/руч* і *ліво/руч* від неї, але набагато нижче, *змал...овані* були апостоли – дуже високі, кремезні, більше схожі на воїв, аніж на святих, *чолов...яги* з довгими, простягнутими до богородиці руками... (С.Скляренко). 9. Перед нею вже спинився високий, кремезний парубок у крилатій *рибал...с...кій зюйд/вестці*, *хвац...ко* збитій на око (В.Кучер). 10. Кремезний, *низ...ко/рослий* Петро, що головою ледве сягав *підборід...я* своєї дами, і висока, гордовита, як героїня *скандінавс...ких* саг, Надія Семенівна відразу виділилися *з/поміж* інших... (Л.Дмитерко).

Варіант е).

1. Бекас – невеличкий болотний птах, *сірен...кий* з *білен...ким* на пупці *пір...ячком*, дуже меткий, із дуже довгим *дз...обом*, *довген...кими* ногами... (О.Вишня). 2. А проте Кривенка любили і його міцну постать, зтягнену у старий, але дуже *ч...стий* і дбайливо випрасований *мор...с...кий* кітель, знали дуже добре і пізнавали *з/далека* (В.Собко). 3. *Темно/сірі* похмурені очі уважно ходять од краю до краю рядків, доходять *до/низу* сторінки, повертаються *в/гору*, знову ходять по рядках і раптом застигають, *т...мяно/скляні*, *не/видючі* (В.Винниченко). 4. Навівши у *землян...ці такий/сякий* лад, глянув на себе в люстерко, праве око червоне від *крово/виливу*, ще й на скроні синець *отакен...ий*... (А.Дімаров). 5. *Годин...ик* бідкався: «*Здоров...я пр...погане*. А що ж *скоїт...ся*, як цокать перестану?» (В.Симоненко). 6. Левко, перебираючи віжками, косо поглядає на мовчазні, мов забуті, селитьби, на завмерлі *одно/ногі* журавлі, на *пр...земкуваті* сліпучі криниці і *не/ясно* здогадується, наскільки кращим і багатшим здається село *у/ночі* (М.Стельмах). 7. Та купив *у/чора* лампочку на 220 *вол...т*, бо в мене *пр...сліпувата* і жовта, хотів було вкрутити, поклав на стіл... (М.Вінграновський). 8. Та й зовнішність *Нікол...с...кого* мала щось

архаїчне, *попівс...ке*: і *гладен...ке*, наче олією змащене, *волос...я*, і *руден...ка* клинцювата борідка, і *пу(х/г)ке*, мов пампушка, *обличч...*, і ласий погляд рудавих, як його *борі...ка*, очей (Л.Дмитерко). 9. Сонце немов зупинилося в *бе...хмарному* небі, пропікаючи своїми гострими *промен...ями* сіре *камін...я*, потріскану рудувату землю, густі ліси в горах, *пр...порошені* курявою сади (В.Кучер). 10. В сінях *Мар...ян* довго вигупує *чоботис...ками*, *о...трушує* сніг, і тут бачить слюсаря цукроварні Олександра Палійчука, Леся Якубенка і якогось *не/відомого* рудуватого чоловіка в *городс...кому пал...ті* (М.Стельмах).

Варіант є).

1. Обличчя, *кол...ору кур...ячого* жиру, *жовто/рожеве*, *м...ясисте*, трусилось, круглі щоки здавались двома *пр...ліпленими* не до діла паляницями, ніс квадратний, запухлий, очі ледь помітні серед набряклих сизуватих мішків (Ю.Збанацький). 2. Настя, диви, й *не/загнівалася*: *ро...нашїла*, *рум...янци* зморшки розгладили, *пр...мертвіла* молодість блудила в зіницях синюватими *ві...блисками* (Р.Іваничук). 3. Разом з головою *пр...був* повнотілий, навіть занадто огрядний чоловік літ під сорок в *пр...тертому синювато/зеленому* костюмі, шитому з *першо/класного шев...йоту*, в дірчатих сандаліях на босу ногу і в *сорочці/тенісці* (Ю.Збанацький). 4. Вітер летів зі степу, який починався тут же таки, за останнім кварталом міста, і ніс з собою степові пахощі *свіже/скошеної* пшениці, материнки і деревію, а інколи й свіжий, *соло...куватий* аромат *м...яти* (В.Собко). 5. Якби міг художник маг вловити тиху зелень *ялтин...ських* виноградників і *сріблито/білий* шум Кошкор-чая, лагідну синяву *азербайджан...ського* неба і *тр...вожний с(е/и)рпанок* гірського простору (Р.Іваничук). 6. Небо полюсувало *страшен...ими* блискавками, грім *бе...перервно* стрясав землю, з пронизливим криком носилось над селом *ворон...я* (Ю.Збанацький). 7. Лунали мови: *татарс...ка*, *калми...ька*, *вірменс...ка*, *персидс...ка* і, звичайно, *російс...ка* (О.Іваненко). 8. Потер *руків...я* об пісок, обмив, потер полою, – *руків...я* мідяними, *олив...яними* та *кост...яними кіл...цями*, що були нагнаті одне на одного (І.Багрянний). 9. Недбалий *пр...тендент (с/з)топтав* той гордий цвіт, У *полум...ї ...палив* його горливість *щ...ру*, А *т...тул знайден...ий о...дав* він на офіру Тій, що любив її з *д...тячих* ніжних літ (М.Зеров). 10. Вийшло так, що Рудь мав тулуб *трох...* занесений *на/бік...* (П.Загребельний).

ПІДСУМКОВІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант а).

№	А	Б	В	Г
001	захисний	трав'яньчиха	шістсот	контрастний
002	різьбяр	безжур'я	мавпячий	щірий
003	реп'яшок	в'йокнути	кременчуцький	власний
004	Поволжжя	Посулля	серйозний	безіменний
005	проїзний	цвірінчати	зшити	горицвіт
006	туристський	тьмянний	пестливий	кіб'ячий
007	без'ядерний	перм'яки	арфяр	вічністю
008	підніжжя	мої товарищі	підйомник	корисний
009	агентство	день-у-день	щільний	під'їжджати
010	безплатно	ненависний	льємо	шістнадцять
011	медальон	рутвяний	медвяний	Припсілля
012	відсвяткувати	хвастливий	за Керчу	властний
013	беззахисний	віддячити	дереньчати	Побужжя
014	вогкість	ліжко	безпечний	мертв'як
015	безкрай	жаб'ячий	навстіж	обласний
016	пів'яблука	жайворонок	торф'яний	кав'ярня
017	Галиччина	сучасник	мигдаль	кузня
018	український	обличча	Туреччина	зблиск

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант б).

№	А	Б	В	Г
001	львів'янин	Одесчина	спитати	гудзик
002	Журавльов	дзв'якнути	безідейний	корисний
003	п'єдестал	щороку	Туречина	блищати
004	сузір'я	беззахистний	Ілліч	гігантський
005	Натальчин	століття	гарячий	святковий
006	тоньший	Григор'єв	харків'янин	двоярусний
007	розклад	розм'якнути	суцвіття	безліччу
008	чеський	няньчин	з матір'ю	запоріжський
009	Вороб'йов	жираф'ячий	чіткість	інтерв'ю
010	щопонеділка	швидкісний	барельєф	глазурью
011	президія	Німеччина	Ковальов	раз-у-раз
012	спитати	барельєф	багатомістний	зшити
013	пів'яблука	Муравйов	пам'яттю	ганок
014	гіллястий	зйомка	віддзеркалений	червяк
015	Святослав	Примадонна	пів-аркуша	зчистити
016	лейтенант	Сумщина	областний	вчительці
017	морквяний	безжалісний	защеміло	комп'ютер
018	селянський	сторічча	комюніке	насіпте

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант в).

№	А	Б	В	Г
001	дзиглик	нетто	пред'явити	по-черзі
002	В'ячеслав	естафета	по-латині	узвищця
003	Генадій	відсіччю	попідвіконню	керувати
004	Ігор	Сапун-гора	надщесерце	узлісся
005	в'язати	Заполярь	мотуззя	повстаньці
006	дощовий	бджільці	баластний	круп'яний
007	пов'язка	запанібрата	Н'ютон	мільйон
008	ллю	Маньчжурія	доньчин	висчий
009	панщина	спідлоба	блищій	всерйоз
010	доньчин	бюджет	дзвякнути	контрасний
011	доччин	вістник	затишшя	клоччя
012	фінн	Присивашшя	Афанасьєв	приоритет
013	зфабрикувати	ллється	Приазов'я	на-гора
014	з давніх-давен	без'іменний	нав'ючений	ялинці
015	середньовіччя	сільський	сльозливий	кварцевий
016	по суті	проїздний	дит'ясла	пропасниця
017	женьшень	піддашшя	Херсонщина	честний
018	з боку на бік	черезсмужжя	пісчаний	духмяний

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант г).

№	А	Б	В	Г
001	повстанці	погруддя	сціляти	гадюччя
002	зчеплення	вужчий	тим-разом	кожний
003	рутв'яний	цінністю	вагон-ресторан	милістю
004	аллея	щемить	корисний	коньюктура
005	жерсттю	пшеничний	напровесні	ровесник
006	грифельок	по мені	ілюмінатор	четверг
007	латинянин	гатунок	медалью	вічністю
008	сніжно-білий	семистами	узмор'я	очисний
009	одним одна	кінський	карячкуватий	затишшя
010	стоп-кран	печенізький	прекинути	піддашок
011	сибірський	п'єзокристал	прилісок	корисливий
012	по-щирості	прикочуватися	вчотирьох	щасливий
013	гуцульський	перпиндикуляр	ймовірно	адью
014	упівсили	передзвонюватися	віддзеркалений	счищу
015	порт'є	кукурудзяний	петельочка	ризький
016	побачення	бачити у ві сні	сама самотою	студентський
017	вуаллю	білосніжний	чорно-грудий	віссю
018	іміграція	альянс	еміграція	жовчу

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант г).

№	А	Б	В	Г
001	розсипати	іновація	дзвякати	ластів'ята
002	лікарський	подружжя	журі	аванпостний
003	кругляччя	аннотація	капосний	верещати
004	крадькома	пізdnий	солдатський	повір'я
005	ірпінський	досє	підпілля	на ділянці
006	у місці	ссунути	харків'янка	дозвілля
007	комашня	яструбятко	медальйон	коростенський
008	піднебесся	кищити	фотозйомка	агрус
009	портмоне	жасмин	кар'єр	священий
010	чотирма	колона	червяк	людський
011	диканський	сланцевий	підпілля	підґрунтя
012	передмістя	уманський	межигірья	з любов'ю
013	чотирьма	бовваніти	потьмяніти	верб'я
014	мужністю	Ганна	доблестний	підпліччя
015	безлісся	футболістський	відсіччю	п'ятьсот
016	ллється	ескадрилья	мікро-елемент	жовтогарячий
017	сщипати	безкрай	дистиб'ют р	бовваніти
018	віч-на-віч	узгир'я	священник	ляний

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант д).

№	А	Б	В	Г
001	порт'ера	гава	милістю	медаллю
002	ясно-сірий	гатунок	кон'юнктура	ровесник
003	гадючка	комашня	навмання	гуцульський
004	дитинча	іллюмінація	роз'ятрений	подружжя
005	корисний	чьотирьох	пів'ями	еспаньйолка
006	морквяний	Ощадбанк	воз'єднання	пліч-о-пліч
007	мільонер	панночка	залізчачя	декому
008	гостроверхий	доччин	більчин	масаж
009	білосніжний	квазі-спеціаліст	казанський	пів-Ялти
010	Нью-Йорк	автопавільйон	розривтрава	претісно
011	президія	під'їжджати	відео-касета	ввіллються
012	пів-Гадяча	від'ємний	пів-вікна	ін'єкція
013	ад'ютант	шлакоблок	з'економити	проїзний
014	батальйон	мишьяк	гуляйполе	юннат
015	чин-чином	двомільйонний	тонший	сурм'яний
016	мариво	Кордильєри	київський	Маньчжурія
017	Мін'юст	Луб'янка	Ілля	заїжжати
018	досьє	вінігрет	сон-трава	Болонья

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант е).

№	А	Б	В	Г
001	краєзнавство	яхт-смен	Нацбанк	сніжно-білий
002	марш-реванш	перекотиполе	під'йом	один одним
003	пів-Європи	де-не-де	проміньчик	подільський
004	віддзеркалений	феєрія	юнат	міжбрів'я
005	мавп'ячий	безмежжя	милосердя	обласний
006	дьоготь	вінничанин	шампінйон	різьб'ярство
007	вінничя	військомат	наддніпрянський	В'єтнам
008	прілий	напівавтомат	десь-інде	варягський
009	кількістний	стрепенувся	тонно-кілометр	безмежжя
010	вінегрет	барельєф	знадвору	Роттердам
011	Пікасо	розправити	із-за хмар	прісноводний
012	безвладдя	радіозв'язок	варшавянка	тьохкати
013	шестиденка	деінде	фамільярний	цементований
014	різдв'яний	стаття	міжвузля	богомілья
015	зрілістю	пісчаний	повір'я	дрюччя
016	більйон	розширення	злюякістний	вогнегасник
017	упродовж	повірте	кольоромузика	статтей
018	небозхил	розмаїття	кінець кінцем	зюйд-вест

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант є).

№	А	Б	В	Г
001	по-юнацьки	босоніж	норд-ост	упродовш
002	заволжя	по-суті	узгір'я	казна-коли
003	ячня	меч-риба	прирічча	кав'ярня
004	подушечка	зрілістю	нашестя	сімсот
005	удосвіта	трішечки	по-заячи	Житомирщина
006	дедалі	лоцманський	бізнес-драйв	Присивашся
007	горохв'яний	між'яр'я	бювет	більярд
008	іван-чай	відеотека	біло-шкірий	вощаний
009	безволля	стрепенувся	заець-русак	довкілля
010	монреальський	дрюччя	дрезденський	авіа-будівний
011	нерп'ячий	мінікомп'ютер	газоочисний	Марсельєза
012	кіло-байт	жук-короїд	брюнет	євровалюта
013	брильянт	ясно-видець	панщина	Білопілля
014	монпанс'є	надбережжя	угіддя	ердельтер'єр
015	небезпечний	бездощів'я	бюлетень	павільйон
016	безстрашний	ва-банк	обіддя	круп'є
017	нап'ясти	кропив'яний	бджолосім'я	брутто
018	оббрискати	брюнет	жаб'ячий	зітхання

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант ж).

№	А	Б	В	Г
001	зерноочистний	зганьбити	гігантський	шеф-пілот
002	переїздний	двієчний	чарльстон	півріччя
003	двоєдиний	брошюра	віньетка	адміральський
004	авіаполк	Німечина	диск-гігант	підданство
005	напасник	цьогорічний	Гетьманьщина	альма-матер
006	трюхярусний	пластинчастий	дискомфорт	балетмейстер
007	заріччя	суверенітет	вундеркінд	їзджу
008	чортополох	між'яр'я	група	годинник
009	череп'яний	вегетаріанець	десять тонн	барокко
010	брусся	складносурядний	дариньчин	дорожчий
011	цистерна	інтер'єр	заздрістний	козаччина
012	бряжчати	хризантема	попідтинню	казаський
013	презирство	аллея	тріснути	меценат
014	плетиво	двоярусний	морозево	мікросхема
015	височина	міні-футбол	Галичина	гео-політика
016	каземат	симфонія	євшан-зілля	перехрестний
017	агенство	презентація	заліський	двоокий
018	інтелект	бризкнути	християнство	альпіністський

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант з).

№	А	Б	В	Г
001	айсберг	симбіоз	авіа-спорт	престиж
002	азимут	універсетет	прецедент	вирізьблюваний
003	барикада	гніт (у лампі)	у ві сні	церемонія
004	вентелятор	загітувати	щебетання	гандж (вада)
005	утилізація	газда	мавп'ячий	нескінченний
006	проїзний	бізнес-план	сердце	казахський
007	латиський	агрус	речитатив	Галиччина
008	чин-чином	лейтенант	тижневий	війокнути
009	резиденція	пристрастний	рік у рік	безжурність
010	гринджоли	режисер	пів-Єрусалима	потъм'яніти
011	кождний	залісся	терикон	Тянь-Шань
012	височённий	манго	необ'їжжений	кріпаччина
013	дисертація	невблагáний	підгір'я	рагу
014	виїзний	меридіан	на сопілці	по-німецькі
015	людскість	зиркнути	мармелад	як-не-як
016	тереторія	грант	бізнесмен	рефрижератор
017	голуб'ятко	вестибюль	проміньчик	щосереді
018	периферія	безсором'я	сама-самотою	недбальство

Відповідь:

№	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант и).

	А	Б	В	Г
001	григоріанський	авіа-зв'язок	власник	гострослів'я
002	вузьковідомчий	грильяз	воячина	мавританський
003	кіло-байт	бездощів'я	громаддя	вороний
004	доріжка	антикваріат	компан'йон	грузький
005	група	євангельський	ад'юнтура	в'язень
006	жалістний	грюкіт	відпрацьований	ришельє
007	пониззя	укільканадцятєро	гросмейстир	кількісний
008	восьминіг	електрогітара	комендантський	жасмін
009	уплач	грошово-речовий	жарозахисний	преворотний
010	бесжурний	великомасштабний	вітрюган	рівноправ'я
011	плем'я	гнильля	багатосмужжя	гіпюр
012	ангельський	домоуправління	ссихати	добридень
013	зорепад	громадскість	консульський	бюджетник
014	багрянець	травянистий	добропорядний	ровесник
015	євро-валюта	зразковий	Гетьманщина	досьє
016	валер'янка	гіперінфляція	аматорський	розвінчувати
017	поньчик	велотрек	гратчастий	вісник
018	градобій	кеш'ю	безладдя	майданчик

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант і).

	А	Б	В	Г
001	габлище	в'ючити	авіаз'єднання	ссередини
002	батоньчик	вотчина	зжовкнути	безглуздя
003	воєнторг	горихвістка	упів-оберта	консьєрж
004	ад'юнкт	водоемульсійний	користний	граматист
005	авіа-десант	багатобожжя	голуб'я	марафонський
006	засмальцьовувати	громадянськість	бюллетень	рельєфний
007	бракон'єрство	волонтерський	єврогрупа	бадилля
008	дельфинарій	гавра	кольоромузика	гостинний
009	господарський	п'єдистал	бадьористий	вістря
010	зловісний	безкомпромісний	достеменний	роздоріжя
011	електромережа	дво-ступеневий	голограма	брошура
012	барельєф	великопісний	домініканський	розквітчаний
013	віньчальний	головбух	підданство	добраніч
014	демонський	естафета	вуглевидобуток	пончо
015	довір'я	вузькоколійка	кореспондент	гостро-зорий
016	затьмарення	бриньчати	велопробіг	порт'єра
017	добросовісний	бессмертник	в'язкий	приватизація
018	безголів'я	вузькоглядний	половиньчатий	довгожданий

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант і).

	А	Б	В	Г
001	авіадвигун	єдинобожжя	агрессія	доблесний
002	барбекю	віце-чемпіонський	водограй	зсідатися
003	безстрастний	адвокатський	жаб'я	авіатраса
004	віддаль	жюрі	гамма-промені	марльовка
005	євшан-зілля	життєстверджуючий	броневик	жереб'я
006	ганчір'я	авторефрижератор	газда	усевладдя
007	причасття	вельмишановний	васильок	звірятко
008	упівока	добро-сусідський	єврочек	дволикий
009	ді-джей	давньогрецький	гривенник	круп'є
010	гравюра	експрес-інформація	бесчинство	воєнно-бойовий
011	бряжчати	дівичвечір	бювет	гран-прі
012	дріб'язний	жирафячий	доценту	жалісливий
013	бюрократ	джентельмен	вугілля	свіжо-заморожений
014	счавлювати	вузькофаховий	грунт	дрюччя
015	в'юнкий	достопам'ятний	брунька	генералський
016	авто-інспекція	авіаційно-космічний	волонтерство	укрзалізниця
017	безхліб'я	доберман-пінчер	гальорка	медв'яний
018	аква-мариновий	землезнавство	уплав	грамотний

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису. Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант й).

	А	Б	В	Г
001	вольєр	авто-відповідач	загратувати	будяк
002	гетьманство	віце-консульський	високо-мобільний	ванна
003	бязь	брошурувати	євшан-зілля	Фурьє
004	модельєр	бори-вітер	диск-жокей	безцінь
005	бойовик	джерелознавство	дит-садок	свіжовижатий
006	бенгальський	примара	гвалт	зблизчати
007	вельвет	гранд-отель	ін'єкція	райдержадміністрація
008	еко-система	вінчати	беззахисний	екстер'єр
009	з'їжджати	завуальований	м'якосердя	зжати
010	Київстар	дзиччати	гречний	надкістниця
011	метало-брухт	дипкур'єр	замайоріти	іван-та-мар'я
012	зіщулювати	кают-компанія	упів-оберта	каньйон
013	лікар-хірург	інтер'єр	дзьобатий	стале-плавильний
014	травіатта	диспетчерський	зірвіголова	доброчесний
015	дьоготь	забезпечити	надшвидкісний	евакопункт
016	забрьохатися	галаган	телепрограма	жук-рогач
017	коньюнктура	кастаньети	ущерть	норд-ост
018	в'юн	зчеплення	бурулька	діаграмма

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант к).

	А	Б	В	Г
001	Рафаель	гіганський	вроздріб	бунчаук
002	вольтер'янець	упівголоса	налистник	ґандж
003	автогравюра	першоелемент	біозахистний	ірреальний
004	Ван-Дейк	в'їдливий	удосвіта	оливяний
005	бовваніти	циліндр	каньчук	диз'юнкція
006	екскурсія	нарічча	гороб'я	апельсин
007	ганок	двовірш	будячиння	Рів'єра
008	шасі	тонна	ненав'язливий	матиматика
009	вінчестер	експеремент	невід'ємний	П'ємонт
010	інфра-структура	гала-концерт	гудзик	курйозний
011	давньоруський	одноголосий	загудіти	буревістник
012	задзеркалля	пригортати	з'йомка	екосфера
013	Б'юкенен	доброякісний	вічномерзлий	Х'юстон
014	кан'йон	зюйд-вест	верхів'я	гречкосій
015	гальмувати	далекоглядний	ахілесова	кон'юнктивіт
016	привілля	загрунтовувати	урукопашну	бульвар
017	довготерміновий	близкучий	гребелька	автобан
018	сумма	гребінчастий	свіжозрубаний	в'юнитися

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

Написання якого слова не відповідає нормам правопису.
Правильний варіант запишіть у подану нижче таблицю.

Варіант л).

	А	Б	В	Г
001	тріснути	кістлявий	невістка	хваснути
002	жалісний	симфонія	воз'єднання	аванпостний
003	військкомат	серешки	президентський	блиснути
004	кольє	алма-атинський	бог Перун	лошка
005	молотьба	баластний	бравіссимо	гудзик
006	зморжка	Божа Матір	виїжджати	агентство
007	Велика Ведмедиця	імунітет	боротьба	Версальський мир
008	алюмінієвий	Ареф'єв	грипп	братський
009	шасі	бакинський	бряжчати	навиворіт
010	тонна	ілюзіоністський	віньєтка	вовк жаднюга
011	артеріальний	вогничок	в цілому	віла
012	симпатія	імміграція	Чумацький шлях	без кінця-краю
013	арифметика	важкохворий	Голандія	зжовклий
014	грунт	електросиловий	з-за кордону	в основному
015	апетит	з краю в край	карагандинський	навкулачки
016	контр-адмірал	інженер	нездужати	облвикконком
017	молодістю	навпростець	баррикада	Галілей
018	всередньому	конферансьє	електропровід	гатунок

Відповідь:

	Буква	Правильний варіант
001		
002		
003		
004		
005		
006		
007		
008		
009		
010		
011		
012		
013		
014		
015		
016		
017		
018		

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Батюк Н.О.** Фразеологічний словник: На допомогу вчителю. – К.: Рад. шк., 1996. – 235 с.
- Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М.** Граматика української мови. Морфологія. – К.: Либідь, 1993. – 336 с.
- Бурячок А.А.** Орфографічний словник української мови. – Вид.2, доопрац. – К.: Наук. думка, 2002. – 464 с.
- Великий** тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Перун, 2003. – 1440 с.
- Ганич Д., Олійник І.** Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища шк., 1985. – 360 с.
- Головащук С.І.** Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.: Наук. думка, 2004. – 448 с.
- Головащук С.І.** Українське літературне слововживання: Словник-довідник. – К.: Вища шк., 1995. – 319 с.
- Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З.** Словник-довідник з культури української мови. – К.: Знання, 2004. – 367 с.
- Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А.** Словник паронімів української мови. – К., 1986. – 222 с.
- Демська О., Кульчицький І.** Словник омонімів української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 224 с.
- Деркач П.** Короткий словник синонімів української мови. – К.: Рад. шк., 1960. – 209 с.
- Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г.** Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
- Єрмоленко С.Я., Єрмоленко В.І., Бибик С.П.** Новий словник епітетів української мови. – К.: Грамота, 2012. – 488 с.
- Івченко А.О.** Орфографічний словник української мови. – Харків: Фоліо, 2001. – 528 с.
- Івченко А.О.** Тлумачний словник української мови. – Харків: Фоліо, 2001. – 540 с.
- Калашник В.С., Колоїз Ж.В.** Словник фразеологічних антонімів української мови. – К.: Довіра, 2001. – 284 с.
- Караванський С.** Практичний словник синонімів української мови. – К.: Укр.-канад. спільне підприєм. «Кобза», 1995. – 472 с.
- Карачун В.Я.** Орфографічний словник наукових і технічних термінів: понад 30 000 слів. – К.: Криниця, 1999. – 524 с.
- Караванський С.** Російсько-український словник складної лексики. 2-ге вид., доповн. і випр. Львів: БаК, 2006. – 562 с.
- Кобцев Д.А.** Українська мова. 10 – 11 класи: критерії оцінювання, тестові завдання, дидактичні матеріали, методичний коментар. – Харків: «Основа», 2007. – 272 с.
- Козачук Г.О.** Українська мова для абітурієнтів. – К.: Вища шк., 2007. – 303 с.

Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів [Текст]: навчальний посібник для вступників до вищих навчальних закладів / Г.О. Козачук. – 7-ме вид., стер. – К.: Вища школа, 2006. – 287 с.

Козачук Г.О. Українська мова: Практикум [Текст]. – К.: Вища школа, 2008. – 416 с.

Коваль А., Коптілов В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Афоризми, літературні цитати, образні вислови. – Вид. 2-е перероб. і доп. – К.: Вища шк., 1975. – 336 с.

Коваль А. Крилате слово: Довідкове вид. – К.: Рад. шк., 1983. – 222 с.

Коваль А.П. Спочатку було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.

Коломієць М.П., Молодова Л.П. Словник іншомовних слів. – К.: Освіта, 1998. – 190 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз / За ред. М.М. Пилинського. – К.: Рад. шк., 1985. – 151 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразерлогічних синонімів / За ред. В.О. Винника. – К.: Рад. шк., 1988. – 198 с.

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д.Г. Гринчишина. – К.: Рад. шк., 1988. – 320 с.

Кочерган М. Словник російсько-українських міжмовних омонімів. – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Кротевич Є., Родзевич Н. Словник лінгвістичних термінів / За заг. ред. Є.В. Кротевича. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.

Морфемний словник: Близько 36 000 слів / Уклад. Л.М. Полюга. – К.: Рад. шк., 1983. – 464 с.

Нечитайло О.І. Синоніми в лексикографії. – К.: Наук. думка, 1987. – 130 с.

Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – К.: Рад. шк., 1991. – 400 с.

Орфографічний словник української мови / Уклали С.І. Головащук, М.М. Пещак, В.М. Русанівський, О.О. Тараненко. – К.: Довіра, 1999. – 992 с.

Пазяк О.М. та ін. Українська мова. Практикум. – К.: Либідь, 2001. – 384 с.

Погрібний М.І. Словник наголосів української літературної мови. – Вид. 2-е, випр. – К.: Рад. шк., 1964. – 639 с.

Погрібний М. Орфоепічний словник (А-Я). – К.: Рад. шк., 1984. – 629 с.

Полюга Л.М. Морфемний словник: Близько 36 000 слів. – К.: Рад. шк., 1983. – 464 с.

Полюга Л.М. Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. 2-ге вид., доп. і випр. – К.: Довіра, 1999. – 275 с.

Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2001. – 477 с.

Російсько-український словник / За ред. д. філол. наук., проф. В.В. Жайворонка. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.

Сікорська З.С., Магрицька І.В., Панченков А.О. Українська мова. Структурований практикум з орфографії. – К.: «А.С.К.», 2007. – 240 с.

Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.

Словник-довідник з культури української мови [Текст] / Д.Г. Гринчишин, А.О. Капелюшний, О.А. Сербенська, З.М. Терлак. – 3-тє вид., виправл. – К.: Знання, 2006. – 368 с.

Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К.: УРЕ, 1985. – 966 с.

Словник іншомовних слів: 10 000 слів / Уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.

Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних сполучень / Укл. Л.О. Пустовіт, С.І. Скопенко, Г.М. Сjuta, І.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.

Словник лінгвістичних термінів / Укл.: Левицький В.В., Іваницька М.Л., Іваницький Р.В. – Чернівці: ЧДУ, 1996. – 29 с.

Словник труднощів української мови: Біля 15 000 слів / Д.Г. Гринчишин, А.О. Капелюшний, О.М. Пазак та ін.; За ред. С.Я. Єрмоленко. – К.: Рад. шк., 1989. – 336 с.

Сучасний орфографічний словник 50 000 слів: Для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів. – Харків: Промінь, 2001. – 672 с.

Тлумачний словник української мови / Укл. Ковальова Т.В., Коврига Л.П. – Харків: Синтекс, 2002. – 672 с.

Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: В 2-х томах. – К.: Вид-во АН України, 1984. – Т. 1. – 304 с.; Т. 2. – 384 с.

Українська мова. Посібник для вступників до вузів // Л.П. Кононенко, Л.О. Кадомцева, Л.І. Мацько. – К.: Либідь, 1992. – 225 с.

Український орфографічний словник: Орфографічний словник української мови: Близько 143 000 слів / За ред. Л.М. Полюги. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.

Український орфографічний словник: близько 174 тис. слів / За ред. В.Г. Склярєнка. Уклад.: В.В. Чумак та ін. – 8-е вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2008. – 997 с.

Український правопис. – К.: Наук. думка, 2012. – 288 с.

Український правопис в таблицях: Правила, винятки, приклади, коментарі [Текст] / Л.А. Шевелева. – 2-ге вид., доп. – Харків: Світ дитинства, 1998. – 64 с.

Фразеологічний словник української мови / Укл. В.М. Білоноженко, В.О. Винник, І.С. Гнатюк та ін. – К.: Наук. думка, 1999. – Т.І. – 528 с.; Т.ІІ. – 984 с.

Фразеологічний словник української мови: В 2-х кн. / За ред. Л.С. Паламарчука. – К.: Наук. думка, 1993. – Кн. 1. – 528 с.; Кн. 2. – 980 с.

Юрченко О.С., Івченко А.О. Словник стійких народних порівнянь. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.

КЛЮЧІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ І КОНТРОЛЬНИХ МОДУЛІВ

▪ Тема «Український алфавіт» ▪

<i>Тестові завдання (с. 14)</i>						
<i>a</i>	<i>б</i>	<i>в</i>	<i>г</i>	<i>ґ</i>	<i>д</i>	<i>е</i>
001	004	002	003	001	005	004

▪ Тема «Вживання апострофа» ▪

<i>Тестові завдання (с. 24)</i>	
<i>a</i>	001
<i>б</i>	004
<i>в</i>	004
<i>г</i>	003
<i>ґ</i>	004
<i>д</i>	003
<i>е</i>	003
<i>є</i>	001
<i>ж</i>	001
<i>з</i>	005

<i>Контрольний тестовий модуль (с. 26)</i>		
001	Г	мавпячий
002	В	браконьєр
003	А	з любов'ю
004	Б	олов'яний
005	Б	курава
006	Г	торф'яний ґрунт
007	Г	кон'юнктура
008	Г	різдвяний
009	Б	духмяний
010	Б	морквяний
011	Г	прем'єра
012	Б	розм'яшувати
013	Г	сурм'яний
014	А	курйозний
015	Б	всерйоз

▪ Тема «Позначення м'якості приголосних» ▪

<i>Тестові завдання (с. 34)</i>	
<i>a</i>	003
<i>б</i>	005
<i>в</i>	004
<i>г</i>	002
<i>ґ</i>	002
<i>д</i>	002
<i>е</i>	001
<i>є</i>	004

<i>Контрольний тестовий модуль (с. 36)</i>		
001	Г	гребінчастий
002	А	японський
003	Б	менший
004	Г	хорольський
005	Б	Лихачов
006	А	кобзар
007	Г	комп'ютер
008	Б	візерунчастий
009	Б	Ньютон
010	Г	красунчик
011	В	бриньчати
012	Б	пухирчик
013	А	цвірінчати
014	Г	монпансьє
015	В	Харків

▪ Тема «Вживання апострофа і м'якого знака в словах інішомовного походження» ▪

<i>Тестові завдання (с. 41)</i>					
<i>a</i>	<i>б</i>	<i>в</i>	<i>г</i>	<i>ґ</i>	<i>д</i>
004	004	002	005	004	004

▪ Тема «Правопис префіксів» ▪

Тестові завдання (с. 53)			
<i>1 питання</i>		<i>2 питання</i>	
<i>a</i>	004	<i>a</i>	005
<i>б</i>	003	<i>б</i>	002
<i>в</i>	005	<i>в</i>	004
<i>г</i>	001	<i>г</i>	002
<i>г</i>	002	<i>г</i>	005
<i>д</i>	005	<i>д</i>	004
<i>e</i>	003	<i>e</i>	005
<i>є</i>	004	<i>є</i>	001
		<i>ж</i>	005

Контрольні тестові модулі (с. 57, 58)					
<i>Варіант № 1</i>			<i>Варіант № 2</i>		
001	<i>Б</i>	<i>прибуток</i>	001	<i>Г</i>	<i>зідити</i>
002	<i>Б</i>	<i>пригірклий</i>	002	<i>Б</i>	<i>безжурний</i>
003	<i>А</i>	<i>пригородити</i>	003	<i>Б</i>	<i>прикраса</i>
004	<i>Б</i>	<i>прибинтувати</i>	004	<i>Г</i>	<i>розпалити</i>
005	<i>В</i>	<i>прещасливий</i>	005	<i>Б</i>	<i>зсохнути</i>
006	<i>В</i>	<i>пресвітлий</i>	006	<i>Б</i>	<i>претісно</i>
007	<i>А</i>	<i>принизливо</i>	007	<i>А</i>	<i>розсадник</i>
008	<i>Г</i>	<i>пречистий</i>	008	<i>А</i>	<i>периферія</i>
009	<i>Г</i>	<i>пречорний</i>	009	<i>Г</i>	<i>спідлоба</i>
010	<i>Г</i>	<i>зчистити</i>	010	<i>В</i>	<i>натщесерце</i>
011	<i>В</i>	<i>зшити</i>	011	<i>А</i>	<i>притихлий</i>
012	<i>Г</i>	<i>скошений</i>	012	<i>Б</i>	<i>натхнення</i>
013	<i>Б</i>	<i>пріоритет</i>	013	<i>Б</i>	<i>прислужниця</i>
014	<i>А</i>	<i>безкозирка</i>	014	<i>В</i>	<i>присяга</i>
015	<i>А</i>	<i>схвалити</i>	015	<i>Б</i>	<i>безкоштовний</i>

▪ Тема «Подвоєння та подовження приголосних» ▪

Тестові завдання (с. 70)	
<i>a</i>	002
<i>б</i>	001
<i>в</i>	005
<i>г</i>	003
<i>г</i>	005
<i>д</i>	001
<i>e</i>	002
<i>є</i>	005
<i>ж</i>	002
<i>з</i>	005
<i>и</i>	002
<i>i</i>	005

Контрольний тестовий модуль (с. 72)		
001	<i>В</i>	<i>сіллю</i>
002	<i>Б</i>	<i>здоровенний</i>
003	<i>А</i>	<i>недоторканний</i>
004	<i>В</i>	<i>шалений</i>
005	<i>Г</i>	<i>мадонна</i>
006	<i>Г</i>	<i>маса</i>
007	<i>Б</i>	<i>даний</i>
008	<i>В</i>	<i>апеляція</i>
009	<i>Б</i>	<i>марокканець</i>
010	<i>Г</i>	<i>військкомат</i>
011	<i>В</i>	<i>бароко</i>
012	<i>В</i>	<i>ссавці</i>
013	<i>А</i>	<i>невблаганний</i>
014	<i>А</i>	<i>священик</i>
015	<i>В</i>	<i>священний</i>

▪ Тема «Подвоєння приголосних в іншомовних словах» ▪

Тестові завдання (с. 77)			
<i>a</i>	<i>б</i>	<i>в</i>	<i>г</i>
005	005	002	002

▪ Тема «Правопис слів іншомовного походження» ▪

Тестові завдання (с. 87)				
<i>a</i>	<i>б</i>	<i>в</i>	<i>г</i>	<i>г</i>
005	004	005	005	001

▪ Тема «Спрощення в групах приголосних» ▪

Тестові завдання (с. 95)	
<i>a</i>	005
<i>б</i>	001
<i>в</i>	003
<i>г</i>	005

Контрольний тестовий модуль (с. 97)		
001	Б	проїзний
002	А	туристський
003	А	перехресний
004	Б	пристрасний
005	Б	шістнадцять
006	Г	зап'ястний
007	В	великопісний
008	А	захисний
009	Б	буревісник
010	Г	хресний
011	В	добросовісний
012	А	пропагандистський
013	Г	шістсот
014	А	нацистський
015	Б	студентці

▪ Тема «Зміни приголосних при словотворенні» ▪

Тестові завдання (с. 107)	
<i>a</i>	2
<i>б</i>	4
<i>в</i>	4
<i>г</i>	1
<i>г</i>	4
<i>д</i>	1
<i>e</i>	1

Контрольний тестовий модуль (с. 109)		
001	Г	калузький
002	В	онезький
003	А	ладозький
004	Б	ніцький
005	В	загарбницький
006	Б	ветлузький
007	В	птаство
008	Б	гостролуцький
009	Г	празький
010	А	запорізький
011	Б	воронезький
012	А	криворізький
013	Б	владивостоцький
014	Г	устузький
015	Г	волинський
016	В	волноваський

▪ Тема «Правопис складних слів» ▪

Тестові завдання (с. 118)	
<i>а</i>	002
<i>б</i>	005
<i>в</i>	002
<i>г</i>	003
<i>ґ</i>	005
<i>д</i>	002
<i>е</i>	004
<i>є</i>	003

Контрольний тестовий модуль (с. 120)		
001	<i>В</i>	<i>зірвиголова</i>
002	<i>Г</i>	<i>міні-спідниця</i>
003	<i>Б</i>	<i>постфактум</i>
004	<i>А</i>	<i>прима-балерина</i>
005	<i>В</i>	<i>теле-прес-центр</i>
006	<i>Г</i>	<i>ультразвук</i>
007	<i>Г</i>	<i>вакуум-апарат</i>
008	<i>Г</i>	<i>людино-день</i>
009	<i>В</i>	<i>юрисконсульт</i>
010	<i>Г</i>	<i>бізнес-вумен</i>
011	<i>А</i>	<i>іванофранківець</i>
012	<i>Б</i>	<i>Убийвовк</i>
013	<i>Б</i>	<i>перекотиполе</i>
014	<i>В</i>	<i>авіалайнер</i>
015	<i>Г</i>	<i>контратака</i>

▪ Тема «Правопис складних прикметників» ▪

Тестові завдання (с. 128)	
<i>1 питання</i>	
<i>а</i>	004
<i>б</i>	003
<i>2 питання</i>	
<i>в</i>	002
<i>г</i>	004
<i>3 питання</i>	
<i>ґ</i>	005
<i>д</i>	004
<i>е</i>	005
<i>4 питання</i>	
<i>є</i>	002
<i>ж</i>	001
<i>з</i>	004
<i>и</i>	004
<i>і</i>	001
<i>ї</i>	004
<i>й</i>	002

Контрольний тестовий модуль (с. 132)		
001	<i>Г</i>	<i>машинобудівний</i>
002	<i>В</i>	<i>псевдовчений</i>
003	<i>В</i>	<i>ультрафіолетовий</i>
004	<i>А</i>	<i>архіважливий</i>
005	<i>Б</i>	<i>кам'яновугільний</i>
006	<i>Г</i>	<i>червоногарячий</i>
007	<i>А</i>	<i>білосніжний</i>
008	<i>В</i>	<i>плодоовочевий</i>
009	<i>Г</i>	<i>воєнно-стратегічний</i>
010	<i>Г</i>	<i>східнослов'янський</i>
011	<i>В</i>	<i>п'ятимільйонний</i>
012	<i>А</i>	<i>правобережний</i>
013	<i>Г</i>	<i>нафтопереробний</i>
014	<i>Б</i>	<i>шістнадцятиповерховий</i>
015	<i>Г</i>	<i>всесвітньо-історичний</i>
016	<i>Б</i>	<i>високорозвинений</i>

▪ Тема «Правопис складних прислівників» ▪

Тестові завдання (с. 143)	
<i>а</i>	001
<i>б</i>	002
<i>в</i>	002
<i>г</i>	002
<i>ґ</i>	001
<i>д</i>	003
<i>е</i>	005
<i>є</i>	005
<i>ж</i>	001
<i>з</i>	004
<i>и</i>	005
<i>і</i>	002
<i>ї</i>	003

Контрольний тестовий модуль (с. 146)		
001	<i>В</i>	<i>на ура</i>
002	<i>Г</i>	<i>з боку на бік</i>
003	<i>Г</i>	<i>тет-а-тет</i>
004	<i>В</i>	<i>абиколи</i>
005	<i>А</i>	<i>спіднизу</i>
006	<i>А</i>	<i>посередині</i>
007	<i>Г</i>	<i>по-латині</i>
008	<i>Г</i>	<i>по можливості</i>
009	<i>Б</i>	<i>на жаль</i>
010	<i>В</i>	<i>хоч-не-хоч</i>
011	<i>В</i>	<i>в основному</i>
012	<i>Г</i>	<i>деінде</i>
013	<i>Б</i>	<i>кінець кінцем</i>
014	<i>Г</i>	<i>не сьогодні-завтра</i>
015	<i>В</i>	<i>коли-не-коли</i>

▪ Підсумкові тестові завдання ▪

Варіант а) (с. 155)			Варіант б) (с. 156)		
001	<i>Б</i>	<i>трав'яничха</i>	001	<i>Б</i>	<i>Одещина</i>
002	<i>Г</i>	<i>цирий</i>	002	<i>Б</i>	<i>дзвякнути</i>
003	<i>Б</i>	<i>війокнути</i>	003	<i>В</i>	<i>Туреччина</i>
004	<i>А</i>	<i>Поволжя</i>	004	<i>Б</i>	<i>беззахисний</i>
005	<i>Б</i>	<i>цвірінчати</i>	005	<i>А</i>	<i>Наталчин</i>
006	<i>Г</i>	<i>кіб'ячий</i>	006	<i>А</i>	<i>тонийий</i>
007	<i>В</i>	<i>арф'яр</i>	007	<i>Г</i>	<i>безліччю</i>
008	<i>Б</i>	<i>мої товариші</i>	008	<i>Г</i>	<i>запорізький</i>
009	<i>Б</i>	<i>день у день</i>	009	<i>А</i>	<i>Воробйов</i>
010	<i>В</i>	<i>лємо</i>	010	<i>Г</i>	<i>глазур'ю</i>
011	<i>А</i>	<i>медальйон</i>	011	<i>Г</i>	<i>раз у раз</i>
012	<i>Г</i>	<i>власний</i>	012	<i>В</i>	<i>багатомісний</i>
013	<i>В</i>	<i>деренчати</i>	013	<i>В</i>	<i>пам'яттю</i>
014	<i>Г</i>	<i>мертвяк</i>	014	<i>Г</i>	<i>черв'як</i>
015	<i>Б</i>	<i>жаб'ячий</i>	015	<i>В</i>	<i>піваркуша</i>
016	<i>В</i>	<i>торф'яний</i>	016	<i>В</i>	<i>обласний</i>
017	<i>А</i>	<i>Галичина</i>	017	<i>В</i>	<i>зацеміло</i>
018	<i>Б</i>	<i>обличчя</i>	018	<i>Б</i>	<i>сторіччя</i>

▪ Підсумкові тестові завдання ▪

Варіант в) (с. 157)			Варіант г) (с. 158)		
001	Г	по черзі	001	В	зціляти
002	Г	узвишся	002	В	тим разом
003	А	Геннадій	003	А	рутвяний
004	В	натщесерце	004	А	алея
005	Г	повстанці	005	А	жерстю
006	Б	бджілиці	006	Г	четвер
007	В	Ньютон	007	В	медаллю
008	Г	вищий	008	Б	сьомастами (сімомастами)
009	В	ближчий	009	Б	кінський
010	Г	контрастний	010	В	прикинути
011	Б	вісник	011	А	сибірський
012	Г	пріоритет	012	А	по щирості
013	А	сфабрикувати	013	Б	перпендикуляр
014	Б	безіменний	014	Г	зчищу
015	Г	кварцовий	015	А	портъе
016	Б	проїзний	016	Б	бачити уві сні
017	Г	чесний	017	В	чорногрудий
018	В	піщаний	018	А	імміграція

Варіант г) (с. 159)			Варіант д) (с. 160)		
001	Б	інновація	001	А	портъера
002	А	лікарський	002	В	кон'юнктура
003	Б	анотація	003	А	гадюччя
004	Б	пізній	004	Б	ілюмінація
005	А	ірпінський	005	Б	чотирьох
006	Б	зсунути	006	В	возз'єднання
007	Б	яструб'ятко	007	А	мільйонер
008	Б	кишити	008	В	білчин
009	Г	священний	009	Б	квазіспеціаліст
010	В	черв'як	010	В	розрив-трава
011	А	диканський	011	В	відеокасети
012	В	межигір'я	012	В	піввікна
013	А	чотирма	013	В	зекономити
014	В	доблесний	014	Б	миш'як
015	Г	п'ятсот	015	А	чин чином
016	В	мікроелемент	016	А	марево
017	А	зщипати	017	Г	заїжджати
018	В	священик	018	Б	вінегрет

▪ Підсумкові тестові завдання ▪

Варіант е) (с. 161)			Варіант є) (с. 162)		
001	Б	яхтсмен	001	Г	упродовж
002	В	підйом	002	Б	по суті
003	В	промінчик	003	В	приріччя
004	В	юнат	004	Г	сімсот
005	А	мавпячий	005	Г	Житомирищина
006	Г	різьбярство	006	Б	лоцманський
007	Б	військкомат	007	А	горохв'яний
008	Г	варязький	008	В	білошкірий
009	А	кількісний	009	В	заєць-русак
010	Г	Роттердам	010	Г	авіабудівний
011	А	Пікассо	011	Б	міні-комп'ютер
012	В	варшав'янка	012	А	кілобайт
013	Г	зцементований	013	Б	ясновидець
014	А	різдвяний	014	А	монпансьє
015	Б	піщаний	015	А	небезпечний
016	В	злякисний	016	Г	круп'є
017	Г	статей	017	Б	кропив'яний
018	А	небосхил	018	А	оббризкати

Варіант ж) (с. 163)			Варіант з) (с. 164)		
001	А	зерноочисний	001	В	авіаспорт
002	А	переїзний	002	Б	університет
003	Б	брошура	003	В	уві сні
004	Б	Німеччина	004	А	вентилятор
005	В	Гетьманщина	005	В	мавпячий
006	А	трох'ярусний	006	В	серце
007	Г	їжджу	007	Г	Галичина
008	В	група	008	А	чин чином
009	Г	бароко	009	Б	пристрасний
010	В	Даринчин	010	Г	потьмяніти
011	В	заздрісний	011	А	кожний
012	Г	казахський	012	В	необ'їжджений
013	Б	алея	013	Б	невблаганний
014	В	морозиво	014	Г	по-німецьки
015	Г	геополітика	015	А	людськість
016	Г	перехресний	016	А	територія
017	А	агентство	017	В	промінчик
018	Б	бризнути	018	В	сама самотою

▪ Підсумкові тестові завдання ▪

Варіант и) (с. 165)			Варіант і) (с. 166)		
001	Б	авіазв'язок	001	Г	зсереди́ни
002	Г	маври́танський	002	А	ба́тончик
003	А	кілоба́йт	003	В	упівобе́рта
004	В	компаньйо́н	004	В	ко́рисний
005	А	гру́па	005	А	авіаде́сант
006	А	жа́лісний	006	В	бю́летень
007	В	гросме́йстер	007	А	брако́ньєрство
008	Г	жа́смин	008	А	дельфіна́рій
009	Г	приво́ротний	009	Б	п'єде́стал
010	А	безжу́рний	010	Г	ро́здорі́жжя
011	Б	гни́лля	011	Б	двоступе́невий
012	В	зсиха́ти	012	В	домініканський
013	Б	громадські́сть	013	А	вінча́льний
014	Б	тра́в'яни́стий	014	Б	естафе́та
015	А	єврова́люта	015	Г	гострозо́рий
016	В	ама́торський	016	Г	порт'є́ра
017	А	пончи́к	017	Б	безсме́ртник
018	Г	ма́йданчик	018	В	полови́нчатий

Варіант ї) (с. 167)			Варіант й) (с. 168)		
001	В	а́гресія	001	Б	авто́відповідач
002	Б	ві́це-чемпіо́нський	002	В	високомо́більний
003	А	безстра́сний	003	Г	Фу́р'є
004	Б	жу́рі	004	Б	бориві́тер
005	В	бро́ньовик	005	В	дитса́док
006	В	га́зда	006	Г	заблещи́ти
007	А	прича́стя	007	В	ін'є́кція
008	Б	добросусі́дський	008	А	еко́система
009	В	гриве́ник	009	Б	завуа́льований
010	В	безчи́нство	010	Г	надкі́сниця
011	Б	ді́вич-вечі́р	011	А	метало́брухт
012	Б	жи́раф'я́чий	012	В	упівобе́рта
013	Г	сві́жозаморо́жений	013	Г	стале́плавильний
014	А	зча́влюва́ти	014	А	травіа́та
015	Г	гене́ральський	015	Б	забезпечити
016	А	автоі́нспекція	016	В	телепрогра́ма
017	Г	медвя́ний	017	А	кон'ю́нктура
018	А	аквама́риновий	018	Г	діагра́ма

▪ Підсумкові тестові завдання ▪

Варіант к) (с. 169)			Варіант л) (с. 170)		
001	Б	<i>гігантський</i>	001	Г	<i>хвастнути</i>
002	В	<i>написник</i>	002	В	<i>возз'єднання</i>
003	В	<i>біозахисний</i>	003	Б	<i>сережки</i>
004	Г	<i>олив'яний</i>	004	Г	<i>ложка</i>
005	В	<i>канчук</i>	005	В	<i>бравісимо</i>
006	Б	<i>наріччя</i>	006	А	<i>зморшка</i>
007	А	<i>танок</i>	007	Б	<i>імунітет</i>
008	Г	<i>математика</i>	008	В	<i>грип</i>
009	Б	<i>експеримент</i>	009	Б	<i>бакинський</i>
010	А	<i>інфраструктура</i>	010	Г	<i>вовк-жаднюга</i>
011	Г	<i>буревісник</i>	011	Г	<i>вілла</i>
012	В	<i>зйомка</i>	012	В	<i>Чумацький Шлях</i>
013	Б	<i>доброякісний</i>	013	В	<i>Голландія</i>
014	А	<i>каньйон</i>	014	А	<i>грунт</i>
015	В	<i>ахіллесова</i>	015	А	<i>апетит</i>
016	Б	<i>загрунтовувати</i>	016	Г	<i>облвиконком</i>
017	Б	<i>блискучий</i>	017	В	<i>барикада</i>
018	А	<i>сума</i>	018	А	<i>в середньому</i>

ДЛЯ ПОТАТОК:

Навчальне видання

Ігнат'єва Світлана Євгенівна
Мороз Валентина Яківна

УКРАЇНСЬКА МОВА
В ТЕСТАХ, ВПРАВАХ І ЗАВДАННЯХ

ПІДРУЧНИК

Друкується в редакційній обробці авторів

Комп'ютерна верстка Р.В. Івченко

Підп. до друку 23.02.2015. Формат 30х42/2.
Папір офсетний. Ризографія. Ум. друк. арк. 4,0.
Обл.-вид. арк. 4,0. Тираж 100 пр. Зам. №

Підготовлено до друку та видруковано
у Державному ВНЗ «Національний гірничий університет»
Свідоцтво про внесення до Державному реєстру ДК № 1842 від 11.06.2004.

49005, м. Дніпропетровськ, просп. К. Маркса, 19